

Vlaanderen
is open ruimte

Mestrapport 2024

VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ

VLM.be

Mestrapport 2024

INHOUD

Inhoud 1

Voorwoord	4
Belangrijkste lessen uit het Mestrapport 2024	5
1 Beleidskader	7
1.1 Aanleiding voor het mestbeleid	8
1.2 Nood aan een doortastend mestbeleid	8
1.3 Aanpak Vlaams mestbeleid	9
1.3.1 Krijtlijnen van het huidige mestbeleid	9
1.3.2 Landbouwakkoord	10
1.4 Beleidscontext	10
1.4.1 Stikstofbeleid	11
1.4.2 Waterbeleid	12
1.4.3 Luchtbeleid	12
1.5 Recente Europese initiatieven in kader van de Nitraatrichtlijn	13
1.5.1 Evaluatie Nitraatrichtlijn	13
1.5.2 Renure	13
2 Milieukwaliteit	14
2.1 Waterkwaliteit	14
2.1.1 De MAP-meetnetten voor oppervlakte- en grondwater	15
2.1.2 Oppervlaktewaterkwaliteit	15
2.1.3 Grondwaterkwaliteit	21
2.2 Nitraatresidu in de bodem	27
2.2.1 Nitraatresidumetingen 2023	28
2.2.2 Evolutie van het nitraatresidu	29
2.2.3 Relatie tussen stikstofstalen met bemestingsadvies en het nitraatresidu	30
2.3 Fosfaatbeschikbaarheid in de bodem	32
2.3.1 Fosfaatbemestingsnormen afgestemd op de fosfaatbeschikbaarheid van de bodem	33
2.3.2 Fosfaatbeschikbaarheid van de landbouwbodems in 2023	33
3 Meststromen in Vlaanderen	35
3.1 Dierlijke mestproductie	35
3.1.1 Veevastapel	36
3.1.2 Globale evolutie van de dierlijke mestproductie	38
3.1.3 Regionale tendensen in de evolutie van de dierlijke mestproductie	40

3.1.4	Invulling van nutriëntenemissierechten	44
3.2	Gronden en maximale mestgebruiksruimte op landbouwgrond	46
3.2.1	Landbouwareaal 2023	47
3.2.2	Regionale spreiding van het landbouwareaal 2023	49
3.2.3	Landbouwareaal 2023 per gebiedstype	52
3.2.4	Tendensen in het landbouwareaal	53
3.2.5	Inzet van vanggewassen	54
3.2.6	Maximale mestgebruiksruimte voor meststoffen	56
3.3	Gebruik van meststoffen.....	57
3.3.1	Gebruik van dierlijke mest	58
3.3.2	Gebruik van kunstmest	60
3.3.3	Gebruik van andere organische meststoffen	61
3.4	Mestverwerking en export	63
3.4.1	Types mestverwerkingsinstallaties	64
3.4.2	Mestverwerkingscertificaten	64
3.4.3	Aan- en afvoerstromen naar en van mestverwerkingsinstallaties en afvoer van ruwe mest uit Vlaanderen	66
4	Sensibiliseren en begeleiden van landbouwers	72
4.1	Ondersteuning door de Mestbank.....	73
4.1.1	Sensibiliserende boodschappen rond duurzaam bemesten	73
4.1.2	Eerstelijnssteun	73
4.1.3	Het Mestbankloket en de berichtenbox	74
4.1.4	Digitale tools	75
4.1.5	Informatieverstrekking	75
4.2	Begeleidingsdienst voor een Betere Bodem- en Waterkwaliteit (B3W)	76
4.2.1	Situering.....	76
4.2.2	Terreinwerking van B3W	76
4.2.3	Kennisbeheer en communicatie	78
5	Toezicht op de naleving van de mestwetgeving	79
5.1	Toezicht- en sanctieringsstrategie van de Mestbank	79
5.1.1	Toezicht op de mestwetgeving	79
5.1.2	Controleprocessen van de Mestbank	79
5.1.3	Sanctienering bij overtredingen van de mestwetgeving	80
5.2	Nitraatresiducontroles	81
5.2.1	Nitraatresiducontroles op landbouwpercelen	82
5.2.2	Controles op een correcte nitraatresidustaalname	83
5.3	Opvolging van dierlijke mestproductie	84
5.3.1	Administratieve opvolging van de invulling van NER	85
5.3.2	Administratieve opvolging van de verhandelingen van NER	85
5.3.3	Doorlichting van risicobedrijven met dierlijke mestproductie.....	87
5.4	Opvolging van luchtwassers	88
5.5	Opvolging van de bemestingspraktijken.....	90

5.5.1	Mestbalans om de bemestingsdosis op bedrijfsniveau op te volgen	91
5.5.2	Administratieve en themagerichte controles van de bemesting	91
5.5.3	Gebiedsgerichte terreincontroles van de bemestingspraktijken	93
5.5.4	Terreincontroles van de teeltvrije zone langs waterlopen	95
5.5.5	Doorlichting van risicobedrijven met akkerbouw	96
5.5.6	Doorlichting van risicobedrijven met vollegrondstuinbouw	96
5.6	Opvolging van het kunstmestgebruik	97
5.6.1	Digitale kunstmestregisters voor een betere opvolging van de kunstmeststromen en het kunstmestgebruik	98
5.6.2	Opvolging en kruiscontrole van de geïnventariseerde data	98
5.6.3	Controles van de kunstmestregisters	101
5.7	Opvolging van de vanggewasverplichting	102
5.7.1	Extreme weersomstandigheden voor 2023	103
5.7.2	Doelareaal vanggewassen en laag-risico nateelten in gebiedstype 2 en 3 voor 2023	103
5.7.3	Gerealiseerde areaal vanggewassen en laag-risico nateelten in gebiedstype 2 en 3 in 2023	104
5.8	Opvolging van de mestopslag	105
5.9	Opvolging van risicobedrijven met grondloze tuinbouw	108
5.10	Opvolging van de mestverwerking	110
5.10.1	Administratieve opvolging van de verplichte mestverwerking	111
5.10.2	Opvolging van de massa- en nutriëntenstromen naar en van mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties via debietmeters	112
5.10.3	Administratieve opvolging van mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties	113
5.10.4	Doorlichting van risico-mestverwerkingsinstallaties	114
5.10.5	Omgevingscontroles van mestverwerkingsinstallaties	114
5.11	Controles van mesttransporten	116
5.11.1	Voormelden van mesttransporten en AGR-GPS verhogen de controleerbaarheid	117
5.11.2	Administratieve opvolging vervoer	117
5.11.3	Terreincontroles van mesttransporten	119
5.11.4	Doorlichting van risico-mestvoerders en verzamelpunten	122
5.12	Opvolging mestsamenstelling	123
5.12.1	Voorschriften die bijdragen tot een correctere mestsamenstelling	124
5.12.2	Terreincontroles van de mestsamenstelling	124
5.13	Opvolging van lozing van meststoffen	126
5.14	Opgelegde sancties voor overtredingen mestwetgeving	127
5.14.1	Maatregelen na bedrijfsdoorlichting	128
5.14.2	Boetes via de Mestbank	129
5.14.3	Strafbepalingen en boetes via afdeling Handhaving van departement Omgeving	131

Bijlagen 132

VOORWOORD

Een aantal lessen uit het Mestrapport 2024 stemmen me positief. Zo wijzen de meest recente meetresultaten van de waterkwaliteit in landbouwgebied op een verbetering ten opzichte van het voorgaande jaar. Tijdens het winterjaar 2023-2024 werd in 17,5% van de MAP-meetpunten een overschrijding vastgesteld, wat het beste resultaat sinds het begin van de metingen is. Maar dat wil niet zeggen dat er geen werk aan de winkel is: ten opzichte van de uitgangssituatie van het 6de mestactieprogramma (MAP 6) is er over de voorbije periode van vijf jaar namelijk te weinig verbetering gerealiseerd van de oppervlakte- en grondwaterkwaliteit.

Al in 2020 maande de Europese Commissie Vlaanderen aan om extra maatregelen te nemen. Sinds juli 2024 zijn er dwangsommen opgelegd in de Nitraatzaak. Daarom is er nu snel en doortastend actie nodig. In het Vlaams Regeerakkoord 2024-2029 heb ik samen met de collega's van de Vlaamse Regering beslist om uiterlijk begin 2025 alle wederzijds afgesproken maatregelen tussen de landbouw-, milieu- en natuurorganisaties uit te voeren.

De weersomstandigheden hebben een groot effect op de recente schommelingen in de meetresultaten van de waterkwaliteit. Op vlak van bemesting, bodembeheer en teeltkeuze moeten we duurzame, klimaatrobuuste keuzes maken om zo de nutriëntenverliezen naar de leefomgeving maximaal te blijven beperken. Het Mestrapport biedt een overzicht van de begeleiding rond goede bemestings- en bodempraktijken. Ik investeer hier verder in zodat we samen met onze land- en tuinbouwers kiezen voor de beste en meest innovatieve landbouwpraktijken. In die advisering, voorlichting en begeleiding worden agro-ecologische technieken belangrijker. Bovendien zal ik de kwaliteit van de bemestingsadviezen verbeteren en de toepassing ervan verder stimuleren.

Uit de meest recente cijfers blijkt dat de varkensstapel de voorbije tien jaar met 20% gedaald is, terwijl het areaal nitraatgevoelige teelten stabiel blijft. Ik geloof sterk in samenwerking en zal in overleg gaan met de voedingsverwerkende bedrijven om hen te wijzen op hun verantwoordelijkheid. Ik zal bekijken hoe we de lastenboeken en de bestaande steunregelingen aan deze sectoren kunnen aanpassen zodat ze een meer actieve bijdrage leveren aan het realiseren van de waterkwaliteitsdoelstellingen.

De landbouw is van oudsher dé circulaire sector. Ik zal mij de komende jaren dan ook inzetten om onze landbouwers de instrumenten te geven die ze nodig hebben om hun kringlopen te sluiten. Op Europees niveau zal ik daarom een kader bepleiten voor innovatieve technieken zoals RENURE, terwijl ik tegelijkertijd de derogatie blijf verdedigen. In ons landbouwbeleid leggen we de nadruk op meer eiwitautonomie in Vlaanderen.

We moeten het strategisch belang van de land- en tuinbouw in onze voedselvoorziening beschermen en daarbij zorg dragen voor onze leefomgeving. Als Vlaams minister van Omgeving en Landbouw wil ik een bruggenbouwer zijn die natuur en landbouw verzoent. Ik ben er van overtuigd dat we alleen vooruit geraken door elkaar terug te vinden en samen te werken.

Jo Brouns, Vlaams minister van Omgeving en Landbouw

BELANGRIJKSTE LESSEN UIT HET MESTRAPPORT 2024

Recente verbetering van de waterkwaliteit in landbouwgebied stemt tot optimisme, maar natte weersomstandigheden spelen een rol

Tijdens het winterjaar 2023-2024 werd op 17,5% van de MAP-meetpunten voor oppervlaktewater een overschrijding van de norm van 50 mg nitraat/l vastgesteld. Dat is een daling ten opzichte van het overschrijdingspercentage van 25% in het voorgaande winterjaar en het beste resultaat sinds het begin van de metingen. Ook de gemiddelde nitraatconcentratie in het ondiepe grondwater onder landbouwgebied is gedaald van 40 mg nitraat/l in het najaar van 2022 tot 36 mg nitraat/l in 2023.

Deze resultaten stemmen tot optimisme, maar weersomstandigheden hebben een groot effect op de meetresultaten van de waterkwaliteit. Waar de droogteperiodes tijdens de groeiseizoenen van de jaren 2017 tot en met 2020 en 2022 nog bijdroegen tot hogere nitraatgehalten in het MAP-meetnet, spelen de natte weersomstandigheden mee bij de lagere nitraatresultaten die gehaald werden in de meest recente monitoringscampagne van 2023.

Het is essentieel dat landbouwers hun bemesting, bodembeheer en teeltkeuze zo oordeelkundig en klimaatrobuust mogelijk uitvoeren zodat de nutriëntenverliezen naar de leefomgeving maximaal beperkt worden.

Druk van de dierlijke mestproductie daalt, gedreven door de afname van het aantal varkens. Druk van de teelt van nitraatgevoelige gewassen blijft stabiel

In het Mestrapport van 2023 zagen we reeds een eerste duidelijke afname van het aantal varkens van 5,9 miljoen dieren in de periode 2019-2021 tot 5,4 miljoen dieren in 2022. In 2023 zet die afname zich verder tot 5,05 miljoen varkens. Dit leidt tot een daling van de dierlijke mestproductie tot 122,5 miljoen kg N in 2023, wat 2% minder is dan in 2022. De totale productiedruk, de verhouding van de mestproductie t.o.v. het landbouwareaal, blijft het hoogst in centraal West-Vlaanderen en in het noorden van Antwerpen en Limburg.

Op zo'n 40% van het landbouwareaal wordt een nitraatgevoelige teelt verbouwd. Dat zijn teelten die gevoeliger zijn aan uitspoeling van nitraten, zoals maïs, aardappelen en groenten. In gebieden met een slechtere waterkwaliteit komen meer nitraatgevoelige teelten voor (43% in gebiedstype 2 en 3), dan in gebieden met een goede tot matige waterkwaliteit (34% in gebiedstype 0 en 37% in gebiedstype 1).

Duidelijke afname van het gebruik van dierlijke mest. Gebruik van kunstmest terug op hetzelfde niveau van voor 2022 door stabilisering van de kunstmestprijzen

In 2023 werd in totaal 140 miljoen kg N uit meststoffen op landbouwgrond gebracht, wat gelijkaardig is aan de hoeveelheid bemesting in 2022. Hierachter schuilt een verschillende tendens voor dierlijke mest dan voor kunstmest. Sinds 2015 stabiliseerde het gebruik van dierlijke mest op landbouwgrond rond de 92 miljoen kg N, maar in 2023 zien we voor het eerst een duidelijke afname tot 85,7 miljoen kg N. Dat is bijna 7 miljoen kg N minder dan in 2022. Het gebruik van varkensmest is met 3,6 miljoen kg N gedaald tussen 2022 en 2023, als gevolg van de verdere afname van het aantal varkens in 2023 en meer mestverwerking. Ook het gebruik van rundermest is gedaald in 2023, met 2,6 miljoen kg N. Dat is voornamelijk een gevolg van het wegvallen van de bijkomende mestgebruiksruimte door derogatie in 2023, waardoor er meer rundermest verwerkt werd of in opslag ging. Ook de weeromstandigheden hebben een invloed op de hoeveelheid dierlijke bemesting in een bepaald jaar. Zo hebben de natte weersomstandigheden van 2023, met moeilijker uitrijomstandigheden van dierlijke mest, er

ongetwijfeld toe bijgedragen dat er meer mest verwerkt werd of in opslag ging. Het is afwachten hoe het gebruik van dierlijke mest verder evolueert.

In tegenstelling tot de dierlijke mest, kende het gebruik van kunstmest een toename in 2023. Na een duidelijke afname van het kunstmestgebruik tot 43 miljoen kg N in 2022, als gevolg van de hoge kunstmestprijzen door de energiecrisis in dat jaar, is het kunstmestgebruik in 2023 terug gestegen tot bijna 51 miljoen kg N. Dat is vergelijkbaar met het gebruik van kunstmest in de periode 2019-2021.

De mestbank blijft landbouwers ondersteunen en sensibiliseren om goede praktijken toe te passen, en zo de nutriëntenverliezen te verminderen.

De Mestbank neemt ook een sensibiliserende en begeleidende taak ter harte. Dit vult ze in op verschillende manieren. Zo lanceerde ze in 2024 de documentaire ‘Mestmeesters’. In de documentaire komen vier toekomstgerichte landbouwers aan het woord over hun ervaringen met goede praktijken rond duurzaam bemesten en een gezonde bodem.

Daarnaast werkt B3W, de Begeleidingsdienst voor een Betere Bodem en Waterkwaliteit, aan de introductie van goede praktijken en technieken op de landbouwbedrijven via thematische uitwisselingsmomenten, focusgroepen, individuele begeleiding en een doelgericht communicatie. De terreinwerking van B3W demonstreert dat mooie realisaties kunnen geboekt worden met onder meer vanggewassen, gefractioneerde bemesting, onderzaai van gras in maïs en niet-kerende bodembewerking. Bij de landbouwers leeft interesse in deze goede praktijken, maar er is nog extra begeleiding en ondersteuning nodig om deze verder uit te rollen binnen de sector.

De mestwetgeving vormt een kader voor landbouwers. De handhaving van de mestwetgeving vormt het sluitstuk van het mestbeleid waarbij de Mestbank instaat voor het rechtvaardig toezicht op de naleving en voor een proportionele sanctionering als inbreuken worden vastgesteld.

De resultaten van de controleacties en doorlichtingen in 2023 bevestigen grotendeels de bevindingen van voorgaande jaren. De inbreukpercentages blijven doorgaans hoog, wat deels te verklaren is door de gerichte aanpak van doorlichtingen en terreincontroles op basis van risicoanalyses. Zo werd bij 48% van de 276 landbouwers waar de mestbalans werd doorgelicht in 2023, een overbemesting vastgesteld op bedrijfsniveau. Deze ernstige vaststelling leidt tot een balansboete, vaak in combinatie met andere maatregelen om de bedrijfsvoering bij te sturen.

Andere controles worden gebiedsgericht ingezet met een grotere aanwezigheid in gebieden met een slechtere waterkwaliteit. Dat is het geval voor terreincontroles van de mestopslag, waar de inspecteurs problemen vaststelden bij 49% van de 311 landbouwers waar de mestopslag gecontroleerd werd. Bij een kwart van deze gecontroleerde bedrijven werden effectief nutriëntenverliezen naar de waterloop vastgesteld wat geleid heeft tot een proces-verbaal. Doordat we steeds vaker te maken krijgen met onvoorziene weersomstandigheden, waardoor niet altijd op het goede moment kan bemest worden, is voldoende mestopslag en een goede staat van de mestopslag des te belangrijker.

Door de gerichte inzet van de handhaving capaciteit zijn de bevindingen niet altijd representatief voor de gehele groep landbouwers en andere actoren. Wel tonen deze resultaten aan dat de controle op basis van risico een goede aanpak is, die zorgt voor een efficiënte en effectieve inzet van middelen. De Mestbank blijft hierbij voortdurend streven naar een verdere verbetering van haar handhaving instrumenten.

1 BELEIDSKADER

Het Vlaamse mestbeleid geeft uitvoering aan de Europese Nitraatrichtlijn en pakt de uitspoeling van nitraat en fosfaat naar het oppervlakte- en het grondwater uit de landbouw aan. Doorheen de jaren zijn een aantal aspecten van het Vlaams mestbeleid stelselmatig verstrengd.

Eind juli 2024 daagde de **Europese Commissie** België (Vlaanderen) voor het **Europees Hof van Justitie omdat de waterkwaliteit in Vlaanderen onvoldoende verbeterd en aangescherpte maatregelen, zoals de Nitraatrichtlijn oplegt, uitbleven**. Daarnaast was er eind juni 2024 een tweede uitspraak door de **Brusselse Rechtbank van Eerste aanleg in de Nitraatzaak** die 5 milieuorganisaties aangespannen hadden. Hiermee wordt een dwangsom van 1.000 euro per dag opgelegd zolang er geen bijkomende maatregelen genomen worden die garantie bieden op een structurele verbetering van de waterkwaliteit.

Het Vlaams mestbeleid zit ingebed in een **breder beleidskader** rond het verminderen van de impact van nutriënten op het milieu. Begin 2024 werd het **Stikstofdecreet** goedgekeurd waarmee maatregelen opgelegd worden om de emissie en depositie van stikstof tegen 2030 te verminderen zodat de natuurdoelen op termijn gerealiseerd worden. Bepaalde maatregelen van het mestbeleid zullen dit mee realiseren. Omgekeerd zullen de maatregelen voor ammoniakemissiereductie in de veehouderij en de bijkomende nulbemesting in bepaalde habitatrichtlijngebieden (SBZ-H) een positieve bijdrage leveren aan de waterkwaliteit en de realisatie van de doelen van het mestbeleid.

Onder impuls van de boerenprotesten begin 2024 sloten de Vlaamse Regering en de landbouworganisaties op 15 februari 2024 een **landbouwakkoord**. Dit leidde tot een aantal hervormingen van het boetesysteem van het Mestdecreet en een aantal versoepelingen aan de termijnen waarbinnen landbouwers de aankoop en het gebruik van kunstmest moeten aangeven in het kunstmestregister.

1.1 AANLEIDING VOOR HET MESTBELEID

Mest bevat essentiële voedingsstoffen voor gewassen, wat hun groei bevordert. Maar er is ook een keerzijde. Overtollige meststoffen die niet door de gewassen worden opgenomen, kunnen uitspoelen naar waterlopen, wat leidt tot een verslechterde waterkwaliteit. Een teveel aan stikstof en fosfaat in het water vormt een bedreiging voor het leven in en rond het water en heeft schadelijke gevolgen voor het milieu, onze gezondheid en de biodiversiteit. Bovendien stijgen de kosten voor waterzuivering door de uitspoeling van nitraat en fosfaat naar grond- en oppervlaktewater.

Om deze negatieve effecten te beperken, is het cruciaal om op een verantwoorde manier te bemesten, zodat de uitspoeling van nitraat en fosfaat naar waterlopen zoveel mogelijk wordt voorkomen. Op Europees niveau zijn er doelen vastgesteld voor de waterkwaliteit via de Nitraatrichtlijn (91/676/EEG) en de Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG). De Nitraatrichtlijn stelt een grens van 50 milligram nitraat per liter water en bevat richtlijnen voor bemesting. Deze richtlijn speelt ook een belangrijke rol bij het bereiken van de doelen van de Kaderrichtlijn Water, die voorschrijft dat tegen 2027 alle Europese oppervlaktewateren en grondwater van goede kwaliteit moeten zijn.

Elke EU-lidstaat moet de Nitraatrichtlijn uitvoeren door middel van vierjaarlijkse actieprogramma's met maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit. Als uit tussentijdse evaluaties blijkt dat de waterkwaliteit onvoldoende verbetert, moeten de actieprogramma's worden aangescherpt.

1.2 NOOD AAN EEN DOORTASTEND MESTBELEID

Veel Europese lidstaten kampen met het probleem van nutriëntenverontreiniging door de landbouw. De Europese Commissie heeft Vlaanderen al meermaals opgeroepen om krachtigere maatregelen te nemen om een verbetering van de waterkwaliteit te realiseren en startte een inbreukprocedure in februari 2023. Eind juli 2024 daagde de Europese Commissie Vlaanderen voor het Europees Hof van Justitie omdat de waterkwaliteit onvoldoende verbetert en aangescherpte maatregelen, zoals de Nitraatrichtlijn oplegt, uitblijven.

Daarnaast werd het Vlaams Gewest in juni 2023 veroordeeld door de Rechtbank van Eerste aanleg te Brussel in de Nitraatzaak die 5 milieuorganisaties aangespannen hadden. Het vonnis stelt dat de Vlaamse Regering te weinig acties neemt om de waterkwaliteit te beschermen en geeft de Vlaamse Regering 6 maanden om aanvullende of verscherpte maatregelen te nemen in het kader van de Nitraatrichtlijn. Op 26 maart 2024 klaagden dezelfde vijf natuurorganisaties het Vlaams Gewest opnieuw aan. De Brusselse Rechtbank van Eerste aanleg deed uitspraak op 26 juni 2024 en legt het Vlaamse Gewest een dwangsom op van 1.000 euro per dag zolang er geen bijkomende maatregelen genomen worden die garantie bieden op een structurele verbetering van de waterkwaliteit.

1.3 AANPAK VLAAMS MESTBELEID

1.3.1 Krijtlijnen van het huidige mestbeleid

Doorheen de jaren zijn een aantal aspecten van het Vlaams mestbeleid stelselmatig verstrengd. De aanpak is geëvolueerd naar een gebiedsgerichte aanpak, met strengere maatregelen in gebieden met een slechtere waterkwaliteit. De gebiedsgerichte maatregelen omvatten strengere bemestingsnormen, strengere voorwaarden voor het transport van dierlijke mest en de verplichte inzaai van vanggewassen na de oogst van de hoofdteelt om de resterende stikstof in de bodem op te nemen.

De mestwetgeving legt voorschriften op aan de bemesting, die de landbouwers aanzetten om goede bemestingspraktijken toe te passen volgens het 4J-principe: bemesten met de juiste dosis, de juiste mestsoort, op het juiste tijdstip en met de juiste bemestingstechniek. Op die manier schept de wetgeving een kader waarbinnen oordeelkundig bemest kan worden zodat nutriëntenverliezen naar de waterlopen maximaal beperkt worden.

De meting van het nitraatresidu in de bodem in het najaar is een belangrijk instrument om de bemestingsstrategie van een bedrijf te beoordelen. Als het nitraatresidu te hoog is, worden maatregelen opgelegd die bijdragen tot een betere bemesting. Omgekeerd kunnen bedrijven vrijgesteld worden van de gebiedsgerichte maatregelen als ze aantonen dat ze een goed nitraatresidu realiseren.

Naast de maatregelen die voornamelijk gericht zijn op de bemesting, legt het mestbeleid ook voorschriften op voor de productie van dierlijke mest met de nutriëntenemissierechten (NER). Nutriëntenemissierechten zijn productierechten. Ze geven het maximaal aantal dieren weer die een landbouwer op een bedrijf op jaarbasis mag houden. Om de productierechten beter af te stemmen op de huidige dieraantallen in Vlaanderen, werd in 2024 een annulering van ongebruikte NER doorgevoerd. Dit is een gevolg van het Stikstofdecreet (zie ook 1.4.1 en 3.1.4.2).

Verder vormt het mestbeleid ook het kader voor de mestverwerkingscertificaten waarmee landbouwers kunnen aantonen dat ze voldoende mest verwerken en voldoen aan de mestverwerkingsplicht.

De borging van de maatregelen van het mestbeleid gebeurt via een combinatie van begeleiding en handhaving. De Vlaamse overheid financiert een externe Begeleidingsdienst voor Betere Bodem en waterkwaliteit (B3W) om kennis over goede bemestings-, teelt- en bodempraktijken uit te wisselen tussen landbouwers met als doel meer toepassing ervan in de praktijk. Het toezicht op de naleving van de mestwetgeving gebeurt door de Mestbank. Doorheen de jaren is de handhaving stelselmatig aangescherpt, met in MAP 6 de invoer van een digitaal kunstmestregister voor landbouwers en kunstmesthandelaren en de verplichte installatie van debietmeters op mestverwerkingsinstallaties. Daarnaast staat de Mestbank ook in voor gerichte communicatie en informatieverstrekking en een brede digitale dienstverlening.

De monitoring van de oppervlakte- en grondwaterkwaliteit in landbouwgebied gebeurt in de hiertoe opgezette MAP-meetnetten die beheerd worden door de VMM.

1.3.2 Landbouwakkoord

Onder impuls van de boerenprotesten begin 2024 sloten de Vlaamse Regering en de landbouworganisaties op 15 februari 2024 een landbouwakkoord. Dit akkoord bevat een aantal maatregelen en engagementen voor op de korte en langere termijn m.b.t. het aankoopbeleid van landbouwgronden, het stikstofbeleid en het mestbeleid.

Voor het mestbeleid zijn dit de belangrijkste engagementen:

- Bij de opmaak van MAP 7 lag een voorstel op tafel om nulbemesting in te voeren in VEN-gebied op percelen waar nog geen nulbemestingsregeling van toepassing is. Dit voorstel werd geschrapt.
- De Vlaamse regering engageert zich om de derogatie op gras opnieuw aan te vragen bij de Europese Commissie.
- De Vlaamse regering zal Europa verzoeken om Renure toe te laten als alternatief voor kunstmest (zie ook 1.5.2).
- Vereenvoudiging van regelgeving en administratieve lasten.

Op 27 maart 2024 keurde het Vlaams Parlement een aantal hervormingen van het boetesysteem goed. De belangrijkste hervormingen zijn dat er bij de eerste overtreding een waarschuwing gegeven wordt voor een aantal lichte, administratieve overtredingen en een lager boetebedrag bij recidive (verhoging met 50% in plaats van een verdubbeling).¹

In mei 2024 volgden, als antwoord op de vraag vanuit de land- en tuinbouwers om de administratieve lasten te verlagen, een aantal aanpassingen aan de termijnen waarbinnen landbouwers de aankoop en het gebruik van kunstmest moeten aangeven in het kunstmestregister². Ook komt er in bepaalde situaties een vrijstelling voor het gebruiksregister. Voor percelen gelegen in gebiedstype 0, waar de waterkwaliteit goed is, en voor percelen van bedrijven met een vrijstelling van de gebiedsgerichte maatregelen, hoeft het kunstmestgebruik niet langer geregistreerd worden in het gebruiksregister. Ook zal de VLM, in samenspraak met een gebruikersgroep van landbouwers, de gebruiksvriendelijkheid van het Mestbankloket verhogen.

1.4 BELEIDSCONTEXT

Het mestbeleid geeft in eerste instantie uitvoering aan de Europese Nitraatrichtlijn en draagt bij tot de realisatie van de doelen van de Kaderrichtlijn Water. Daarnaast dragen bepaalde maatregelen van het mestbeleid ook bij tot de realisatie van doelen van ander milieubeleid, zoals onder meer het stikstofbeleid, het lucht- en klimaatbeleid, en dragen bepaalde maatregelen van ander beleid bij tot de realisatie van de doelen van het mestbeleid.

De meeste onderdelen van het mestbeleid vormen via de conditionaliteiten onderdeel van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en bepaalde agromilieuklimaatmaatregelen dragen bij aan de doelen van het mestbeleid en een verbetering van de water- en bodemkwaliteit.

Hieronder wordt ingezoomd op recente wijzigingen m.b.t. het stikstofbeleid, en op het water- en luchtbeleid.

¹ <https://www.vlm.be/nl/nieuws/Pages/Een-woordje-uitleg-bij-de-hervorming-van-de-mestboetes.aspx>

² <https://www.vlm.be/nl/nieuws/Pages/Termijnen-voor-registratie-kunstmest-words-versoepeld.aspx>

1.4.1 Stikstofbeleid

Op 24 januari 2024 keurde het Vlaams Parlement het Stikstofdecreet goed. Met het Stikstofdecreet van 26 januari 2024 legt de Vlaamse Overheid maatregelen op aan alle sectoren om de depositie van stikstof tegen 2030 sterk te verminderen zodat de instandhoudingsdoelstellingen (IHD) ter hoogte van de Europees beschermde Speciale Beschermingszones van de Habitatrichtlijn (SBZ-H) gerealiseerd worden.

De emissie van ammoniak in Vlaanderen moet tegen eind 2030 met 40% afnemen. Die reductie zal grotendeels gerealiseerd worden met de maatregelen opgenomen in het Stikstofdecreet. Voor de emissie van stikstofoxiden bepaalt het Stikstofdecreet een afname met 45%. Die reductie zal grotendeels gerealiseerd worden door de uitvoering van Luchtbeleidsplan (zie verder).

Om de uitstoot en depositie van stikstof te verminderen, voorziet het decreet in brongerichte maatregelen. De beheersing van de veestapel is daarin een belangrijk element, met vooropgestelde ammoniakemissiereducties voor de varkens-, pluimvee- en rundveehouderijen. Om deze reductie te realiseren, heeft een veehouderij de keuze tussen een vermindering van het aantal dieren, het toepassen van ammoniakemissiereducerende maatregelen of een combinatie van beide.

Om ervoor zorgen dat het totaal volume aan beschikbare NER beter aansluit bij de huidige omvang van de veestapel, werden niet-ingevulde of slapende NER geannuleerd (zie 3.1.4.2) en worden de regels bij overdracht van NER aangepast (zie 5.3.2).

Daarnaast geldt er vanaf 2028 een algemene nulbemesting in alle groene bestemmingen in Speciale Beschermingszones van de Habitatrichtlijn (SBZ-H). Dat betekent dat er maximaal twee stuks grootvee per hectare kunnen grazen. Voor de betrokken landbouwers voorziet het decreet in flankerend beleid.

Op 20 september 2024 werd een besluit over het flankerend beleid voor de programmatische aanpak stikstof (PAS) goedgekeurd. Het besluit regelt het flankerend beleid voor de zogenaamde oranje bedrijven (impactscore hoger of gelijk aan 5%) en de bedrijven gelegen in en in de nabijheid van één van de vijf maatwerkgebieden en treedt in werking op 1 november 2024. Landbouwbedrijven die in aanmerking komen en die een veeteelttak willen stopzetten of willen omschakelen naar akkerbouw, kunnen vanaf dan een vergoeding aanvragen via het vergoedingenloket van de VLM³.

Vrijwillige stopzetting varkensbedrijven

Voorafgaand aan de goedkeuring van het Stikstofdecreet in januari 2024, had de Vlaamse Regering op 31 maart 2023 reeds het besluit over de vrijwillige stopzetting van varkensstallen goedgekeurd. Dit leidde tot een eerste varkenscall, voor bedrijven met een impactscore van meer dan 0,5% (van 3 april t.e.m. 17 juni 2023), en een tweede varkenscall, voor bedrijven met een impactscore van meer dan 0,025% (van 6 november t.e.m. 19 januari 2024). De vrijwillige stopzetting van varkensbedrijven draagt bij tot de inspanningen om de doelstellingen van de Nitraatrichtlijn te bereiken.

Bij de eerste oproep kwamen 1.018 varkenshouders in aanmerking voor de stopzettingsregeling. In totaal dienden 236 varkenshouders een aanvraag tot stopzetting van varkensstallen in. Hiervan ontvingen 215 varkenshouders een aanbod voor een totale potentiële stopzetting van 0,27 miljoen varkens en het annuleren van 4,5 miljoen NER. Ten laatste tegen 15 oktober 2024 konden deze varkenshouders een aanvraag tot uitbetaling van de stopzettingsvergoeding indienen. Op het moment van indiening van deze aanvraag tot uitbetaling moeten de varkenshouders effectief gestopt zijn met het houden van varkens in die stallen waarvoor ze een stopzettingsvergoeding hebben aangevraagd. Uiteindelijk hebben 156 varkenshouders de uitbetaling aangevraagd. Hiervan werden er op 5 december 2024 reeds 123 varkenshouders uitbetaald voor een totaalbedrag van 17,13 miljoen euro.

³ [https://www.vlm.be/nl/nieuws/Pages/Besluit-over-het-flankerend-beleid-voor-de-programmatische-aanpak-stikstof-\(PAS\)-goedgekeurd.aspx](https://www.vlm.be/nl/nieuws/Pages/Besluit-over-het-flankerend-beleid-voor-de-programmatische-aanpak-stikstof-(PAS)-goedgekeurd.aspx)

Bij de tweede oproep kwamen bijkomend 2.713 varkenshouders in aanmerking voor de stopzettingsregeling. Er dienden 350 varkenshouders een aanvraag tot stopzetting in waarvan er 321 exploitaties een aanbod ontvingen voor een totale potentiële stopzetting van 0,33 miljoen varkens en het annuleren van 5,6 miljoen NER. Ten laatste tegen 16 mei 2025 kunnen deze varkenshouders een aanvraag tot uitbetaling van de stopzettingsvergoeding indienen. Op het moment van indiening van deze aanvraag tot uitbetaling moeten de varkenshouders effectief gestopt zijn met het houden van varkens in die stallen waarvoor ze een stopzettingsvergoeding hebben aangevraagd. Op 5 december 2024 waren er 26 varkenshouders die de uitbetaling hebben aangevraagd. Hiervan werden er reeds 16 varkenshouders uitbetaald voor een totaalbedrag van 1,63 miljoen euro.

1.4.2 Waterbeleid

De stroomgebiedbeheerplannen geven uitvoering aan de Europese kaderrichtlijn Water en aan de Overstromingsrichtlijn. Ze geven ook uitvoering aan de waterbeleidsnota (het beleidsdocument van de Vlaamse Regering met de visie op het integraal waterbeleid) die richting geeft aan de stroomgebiedbeheerplannen en andere initiatieven door de prioriteiten voor het integraal waterbeleid aan te geven.

De centrale doelstelling is de goede toestand van het watersysteem te bereiken. Via de stroomgebiedbeheerplannen worden in een zesjarige cyclus doelstellingen vastgelegd en maatregelen genomen om de goede toestand te bereiken tegen uiterlijk 2027. Momenteel lopen de 3de generatie stroomgebiedbeheerplannen voor de periode 2022-2027.

Meer informatie over de planonderdelen van de stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 is terug te vinden op <https://sgbp.integraalwaterbeleid.be/>.

1.4.3 Luchtbeleid

Het Luchtbeleidsplan 2030 bevat doelstellingen en maatregelen om de luchtverontreiniging in Vlaanderen aan te pakken en zo de impact van luchtverontreiniging op onze gezondheid en het leefmilieu verder te verminderen. De uitstoot van ammoniak is voornamelijk afkomstig van de landbouw. Voor landbouw zijn vier maatregelen opgenomen in het Luchtbeleidsplan die via generiek beleid ingrijpen op het terugdringen van ammoniakemissies die leiden tot stikstofdeposities in de natuurgebieden.

Het gaat hier over een verhoogde inzet van de meest effectieve ammoniakemissiereducerende bemestingstechnieken, het reduceren van de ammoniakemissie bij het gebruik van ureummeststoffen, de elektronische monitoring van luchtwassers voor de reductie van ammoniakemissie uit stallen, en een minimaal verwijderingsrendement voor luchtwassers die nieuw op de markt gebracht worden. De eerste twee maatregelen werden geïmplementeerd in het Stikstofdecreet van 26 januari 2024, via een aanpassing van het Mestdecreet⁴.

Voor een stand van zaken van de realisatie van het Vlaams Luchtbeleidsplan 2030 wordt verwezen naar <https://www.vmm.be/lucht/evolutie-luchtkwaliteit/beleidsplannen/luchtbeleidsplan-2030/stand-van-zaken/voortgangsrapport/>.

⁴ De concrete aanpassingen die dit mee zich meebrengt, zijn terug te vinden op <https://www.vlm.be/nl/nieuws/Pages/Nieuw-bemestingsseizoen-start-op-16-februari-bemest-enkel-als-bodem-het-toelaat-en-de-teelt-het-nodig-heeft.aspx>

1.5 RECENTE EUROPESE INITIATIEVEN IN KADER VAN DE NITRAATRICHTLIJN

1.5.1 Evaluatie Nitraatrichtlijn

De Europese Commissie opende een publieke consultatie over de evaluatie van de Nitraatrichtlijn tussen 1 december 2023 en 8 maart 2024. De bedoeling van deze evaluatie was om na te gaan of de Nitraatrichtlijn nog steeds geschikt is voor het beoogde doel, of zij in overeenstemming is met de milieu- en klimaatambities van de EU en bijdraagt tot een duurzame en veerkrachtige landbouw en voedselzekerheid.

Binnen de Nitrate Expert Group waarin de Europese Lidstaten zetelen onder het voorzitterschap van de Europese Commissie, is een evaluatiegaande van de Nitraatrichtlijn. De evaluatie zal worden afgerond tegen half 2025.

1.5.2 Renure

Renure staat voor REcovered Nitrogen from manURE. Renure-meststoffen zijn stikstofhoudende meststoffen die gewonnen worden uit dierlijke mest. Het gaat om producten die een vergelijkbare werking hebben qua benutting van stikstof als kunstmest.

In de Nitraatrichtlijn staat dat alle producten uit dierlijke mest als dierlijke mest moeten worden beschouwd. Dat betekent dat RENURE producten momenteel als dierlijke mest worden beschouwd en moeten voldoen aan de bemestingsnorm voor dierlijke mest van maximaal 170 kg N/ha.

Op 19 april 2024 lanceerde de Europese Commissie een voorstel om Renure producten onder voorwaarden toe te staan als kunstmestvervanger via een amendement van de Nitraatrichtlijn. In het voorstel kunnen Renure meststoffen als kunstmestvervanger worden toegepast tot maximaal 100 kg N bovenop de norm van 170 kg N/ha.

In het voorstel geldt de toelating enkel voor meststoffen uit dierlijke mest van voldoende, consistente kwaliteit. Concreet gaat het om ammoniumzouten (ammoniumnitraat of -sulfaat) uit ammoniakstripping, mineralenconcentraat uit membraanfiltratie en omgekeerde osmose, en stikstofrijke fosfaat-zouten (struviet) via P-precipitatie van mest.

Verder bevat het voorstel voorwaarden voor de stikstofinhoud van deze Renure producten en mogen ze geen grenswaarden van koper, zink of pathogenen (Salmonella en E. coli) overschrijden. Daarnaast zijn er voorschriften voor de toepassing van Renure meststoffen. Deze moeten via injectie toegediend worden of direct ondergewerkt worden om ammoniakvervluchtiging naar de lucht te beperken. Ook mag de erkenning niet leiden tot een groei van de veestapel.

2 MILIEUKWALITEIT

2.1 WATERKWALITEIT

De waterkwaliteit in landbouwgebied in functie van het mestbeleid wordt opgevolgd in de **MAP-meetnetten voor oppervlakte- en grondwater**, door de Vlaamse Milieumaatschappij. **Tijdens het meest recente winterjaar 2023-2024 heeft 17,5% van de MAP-meetpunten voor oppervlaktewater een overschrijding van 50 mg nitraat/l**, een daling in vergelijking met het voorgaande winterjaar (25%), en het laagste cijfer sinds de start van de metingen. Ook de gemiddelde nitraatconcentraties in het MAP-meetnet daalden in het meest recente winterjaar 2023-2024 weer naar het niveau van de winterjaren 2013-2014 en 2014-2015.

Er zijn **regionale verschillen**. In het winterjaar 2023-2024 wordt de **streefwaarde van 18 mg nitraat/l behaald voor 51% van het landbouwareaal**. Dat is **vergelijkbaar met de uitgangssituatie van MAP 6 (52%)**.

De **gemiddelde orthofosfaatconcentratie** in het MAP-meetnet **stagneert** de laatste 2 winterjaren. De wateroverlast in de winterperiode van 2023-2024, met meer fosfaatbelasting uit erosie, kan verklaren waarom **het % MAP-meetpunten dat de milieukwaliteitsnorm overschrijdt, toegenomen is tot 67% in winterjaar 2023-2024**, (t.o.v. 55% vorig winterjaar).

De **nitraatgehalten in het ondiepe grondwater onder landbouwgebied schommelen al tien jaar rond een concentratieniveau van 35 mg nitraat/l**. De **gewogen gemiddelde nitraatconcentratie in de bovenste filter van het grondwatermeetnet steeg tot meer dan 40 mg nitraat/l in het najaar van 2022, maar nam in 2023 weer af tot 36 mg nitraat/l**. Ondanks deze recente daling is de nitraatconcentratie op filterniveau 1 nog steeds hoger dan bij begin van MAP 6, zodat er globaal (nog) geen verbetering vast te stellen is.

De grondwaterkwaliteit vertoont **regionale verschillen**. We zien een **achteruitgang van het landbouwareaal dat voldoet aan het doel van MAP 6** (gebiedstypen grondwater 0 of minstens 3 mg nitraat/l daling per slecht scorende afstroomzone over 4 jaar tijd), **van 74,5% bij de start van MAP 6 tot 69,3% volgens de recentste meetgegevens**. Ook zijn er verschuivingen tussen gebieden.

Onvoorziene weersomstandigheden hebben een groot effect op de recente meetresultaten van het oppervlaktewater. In jaren met onvoorziene droge weersomstandigheden worden meer overschrijdingen van de drempelwaarde vastgesteld. Omgekeerd is er in een periode van veel regen overvloedige uitspoeling waardoor de waterkwaliteitsresultaten beter zijn. **Omwille van de tragere respons van het grondwatersysteem, is het effect van de weersomstandigheden hier pas vertraagd zichtbaar**. Het veranderend klimaat vormt een uitdaging in de realisatie van de waterkwaliteitsdoelen. Landbouwers kunnen het weer weliswaar niet voorspellen maar het is essentieel dat landbouwers blijven inzetten op klimaatrobuuste, goede praktijken om zich te wapenen tegen onvoorziene weersomstandigheden en de nutriëntenverliezen naar de leefomgeving maximaal te beperken.

2.1.1 De MAP-meetnetten voor oppervlakte- en grondwater

De waterkwaliteit in landbouwgebied in functie van het mestbeleid wordt opgevolgd in 760 meetpunten in het MAP-meetnet oppervlaktewater (operationeel sinds 2002) en in 2.100 meetpunten in het freatisch meetnet grondwater (operationeel sinds 2004), door de Vlaamse Milieumaatschappij.

De MAP-meetpunten oppervlaktewater zijn gelegen in landbouwgebied en moeten voldoen aan volgende criteria: (1) het stroomgebied is hoofdzakelijk agrarisch, (2) er is geen invloed van industriële afvalwaterbronnen, (3) er is geen invloed van overstorten (op riolen of collectoren) of effluentlozingen van rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI) geëxploiteerd door Aquafin, en (4) de hoeveelheid stikstof in het geloosde huishoudelijk afvalwater⁵ kan berekend worden en heeft een beperkte invloed. Ook het freatische grondwatermeetnet is voornamelijk gelokaliseerd in landbouwgebied en bestaat uit multi-level putten met meestal 3 meetfilters per put. De spreiding en densiteit van de grondwaterputten is gekoppeld aan de nitraatgevoeligheid van de ondiepe watervoerende lagen op basis van het model van de hydrogeologisch homogene zones (HHZ's). Dit zijn zones waarbinnen een vergelijkbare manier van transport en afbraak van nitraat in de aanwezige bovenste watervoerende lagen wordt verwacht.

De resultaten van de MAP-meetnetten worden gebruikt om de effecten van het mestbeleid op te volgen. De keuze van de maatregelen in het gebiedsgericht mestbeleid wordt gebaseerd op de toestand van de waterkwaliteit. Zo is de indeling in gebiedstypes in MAP 6 gebaseerd op de resultaten van deze meetnetten.

De MAP-meetpunten voor oppervlaktewater worden in principe maandelijks bemonsterd en beoordeeld per winterjaar (van 1 juli tot 30 juni van het volgend kalenderjaar) om de uitspoeling in de wintermaanden te evalueren. MAP-meetpunten die de voorbije 3 winterjaren goed scoorden ("slapende meetpunten"⁶) worden 3 keer per winterjaar bemonsterd om de kosten van het meetnet te drukken. In winterjaar 2023-2024 ging het over 401 slapende meetpunten die in 2023 en/of 2024 de status slapend hadden.

De MAP-meetpunten voor grondwater worden halfjaarlijks bemonsterd, in het voorjaar en in het najaar. Om de kosten van het meetnet te drukken worden sinds 2021 de diepere filters 3 (en 4, waar aanwezig) enkel nog tijdens het voorjaar bemonsterd en geanalyseerd. De doorgaans lage nitraatconcentraties op dit diepere filterniveau verantwoorden dit.

2.1.2 Oppervlaktewaterkwaliteit

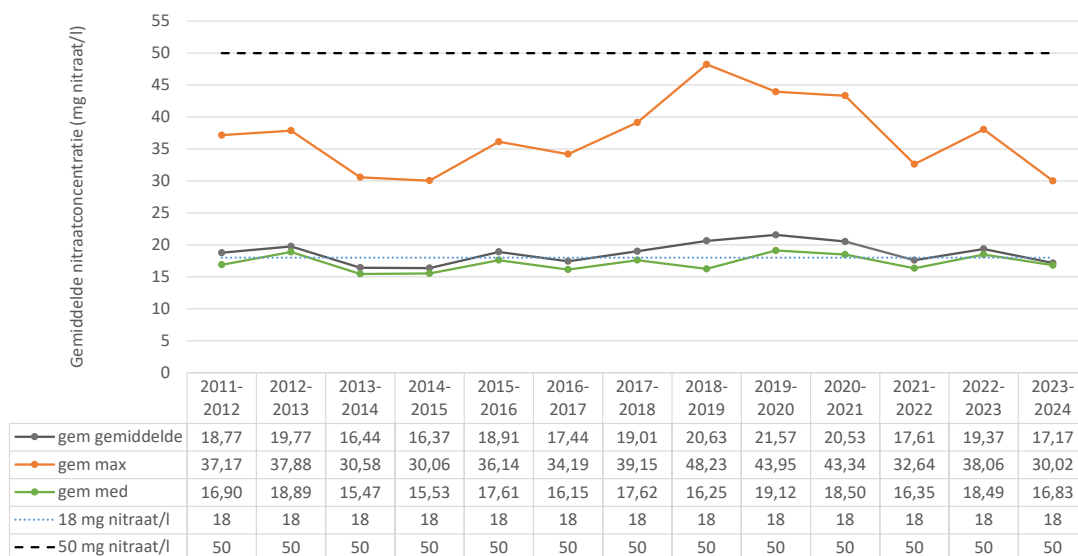
De nitraatgehalten in het oppervlaktewater kunnen op verschillende manieren beoordeeld worden. Zo wordt per winterjaar het percentage meetplaatsen met minstens één overschrijding van de drempelwaarde van 50 mg nitraat/l bepaald. De drempelwaarde van 50 mg nitraat/l is bedoeld ter bescherming van de volksgezondheid en is juridisch verankerd in het Mestdecreet in uitvoering van de Nitraatrichtlijn. Daarnaast worden de gemiddelde en maximale nitraatconcentraties van het MAP-meetnet berekend. De gemiddelde nitraatconcentratie wordt getoetst aan de streefwaarde van 18 mg nitraat/l. Die streefwaarde is de vertaalslag van de grenswaarde voor nitraatstikstof tussen een goede en matige toestand van de oppervlaktewaterkwaliteit vanuit de Kaderrichtlijn Water. Die grenswaarde bedraagt 10 mg nitraatstikstof/l, wat overeenkomt met 44,3 mg nitraat/l, als 90ste percentielwaarde. Dat betekent concreet dat 90% van de metingen moet voldoen aan die grenswaarde.

Figuur 1 toont de evolutie van de gemiddelde nitraatconcentraties, berekend als het gemiddelde van het gemiddelde per meetpunt, het gemiddelde van het maximum per meetpunt en het gemiddelde van de mediaan per meetpunt. Na de stijging van de gemiddelde nitraatconcentraties mede onder invloed

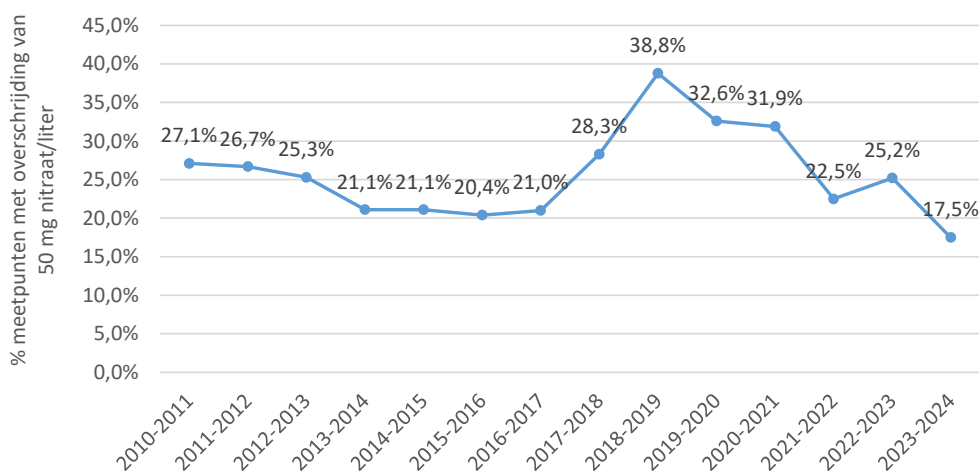
⁵ Iedere inwoner loost gemiddeld 10 g stikstof per dag.

⁶ De voorgaande 3 winterjaren mag geen enkel meetresultaat hoger dan 50 mg nitraat per liter zijn

van de droogteperiodes tijdens de groeiseizoenen van de jaren 2017-2020 (met een piek in winterjaar 2018-2019) en 2022, daalde de curve in het meest recente winterjaar 2023-2024 weer naar het niveau van winterjaren 2013-2014 en 2014-2015. Ook het percentage overschrijdingen daalde in 2023-2024 (Figuur 2). Dit kan deels verklaard worden door de wateroverlast in de wintermaanden van 2023-2024. De weersomstandigheden hebben een groot effect op de recente meetresultaten van het MAP-meetnet oppervlaktewater. Als onvoldoende geanticipeerd wordt op onvoorziene droge weersomstandigheden bij de bemesting, het bodembeheer en de teeltkeuze, leidt dat tot meer uitspoeling van nitraat tijdens de winterperiode en meer overschrijdingen van de drempelwaarde. Dat effect was merkbaar in de meetresultaten van de winterjaren 2017-2018 t.e.m. 2020-2021 en winterjaar 2022-2023. Omgekeerd is er in een periode van veel regen overvloedige uitspoeling waardoor de nitraatconcentratie wordt verdund. Hierdoor zijn de resultaten beter.

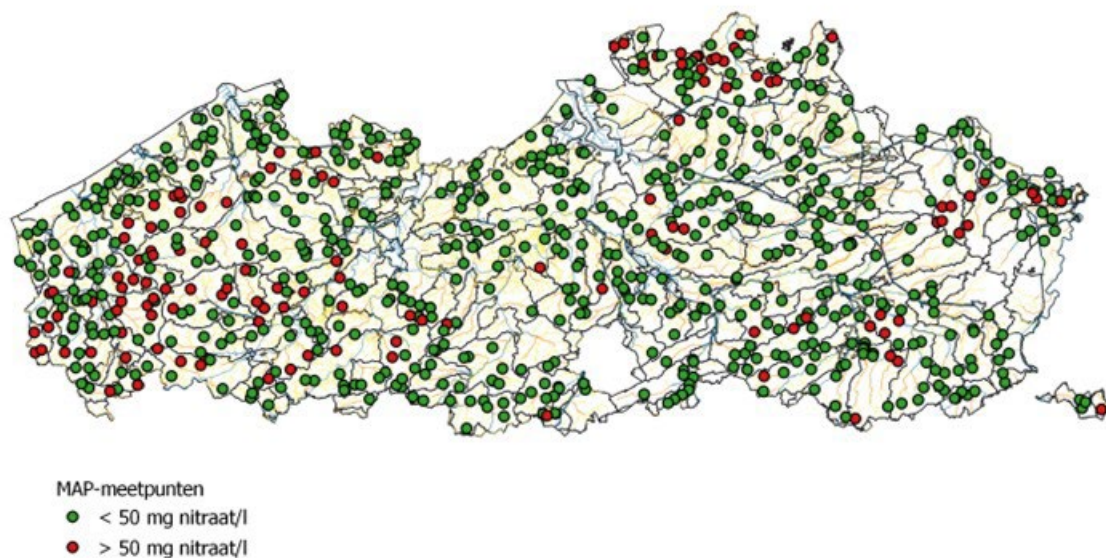

Figuur 1 Evolutie van de gemiddelde nitraatconcentratie, gemiddelde maximum nitraatconcentratie en gemiddelde mediaan nitraatconcentratie in het MAP-meetnet

Figuur 2 Evolutie van het percentage meetpunten met minstens één overschrijding van 50 mg nitraat/l in het MAP-meetnet

Zoals blijkt uit Figuur 3, zijn er regionale verschillen in het percentage MAP-meetpunten met normoverschrijding. Tot de regio's met veel MAP-meetpunten met overschrijding behoren centraal West-Vlaanderen, met grootste deel van het IJzerbekken, het westen van het Leiebekken en het deel van de Brugse Polders tussen Brugge, Gent en de Nederlandse grens, het bekken van de Boven-Schelde, de regio Mechelen, de Noorderkempen, centraal Demerbekken, en Noord-Limburg. Er zijn ook heel wat gebieden waar quasi geen MAP-meetpunten overschreden zijn. Tot deze regio's behoren de kustpolders, het Waasland, het Denderbekken, de Zuiderkempen en grote delen van Zuid-Limburg.

Figuur 3 MAP-meetpunten met en zonder overschrijding van de drempelwaarde van 50 mg nitraat/l in winterjaar 2023-2024

De afstroomzones van de Vlaamse waterlichamen worden gebruikt als geografische basiseenheid voor de indeling in de verschillende gebiedstypes van het gebiedsgericht beleid van MAP 6. Per afstroomzone wordt de gemiddelde nitraatconcentratie bepaald als het gemiddelde van de gemiddelde nitraatconcentraties van de MAP-meetpunten in de afstroomzone, per winterjaar.

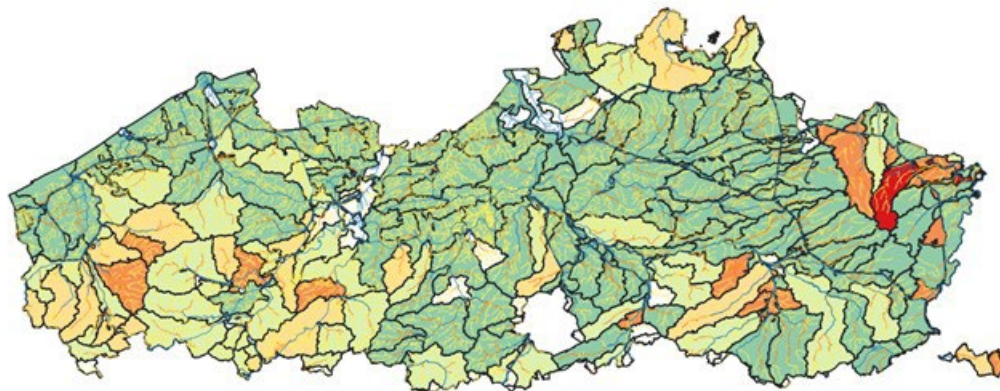
MAP 6 stelde een verbetering met 4 mg nitraat/l voorop voor de afstroomzones die bij de start van MAP 6, o.b.v. de referentieperiode 2015-2018, een gemiddelde nitraatconcentratie van meer dan 18 mg nitraat/l hadden. Dit waren de afstroomzones die bij de initiële gebiedstype-indeling 2019-2020 ingedeeld waren in gebiedstype 1, 2 of 3 voor oppervlaktewater. Ondertussen is de afbakening van de gebiedstypes al 2 keer aangepast, met de gebiedstype-indeling van 2021-2022 en de gebiedstype-indeling van 2023-2024. Daarnaast is er bij de gebiedstype-indeling van 2023-2024 ook een update van de afstroomzones zelf gebeurd. Een aantal afstroomzones werden hierbij gesplitst.

Er is een sterke daling van de gemiddelde nitraatconcentratie in de initiële gebiedstypes 1, 2 en 3 in winterjaar 2023-2024 ten opzichte van 2022-2023 (Tabel 1). Zoals aangegeven waren er minder overschrijdingen van de 50 mg nitraat/l en ook het gemiddelde van de maximale nitraatconcentratie per meetpunt vertoonde een daling door de natte weersomstandigheden.

Tabel 1 Gemiddelde nitraatconcentratie per gebiedstype oppervlaktewater MAP 6 volgens de initiële gebiedstype-indeling 2019-2020

GT-OW 2019- 2020	Referentie MAP 6 (2015-2018)	Doel MAP 6	2018- 2019	2019- 2020	2020- 2021	2021- 2022	2022- 2023	2023- 2024
0	10,0	10,0	11,2	11,5	11,3	9,4	10,6	10,2
1	21,1	18,5	21,3	23,3	23,2	21,0	23,1	20,6
2	27,3	23,3	30,7	31,9	28,0	25,7	27,4	23,7
3	36,9	32,9	40,3	38,8	38,3	35,6	35,7	31,7
1+2+3	28,2	24,7	30,4	31,0	29,7	27,3	28,6	25,2

Figuur 4 geeft de gemiddelde nitraatconcentratie per afstroomzone in winterjaar 2023-2024 weer, volgens de meest recente gebiedstype-indeling 2023-2024. Qua indeling wordt gebruik gemaakt van de drempelwaarden voor de gebiedstypeindeling, aangevuld met een klasse groter dan 50 mg nitraat/l. In winterjaar 2023-2024 wordt de streefwaarde van 18 mg nitraat/l behaald voor 51% van het landbouwareaal. Dat is vergelijkbaar met de Ausgangssituatie van MAP 6 (52%). Bij 46,6% van het landbouwareaal is de gemiddelde nitraatconcentratie hoger dan 18 mg nitraat/l. 2,4% van het landbouwareaal ligt in een afstroomzone zonder MAP-meetpunt.

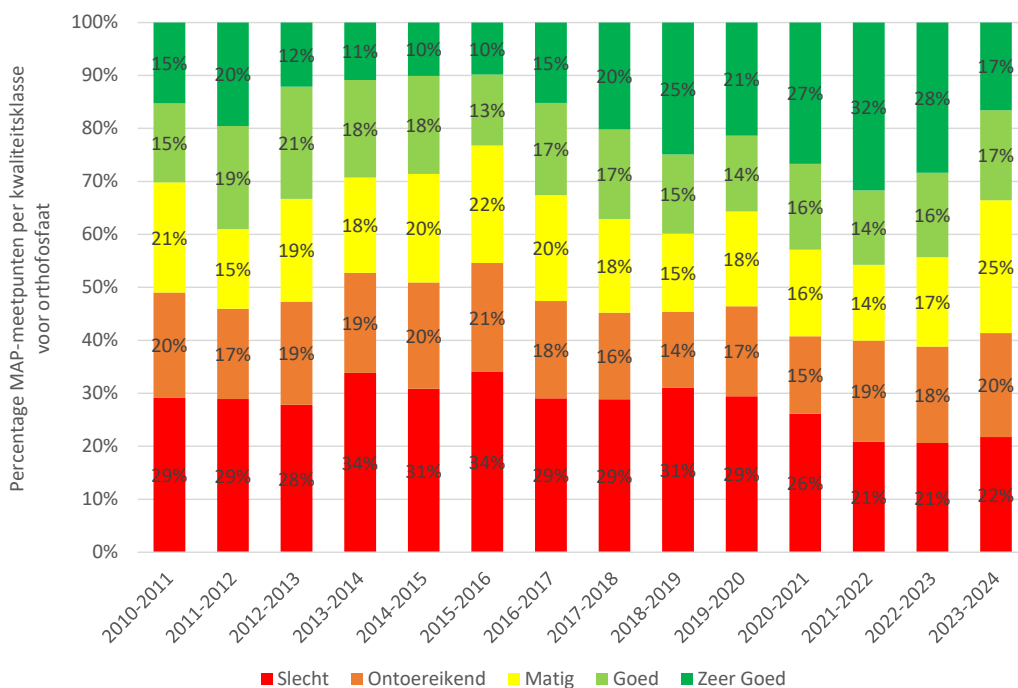

Gemiddelde nitraatconcentratie per afstroomzone in 2023-2024

- Geen meting
- < 18 mg nitraat/l
- > 18 mg nitraat/l en < 25 mg nitraat/l
- > 25 mg nitraat/l en < 30 mg nitraat/l
- > 30 mg nitraat/l en < 50 mg nitraat/l
- > 50 mg nitraat/l

Figuur 4 Gemiddelde nitraatconcentratie per afstroomzone in 2023-2024

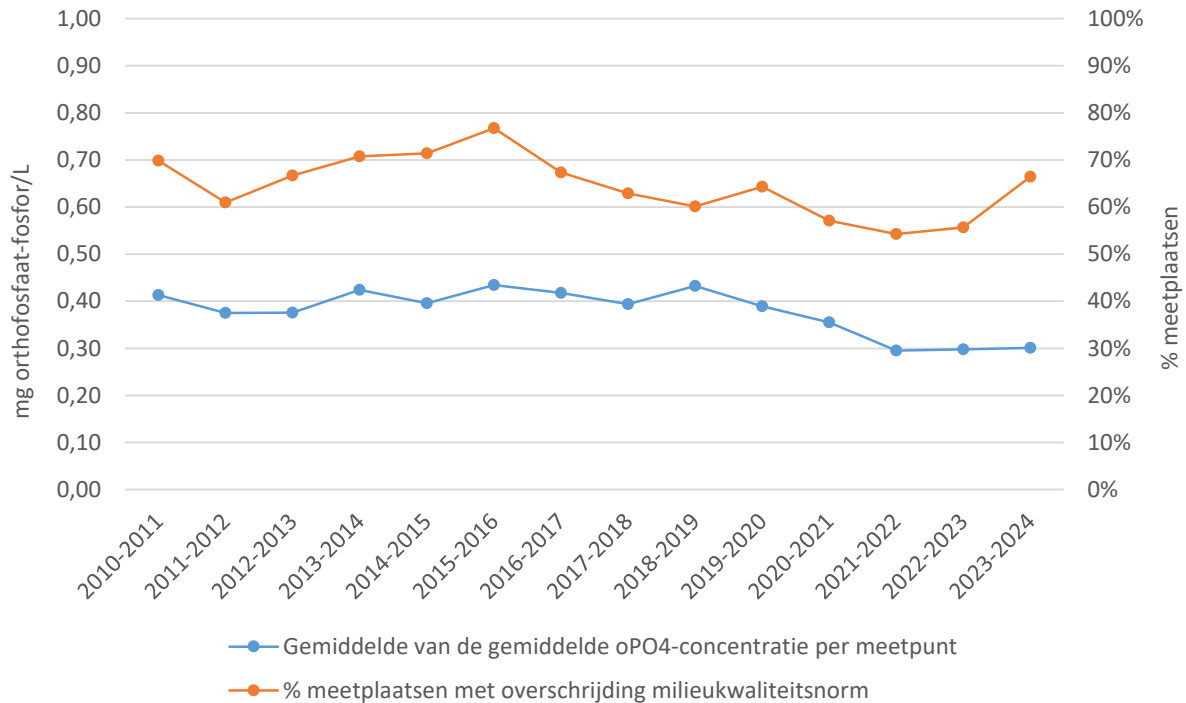
Figuur 5 geeft de toestandsbeoordeling voor orthofosfaat in het MAP-meetnet weer sinds winterjaar 2010-2011. Sinds 2015-2016 neemt het aantal meetpunten dat aan de milieukwaliteitsnorm voldoet (de klassen “goed” en “zeer goed”) geleidelijk toe maar in het meest recente winterjaar 2023-2024 wordt een achteruitgang vastgesteld. Het aantal meetpunten in de klasse “zeer goed” daalt van 28% in 2022-2023 tot 17% in 2023-2024. Deze achteruitgang kan mede het gevolg zijn van de wateroverlast in de winterperiode van 2023-2024, met mogelijks meer fosfaatbelasting uit erosie. Het is ook mogelijk dat de droogteperiodes van 2017-2020 een rol hebben gespeeld in de meetresultaten doordat er minder stalnames mogelijk waren wegens het droogvallen van verschillende meetplaatsen in de zomerperiode.

Figuur 5 Toestandsbeoordeling voor orthofosfaat in het MAP-meetnet voor de periode 2010-2024, per winterjaar

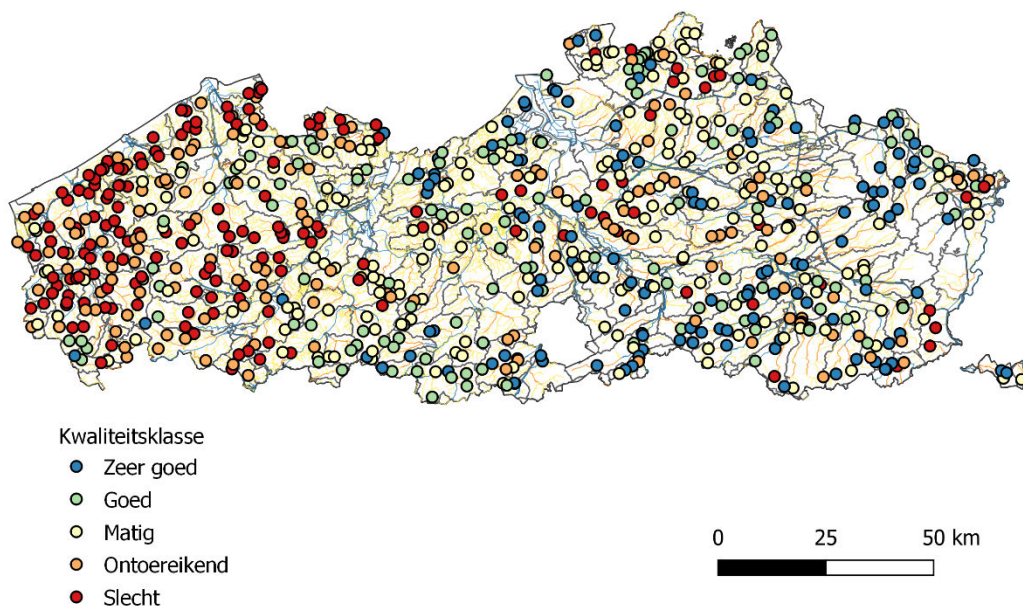
Figuur 6 toont de evolutie van de gemiddelde orthofosfaatconcentratie in het MAP-meetnet voor de periode 2010 tot 2024, per winterjaar. Dit gemiddelde is berekend als het gemiddelde over Vlaanderen van de gemiddelden per meetpunt. Het gemiddelde vertoont weinig verandering tot winterjaar 2019-2020. Daarna valt de daling van de gemiddelde orthofosfaatconcentratie op tussen de winterjaren 2019-2020 en 2021-2022, waarna de gemiddelde orthofosfaatconcentratie terug stagneert in 2022-2023 en 2023-2024.

Het percentage meetpunten met overschrijding van de milieukwaliteitsnorm vertoont zoals eerder aangegeven wel een geleidelijke verbetering tussen 2015-2016 en 2022-2023 maar stijgt sterk in het laatste winterjaar. Het percentage meetplaatsen dat de norm overschrijdt, stijgt van op 56% in winterjaar 2022-2023 tot 67% in winterjaar 2023-2024.

Figuur 6 Gemiddelde orthofosfaatconcentratie (mg P/l) en percentage meetplaatsen met overschrijding van de milieukwaliteitsnorm in het MAP-meetnet voor de periode 2010-2024, per winterjaar

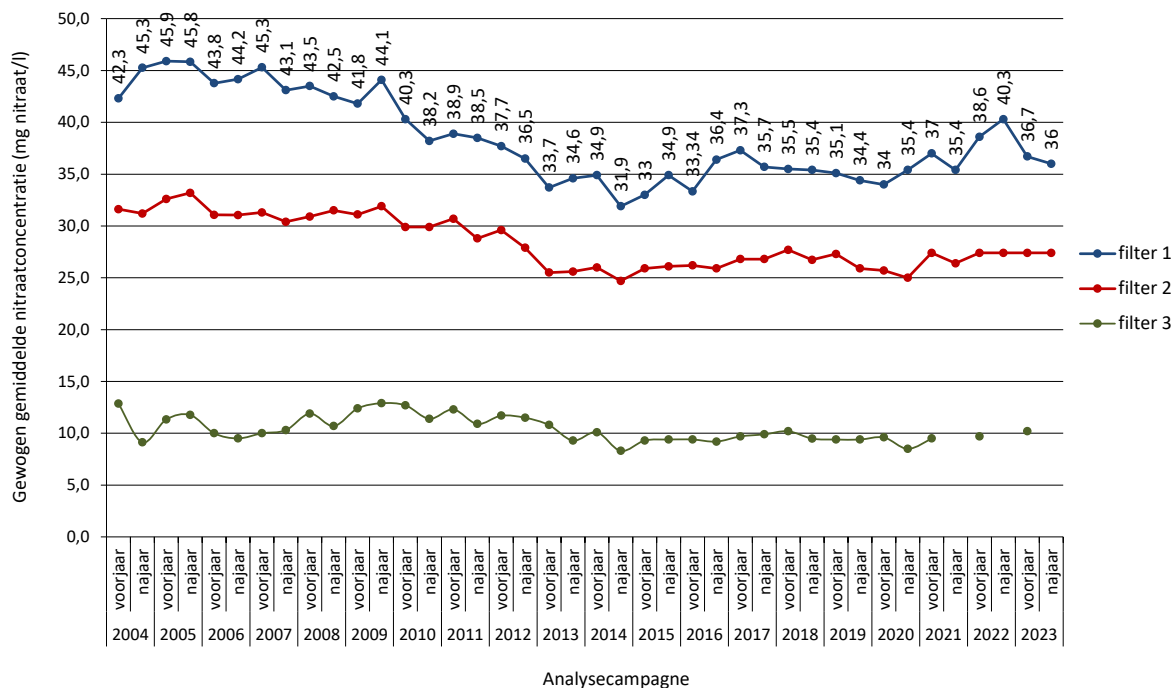
Figuur 7 geeft de resultaten van de orthofosfaatmetingen in het MAP-meetnet geografisch weer. Het geeft duidelijk weer dat in West-Vlaanderen het overgrote deel van de MAP-meetpunten tot de klasse slecht, ontoereikend of matig behoort. Dit komt niet alleen door bemesting of erosie maar ook omdat er fosfaat vrij kan komen door de afbraak van veen onder meer als gevolg van de daling van het waterpeil. In het oosten van Vlaanderen is er ijzerrijk grondwater wat zich aan fosfaat bindt waardoor daar lagere concentraties gemeten worden. Bovenstaande dynamiek van de achterliggende bodemprocessen en het hydrologisch regime hebben een verschillende impact op het aantal normoverschrijdingen door fosfaat en nitraat. Daardoor is de geografische verdeling van fosfaat verschillend van nitraat.

Figuur 7 Beoordeling meetresultaten MAP-meetnet voor orthofosfaat voor winterjaar 2023-2024

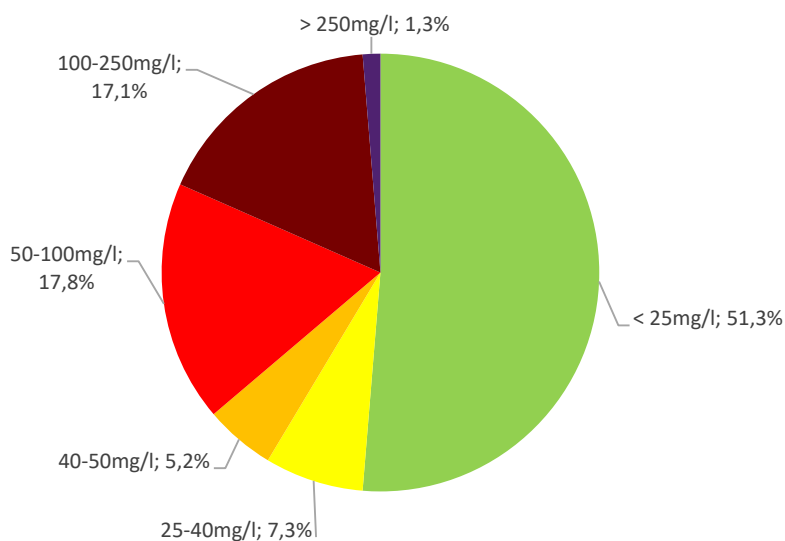
2.1.3 Grondwaterkwaliteit

Sinds 2007 wordt een daling van de gewogen gemiddelde nitraatgehalten op filterniveau 1 vastgesteld, tot 31,9 mg NO₃⁻/l in het najaar van 2014 (Figuur 8). Daarna is het tot een eerste trendbreuk gekomen en zijn de gemiddelde gewogen nitraatconcentraties op filterniveau 1 opnieuw gestegen. Vanaf het najaar 2017 tot 2020 bleven de concentraties vrij stabiel rond de 35 mg NO₃⁻/l. Door de droogteperiodes en daardoor gedaalde grondwaterstanden in de najaren 2018 tot 2020, was er een beperktere monstername, maar dit heeft niet tot significante wijzigingen van de nitraatconcentratie in de bovenste filter geleid. Toch zijn de resultaten met de nodige voorzichtigheid te interpreteren. In het voorjaar van 2021 komt het echter tot een tweede trendbreuk met een toename van de gewogen gemiddelde nitraatconcentratie tot 37 mg NO₃⁻/l. Ondanks een tussentijdse lichte daling in het najaar van 2021, stijgt de gemiddelde nitraatconcentratie in de bovenste filter verder tot meer dan 40 mg NO₃⁻/l tijdens het najaar van 2022. In 2023 zijn de gemiddelde nitraatconcentraties terug gedaald tot 36 mg NO₃⁻/l. Er bestaan indicaties, dat de toename van de nitraatconcentraties in 2021 en 2022 gekoppeld is aan de natte weersomstandigheden vooral in 2021, die tot meer grondwateraanvulling en nitraatuitspoeling hebben geleid. Omwille van de recente lichte verbetering gaat het hier mogelijk over een weersafhankelijk tijdelijk fenomeen, maar het is af te wachten in welke mate de huidige trend zich verder ontwikkelt.

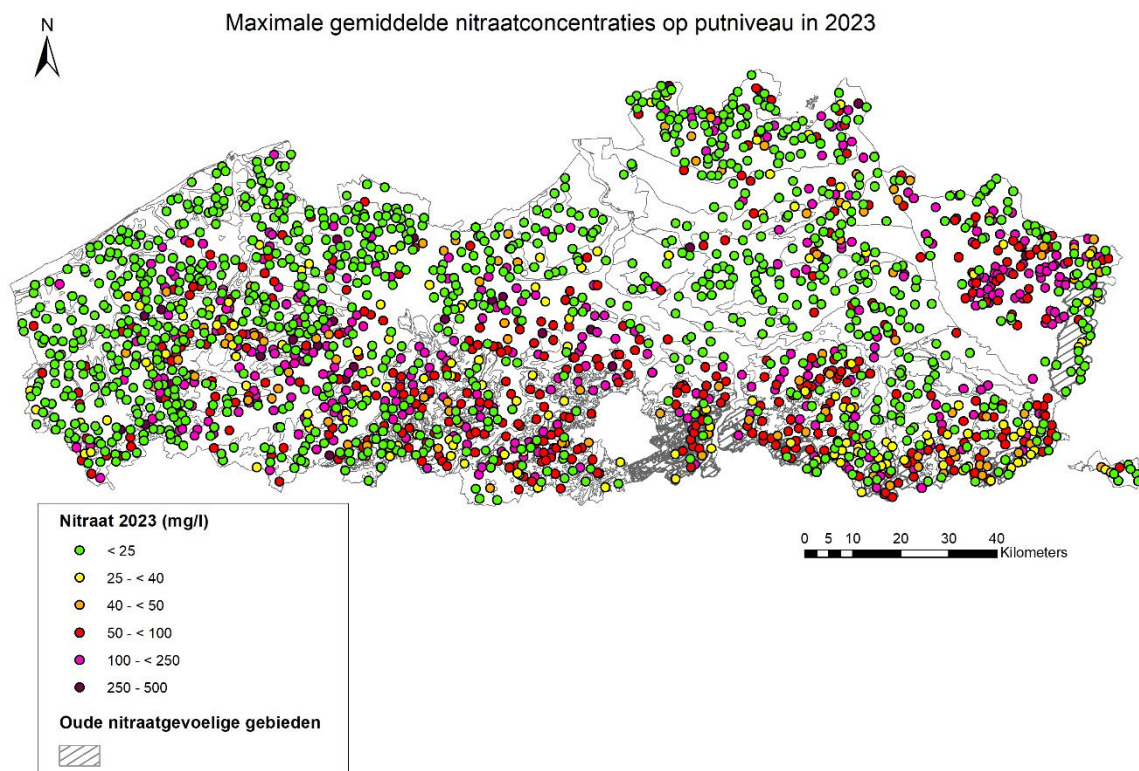
Figuur 8 Evolutie van de gewogen gemiddelde nitraatconcentratie ter hoogte van de drie filters in het freatische grondwatermeetnet vanaf 2004

Net zoals voor oppervlaktewater, zijn er ook voor grondwater regionale en lokale verschillen (Figuur 10). De nitraten verspreiden zich vrij heterogeen, toch worden er een aantal clusters van putten met goede en minder goede kwaliteit ($>50 \text{ mg NO}_3^-/\text{l}$) vastgesteld. Over het algemeen blijft de situatie positief langs de kust (Polders) en het zuidelijke deel van de provincie Antwerpen (delen van het Netebekken). Het aantal overschrijdingen boven de $50 \text{ mg NO}_3^-/\text{l}$ is hier vrij beperkt. Voor de cluster van putten met veel nitraatoverschrijdingen in Noord-Limburg, meer bepaald in de zone van de Hoogterrasafzettingen (HHZ 23) en de Maas-Rijn-Afzettingen (HHZ 22) wordt een status quo vastgesteld. In het centrale en zuidelijke gedeelte van West-Vlaanderen, de noordelijke provincie Antwerpen (Noorderkempen) en de provincie Oost-Vlaanderen is er een afwisseling van putten met goede en minder goede grondwaterkwaliteit. Het aantal meetpunten zonder overschrijding overweegt hierbij. Opvallend is ook de accumulatie aan meetpunten met minder goede nitraatgehalten in de omstreken van Brussel. Ten oosten van Brussel (zone Leuven en Hageland) heeft dit waarschijnlijk voor een deel te maken met diepe grondwaterstanden in de aanwezige heuvels met bij gevolg trage responstijden, zodat het hier vermoedelijk over 'oudere' nitraatcontaminaties gaat. Een snelle verbetering van de nitraatgehalten in het grondwater wordt hier niet meteen verwacht.

Figuur 9 Maximale gemiddelde nitraatconcentratie per put van het freatische grondwatermeetnet in 2023

In totaal worden in 2023 op gemiddelde basis op meer dan 36% van de bemonsterde putten overschrijdingen van de nitraatnorm van 50 mg NO₃/l vastgesteld (Figuur 9).

Figuur 10 Procentuele verdeling van de putten op basis van maximaal gemiddelde nitraatconcentraties op putniveau in 2023

Volgens de MAP 6 doelstelling voor grondwater moeten afstroomzones met een slechte grondwaterkwaliteit (gebiedstypes grondwater +1, 2 en 3), verbeteren met minimum 3 mg NO₃⁻/l over een MAP-periode van 4 jaar tijd.

Belangrijk voor de beoordeling is dus vooral de nitraattrend, hoewel de toestand medebepalend is of afstroomzones al dan niet worden aangeduid met een bepaald gebiedstype omwille van onvoldoende grondwaterkwaliteit. Dit impliceert ook, dat een gunstige trend en het voldoen aan de doelstelling niet meteen betekent, dat reeds overal de gemiddelde nitraatconcentratie op afstroomzoneniveau voldoet aan de drempelwaarde van 50 mg nitraat/l.

Volgens de initiële gebiedstype-indeling 2019-2020 bevond 214.200 ha landbouwgrond (o.b.v. het landbouwareaal in 2022), overeenkomend met 32% van het totale landbouwareaal, zich in afstroomzones in gebiedstype grondwater +1, 2 en 3.

Van deze 214.200 ha landbouwgrond, wordt bij 96.300 ha, of 45%, een verbetering van minstens 3 mg NO₃⁻/l gerealiseerd over 4 jaar tijd volgens de meest recente beoordeling. Dit zijn de blauwe afstroomzones in Figuur 11. Bij 117.900 ha, of 55%, vertoont de trend onvoldoende verbetering (rode afstroomzones in Figuur 11).

De groene afstroomzones in gebiedstype grondwater 0 van de afbakening 2019-2020 vallen buiten het evaluatiekader.

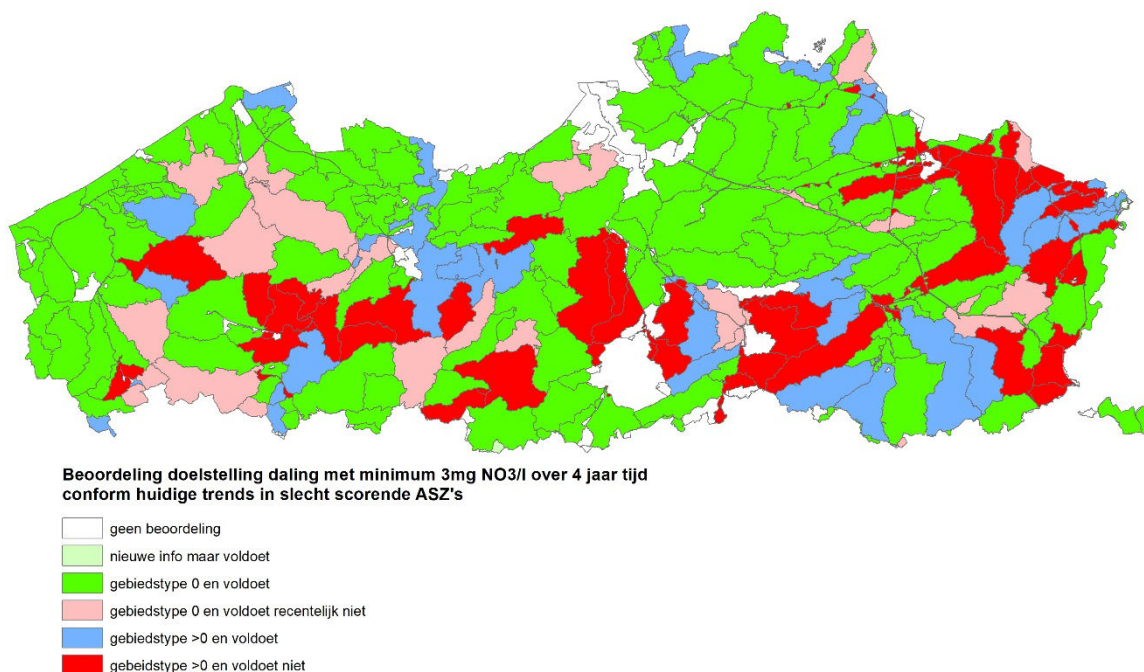
Deze analyse vertrekt vanuit de initiële afbakening van gebiedstypes van 2019-2020. Ondertussen zijn er een aantal afstroomzones die initieel gebiedstype 0 waren of niet konden worden geëvalueerd, die ongunstig evolueren en volgens de meest recente beoordeling afgebakend worden als gebiedstype +1, 2 of 3 (roze zones in Figuur 11). Deze zones vertegenwoordigen bijna 11,4% (76.500 ha) van het landbouwareaal in 2022.

Volgens de meest recente beoordeling wordt voor 194.400 ha landbouwareaal (117.900 ha + 76.500 ha), of 29% van het totale landbouwareaal, de grondwaterdoelstelling uit MAP 6 niet behaald. Dit is een toename ten opzichte van de initiële situatie.

Uit de toets aan de grondwaterdoelstelling van MAP 6 (gebiedstype grondwater 0 of minstens 3 mg nitraat/l daling per slecht scorende afstroomzone over 4 jaar tijd) blijkt een achteruitgang van het landbouwareaal dat voldoet aan het doel van MAP 6, van 74,5% bij de start van MAP 6 tot 69,3% volgens de recente meetgegevens. Hierbij valt ook een verschuiving op tussen gebieden. Ten opzichte van de initiële situatie voldoet meer landbouwareaal dat eerder afgebakend was als slecht scorend voor grondwater aan de doelstelling bij de recentste beoordeling (96.300 ha), maar daartegenover is er ook een groot landbouwareaal (76.500 ha) dat eerder gebiedstype 0 was voor grondwater en nu niet meer aan de doelstelling voldoet. Er is wel een verbetering tegenover de beoordeling van vorig jaar toen 64,3% van het landbouwareaal aan de grondwaterdoelstelling voldeed, onder andere te wijten aan de lichte daling van de nitraatconcentraties in 2023.

Voor 1,7% van het landbouwareaal kon geen beoordeling uitgevoerd worden.

Beoordeling grondwaterdoelstelling MAP 6 voor de initiële 'gebiedstypes' grondwater (2019-2020) op basis van meest recente toestand (2022-2023) en trend (2020-2023)

Figuur 11 Trendanalyse voor gebiedstypes criterium grondwater (initiële afbakening MAP 6) op basis van meest recente toestand 2021-2022 en trend 2019-2022 en de afstroomzone-indeling van 2023

Het is niet gemakkelijk om te bepalen hoe groot het effect van de maatregelen van MAP 6 op de grondwaterkwaliteit precies is. Omwille van de trage respons van het grondwatersysteem konden mogelijke effecten van MAP 6 het bovenste filterniveau van het grondwatermeetnet nog niet op alle plaatsen bereiken. De recentste beoordeling wijst nog steeds op een achteruitgang ten opzichte van de initiële situatie van MAP 6. Er zijn indicaties dat de nitraatinput vanuit de landbouw en de nitraatconcentratie in het water onderaan de wortelzone nog steeds te hoog is, maar dat alleen kan de stijgende trends van de nitraatgehalten in het ondiepe grondwater niet verklaren. De recente meetresultaten zijn mede beïnvloed door klimatologische factoren, waarmee rekening moet worden gehouden om de grondwaterdoelstellingen te kunnen realiseren.

Fosfaat in het grondwater vormt in de eerste plaats vooral een probleem voor de mogelijke impact op grondwaterafhankelijke terrestrische en aquatische ecosystemen. Er bestaat immers een kans op eutrofiëring. Om dergelijke effecten te voorkomen, is een grondwaterkwaliteitsnorm vastgelegd van 1,34 mg orthofosfaat per liter ($\text{o-PO}_4/\text{l}$).

Hoge fosfaatgehalten in het grondwater zijn in hoofdzaak te wijten aan natuurlijke processen. Zo worden maximale natuurlijke concentraties tot boven de grondwaterkwaliteitsnorm gemeten in het verzilte grondwater van de kuststreek (Polders) en in aanpalende stukken van de Vlaamse Vallei en de quartaire afzettingen in de IJzervlakte. De hier aanwezige lagen zijn rijk aan organisch materiaal. Buiten de kustgebieden worden iets hogere fosfaatconcentraties vooral aangetroffen in de zone van het Diestiaan en zijn deze ook eerder aan natuurlijke processen te wijten door de aanwezigheid van fosfaathoudende mineralen in de sedimenten die onder sterker gereduceerde condities gedeeltelijk in oplossing gaan. Omwille van de hogere natuurlijk achtergrondniveaus in het grondwater voor fosfaat zijn voor sommige grondwaterlichamen dan ook de milieukwaliteitsnormen gelijkgesteld aan het achtergrondniveau.

Opvallend zijn ook de gemiddeld hogere fosfaatconcentraties in het grondwater in Oost- en West-Vlaanderen dan in de rest van Vlaanderen. Naast het voorkomen van sterker organische afzettingen in de jonge sedimenten (bv. veenlagen) heeft dit waarschijnlijk te maken met relatief ondiepe grondwatertafels en ondiepe reductieniveaus, zodat fosfaat hier sneller gemobiliseerd geraakt. Ook in de Noorderkempen zijn er tot ondiepe grondwaterstanden bestaat, maar daar komt het niet tot een aanrijking van fosfaat in het grondwater door de grote aanwezigheid van fosfaatbindende ijzer- en aluminiumhydroxiden.

Rechtstreekse baseflow met concentraties boven 0,3 mg $\text{o-PO}_4/\text{l}$ kan tot eutrofiëringsverschijnselen in het oppervlaktewater leiden, onder voorwaarde dat het niet tot een precipitatie van fosfaat in het oxisch milieu komt (bv. neerslag als ijzerfosfaat).

Naast het natuurlijke voorkomen is fosfaat in het ondiepe grondwater ook van de landbouw afkomstig en zou het kunnen dat daardoor een bijkomende bijdrage voor eutrofiëring wordt geleverd. De huidige kennis van de Vlaamse watervoerende lagen laat echter niet toe te bepalen hoe groot deze bijdrage precies is en, omwille van het trage transport (o.a. sorptieprocessen), aan welke bemestingspraktijken uit het verleden dit te wijten is. Een duidelijk verband tussen het voorkomen van fosfaat in het grondwater en fosfaat in fosfaatverzadigde bodems is dan ook niet vast te stellen.

2.2 NITRAATRESIDU IN DE BODEM

Om het oppervlakte- en grondwater te beschermen tegen de uitspoeling van nitraten, volgt de Vlaamse Landmaatschappij het nitraatresidu van de landbouwgronden op. Er is namelijk een duidelijk verband tussen het nitraatresidu in de bodem op het einde van het groeiseizoen en het risico op uitspoeling van nitraten naar oppervlakte- en grondwater tijdens de winter. Hoe hoger het nitraatresidu, hoe groter het risico op uitspoeling van nitraten. Het nitraatresidu in het bodemprofiel op het einde van het groeiseizoen moet dan ook voldoende laag zijn. Dat kan gerealiseerd worden door de toepassing van goede bemestings- en landbouwpraktijken.

Tussen 1 oktober en 15 november 2023 liet de Mestbank een nitraatresidubepaling uitvoeren bij ongeveer 10.000 landbouwers. **Het gemiddelde nitraatresidu bedroeg 56 kg NO₃-N/ha in 2023, wat relatief laag is.** Door de goede gewasgroei van 2023 namen de teelten meer nitraat op dan in 2022. Voldoende neerslag tijdens de groeiperiode zorgt voor **goede gewasgroei en opname van stikstof waardoor gemiddeld de nitraatresidu's bij de start van de campagne lager zijn.**

Opvallend is ook dat de **uitspoeling naar het oppervlakte- en grondwater al vroeger op het jaar startte.** Dat blijkt duidelijk uit de evolutie van het nitraatresidu in de verschillende grondlagen. Het nitraatresidu daalt het sterkst in de laag van 0-30 cm en neemt tijdens de staalnamecampagne het sterkst toe in de laag van 60-90 cm. Aangezien niet alleen de verdeling verandert maar ook het totale nitraatresidu lager is op het einde van de campagne, betekent dit dat een deel van het nitraat al uitgespoeld is beneden de totale staalnamediepte (90 cm) of denitrificeerde. **Dat kan een vertekend beeld geven in de metingen.**

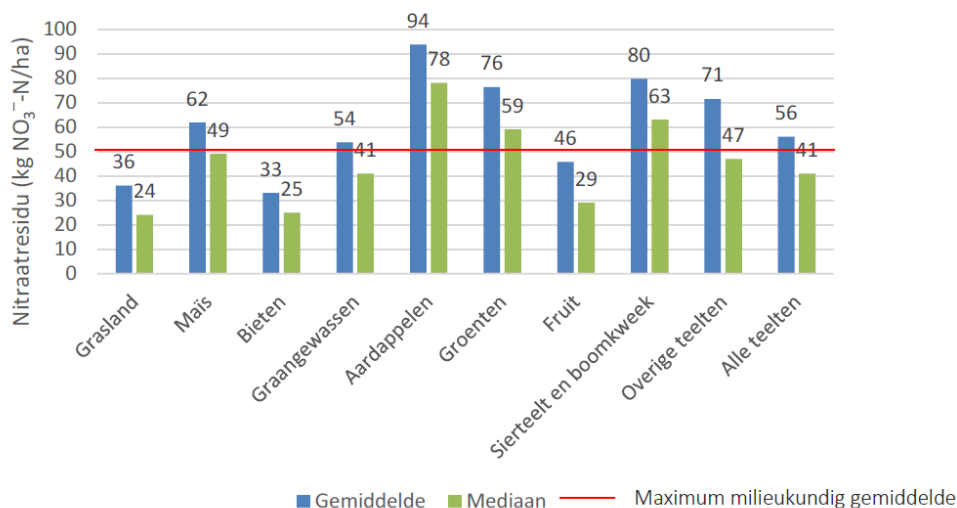
Bepaalde land- of tuinbouwers die aardbeien, bepaalde groenten, of sierteelt en boomkweek telen, zijn verplicht om een aantal stikstofstalen met bemestingsadvies te laten uitvoeren en de bemesting af te stemmen op het advies. Uit een analyse van de verschillen in het nitraatresidu tussen gelijkaardige percelen waar wel of geen bemestingsadvies op is verkregen, blijkt dat er over alle percelen met relevante teelten heen een **significant lager nitraatresidu** wordt gemeten **wanneer er een bemestingsadvies is verkregen**, mits bepaalde afwijkingen. Zo zien we bij de land- of tuinbouwers die meer voldoen aan de verplichting om stikstofstalen te nemen met een bijhorend bemestingsadvies, een groter positief effect van het bemestingsadvies op het nitraatresidu.

2.2.1 Nitraatresidumetingen 2023

Gewassen nemen stikstof op in de vorm van nitraat om te groeien. De nitraten die niet opgenomen worden door de gewassen, blijven op het einde van het groeiseizoen achter in de bodem als residu, vandaar de term ‘nitraatresidu’. Om uitspoeling naar het grond- en oppervlaktewater zoveel mogelijk te vermijden, moet het nitraatresidu zo laag mogelijk zijn. Om te kunnen inschatten of er te veel nitraat in de bodem is achtergebleven, wordt door de Mestbank elk jaar bij bepaalde bedrijven op één of meerdere percelen het nitraatresidu gemeten in de periode van 1 oktober tot 15 november. De nitraatresidu metingen worden uitgevoerd tot een diepte van 90 cm en dit in lagen van 30 cm. Als het nitraatresidu bepaalde drempelwaarden overschrijdt, dan worden maatregelen opgelegd. Meer informatie over de gevolgen van de nitraatresidumetingen is te vinden in 4.3.

Tussen 1 oktober en 15 november 2023 liet de Mestbank een nitraatresidubepaling uitvoeren op 22.328 percelen bij 9.969 landbouwers. **Een uitgebreide analyse van de resultaten van deze staalnamecampagne is te vinden in het Nitraatresidurapport 2023⁷.** Hieronder worden de belangrijkste conclusies samengevat.

Het gemiddelde nitraatresidu van alle bemonsterde percelen bij de staalnamecampagne van de Mestbank in 2023 bedroeg 56 kg NO₃⁻-N/ha, de mediaan 41 kg NO₃⁻-N/ha. Er zijn grote verschillen tussen de gemiddelde nitraatresidu's van de teeltgroepen (Figuur 12). De laagste waarden worden opgetekend bij bieten en grasland, gevolgd door fruit en graangewassen. De hoogste nitraatresidu's komen voor bij de nitraatgevoelige teelten zoals aardappelen, sierteelt en boomkweek, groenten en maïs. Uit een eerder onderzoek van VLM⁸ waarbij nitraatresidu's van meerdere jaren statistisch werden geanalyseerd, bleek er een sterk statistisch verband te zijn tussen de hoofdteelt en het nitraatresidu. Daarnaast komt ook de neerslaghoeveelheid in het voorjaar uit de analyse, gevolgd door variabelen die betrekking hebben op de intensiteit van de veeteelt zoals stikstofdepositie, mestproductie, overschot en emissieverlies.

Figuur 12 Gemiddeld nitraatresidu en mediaan per gewasgroep bij de staalnamecampagne van de Mestbank in 2023

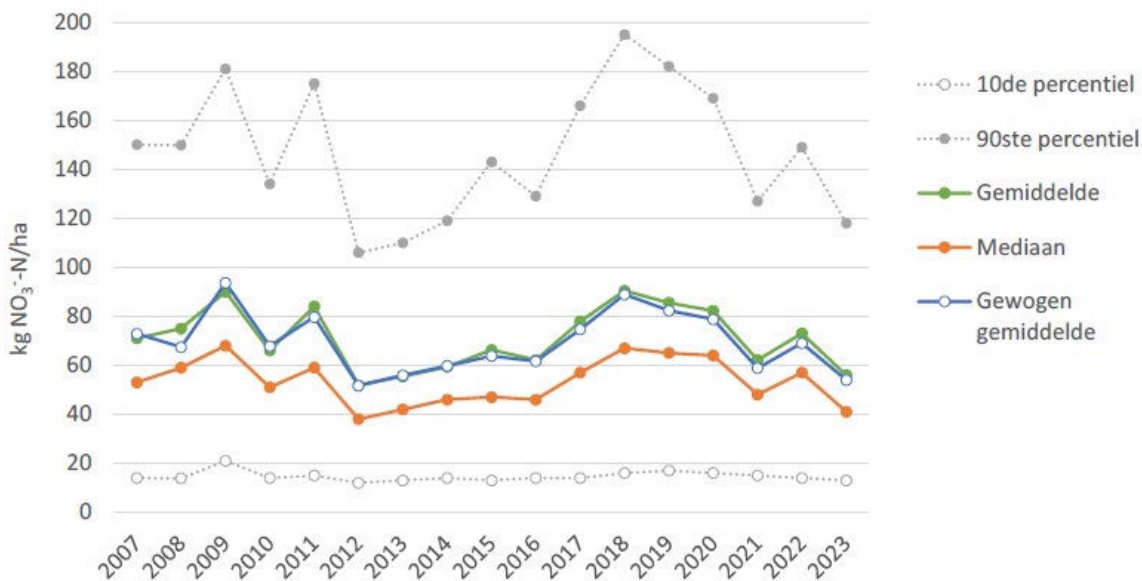
⁷ Het volledige nitraatresidurapport van 2023 is te vinden op: https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Mestbank/Studies/Nitraatresidurapport_2023.pdf

⁸ De studie Statistische analyse nitraatresidu is te vinden op [Statistische analyse nitraatresidu | Vlaamse Landmaatschappij \(vlm.be\)](https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Mestbank/Studies/Statistische_analyse_nitraatresidu.pdf)

Het resultaat van de nitraatresidubepaling wordt getoetst ten opzichte van specifieke drempelwaarden die afhankelijk zijn van de teelt, het bodemtype en het gebiedstype. Een recente literatuurstudie lijkt aan te geven dat de milieukundige drempelwaarde om een goede waterkwaliteit te bereiken in vele gevallen lager is⁹. Het gemiddelde nitraatresidu zou minstens onder de 50 kg NO₃⁻-N/ha moeten liggen. Het jaargemiddelde nitraatresidu van 2023 overschrijdt net als de voorgaande jaren de maximale milieukundige drempelwaarde van 50 kg NO₃⁻-N/ha.

2.2.2 Evolutie van het nitraatresidu

De evolutie van het nitraatresidu in Vlaanderen is voorgesteld in Figuur 13. Naast de evolutie van het gemiddelde nitraatresidu, de mediaan, de 10de en 90ste percentielwaarde, is eveneens de evolutie van het gewogen gemiddelde nitraatresidu weergegeven, waarbij wordt gewogen naar de arealen van de gewassen in Vlaanderen. Het gewogen gemiddelde nitraatresidu in 2023 bedroeg 54 kg NO₃⁻-N/ha. Het gemiddelde nitraatresidu toont schommelingen, mede onder invloed van de weersomstandigheden. Zo hebben de droogteperiodes in 2017-2020 geleid tot minder opname van stikstof door landbouwgewassen en bijgevolg een hoger nitraatresidu in de jaren 2017 t.e.m. 2020. Ook 2022 was een relatief droog jaar. 2021 en 2023 waren dan weer uitzonderlijk nat. In 2023 viel tijdens de teelt veel regen zodat er een goede gewasgroei was, maar ook na de teelt en tijdens de staalnameperiode viel er veel neerslag waardoor een deel van de nitraten vermoedelijk al uitgespoeld waren bij de staalname. De impact van de weersomstandigheden maakt de nitraatresidugegevens moeilijker interpreteerbaar.

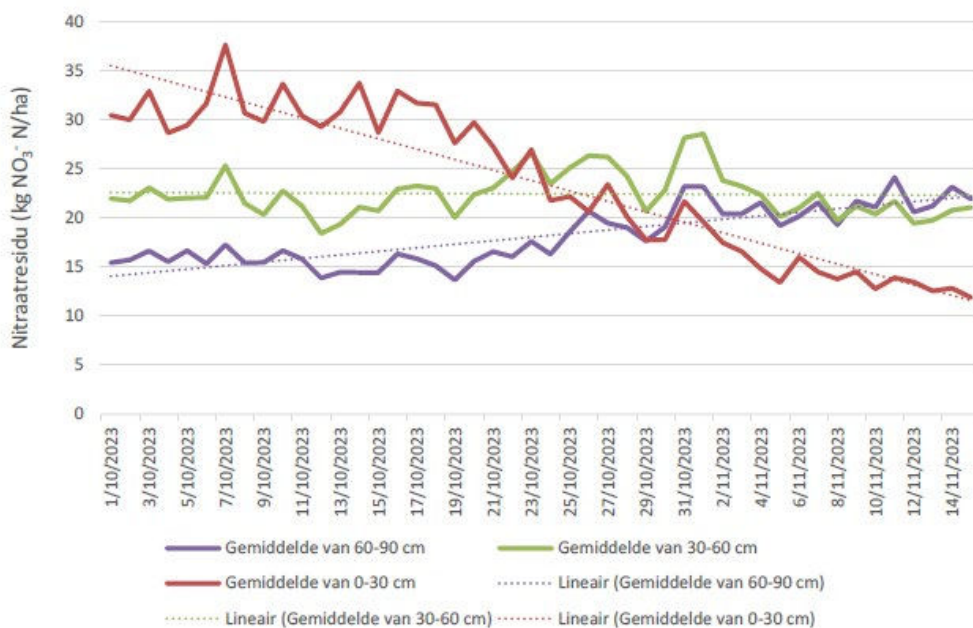

Figuur 13 Evolutie van het gemiddelde nitraatresidu en het gewogen gemiddelde nitraatresidu, samen met de mediaan, de 10de en 90ste percentielwaarde(in kg NO₃⁻-N/ha), bij de staalnamecampagne van de Mestbank tijdens de periode 2007-2023

De weersomstandigheden van 2023 waren eerder atypisch. Doorheen het jaar was er al meer neerslag gevallen dan normaal. In combinatie met een natte oktobermaand resulteerde dat in een snellere uitspoeling van nitraat naar het grondwater. Dat blijkt duidelijk uit de evolutie van het nitraatresidu in de verschillende grondlagen (Figuur 14). Het nitraatresidu daalt het sterkst in de laag van 0-30 cm en

⁹ De literatuurstudie over de milieu- en landbouwkundige nitraatresidudrempelwaarden is te vinden op [Milieu- en landbouwkundige nitraatresidudrempelwaarden | Vlaamse Landmaatschappij \(vlm.be\)](https://www.vlaamse-landmaatschappij.be/milieu-en-landbouwkundige-nitraatresidudrempelwaarden).

neemt tijdens de staalnamecampagne het sterkst toe in de laag van 60-90 cm. Dat wijst op uitspoeling naar de onderste lagen, al tijdens de staalnameperiode. Aangezien niet alleen de verdeling verandert maar ook het totale nitraatresidu lager is op het einde van de campagne, betekent dit dat een deel van het nitraat al uitgespoeld is beneden de totale staalnamediepte (90 cm) of denitrificeerde.

Figuur 14 Evolutie van het nitraatresidu per grondlaag (0-30 cm, 60-90 cm, 60-90 cm) tijdens de staalnamecampagne van de Mestbank in 2023

Op zich is het tijdstip van uitspoeling minder relevant dan de finale waterkwaliteit. Wel is het belangrijk om te weten dat niet alle nitraten die in de bodem achterblijven na de oogst nog worden gemeten, indien het nitraatresidustaal later wordt genomen.

2.2.3 Relatie tussen stikstofstalen met bemestingsadvies en het nitraatresidu

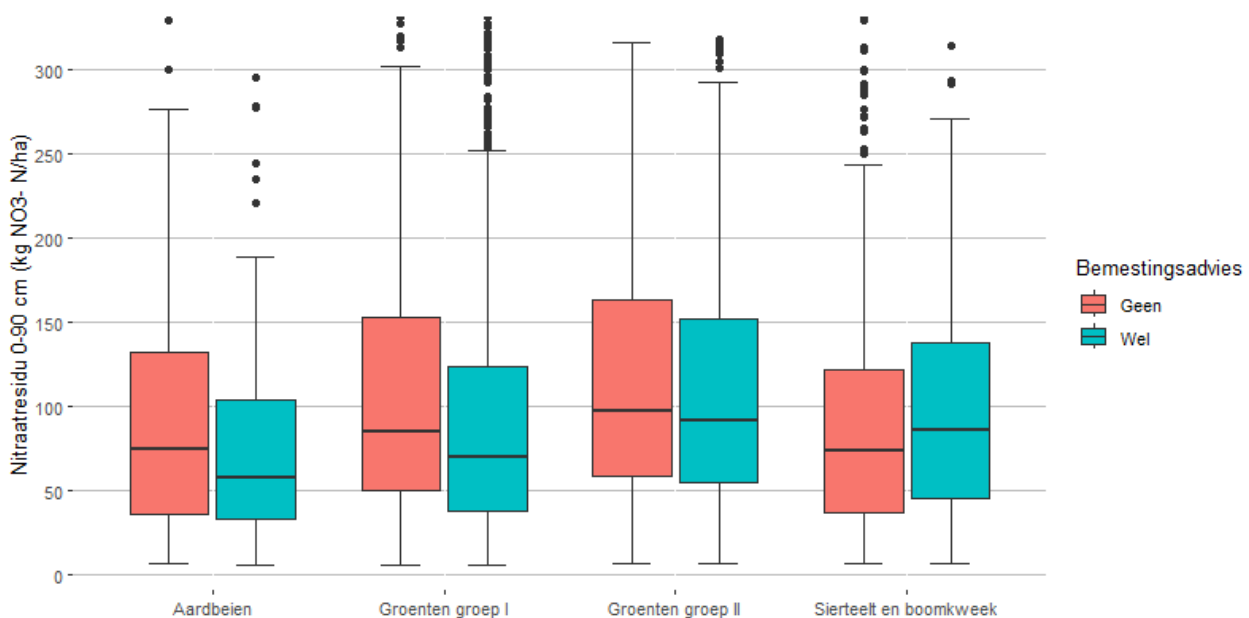
Land- of tuinbouwers met percelen in gebiedstype 1, 2 of 3, waarop in volle grond aardbeien, sierteelt en boomkweek, groenten van groep I of II worden geteeld, zijn verplicht om een aantal bodemanalyses met bemestingsadvies uit te voeren en de bemesting hierop af te stemmen. Uit de nalevingsgraad blijkt dat landbouwers die meer dan 1 staal moeten laten nemen en meerdere van deze teelten in hun bedrijfsareaal hebben, doorgaans beter voldoen aan hun verplichting (zie ook 5.5.2). Er werd nagegaan of het werken met stikstofstalen met bemestingsadvies zich ook vertaalt in een beter nitraatresidu.

Hiervoor werd gekeken naar de verschillen in nitraatresidu tussen gelijkaardige percelen waar wel of geen bemestingsadvies op is verkregen. Omdat weerseffecten een belangrijke rol kunnen spelen bij de groei van een gewas en het nitraatresidu, worden de trends bekeken voor de periode 2020-2023.

Over alle percelen met relevante teelten heen is het nitraatresidu significant lager wanneer er een bemestingsadvies is verkregen. Er zijn afwijkingen op deze trend op basis van verschillende variabelen. Zo zien we bij de land- of tuinbouwers die meer voldoen aan de verplichting om stikstofstalen te nemen met een bijhorend bemestingsadvies, een groter positief effect van het bemestingsadvies op het nitraatresidu.

Op basis van de gewasgroep zijn er grote verschillen. Figuur 15 toont de nitraatresidu's in 2020-2023 op percelen met en zonder stikstofstalen met bemestingsadvies, voor verschillende hoofdteelten. De spreiding van de nitraatresidu's is telkens gevisualiseerd aan de hand van een "boxplot", een grafische weergave van de verdeling van een dataset. De "box" of doos toont het bereik tussen het eerste kwartiel (Q1) en het derde kwartiel (Q3). Het eerste kwartiel is de waarde waaronder 25% van de data ligt, het derde kwartiel is de waarde waaronder 75% van de data ligt. De middelste 50% van de data ligt m.a.w. in de box. De lijn in het midden van de box is de mediaan, het midden van de dataset. De lijnen die uit de doos steken, de "whiskers", geven de spreiding van de data aan. Ze strekken zich uit van Q1 tot de kleinste waarneming die niet als uitschieter wordt beschouwd, en van Q3 tot de grootste waarneming die geen uitschieter is. Data die buiten de whiskers vallen worden als uitschieters beschouwd en zijn weergegeven met een stip.

De percelen met groenten van groep I als hoofdteelt (zoals bv. bloemkool, prei en koolsoorten) hebben een significant lager nitraatresidu in alle lagen op percelen met een bemestingsadvies. Bij aardbeien en groenten van groep II (zoals bv. spinazie en courgettes) zijn er positieve effecten te zien maar deze zijn niet of nauwelijks significant. Op percelen met sierteelt en boomkweek is het nitraatresidu daarentegen significant hoger indien er een bemestingsadvies is gegeven, wat waarschijnlijk verklaard wordt doordat meerjarige gewassen niet elk jaar bemest worden. Wanneer er dan toch wordt bemest zal dit vaak samenvallen met een bemestingsadvies. Hierdoor is het nitraatresidu op percelen met stikstofstalen met bemestingsadvies hoger omdat op percelen zonder bemestingsadvies waarschijnlijk niet of minder vaak is bemest. Het bemestingsadvies leidt dus niet tot een hoger nitraatresidu, maar valt vaker samen met een onregelmatige bemesting.

Figuur 15 Spreiding van de nitraatresidu's in 2020-2023 op percelen met een hoofdteelt aardbeien, groenten groep I, groenten groep II, en sierteelt en boomkweek, met onderscheid tussen percelen met en zonder stikstofstalen met bemestingsadvies

2.3 FOSFAATBESCHIKBAARHEID IN DE BODEM

Omwille van de hoge fosfaatbeschikbaarheid in de meeste Vlaamse landbouwgronden, zijn de fosfaatbemestingsnormen afgestemd op de fosfaatbeschikbaarheid. Er zijn 4 fosfaatklassen. Standaard wordt voor alle bodems de strengste bemestingsnorm voor de hoogste fosfaatklasse opgelegd, maar landbouwers kunnen aantonen dat hun bodems in een andere fosfaatklasse thuishoren via een fosfaatanalyse.

Voor **64,2% van het landbouwareaal** in 2023 is de **fosfaatbeschikbaarheid gekend o.b.v. een bodemanalyse**. Slechts 10,3% van de landbouwbodems bevindt zich in de streefzone voor fosfor (klasse II). Op bijna 5% van het landbouwareaal is de fosfaatbeschikbaarheid laag (klasse I), en **voor bijna de helft van het landbouwareaal is de fosfaatbeschikbaarheid matig hoog tot hoog (klasse III en IV) volgens de bodemanalyse**.

Voor de overige 35,4% van het landbouwareaal is de fosfaatbeschikbaarheid niet gekend. Deze bodems worden standaard beschouwd als bodems met een hoge fosfaatbeschikbaarheid. Dat maakt dat 85% van het landbouwareaal ingedeeld wordt als een bodem met een te hoge fosfaatbeschikbaarheid in functie van fosfaatbemestingsnorm (klasse III of klasse IV). Op deze bodems geldt een lagere fosfaatnorm.

2.3.1 Fosfaatbemestingsnormen afgestemd op de fosfaatbeschikbaarheid van de bodem

De meeste landbouwbodems bevatten een historisch opgebouwde hoge fosforvoorraad door jarenlange intensieve bemesting. Fosfaten zijn weinig mobiel en kunnen zeer lang in de bodem aanwezig blijven.

De fosfaatbemestingsnormen zijn afgestemd op de fosfaatbeschikbaarheid in de bodem. Hiertoe worden de landbouwgronden ingedeeld in 4 bodemklassen naargelang de fosfaatbeschikbaarheid. Het doel van deze benadering is om op termijn alle bodems naar de streefzone te brengen. Dat is de optimale toestand voor gewas en milieu. Bodems met een fosfaatbeschikbaarheid onder de streefzone, stellen een probleem voor het bereiken van een optimale gewasopbrengst terwijl bodems met een fosfaatbeschikbaarheid boven de streefzone een hoger risico hebben op uitspoeling van fosfaat naar het milieu.

De bemestingsnormen voor bodems in de streefzone (Klasse II) liggen op het niveau van de gewasexport. De fosfaatbeschikbaarheid in bodems met een lage fosfaatbeschikbaarheid (Klasse I) ligt onder de streefzone, wat wordt gecompenseerd met bemestingsnormen boven de gewasexport. De fosfaatbeschikbaarheid in bodems met een matige en hoge P-beschikbaarheid (Klasse III en IV) ligt boven de streefzone, met een groter risico op fosfaatverliezen, wat wordt aangepakt met bemestingsnormen die gericht zijn op een netto fosfaatuitmijning van de bodem. Daarnaast blijft voor percelen die reeds als fosfaatverzadigd werden aangeduid de bemestingsnorm van 40 kg P₂O₅/ha behouden. Voor percelen met een laag fosfaatbindend vermogen gelden de bemestingsnormen van klasse IV.

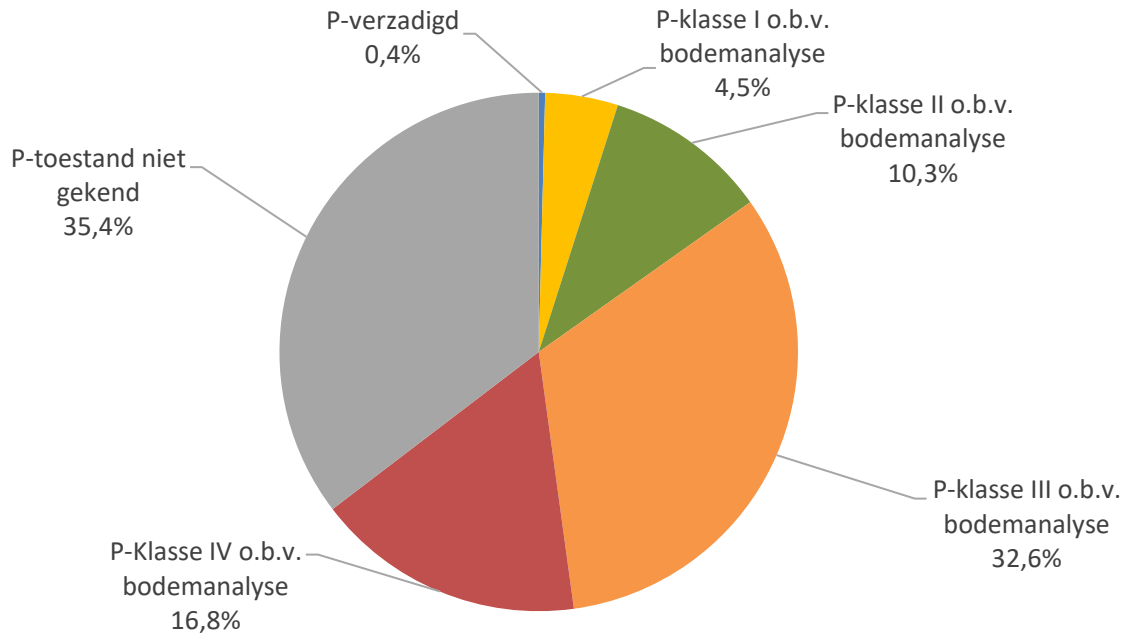
Standaard worden de strengste fosfaatbemestingsnormen van klasse IV toegekend¹⁰. De landbouwers kunnen door middel van een bodemanalyse aantonen dat de fosfaatbeschikbaarheid van hun percelen tot een andere klasse behoort. De nieuwe fosfaatklasse treedt in werking op 1 januari volgend op de staalname. De toegekende fosfaatklasse blijft 5 jaar geldig. Daarna stijgt de klasse van het betrokken perceel elke 5 jaar met 1 klasse.

2.3.2 Fosfaatbeschikbaarheid van de landbouwbodems in 2023

Voor 64,2% van het landbouwareaal is de fosfaatbeschikbaarheid gekend o.b.v. een bodemanalyse. Slechts 10,3% van de landbouwbodems bevindt zich in de streefzone voor fosfor (Figuur 16). Op 4,5% van het landbouwareaal is de fosfaatbeschikbaarheid laag (klasse I) en op 49,4% van het landbouwareaal is de fosfaatbeschikbaarheid matig hoog tot hoog (32,6% in P-klasse III en 16,8% in klasse IV).

Daarnaast is 0,4% ingedeeld als fosfaatverzadigd. Voor de overige 35,4% van het landbouwareaal is de P-toestand niet gekend o.b.v. een bodemanalyse in 2023. Voor ruim 90% hiervan wordt het perceel automatisch als klasse IV beschouwd en krijgt het de strengste bemestingsnorm. De overige 10%, de zeer kleine percelen, wordt als klasse III ingedeeld. In totaal wordt 85% van het landbouwareaal ingedeeld als een bodem met een te hoge P-beschikbaarheid.

¹⁰ Alleen voor zeer kleine percelen van maximaal 0,5 ha in gebiedstype 0 en 1 en percelen van maximaal 0,3 ha in gebiedstypes 2 en 3 wordt klasse III toegekend.

Figuur 16 Aandeel van de verschillende P-klassen in het landbouwareaal in 2023

In 2023 was voor 18.475 landbouwers een P-analyse beschikbaar voor één of meerdere percelen (53,5% van de landbouwers met percelen in 2023). In de meeste gevallen leidt dit tot een lagere P-klasse dan de referentieklaas IV.

Omdat de percelen van klasse I en II niet bijdragen tot de diffuse verontreiniging van het oppervlakte- en grondwater door uitspoeling van fosfor, worden voor percelen waarvoor aangetoond wordt dat de P-beschikbaarheid Klasse I of Klasse II is, een tegemoetkoming in de analysekosten voorzien door de Vlaamse overheid. Er werd 113.875 euro terugbetaald voor de analyses die gerapporteerd werden in 2023 (voor een wijziging van de fosfaatklasse naar klasse I of II vanaf 2024). Dit bedrag is lager dan het terugbetaalde bedrag voor de dossiers ingediend in 2022 (zie Mestrapport 2023).

3 MESTSTROMEN IN VLAANDEREN

3.1 DIERLIJKE MESTPRODUCTIE

De meest opvallende tendens bij de evolutie van de veestapel, is de **verdere afname van het aantal varkens tot 5,05 miljoen dieren in 2023** (-6,2% t.o.v. 2022 en -13,8% t.o.v. 2021). Op tien jaar tijd is de varkensstapel met 1,26 miljoen dieren gedaald (-20%). Dit vertaalt zich in een **verdere daling van de dierlijke mestproductie tot 122,5 miljoen kg N en 56,3 miljoen kg P₂O₅ in 2023**. Tussen 2022 en 2023 treedt een globale afname van de mestproductie van 2,4 miljoen kg N en 1,2 miljoen kg P₂O₅ op, goed voor ongeveer **2% minder mestproductie**.

De **productiedruk, de verhouding van de productie t.o.v. het landbouwareaal**, is verder licht gedaald van 187 kg N/ha in 2022 naar **185 kg N/ha in 2023**. De druk **blijft het hoogst in centraal West-Vlaanderen en in het noorden van Antwerpen en Limburg**. Bij de meeste diersoorten blijft de productiedruk in de meerderheid van de afstroomzones vrij stabiel tussen 2022 en 2023, maar vooral bij de varkens valt op dat er meer afstroomzones zijn waar de productiedruk daalt dan bij de andere diersoorten.

De nutriëntenemissierechten (NER), bepalen hoeveel dieren de landbouwers maximaal mogen houden. In 2023 waren in totaal **304,4 miljoen NER beschikbaar in Vlaanderen, waarvan 24% niet ingevuld werd**.

De totaal beschikbare hoeveelheid NER overstijgt al jaren de effectief gebruikte NER. **Door het Stikstofdecreet wordt in 2024 een annulering van een deel van de ongebruikte NER doorgevoerd**, met als bedoeling om op langere termijn de veestapel in Vlaanderen niet verder te laten toenemen en zo een verhoging van stikstofemissies en van de mestproductie op landbouwbedrijven te vermijden. De productierechten worden zo beter afgestemd op de huidige dieraantallen in Vlaanderen. Bij 10.331 landbouwers worden er **26,8 miljoen ongebruikte NER geannuleerd in 2024**. Dat komt neer op **8,8% van de totale hoeveelheid NER in Vlaanderen**. Deze geannuleerde NER kunnen nog wijzigen na de bezwaarbehandeling.

3.1.1 Veestapel

Tabel 19 en Tabel 21 in bijlage bieden een gedetailleerd overzicht van het aantal dieren per diercategorie, per provincie en van de evolutie van het aantal dieren. De belangrijkste tendensen per diersoort komen hieronder aan bod.

Sinds 2017 daalt het totaal aantal **runderen** in Vlaanderen, tot 1,25 miljoen runderen in 2023 (-0,5% t.o.v. 2022) (Figuur 17). Er treedt een verschuiving op van minder vleesvee naar meer melkvee. Sinds 2013 stijgt het aantal melkkoeien gestaag, tot 323.900 melkkoeien in 2023. Ook bij het vervangingsvee wordt een toename vastgesteld. Bij de meeste vleesveecategorieën (uitgezonderd mestkalveren) wordt daarentegen een inkrimping vastgesteld.

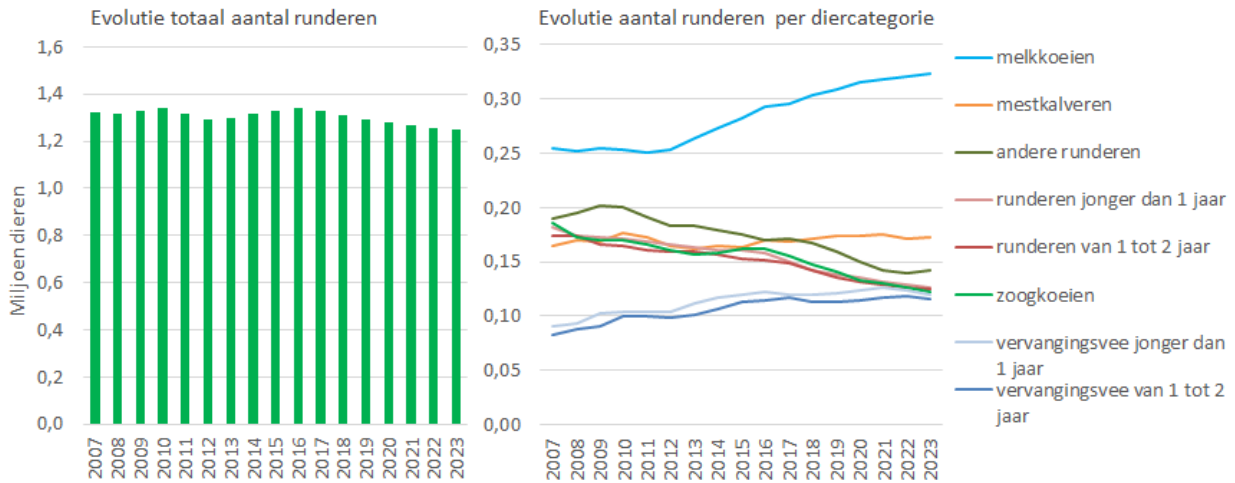
Het aantal **varkens** steeg initieel in de periode 2007-2014, onder impuls van de uitbreidingsmogelijkheden met mestverwerking tot 6,3 miljoen dieren. Sinds 2015 daalde het aantal varkens tot een quasi constant niveau van 5,9 miljoen dieren in de periode 2019-2021. Na een duidelijke afname van het aantal varkens in 2022, tot 5,39 miljoen dieren, is er in 2023 opnieuw een duidelijke afname tot 5,05 miljoen varkens in 2023. Dat is 0,34 miljoen varkens minder dan in 2022 (-6,2%) en 0,81 miljoen varkens minder dan in 2021 (-13,8%) (Figuur 18). De daling is zichtbaar bij alle varkenscategorieën. Op tien jaar tijd is het aantal varkens met 20% gedaald.

De voorbije jaren werd een gestage toename van het **pluimvee** vastgesteld onder impuls van de uitbreidingsmogelijkheden met mestverwerking in de periode 2008-2021. Waar de grootte van de pluimveestapel in 2022 vergelijkbaar was met die van 2021 (ongeveer 40 miljoen dieren), stijgt de pluimveestapel in 2023 tot 40,7 miljoen dieren (+1,6% t.o.v. 2022) (Figuur 19). 2/3de van de pluimveestapel zijn slachtkuikens. Het aantal slachtkuikens stijgt gestaag, tot 26,6 miljoen dieren in 2023 (+2,8% t.o.v. 2022). Het aantal legkippen blijft daarentegen vrij stabiel.

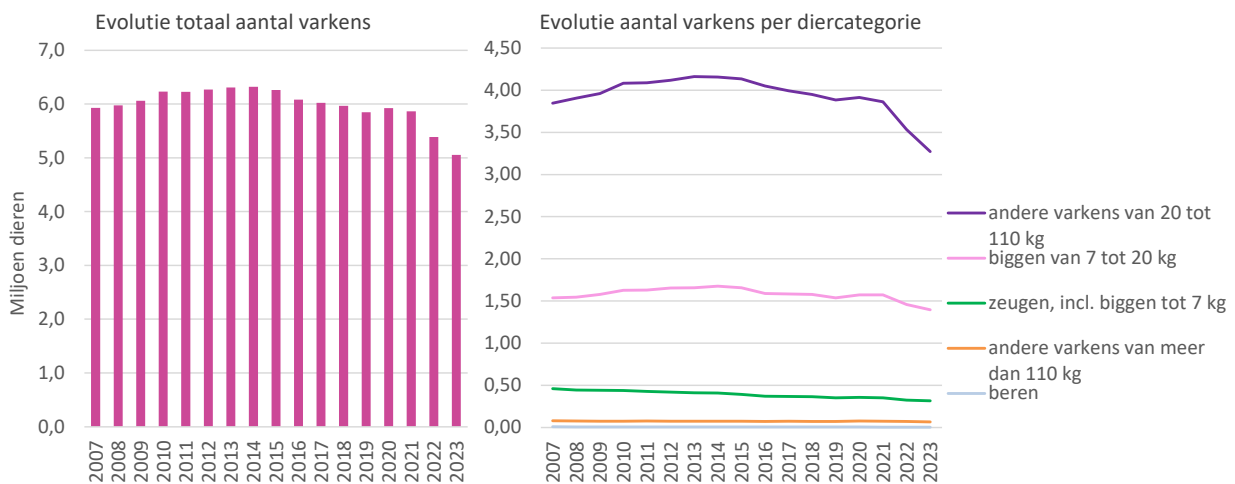
De **andere landbouwdieren** vertegenwoordigen met 0,22 miljoen stuks slechts een klein aandeel van de totale veestapel (Figuur 20). Bij paarden en pony's, geiten en schapen wordt een gestage toename vastgesteld. Vooral de toename van het aantal geiten valt op, als gevolg van een toename van het aantal melkgeitenbedrijven. Het effect van de uitfasering van nertsenkwekerijen tegen eind 2023¹¹ is duidelijk zichtbaar. Bij konijnen werd een sterke afname vastgesteld tussen 2017 en 2018, waarna het aantal dieren vrij stabiel bleef. Hier spelen onder meer de strengere regelgeving rond groepshuisvesting¹², de dalende consumptie van konijnenvlees en weinig opvolging binnen de sector een rol.

¹¹ <https://www.vlm.be/nl/themas/veerkrachtigeopenruimte/landcommissies/pelsdier-%20eenden-%20en%20ganzenhouderij/Paginas/default.aspx>

¹² Alle verrijkte kooien voor vleeskonijnen moeten uiterlijk voor 31 december 2024 vervangen worden door verrijkte parken

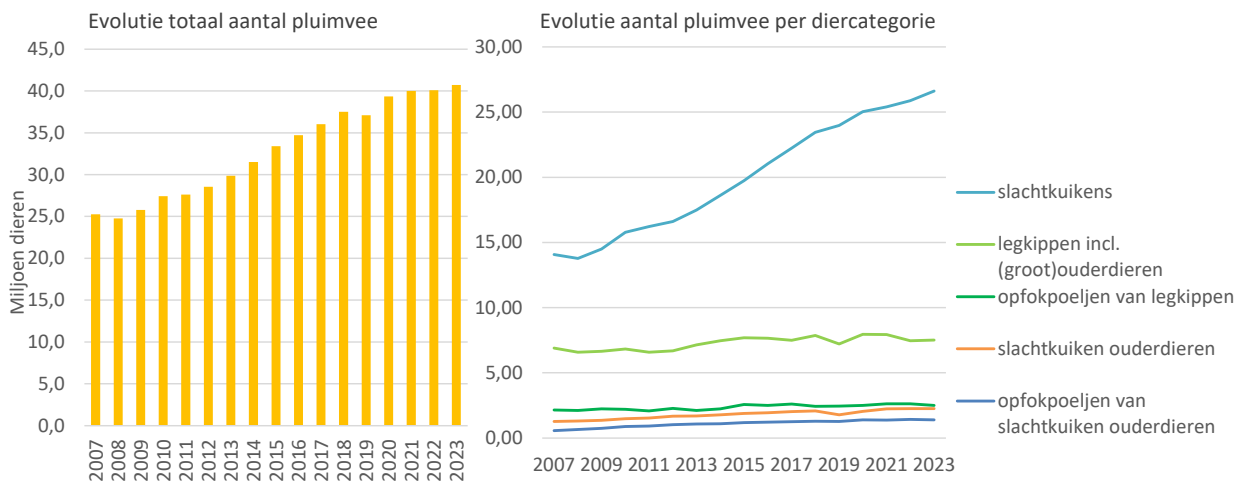

Figuur 17 Evolutie van het totaal aantal runderen en van het aantal runderen per diercategorie ¹³ sinds 2007

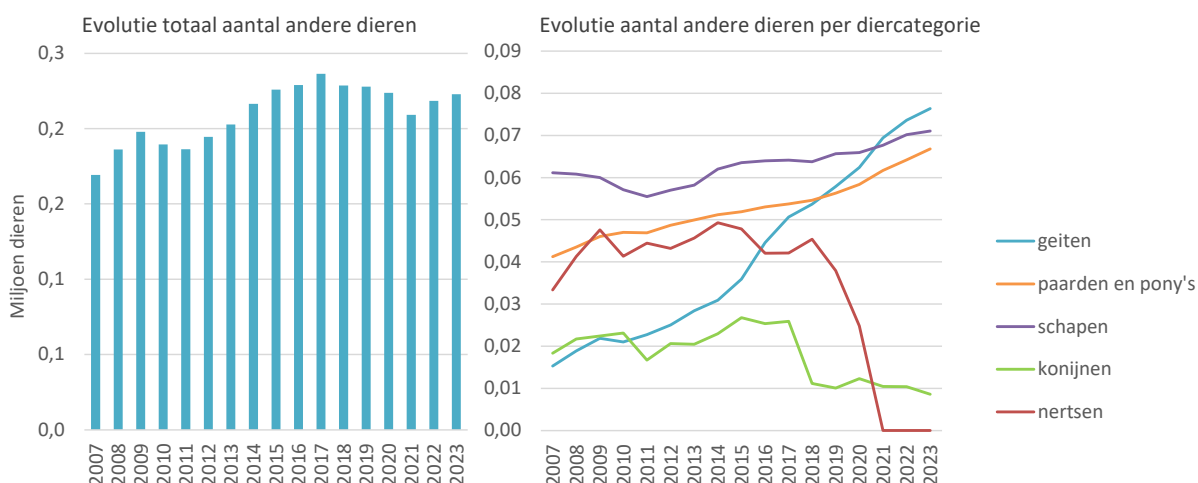

Figuur 18 Evolutie van het totaal aantal varkens en van het aantal varkens per diercategorie sinds 2007

¹³ Meer info over de verschillende rundveecategorieën is terug te vinden op https://www.vlm.be/nl/themas/waterkwaliteit/Mestbank/mest/dierlijke-productie/bepaling_gemiddelde_rundveebezetting/Paginas/default.aspx

Figuur 19 Evolutie van het totaal aantal stuks pluimvee en van het aantal stuks pluimvee per diercategorie sinds 2007

Figuur 20 Evolutie van het totaal aantal andere dieren en van het aantal andere dieren per diercategorie sinds 2007

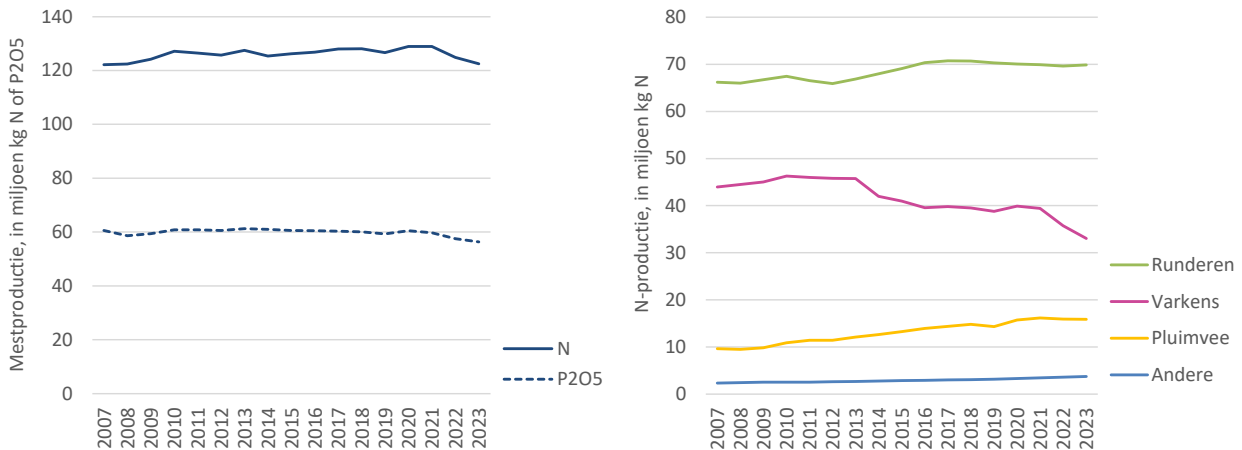
3.1.2 Globale evolutie van de dierlijke mestproductie

De netto hoeveelheid nutriënten in dierlijke mest die geproduceerd wordt in Vlaanderen, wordt bepaald door het aantal dieren, de voeders waarmee de dieren gevoederd worden en het staltype waarin de dieren gehuisvest zijn.

In 2023 werd 122,5 miljoen kg N¹⁴ en 56,3 miljoen kg P₂O₅ uit dierlijke mest geproduceerd in Vlaanderen, wat een duidelijke verdere afname is t.o.v. 2022. De netto N-productie is met 2,4 miljoen kg N gedaald t.o.v. 2022 (-1,9%) en de P₂O₅-productie is met 1,2 miljoen kg P₂O₅ gedaald t.o.v. 2022 (-2,1%) (Figuur 21). Deze afname is in hoofdzaak het gevolg van de verdere daling van het aantal varkens in 2023. De mestproductie door varkens is met 2,7 miljoen kg N en 1,2 miljoen kg P₂O₅ gedaald in 2023 t.o.v. 2022.

¹⁴ Hierbij zijn de emissieverliezen uit stal en opslag in mindering gebracht

De netto N-productie uit dierlijke mest bereikt in 2023 terug een vergelijkbaar niveau met 2007, voorafgaand aan de uitbreidingsmogelijkheden met mestverwerking. De P₂O₅-productie is merkbaar gedaald in 2022 en 2023 en is lager dan in 2007 (-7,0%). Dat is een gevolg van de afname van het aantal varkens en van de daling van de gemiddelde regressiecijfers voor P₂O₅ bij een aantal pluimveecategorieën, waardoor de P₂O₅-uitscheiding per dier beperkt gedaald is.

Figuur 21 Evolutie van de N- en P₂O₅-productie uit dierlijke mest in Vlaanderen sinds 2007 en van de N-productie per diersoort

Tabel 20 in bijlage bevat een overzicht van de N-productie per diercategorie, per provincie. De evolutie van de N- en P₂O₅-productie per diercategorie is weergegeven in Tabel 22 en Tabel 23.

Bij de berekening van de netto stikstofproductie worden de stikstofverliezen uit de mest die optreden in de stal en in de opslag, in mindering gebracht. Het stikstofverlies wordt berekend o.b.v. het aantal dieren en emissieverliescijfers die afhankelijk zijn van de diercategorie en het staltype. In 2023 bedraagt het totale stikstofverlies uit de mest 31,6 miljoen kg N, wat 0,8 miljoen kg N minder is dan in 2022 (-2,5%). De verdere afname van de stikstofverliezen uit de mest in 2023 is voornamelijk een gevolg van de afname van het aantal varkens.

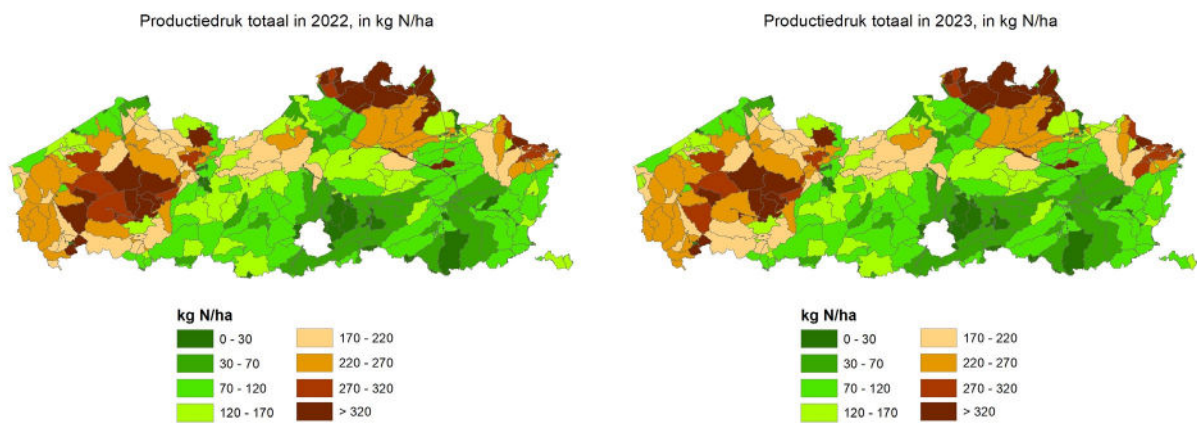
Het staltype bepaalt hoeveel contact er optreedt tussen de mest en de lucht en beïnvloedt daardoor de stikstofverliezen uit de mest. Emissiearme stalsystemen beperken de contacttijd en/of contactoppervlakte met de lucht en zorgen ervoor dat minder stikstof verloren gaat uit de mest dan in traditionele stalsystemen. In traditionele stalsystemen waarop een wasser is nageschakeld voor de zuivering van de stallucht, zijn de stikstofverliezen uit de mest dezelfde als in een traditionele stal zonder wasser. Echter, de stikstofverliezen uit de mest in een stal met een wasser zullen uiteraard niet integraal in de lucht terecht komen. Een deel van de stikstofverliezen uit de mest zal immers afgevangen worden in de wasser.

Het aantal varkens en pluimvee dat gehouden wordt in emissiearme stallen groeit gestaag. In 2023 werd 17% van de varkens gehouden in emissiearme stalsystemen, en werd 26% gehouden in stallen met een wasser. Bij pluimvee is het aandeel dieren in emissiearme stalsystemen gestegen tot 64% in 2023.

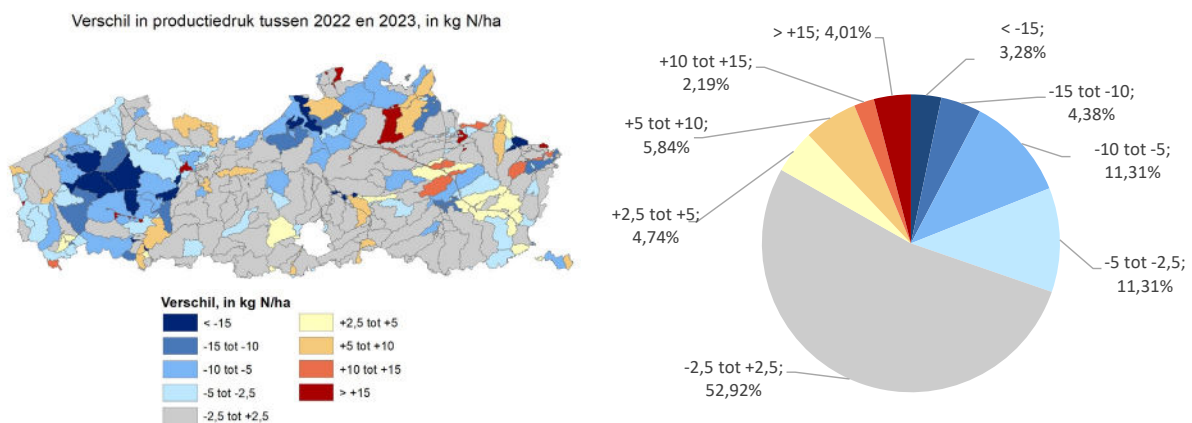
3.1.3 Regionale tendensen in de evolutie van de dierlijke mestproductie

De productiedruk in een bepaalde afstroomzone is de verhouding van de dierlijke mestproductie t.o.v. het landbouwareaal in die zone. Op die manier kunnen afstroomzones vergeleken en regionale verschillen in kaart gebracht worden. In het Mestrapport 2023 is een analyse gebracht van de evolutie van de productiedruk over de jaren 2010, 2014, 2018 en 2022. In het Mestrapport 2024 wordt verder ingezoomd op de evolutie tussen 2022 en 2023.

Figuur 22 toont de totale productiedruk per afstroomzone in 2022 en 2023. De productiedruk blijft het hoogst in centraal West-Vlaanderen en in het noorden van Antwerpen en Limburg. De productiedruk daalt licht, van 187 kg N/ha in 2022 tot 185 kg N/ha in 2023. Vooral in West-Vlaanderen is een verdere daling van de productiedruk merkbaar, zoals blijkt uit Figuur 23. Bij 53% van de afstroomzones (o.b.v. het landbouwareaal) blijft de productiedruk vrij stabiel (-2,5 tot 2,5 kg N/ha verschil t.o.v. 2022) en bij 30% van de afstroomzones daalt de productiedruk met meer dan 2,5 kg N/ha.

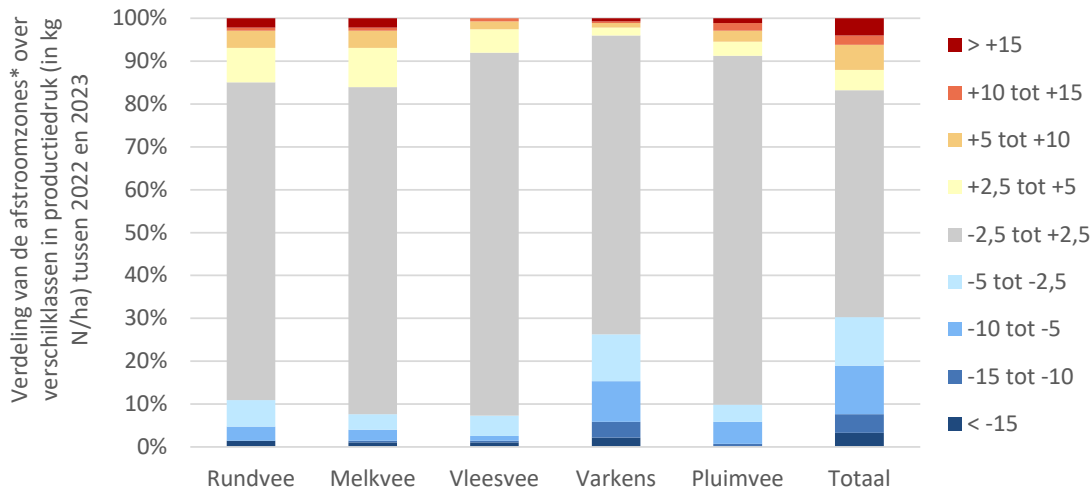

Figuur 22 Productiedruk per afstroomzone in 2022 en 2023, in kg N/ha

Figuur 23 Vershil in productiedruk per afstroomzone tussen 2022 en 2023, in kg N/ha en verdeling van de afstroomzones (o.b.v. landbouwareaal) over verschillklassen in productiedruk, in kg N/ha, tussen 2022 en 2023

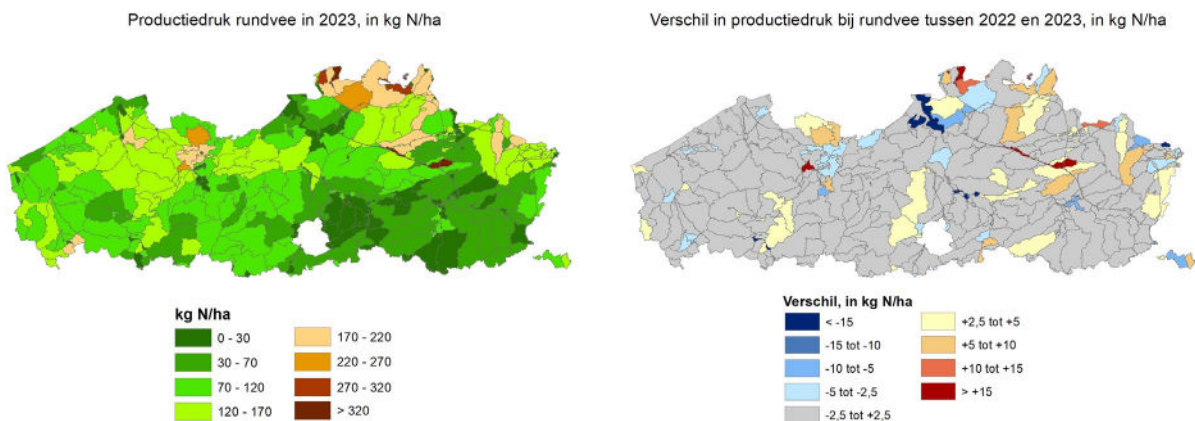
Bij de meeste diersoorten blijft de productiedruk in de meerderheid van de afstroomzones (o.b.v. het landbouwareaal) vrij stabiel tussen 2022 en 2023 (met variaties tussen -2,5 tot +2,5 kg N/ha) (Figuur 24). Vooral bij de varkens valt op dat er een groter aandeel afstroomzones (o.b.v. het landbouwareaal) zijn waar de productiedruk daalt dan bij de andere diersoorten. Omgekeerd is er bij de runderen, vnl. melkvee, een groter aandeel afstroomzones waar de productiedruk stijgt dan bij de andere diersoorten.

Figuur 24 Verdeling van de afstroomzones (* o.b.v. landbouwareaal) over verschillen in productiedruk, in kg N/ha, tussen 2022 en 2023, per diersoort en totaal

Evolutie productiedruk bij rundvee

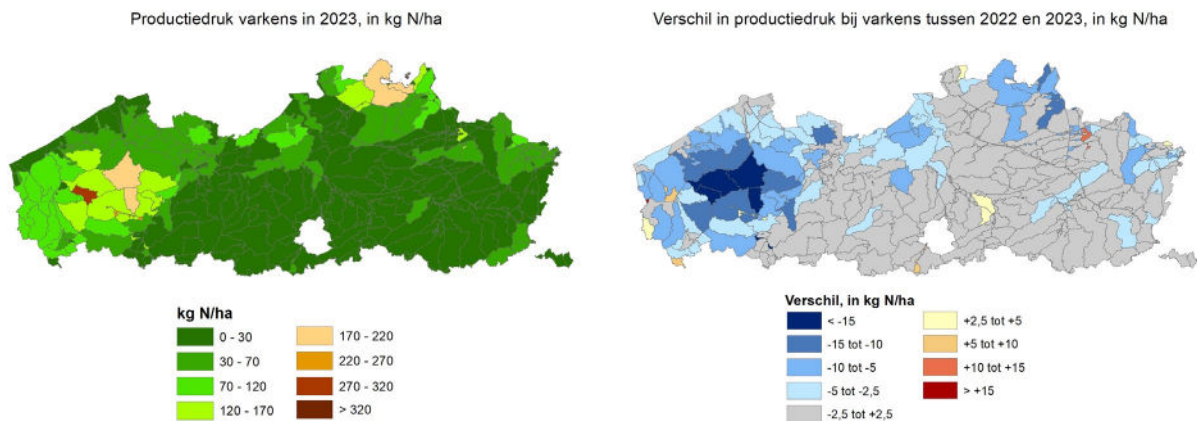
In Figuur 25 is de productiedruk van rundvee per afstroomzone weergegeven in 2023. De productiedruk van rundvee blijft het hoogst in het noorden van Antwerpen en in een aantal afstroomzones in Noord-Limburg en Oost-Vlaanderen. Globaal blijft de productiedruk van rundvee vrij stabiel op 104 en 105 kg N/ha in 2022 en 2023. Ook in de meeste afstroomzones blijft de productiedruk van rundvee vrij stabiel.

Figuur 25 Productiedruk van rundvee per afstroomzone in 2023, in kg N/ha en verschil in productiedruk bij rundvee per afstroomzone tussen 2022 en 2023, in kg N/ha

Evolutie productiedruk bij varkens

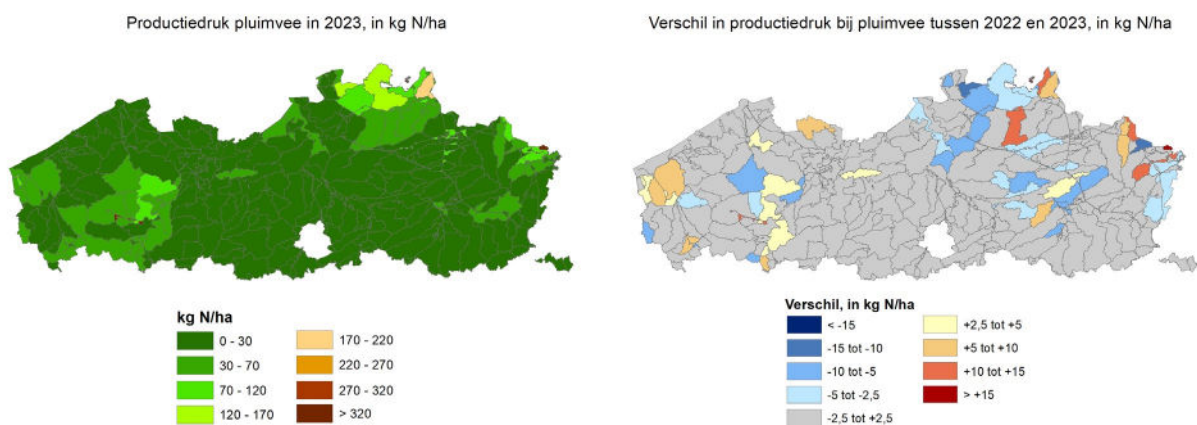
De varkensteelt is voornamelijk geconcentreerd in centraal West-Vlaanderen en, in mindere mate, in het noorden van Antwerpen (Figuur 28). Globaal evolueert de productiedruk van varkens verder van 54 kg N/ha in 2022 naar 49 kg N/ha in 2023. In de meerderheid van de afstroomzones treedt een stabilisatie of verdere afname van de productiedruk op, waarbij dit sterkst zichtbaar is in centraal West-Vlaanderen.

Figuur 28 Productiedruk van varkens per afstroomzone in 2023, in kg N/ha en verschil in productiedruk bij varkens per afstroomzone tussen 2022 en 2023, in kg N/ha

Evolutie productiedruk bij pluimvee

De productiedruk van pluimvee is het hoogst in centraal en Zuid-West-Vlaanderen en in Antwerpen (Figuur 29). De productiedruk van pluimvee is laag in vergelijking tot deze van de andere diersoorten en blijft stabiel op 24 kg N/ha in 2022 en 2023.

Figuur 29 Productiedruk van pluimvee per afstroomzone in 2023, in kg N/ha en verschil in productiedruk bij pluimvee per afstroomzone tussen 2022 en 2023, in kg N/ha

3.1.4 Invulling van nutriëntenemissierechten

3.1.4.1 Invulling van nutriëntenemissierechten in 2023

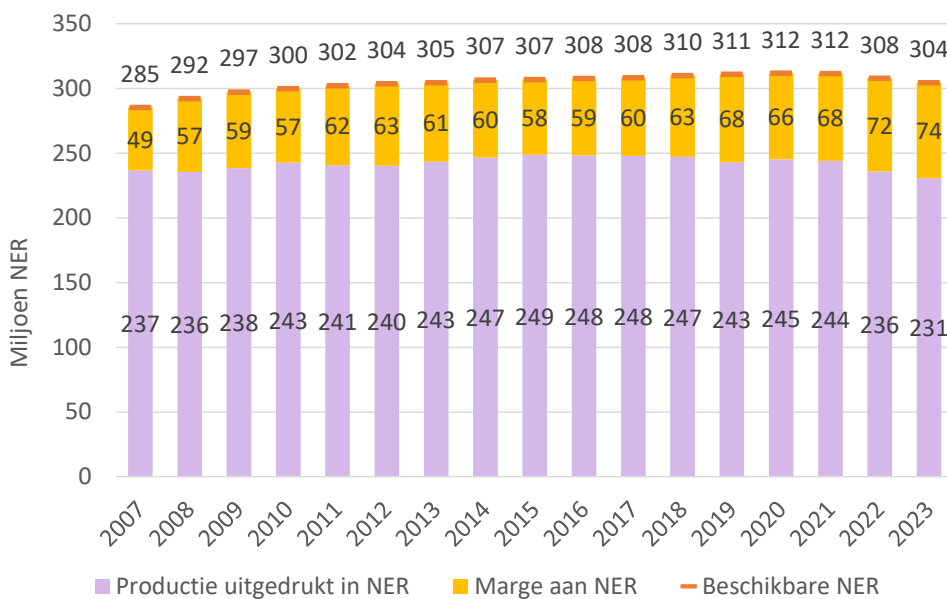
De door de Mestbank toegekende nutriëntenemissierechten (NER), bepalen hoeveel dieren de landbouwers maximaal mogen houden. Er zijn drie types NER:

- Nutriëntenemissierechten-dieren (NER-D). De NER-D werden in 2007 toegekend aan elke landbouwer o.b.v. hun productie in het verleden.
- Nutriëntenemissierechten-mestverwerking (NER-MVW). Sinds 2008 konden landbouwers onder bepaalde voorwaarden uitbreiden als ze bijkomend mest verwerken. Hiervoor werden bijkomende NER-MVW toegekend. Deze uitbreidingsmogelijkheid bestond tot eind 2021.
- Tijdelijke NER-D (TNER-D). In het kader van natuurbeheer, wetenschappelijk onderzoek, onderwijs of beheer van onroerende goederen kan er een beperkte hoeveelheid TNER-D toegekend worden.

In 2023 waren in totaal 304,4 miljoen NER beschikbaar in Vlaanderen om dieren mee te houden, waarvan 264,1 miljoen NER-D, 39,7 miljoen NER-MVW en 0,5 miljoen TNER-D.

Er werden in totaal 47,2 miljoen dieren gehouden in 2023, wat op basis van de omrekeningswaarden van het Mestdecreet, overeenkomt met 230,8 miljoen NER. In 2023 was er dus nog een marge van ongeveer 73,7 miljoen NER in Vlaanderen die niet benut werd, wat overeenkwam met 24% van de beschikbare NER.

De evolutie van de invulling van NER in de periode 2007-2023 is weergegeven in Figuur 30. Hieruit blijkt duidelijk dat de totaal beschikbare hoeveelheid NER al jaren de effectief gebruikte NER overstijgt. De beschikbare hoeveelheid NER en de productie uitgedrukt in NER kende bovendien een toename als gevolg van de toekenning van NER-MVW in het kader van de uitbreiding na bewezen mestverwerking. Om te voorkomen dat de veestapel verder groeit, heeft de Vlaamse Regering in het Stikstofakkoord van 23 februari 2022 beslist om de groei door NER-MVW af te schaffen vanaf 1 januari 2022.

Figuur 30 Evolutie van de beschikbare NER, de productie uitgedrukt in NER en van de marge aan NER in Vlaanderen in de periode 2007-2023

3.1.4.2 **Doorkijk naar de beschikbare nutriëntenemissierechten in 2024**

Na de stopzetting van de uitbreidingsmogelijkheid mits bewezen mestverwerking (NER-MVW) in 2022, werden in het Stikstofdecreet van 26 januari 2024 nog een aantal andere aanpassingen aan de NER doorgevoerd, die ervoor moeten zorgen dat het systeem van NER een meer sturend instrument kan worden.

Het gaat hier in de eerste plaats om de annulering van de niet-ingevulde of slapende NER om de productierechten beter af te stemmen op de huidige dieraantallen in Vlaanderen. Daarnaast worden de regels bij overdracht van NER aangepast (zie 5.3.2).

De berekeningswijze van de te annuleren NER houdt rekening met recente schommelingen in de dieraantallen. Het aantal NER dat een landbouwer behoudt, wordt bepaald aan de hand van een wettelijk bepaalde berekeningswijze¹⁵. Zo wordt eerst een gemiddelde genomen van de dieraantallen van de jaren 2020, 2021 en 2022. Daar wordt een marge van 10% aan toegevoegd om normale schommelingen in de veestapel in rekening te brengen. Voor bedrijven die legkippen hielden, geldt een andere berekening omdat de schommelingen er groter zijn. Voor hen wordt er naar de hoogste invulling gekeken in de jaren 2020, 2021 en 2022, zonder een verhoging met 10%. Op deze manier wordt voor elke landbouwer berekend hoeveel NER hij behoudt. Het verschil tussen het aantal beschikbare NER op 31 december 2023 en het aantal NER die de landbouwer behoudt, is de hoeveelheid NER die afgeroomd wordt. Bij de bepaling van de beschikbare NER op 31 december 2023 worden de NER-MVW en de TNER-D niet in rekening gebracht. Ook worden de NER die sinds 2017 werden overgenomen niet mee in rekening gebracht. Landbouwers die gestart zijn in 2017 of later zullen dus geen annulering hebben van niet-ingevulde NER.

Op 20 augustus 2024 heeft de Mestbank de landbouwers via het Mestbankloket geïnformeerd over het aantal nutriëntenemissierechten dat ze – na afroming – behouden.

17.856 landbouwers hadden in totaal 302 miljoen NER op 1 januari 2024. Bij 7.525 landbouwers worden geen NER geannuleerd en wijzigt er niets. Bij 10.331 landbouwers worden er 26,8 miljoen ongebruikte NER geannuleerd. Dat komt neer op 8,8% van de totale hoeveelheid NER in Vlaanderen.

Landbouwers die voor 2017 NER hebben aangekocht die nu worden afgeroomd, ontvangen een vergoeding. Het gaat over 9.044 landbouwers, goed voor een totaal van 6,3 miljoen euro aan vergoedingen.

Landbouwers konden in specifieke gevallen (vb. overmacht) bezwaar indienen uiterlijk op 1 oktober 2024. Een andere verdeling van de soort te annuleren NER kon ook aangevraagd worden. Zo'n 2.000 landbouwers maakten gebruik van de mogelijkheid om bezwaar in te dienen tegen hun berekening. De hoeveelheid geannuleerde NER kan nog wijzigen na de bezwaarbehandeling.

Landbouwers kunnen nog steeds uitbreiden in aantal dieren indien de omgevingsvergunning dit toelaat. In de eerste plaats kan dit binnen de resterende NER op hun bedrijf. Daarnaast kunnen ze NER kopen van andere landbouwers. De overnameregels tussen familieleden of voor vennootschappen zijn met het Stikstofdecreet licht gewijzigd. In een aantal gevallen wordt er een reductie van 25 procent toegepast.

¹⁵ Een verduidelijking van de berekeningswijze, aan de hand van voorbeelden, is te vinden op: [Overname van nutriëntenemissierechten \(NER-D\) | Vlaamse Landmaatschappij \(vlm.be\)](#)

3.2 GRONDEN EN MAXIMALE MESTGEBRUIKSRUIMTE OP LANDBOUWGROND

In 2023 kon mest gebruikt worden op 660.000 ha landbouwgrond. Bij de verschillende gewasgroepen treden **jaarlijkse schommelingen** op. Het areaal grasland was gedaald in 2022 en deze daling zet zich verder in 2023 (-2,2% t.o.v. 2022). Ook bij maïs treedt een daling op van het areaal in 2023 (-7,5% t.o.v. 2022). Daartegenover is in 2023 een duidelijke toename merkbaar bij granen (+12,1% t.o.v. 2022) en aardappelen (+6,9% t.o.v. 2022). Bij de groenten werd een opvallende afname vastgesteld tussen 2021 en 2022 (-18%), maar deze lijkt gestabiliseerd in 2023.

Op 38% van het landbouwareaal stond een nitraatgevoelige hoofdteelt in 2023, wat vergelijkbaar is met voorgaande jaren. Dit zijn teelten die **gevoeliger** zijn **aan uitspoeling van nitraten, zoals maïs, aardappelen en groenten.** Nitraatgevoelige hoofdteelten komen relatief veel voor in (centraal) West-Vlaanderen, in het noorden van Oost-Vlaanderen en in de afstroomzones grenzend aan West-Vlaanderen, in het noordoosten van de provincie Antwerpen en in het noorden van Limburg. In de provincie Vlaams-Brabant komen weinig nitraatgevoelige hoofdteelten voor. **In gebiedstype 2 en 3 komen meer nitraatgevoelige teelten voor (43%), dan in gebiedstype 1 (37%) en gebiedstype 0 (34%).**

Een evaluatie van het areaal vanggewassen gebeurt o.b.v. de gegevens van de verzamelaanvraag maar in 2023 geven deze geen correcte weergave van de reële situatie door de ernstige wateroverlast in oktober en november 2023. Vóór oktober 2023 konden de landbouwwerkzaamheden zoals gepland uitgevoerd worden. De vanggewassen na vroeg geoogste hoofdteelten zoals granen konden tijdig ingezaaid worden. Door de **toename van het areaal graangewassen in 2023,** is **het areaal vanggewassen na granen ook gestegen.** Het areaal vanggewassen na later geoogste teelten zoals maïs en aardappelen, is evenwel geen correcte weergave van de reële situatie omwille van de uitzonderlijk natte weersomstandigheden.

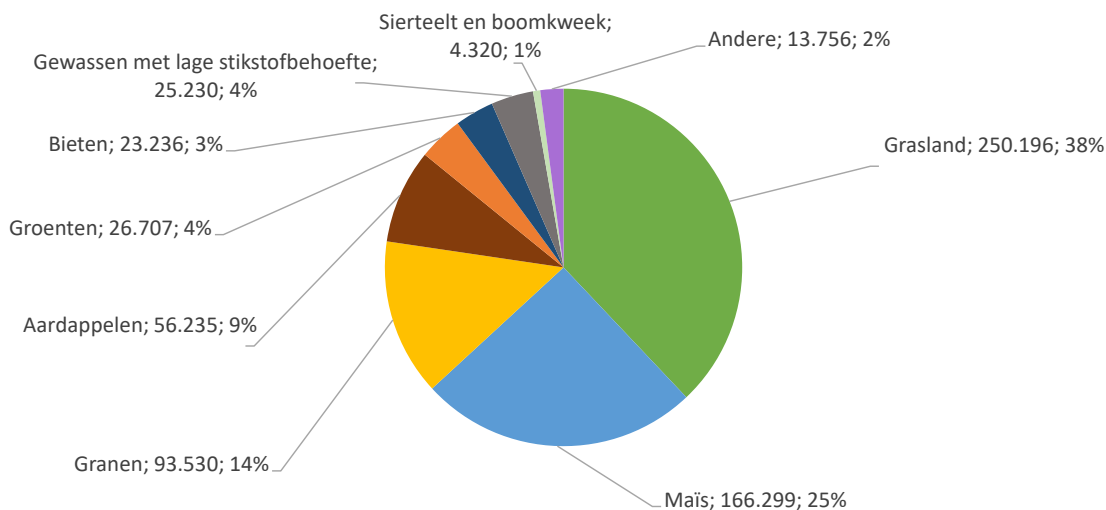
De maximale bemestingsnormen bepalen hoeveel mest er maximaal geplaatst kan worden op landbouwgrond. In 2023 kon **maximaal 109,3 miljoen kg N uit dierlijke mest** geplaatst worden op landbouwgrond, wat **aanzienlijk lager** is **dan in 2022 (-6,5 miljoen kg N of -5,6%) door het wegvallen van de derogatie.** De **maximale mestgebruiksruimte voor werkzame N is gestegen tot 127,9 miljoen kg werkzame N (+1,1% t.o.v. 2022), als gevolg van de aanpassing van de gebiedstype-indeling in 2023** waardoor zich een hoger aandeel landbouwgrond in gebiedstype 0 en 1 bevindt waar geen reducties van de bemestingsnormen gelden.

3.2.1 Landbouwareaal 2023

De Mestbank ontvangt de perceelsgegevens via de jaarlijkse verzamelaanvraag bij het Agentschap voor Landbouw en Zeevisserij. Het Mestdecreet definieert het landbouwareaal als de oppervlakte landbouwgrond die op 1 januari in gebruik is. In 2023 ging het over een totaal landbouwareaal van 665.000 ha. Voor bepaalde percelen wordt geen bemestingsnorm bepaald. Het gaat onder meer over percelen waarop grondloze tuinbouw wordt toegepast of braakliggend land. In totaal werd in 2023 een bemestingsnorm bepaald voor 659.500 ha landbouwgrond.

Het Agentschap voor Landbouw en Zeevisserij beschikt over een online tool waarmee het landbouwareaal en de evolutie ervan op verschillende manieren bevestigd kan worden¹⁶. De cijfers m.b.t. het landbouwareaal gerapporteerd door de Mestbank, verschillen van deze in publicaties van het Agentschap voor Landbouw en Zeevisserij omdat in het Mestrapport het landbouwareaal waarvoor een bemestingsnorm wordt bepaald (op 1 januari) gerapporteerd wordt, terwijl in de andere bronnen uitgegaan wordt van het professionele landbouwgebruik (percelen voor activering van betalingsrechten, op 30 april).

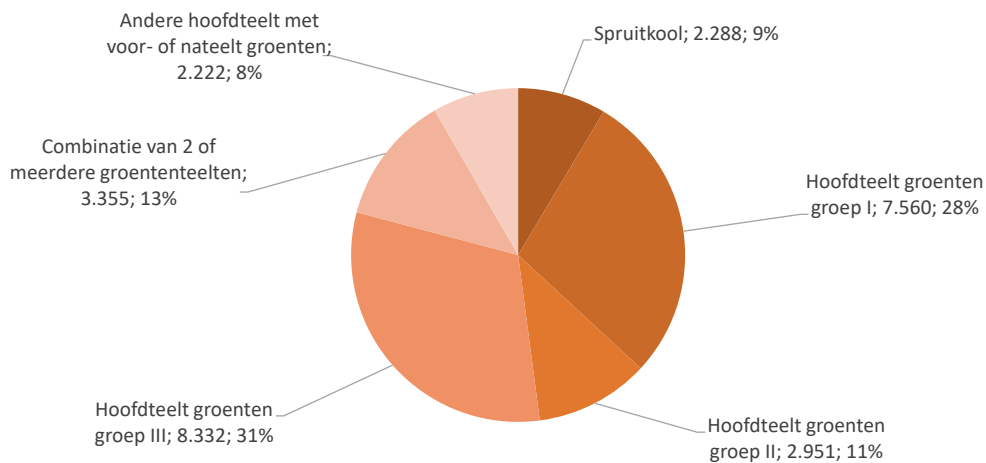
Figuur 31 visualiseert het aandeel van de verschillende gewasgroepen in het totale landbouwareaal waarvoor een bemestingsnorm wordt bepaald. De indeling in gewasgroepen is gebaseerd op de gewasgroepindeling van het Mestdecreet en houdt rekening met de aangegeven teelten en teeltcombinaties. Een hoofdteelt gevolgd door een nateelt groenten wordt in het kader van de bemestingsnormen ingedeeld bij de gewasgroep groenten. Grasland blijft de grootste teeltgroep (38%), gevolgd door maïs (25%), graangewassen (14%), en aardappelen (9%). De groenten, bieten en de gewassen met een lage stikstofbehoefte nemen elk zo'n 4% van het landbouwareaal in. Bij groenten gaat het vnl. gaat over groenten in hoofdteelt (Figuur 32). De groep gewassen met een lage stikstofbehoefte zijn vnl. meerjarige fruitteelten, ajuinen, sjalotten, witloof, chicorei, vlas en hennep.

Figuur 31 Aandeel van de verschillende gewasgroepen in het totale landbouwareaal waarvoor een bemestingsnorm wordt bepaald in Vlaanderen in 2023 (De groep 'Andere' omvat aardbeien, andere leguminosomen dan erwten en bonen (vnl. meerjarige luzerne en andere voedergewassen), heide en andere gewassen (vnl. niet nader omschreven gewassen van kleine landbouwers, faunamengel, bloemenmengsel, winterkoolzaad))

¹⁶ De online tool is terug te vinden op <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/landbouw/totale-landbouw/landbouwpercelen>, met meer informatie over de gebruikte methodiek

In het kader van de bemestingsnorm worden de groenten onderverdeeld in drie groepen¹⁷. Groenten van groep I hebben de hoogste bemestingsnorm en omvatten courante groenteteelten zoals bloemkool en prei. Tot de groenten van groep II behoren onder meer spinazie, knolselder en courgettes. De meest voorkomende groenten van groep III zijn wortelen, tuin- en veldbonen, stamslabonen of sperziebonen en erwten. Groenten van groep III hebben een lagere stikstofbehoefte en hebben de laagste bemestingsnorm.

Figuur 32 Aandeel van de verschillende groenten en teeltcombinaties met groenten in 2023

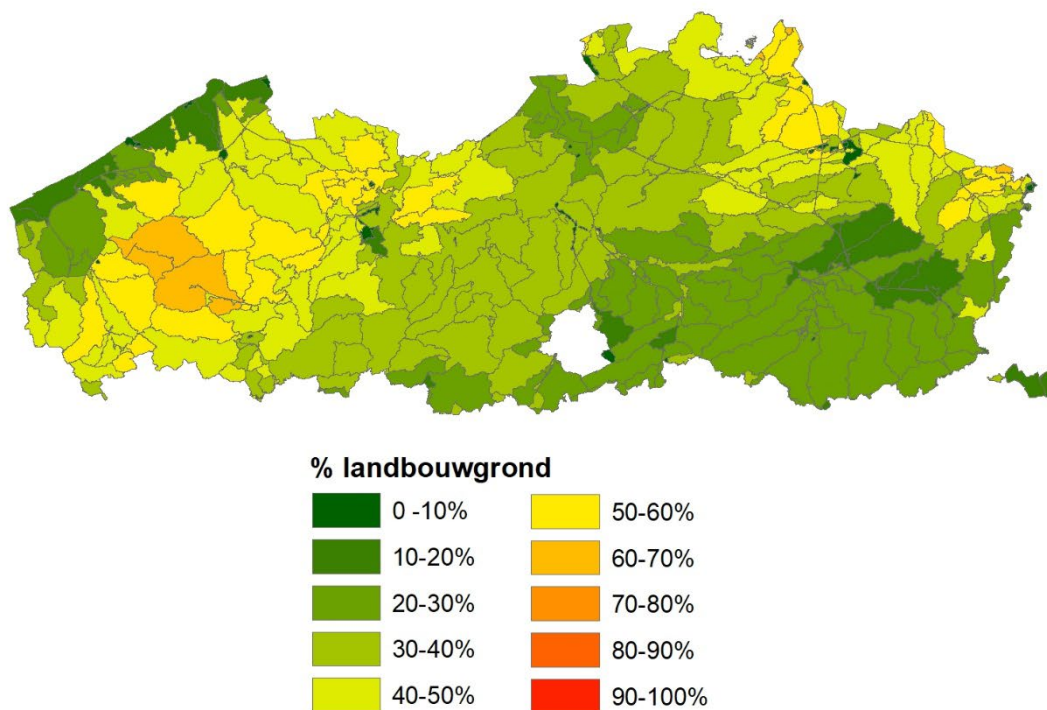
Op 38% van het landbouwareaal wordt een nitraatgevoelige teelt verbouwd als hoofdteelt. Dit zijn teelten die gevoeliger zijn aan uitspoeling van nitraten, zoals maïs, aardappelen en groenten.

¹⁷ De groentegroepen zijn terug te vinden in de brochure bemestingsnormen 2023 op https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Publicaties/mestbank/Bemestingsnormen_2023.pdf

Figuur 34 toont het aandeel landbouwgrond met een nitraatgevoelige hoofdteelt t.o.v. de oppervlakte landbouwgrond per afstroomzone in 2023. Hieruit blijkt dat het aandeel nitraatgevoelige hoofdteelten het grootst is in (centraal) West-Vlaanderen. Ook in het noorden van Oost-Vlaanderen en in de afstroomzones grenzend aan West-Vlaanderen, is het aandeel nitraatgevoelige teelten hoog. In Antwerpen komen de afstroomzones met relatief veel nitraatgevoelige hoofdteelten vnl. voor in het noordoosten van de provincie, terwijl deze in Limburg vnl. in het noorden van de provincie geconcentreerd zijn. In de provincie Vlaams-Brabant komen relatief weinig nitraatgevoelige hoofdteelten voor.

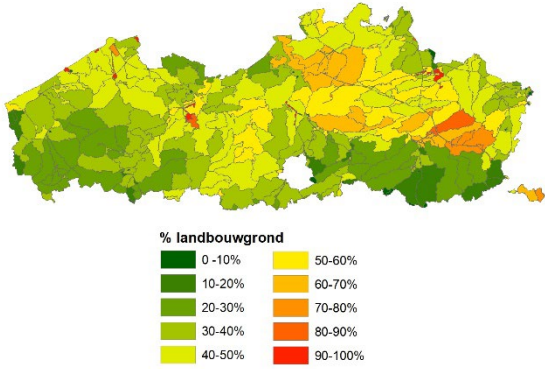
Het aandeel van de verschillende gewassen, volgens de gewasgroepindeling van het Mestdecreet, t.o.v. de oppervlakte landbouwgrond per afstroomzone in 2023, is gevisualiseerd in Figuur 35.

Aandeel nitraatgevoelige hoofdteelt t.o.v. landbouwareaal per afstroomzone in 2023

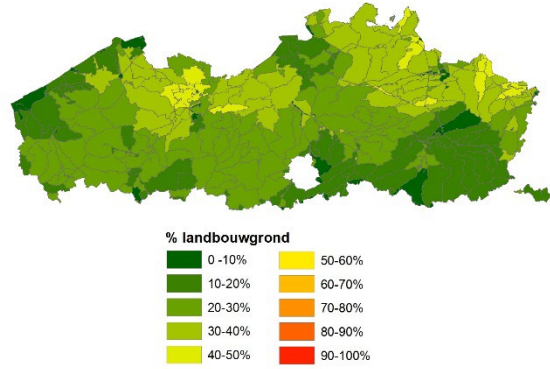

Figuur 34 Aandeel nitraatgevoelige hoofdteelt t.o.v. landbouwareaal per afstroomzone in 2023

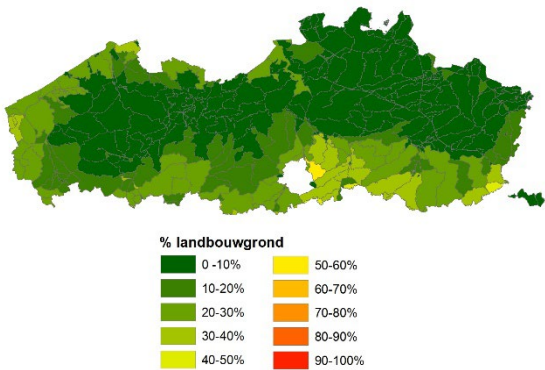
Aandeel grasland t.o.v. landbouwareaal per afstroomzone in 2023

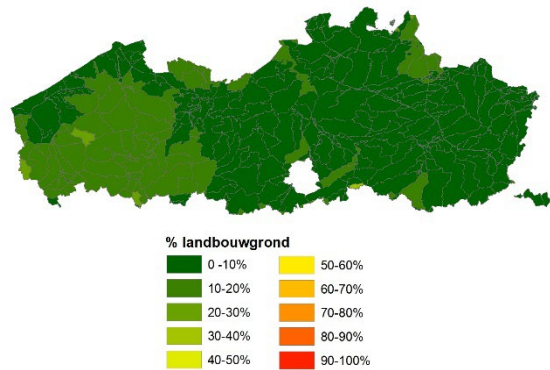
Aandeel maïs t.o.v. landbouwareaal per afstroomzone in 2023

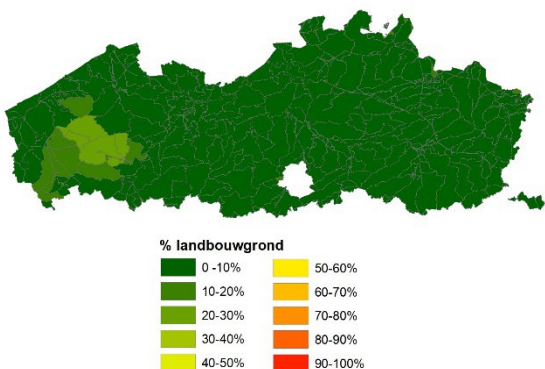
Aandeel granen t.o.v. landbouwareaal per afstroomzone in 2023

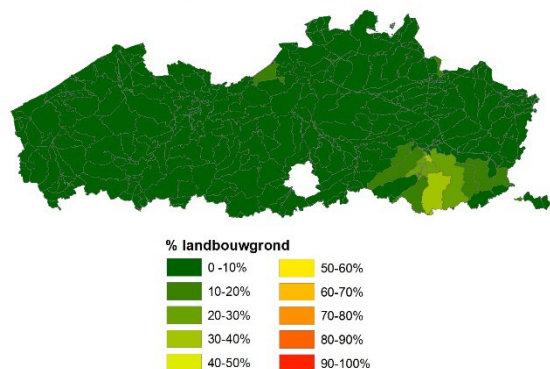
Aandeel aardappelen t.o.v. landbouwareaal per afstroomzone in 2023

Aandeel groenten t.o.v. landbouwareaal per afstroomzone in 2023

Aandeel gewas met lage stikstofbehoefte t.o.v. landbouwareaal per afstroomzone in 2023

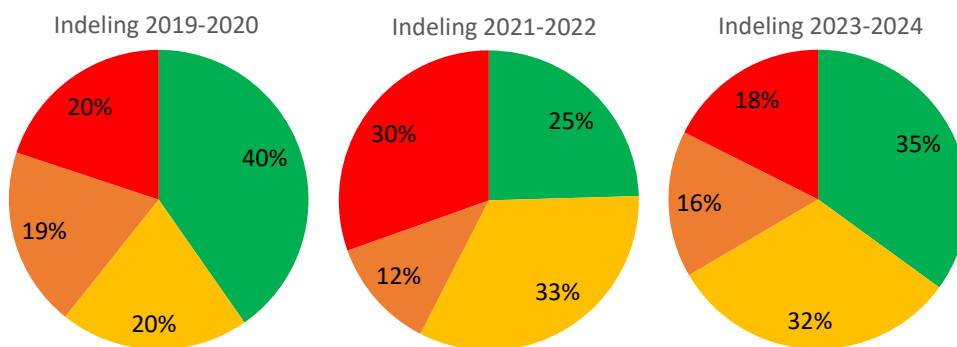

Figuur 35 Aandeel van de verschillende gewassen, volgens de gewasgroepindeling van het Mestdecreet, t.o.v. landbouwareaal per afstroomzone in 2023

3.2.3 Landbouwareaal 2023 per gebiedstype

Sinds de start van MAP 6 in 2019 is Vlaanderen ingedeeld in vier gebiedstypes, met verschillende gebiedsgerichte maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren. Gebiedstype 0 is weggelegd voor de gebieden met een goede waterkwaliteit. In de gebiedstypes 1, 2 en 3 is de waterkwaliteit onvoldoende, waarbij de gebiedstypes 2 en 3 het verst verwijderd zijn van een goede waterkwaliteit. De gebiedstype-indeling wordt tweejaarlijks herzien, op basis van de recentste nitraatmetingen van het oppervlakte- en grondwater in landbouwgebied.

In 2023 werd de gebiedstype-indeling voor de 2de maal bijgestuurd sinds de start van MAP 6¹⁸. De evolutie van het aandeel landbouwgrond per gebiedstype bij de opeenvolgende afbakeningen is gevisualiseerd in Figuur 36. In 2023 bevindt 35% van het landbouwareaal zich in gebiedstype 0, 31% in gebiedstype 1, 16% in gebiedstype 2 en 18% in gebiedstype 3. Het areaal in de gebiedstypes 2 en 3 samen in 2023 (34%) is 5 procentpunten lager ten opzichte van de start van MAP 6 in 2019 (39%). Er is vooral een verschuiving naar gebiedstype 1, van 20% in 2019 naar 32% in 2023. Het gebiedstype 0 is afgenomen met 5 procentpunten.

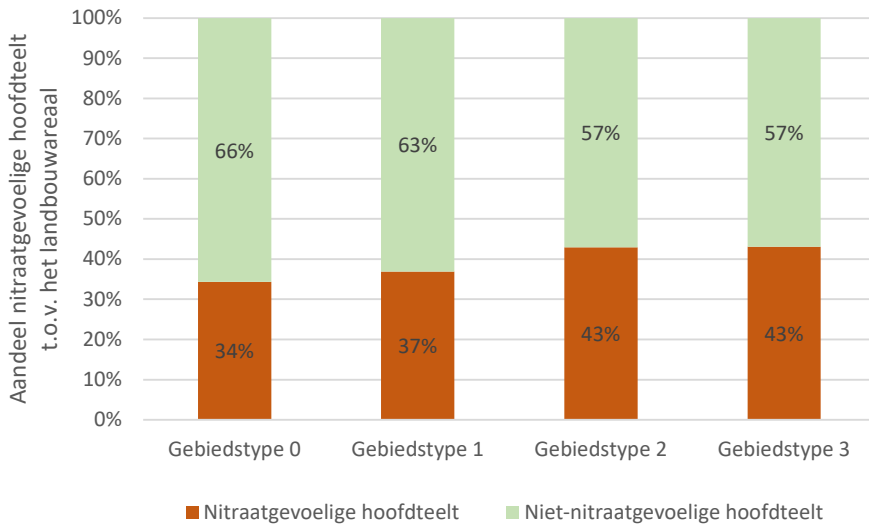

Figuur 36 Aandeel landbouwareaal per gebiedstype bij de gebiedstype-indelingen 2019-2020, 2021-2022 en 2023-2024

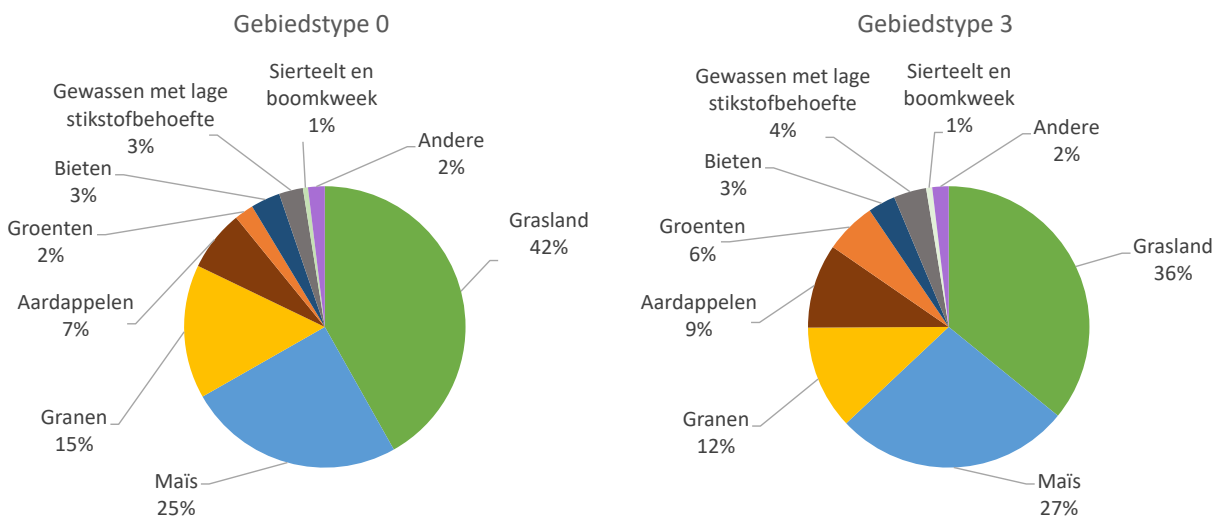
Uit het aandeel percelen met een nitraatgevoelige hoofdteelt t.o.v. landbouwareaal, blijkt duidelijk een groter aandeel nitraatgevoelige hoofdteelten in gebiedstype 2 en 3 (43%), dan in gebiedstype 1 (37%) en gebiedstype 0 (34%) (Figuur 37).

Uit het aandeel van de verschillende gewasgroepen per gebiedstype blijkt verder dat het aandeel grasland t.o.v. het totale landbouwareaal in gebiedstype 0 (42%) duidelijk groter is dan in gebiedstype 3 (36%) (Figuur 38). Omgekeerd wordt een duidelijk groter aandeel nitraatgevoelige gewassen vastgesteld in gebiedstype 3 dan in gebiedstype 0, zoals blijkt uit het aandeel groenten, aardappelen en maïs.

¹⁸ [Nieuwe indeling gebiedstypes mestactieplan principieel goedgekeurd door Vlaamse Regering | Vlaamse Landmaatschappij \(vlm.be\)](#)

Figuur 37 Aandeel nitraatgevoelige hoofdteelten t.o.v. het totaal landbouwareaal, per gebiedstype, in 2023

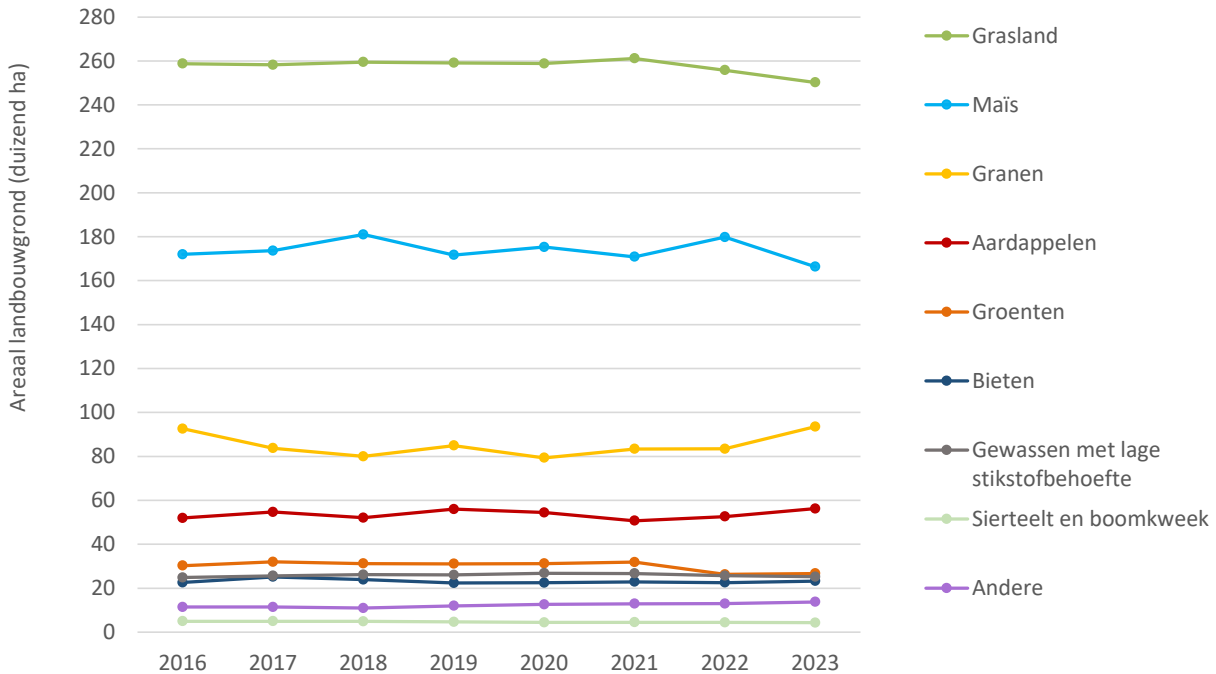

Figuur 38 Aandeel van de verschillende gewassen, volgens de gewasgroepindeling van het Mestdecreet, in het areaal landbouwgrond in gebiedstype 0 en gebiedstype 3, in 2023

3.2.4 Tendensen in het landbouwareaal

Het totale areaal landbouwgrond waarvoor een bemestingsnorm wordt bepaald, is beperkt gedaald in de periode 2016-2023 (-1,5%). Het aandeel nitraatgevoelige teelten blijft stabiel over de jaren heen, en varieert tussen 38% en 40%.

Bij de verschillende gewasgroepen treden jaarlijkse schommelingen op (Figuur 39). Het areaal grasland was gedaald in 2022 en deze daling zet zich verder in 2023 (-2,2% t.o.v. 2022). Ook bij maïs treedt een daling op van het areaal in 2023 (-7,5% t.o.v. 2022). Daartegenover is in 2023 een duidelijke toename merkbaar bij granen (+12,1% t.o.v. 2022) en aardappelen (+6,9% t.o.v. 2022). Bij de groenten werd een opvallende afname vastgesteld tussen 2021 en 2022 (-18%), maar deze lijkt gestabiliseerd in 2023.

Figuur 39 Evolutie van het areaal landbouwgrond per gewasgroep in de periode 2016-2023 (volgens de gewasgroepindeling van het Mestdecreet)

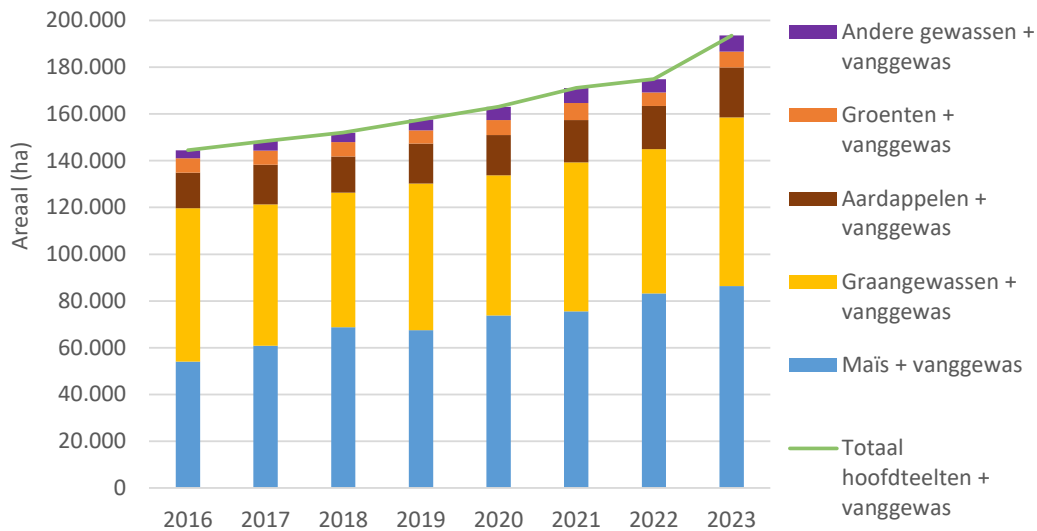
3.2.5 Inzet van vanggewassen

Het tijdig inzaaien van een vanggewas na de oogst van de hoofdteelt, is een goede praktijk om de nog aanwezige nutriënten in de bodem vast te leggen zodat deze niet uitspoelen naar het oppervlakte- en grondwater tijdens de winterperiode.

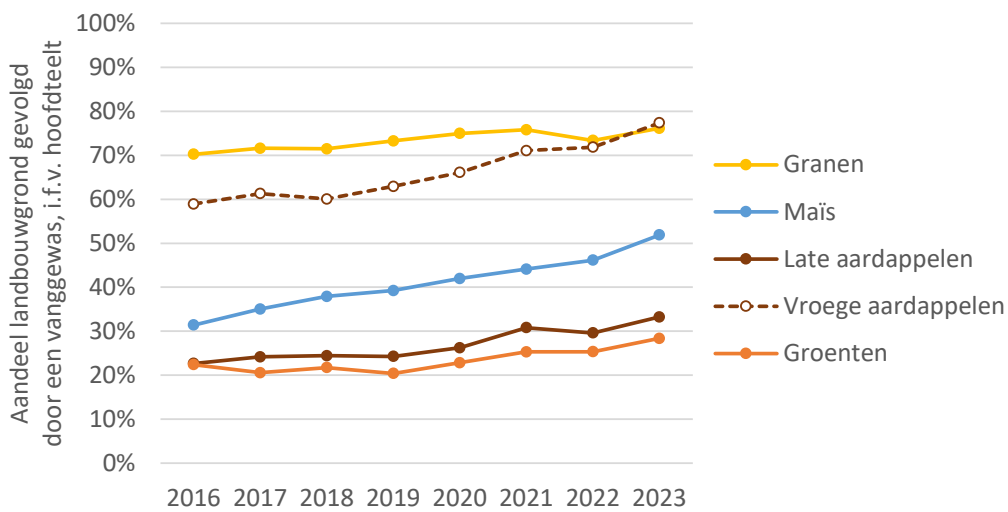
Een evaluatie van het areaal vanggewassen gebeurt o.b.v. de gegevens van de verzamelaanvraag. Door de ernstige wateroverlast in oktober en november 2023, moest het teeltplan bij een groot aantal landbouwers onverwacht gewijzigd worden. In normale omstandigheden moeten deze aanpassingen ook gebeuren in de verzamelaanvraag maar door de uitzonderlijke situatie heeft de Mestbank in november 2023 gecommuniceerd dat de verzamelaanvraag niet aangepast moest worden naar de reële situatie op de getroffen percelen. Dit maakt dat de aangegeven nateelten in de verzamelaanvraag van 2023 geen correcte weergave zijn van de reële situatie bij de landbouwers die nog dergelijke werkzaamheden na oktober hadden gepland. Vóór oktober 2023 konden de landbouwwerkzaamheden zoals gepland uitgevoerd worden. Vanggewassen die voor 15 september 2023 ingezaaid moesten worden, zouden dus ingezaaid moeten zijn geweest zonder problemen.

Op basis van de gegevens in de verzamelaanvraag werd in 2023 op 193.500 ha landbouwgrond een vanggewas ingezaaid na de oogst van de hoofdteelt (en aangehouden o.b.v. de gegevens over de 2de nateelt) (29% van het landbouwareaal) (Figuur 40). Door de toename van het areaal graangewassen in 2023, is het areaal vanggewassen na granen gestegen. Het areaal vanggewassen na de oogst van maïs, aardappelen en andere hoofdteelten, is geen correcte weergave van de reële situatie omwille van de uitzonderlijk natte weersomstandigheden.

In Figuur 41 is voor elke hoofdteeltgroep de evolutie weergegeven van het aandeel landbouwgrond gevolgd door een vanggewas.

Figuur 40 Evolutie van het areaal vanggewassen, ingezaaid na de oogst van een hoofdteelt, in Vlaanderen in de periode 2016-2023

Figuur 41 Evolutie van het aandeel landbouwgrond gevolgd door een vanggewas, i.f.v. de hoofdteelt, in de periode 2016-2023

3.2.6 Maximale mestgebruiksruimte voor meststoffen

De maximale hoeveelheid meststoffen die kan opgebracht worden op landbouwgrond, wordt beperkt door de bemestingsnormen. Er zijn drie bemestingsnormen¹⁹:

- Een norm voor de hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest. Deze norm bedraagt maximaal 170 kg N/ha;
- Een norm voor de hoeveelheid werkzame stikstof. Werkzame stikstof is de hoeveelheid stikstof uit meststoffen (geheel van dierlijke mest, kunstmest en andere mest) die het gewas het eerste jaar nuttig kan gebruiken. De norm werkzame stikstof varieert in functie van de teelten, het bodemtype en het gebiedstype;
- Een norm voor de hoeveelheid fosfaat uit meststoffen. De fosfaatnorm varieert in functie van de teelten en van de hoeveelheid plantbeschikbare fosfaat in de bodem, met strengere normen bij een grotere hoeveelheid plantbeschikbaar fosfaat (zie 3.4 voor meer informatie over de fosfaattoestand van de landbouwbodem).

De maximale mestgebruiksruimte voor meststoffen op landbouwgrond wordt berekend op basis van de landbouwarealen en de maximale bemestingsnormen. De maximale mestgebruiksruimte is een theoretische waarde die aangeeft hoeveel mest er maximaal kan geplaatst worden op Vlaamse landbouwgrond. Bij de berekening van deze maximale mestgebruiksruimte wordt verondersteld dat elk stuk landbouwgrond bemest wordt tot aan de maximale bemestingsnormen. In de praktijk is dit uiteraard niet zo. De maximale bemestingsnormen die zijn vastgelegd in het Mestdecreet zijn immers geen bemestingsadviezen. Landbouwers doen er goed aan om op basis van bodemanalyses een bemestingsadvies te laten opmaken zodat de bemesting beter is afgestemd op de nutriëntenvoorraad in de bodem en de behoeften van het gewas.

In 2023 kon maximaal 109,3 miljoen kg N uit dierlijke mest geplaatst worden op landbouwgrond in Vlaanderen. Dat is aanzienlijk lager dan in 2022 (-6,5 miljoen kg N of -5,6%) door het wegvallen van de derogatie. In 2022 kon nog derogatie toegepast worden waardoor, naargelang de teelt, tot 200 of 250 kg N/ha bemest kon worden. Deze derogatiemogelijkheid liep af eind 2022.

De mestgebruiksruimte voor fosfaat in 2023 bedraagt 46,1 miljoen kg P₂O₅ en is vergelijkbaar met 2022. In totaal kon in 2023 maximaal 127,9 miljoen kg werkzame N geplaatst worden op landbouwgrond, wat 1,5 miljoen kg werkzame N meer is dan in 2022 (+1,1%). Dat is een gevolg van de aanpassing van de gebiedstype-indeling in 2023 waardoor zich een lager aandeel landbouwgrond in gebiedstype 2 en 3 bevindt waar reducties van de bemestingsnormen gelden (zie 3.2.3).

¹⁹ Meer informatie over de bemestingsnormen is terug te vinden op <https://www.vlm.be/nl/themas/Mestbank/bemesting/aanwenden-van-mest/bemestingsnormen/Paginas/default.aspx>.

3.3 GEBRUIK VAN MESTSTOFFEN

In 2023 werd **in totaal 140 miljoen kg N en 40 miljoen kg P₂O₅ aan nutriënten op Vlaamse landbouwgrond gebracht**, wat gelijkaardig is aan 2022. Voor N komt 61% uit dierlijke mest, 36% uit kunstmest en een kleine restfractie uit andere organische meststoffen. Voor fosfaat komt 95% uit dierlijke mest, aangevuld met een kleine fractie kunstmest en andere organische meststoffen.

Het gebruik van dierlijke mest was sinds 2007 aanzienlijk gedaald door de stelselmatige verstrenging van de maximale bemestingsnormen, maar stabiliseerde sinds 2015 op zo'n 92 miljoen kg N en 40 miljoen kg P₂O₅. In 2023 treedt opnieuw een **duidelijke afname van het gebruik van dierlijke mest op, tot 85,7 miljoen kg N en 37,5 miljoen kg P₂O₅**. Dat is een afname van 6,8 miljoen kg N en 2,4 miljoen kg P₂O₅ t.o.v. 2022 (-7,3% voor N en -6,1% voor P₂O₅).

Er wordt **voornamelijk rundermest (62,6 miljoen kg N, of 73% t.o.v. het totaal) en varkensmest (17,3 miljoen kg N, of 20%)** gebruikt. Het gebruik van runder- en varkensmest is met respectievelijk 2,6 miljoen kg N en 3,6 miljoen kg N gedaald tussen 2022 en 2023. Voor rundermest kan dat verklaard worden door het wegvallen van de derogatie, waardoor meer rundermest verwerkt werd of in opslag ging. Voor varkensmest is dat een gevolg van de verdere afname van het aantal varkens in 2023 en meer mestverwerking. Eindproducten van biologische mestverwerking en dierlijke (co-)vergisters zijn goed voor respectievelijk 0,8 miljoen kg N en 1,0 miljoen kg N.

Globaal wordt 68% van de stikstofproductie gebruikt op landbouwgrond, met grote verschillen tussen de diersoorten. De rundermestproductie wordt vrijwel volledig aangewend op landbouwgrond (90%), in tegenstelling tot de pluimveemestproductie die haast volledig verwerkt en afgevoerd wordt uit Vlaanderen. Iets meer dan de helft van de varkensmestproductie wordt op Vlaamse landbouwgrond gebruikt. De overige 48% wordt verwerkt en geëxporteerd.

Na een duidelijke afname van het kunstmestgebruik in 2022, te wijten aan de hoge prijzen ten gevolge van de energiecrisis, komt het **gebruik van stikstof uit kunstmest in 2023 (50,9 miljoen kg N) terug in de buurt van het gebruik in de periode 2019-2021.**

In Tabel 2 is het gebruik van dierlijke mest, kunstmest en andere meststoffen op Vlaamse landbouwgrond in 2023 weergegeven. Hieronder wordt dieper ingegaan op de evoluties van het mestgebruik in de periode 2007-2023.

Tabel 2 Gebruik van dierlijke mest, kunstmest en andere meststoffen op Vlaamse landbouwgrond in 2023

Meststof	miljoen kg N	% t.o.v. totaal	kg N/ha	miljoen kg P ₂ O ₅	% t.o.v. totaal	kg P ₂ O ₅ /ha
Dierlijke mest	85,7	61,3%	128,8	37,5	95,0%	56,4
Kunstmest	50,9	36,4%	76,5	1,0	2,5%	1,5
Andere meststoffen	3,2	2,3%	4,8	1,0	2,5%	1,5
Totaal	139,8		210,1	39,5		59,4

3.3.1 Gebruik van dierlijke mest

De globale dierlijke mestproductie in Vlaanderen overschrijdt de plaatsingsruimte voor dierlijke mest op landbouwgrond, berekend o.b.v. de maximale bemestingsnormen. Individuele landbouwbedrijven brengen hun bedrijfsbalans in evenwicht door het overschot aan dierlijke mest af te voeren naar andere landbouwers, rechtstreeks te exporteren naar afnemers buiten Vlaanderen, of af te voeren naar mestverwerkingsinstallaties. Voor elk bedrijf wordt het gebruik van dierlijke mest afgeleid op basis van zijn mestproductie, rekening houdend met de aan- en afvoer van dierlijke mest en met de opslag van dierlijke mest.

In 2023 wordt een duidelijke afname van het gebruik van dierlijke mest vastgesteld. Na een vrij stabiel mestgebruik van zo'n 92 miljoen kg N en 40 miljoen kg P₂O₅ in de periode 2015-2022, daalt het mestgebruik tot 85,7 miljoen kg N en 37,5 miljoen kg P₂O₅ in 2023 (Figuur 42). Indien uitgedrukt per oppervlakte-eenheid, wordt een afname van het dierlijke mestgebruik vastgesteld van 138 kg N/ha en 60 kg P₂O₅/ha in 2022 tot 129 kg N/ha en 56 kg P₂O₅/ha in 2023.

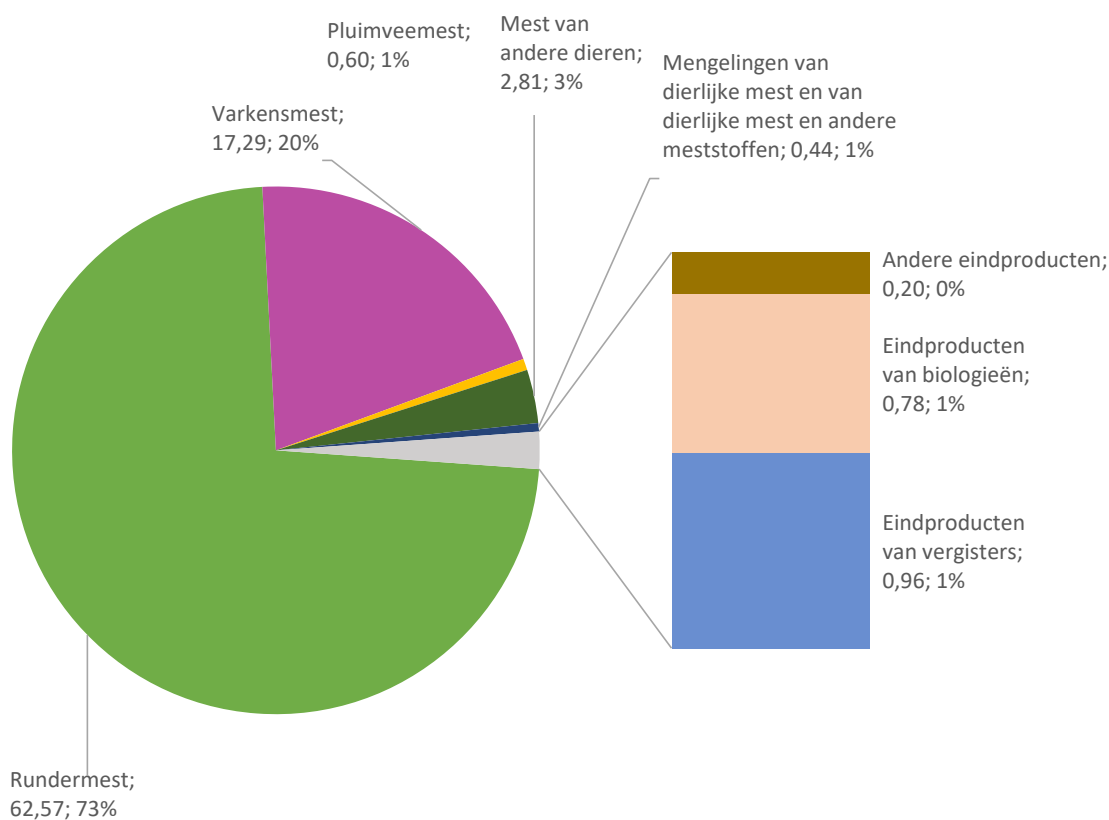

Figuur 42 Evolutie van het gebruik van dierlijke mest in Vlaanderen in de periode 2007-2023

Het gebruik van verschillende soorten dierlijke mest in 2023 is weergegeven in Figuur 43. Er wordt voornamelijk rundermest (62,6 miljoen kg N en 25,2 miljoen kg P₂O₅) en varkensmest (17,3 miljoen kg N en 9,3 miljoen kg P₂O₅) gebruikt. Dit omvat eveneens mestproducten die ontstaan na scheiding, droging of pocketvergisting op een landbouwbedrijf.

Waar het gebruik van runder- en varkensmest de voorbije jaren vrij stabiel bleef, met een gemiddeld gebruik van rundermest van 65,7 miljoen kg N en 26,2 miljoen kg P₂O₅ en een gemiddeld gebruik van varkensmest van 20,7 miljoen kg N en 10,8 miljoen kg P₂O₅ in de periode 2019-2022, treedt een duidelijke afname van het gebruik van runder- en varkensmest op in 2023. Het gebruik van rundermest is met 2,6 miljoen kg N en 0,7 miljoen kg P₂O₅ gedaald tussen 2022 en 2023 (-4% voor N en -3% voor P₂O₅). Voor varkensmest wordt een afname van 3,6 miljoen kg N en 1,5 miljoen kg P₂O₅ vastgesteld tussen 2022 en 2023 (-17% voor N en -14% voor P₂O₅). De daling van het gebruik van rundermest kan verklaard worden door het aflopen van de derogatie eind 2022, waardoor er meer rundermest verwerkt werd in 2023 dan in 2022 (zie 3.4.3) of in opslag ging. Voor varkensmest is dat een gevolg van de verdere afname van het aantal varkens in 2023 en meer mestverwerking.

Daarnaast worden ook eindproducten van mestbewerking- en verwerkingsinstallaties gebruikt op landbouwgrond. Eindproducten van biologieën en dierlijke (co-)vergisters vertegenwoordigen het grootste aandeel, respectievelijk goed voor 0,8 miljoen kg N en 0,5 miljoen kg P₂O₅ en 1,0 miljoen kg N en 0,4 miljoen kg P₂O₅.

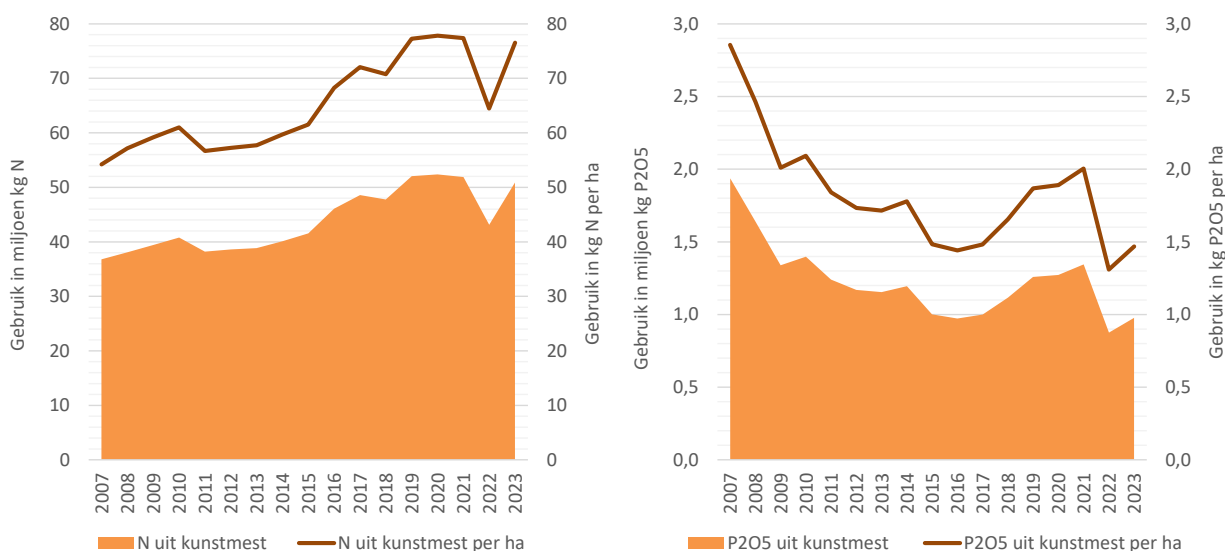
Figuur 43 Gebruik per soort dierlijke mest in 2023, in miljoen kg N (* eindproducten van mestbewerking en -verwerking waarin dierlijke mest verwerkt is)

Globaal wordt 68% van de stikstofproductie en 65% van de fosfaatproductie geplaatst op landbouwgrond, met grote verschillen tussen de diersoorten. De rundermestproductie wordt vrijwel volledig aangewend op landbouwgrond (90%), in tegenstelling tot de pluimveemestproductie waarvan slechts een minieme fractie op grond wordt geplaatst. De pluimveemestproductie wordt haast volledig verwerkt en afgevoerd uit Vlaanderen. Iets meer dan de helft van de varkensmestproductie wordt op Vlaamse landbouwgrond geplaatst (52%). De overige 48% wordt verwerkt en geëxporteerd uit Vlaanderen (zie verder in 2.5.2).

3.3.2 Gebruik van kunstmest

Op basis van het digitale kunstmestregister van de landbouwers, werd in 2023 45,2 miljoen kg N en 0,83 miljoen kg P₂O₅ uit kunstmest gebruikt. De gegevens uit het digitale gebruiksregister van de landbouwers stromen door naar de aangifte en worden reeds op voorhand ingevuld op het aangifteformulier. Landbouwers kunnen de totale geregistreerde hoeveelheid nog wijzigen op hun aangifte indien nodig. Via de aangifte is een kunstmestgebruik van 50,9 miljoen kg N en 0,98 miljoen kg P₂O₅ gekend.

De evolutie van het kunstmestgebruik is weergegeven in Figuur 44. Na de duidelijke afname van het stikstofgebruik uit kunstmest in 2022 (43,1 miljoen kg N), te wijten aan de hoge prijzen ten gevolge van de energiecrisis, komt het gebruik van stikstof uit kunstmest in 2023 (50,9 miljoen kg N) terug in de buurt van het gebruik in de periode 2019-2021 (ongeveer 52 miljoen kg N). Ook het gebruik van fosfaat uit kunstmest is in 2023 (0,98 miljoen kg P₂O₅) terug hoger dan in 2022 (0,88 miljoen kg P₂O₅), maar nog altijd lager dan in de periode 2019-2021 (ongeveer 1,3 miljoen kg P₂O₅) (Figuur 44).

Figuur 44 Evolutie van het gebruik van kunstmest in Vlaanderen in de periode 2007-2023

Op een aantal percelen wordt geen kunstmestgebruik verwacht. Zo mag geen kunstmest gebruikt worden op percelen met een bemestingsverbod in de grondwaterwingebieden, op de meeste percelen in natuurgebieden waarop de nulbemesting (2 GVE/ha) van toepassing is²⁰, en op biopercelen. Ook voor percelen met grondloze tuinbouw moet het kunstmestgebruik niet geregistreerd worden in het

²⁰ Een uitzondering is mogelijk voor percelen met de biologische waardering 'Potentieel belangrijk grasland' mits aanvraag van een beheerovereenkomst 100 kg N/ha uit kunstmest (BKM) via de verzamelaanvraag van het Agentschap Landbouw en Zeevisserij

gebruiksregister. Als de oppervlakte van deze percelen in mindering wordt gebracht, resteert een totaal areaal van 632.800 ha, waarvan op 34% geen kunstmestgebruik wordt geregistreerd in 2023 (Tabel 3). Op basis van de gebruiksregistraties op de percelen waarvoor wel kunstmestgebruik geregistreerd werd, werd in 2023 gemiddeld 109 kg N/ha en 15,5 kg P₂O₅/ha kunstmest gebruikt. Tabel 3 presenteert het gemiddeld gebruik van N uit kunstmest per hoofdteelt in de periode 2021-2023. Het gemiddeld gebruik per ha in 2021 en 2022 kan vergeleken worden met de kengetallen o.b.v. het Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN) voor die jaren. Vooral bij de late aardappelen, wintergranen en meerjarige fruitteelten wordt een lager kunstmestgebruik per ha geregistreerd volgens het gebruiksregister in vergelijking met de kengetallen van het LMN. Omgekeerd toont het gebruiksregister een hoger kunstmestgebruik per ha bij grasklaver, maïs en voederbieten dan volgens de kengetallen van het LMN.

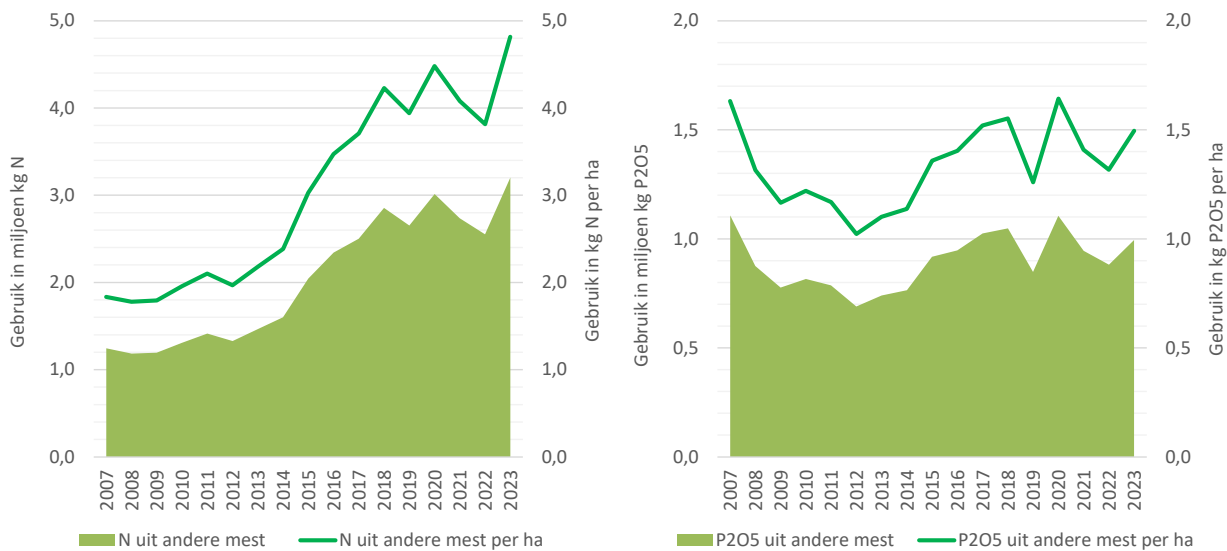
Tabel 3 Analyse van het kunstmestgebruik in 2021, 2022 en 2023 per teelt volgens het gebruiksregister van de landbouwers

Hoofdteelt	Areaal zonder geregistreerd N-kunstmestgebruik			kg N/ha op percelen met geregistreerd N-kunstmestgebruik			Kengetallen N-kunstmestgebruik o.b.v. LMN*	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022
Aardappelen (geplande oogst vanaf 1/9)	18%	19%	23%	101	93	100	118	109
Aardappelen (geplande oogst voor 1/9)	16%	16%	17%	96	87	94	87	85
Grasklaver	15%	19%	28%	155	151	171	119	104
Grasland	32%	44%	47%	120	113	128	119	104
Korrelmaïs	28%	35%	38%	52	49	54	44	36
Meerjarige fruitteelten (appel)	14%	28%	38%	56	50	59	60	60
Meerjarige fruitteelten (peer)	15%	25%	31%	67	56	67	82	82
Prei	19%	19%	19%	113	104	116	116	107
Silomaïs	22%	29%	30%	70	65	76	47	42
Suikerbieten	21%	28%	30%	85	78	87	82	72
Voederbieten	27%	36%	34%	102	92	103	65	57
Wintergerst	9%	10%	14%	119	111	123	131	121
Wintertarwe	8%	10%	13%	140	124	146	169	144

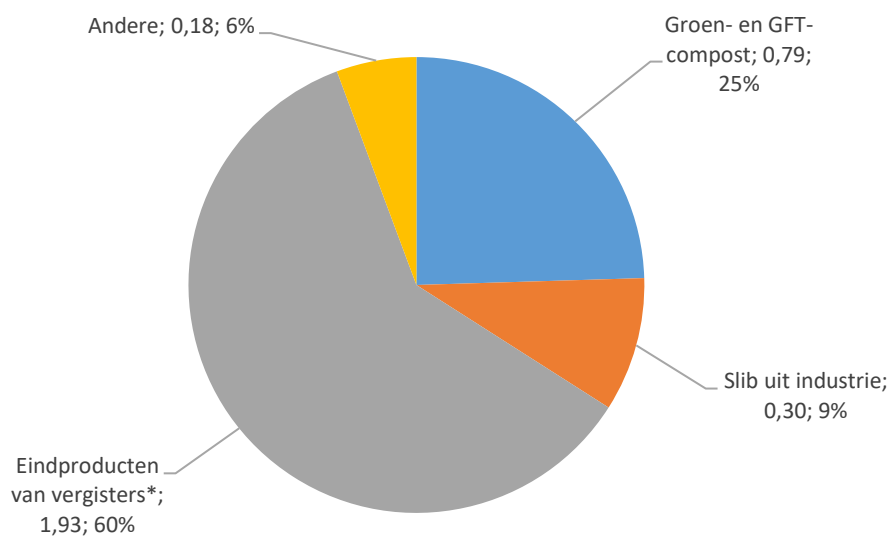
* Kengetallen voor het kunstmestgebruik o.b.v. het Landbouwmonitoringsnetwerk (<https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/landbouw/totale-landbouw/kunstmestgebruik-stikstof>)

3.3.3 Gebruik van andere organische meststoffen

Het gebruik van andere organische meststoffen in 2023 bedraagt 3,2 miljoen kg N en 1,0 miljoen kg P₂O₅, wat hoger is dan in 2022 (Figuur 45). Eindproducten van plantaardige vergisting waarin geen dierlijke mest verwerkt wordt, vertegenwoordigen ongeveer de helft van het stikstofgebruik uit andere organische meststoffen (Figuur 46).

Figuur 45 Evolutie van het gebruik van andere organische meststoffen in Vlaanderen in de periode 2007-2023

Figuur 46 Gebruik per soort andere mest in 2023, in miljoen kg N (* eindproducten van plantaardige vergisting)

3.4 MESTVERWERKING EN EXPORT

Het overschot aan dierlijke mest dat niet aangewend wordt op landbouwgrond, wordt ofwel als ruwe mest geëxporteerd uit Vlaanderen ofwel verwerkt in een mestverwerkingsinstallatie en daarna geëxporteerd. De Mestbank reikt mestverwerkingscertificaten (MVC) uit voor elke kg N die geëxporteerd wordt uit Vlaanderen, na verwerking of als ruwe mest. Op basis van de uitgereikte MVC werd in 2023 **37,9 miljoen kg N uit Vlaamse dierlijke mest geëxporteerd uit Vlaanderen, verwerkt of ruw, wat overeenkomt met 31% van de N-productie aan dierlijke mest**. Waar er in 2022 nog een duidelijke afname was van het aantal MVC t.o.v. 2021, door minder verwerking van varkensmest, werd er **in 2023 terug meer MVC uitgereikt (+ 1 miljoen MVC t.o.v. 2022)**.

In 2022 was er nog een duidelijke afname van de hoeveelheid varkensmest die door landbouwers naar mestverwerkingsinstallaties werd gevoerd, in lijn met de afname van de varkensmestproductie. Waar de productie van varkensmest verder gedaald is in 2023 (met 1,2 miljoen kg N), vertaalt deze afname zich niet in een verdere daling van de **aanvoer van varkensmest door landbouwers naar mestverwerkingsinstallaties is terug beperkt gestegen in 2023**, met 0,5 miljoen kg N en 0,1 miljoen ton, een toename van ongeveer 4% t.o.v. 2022. Ook de aanvoer van rundermest naar mestverwerking is gestegen in 2023, met 0,4 miljoen kg N en 0,1 miljoen ton, een toename van 22% t.o.v. 2022. Deze toename is vermoedelijk een gevolg van het wegvallen van de derogatie eind 2022.

Na een periode van stijging, trad er in 2022 voor het eerst een **daling op van de export van verwerkte mestproducten uit Vlaanderen, die zich verder zet in 2023** tot 1,9 miljoen ton en 28,8 miljoen kg N, een afname van ongeveer 7% t.o.v. 2022. De afname is zichtbaar bij alle eindproducten. Daartegenover is de **hoeveelheid stikstof die omgezet wordt in N₂-gas in biologische mestverwerkingsinstallaties, terug gestegen** tot 14,4 miljoen kg N (+1,2 miljoen kg N of +8,9% t.o.v. 2022). Dit wordt toegeschreven aan de terug hogere aanvoer van varkensmest naar biologische mestverwerkingsinstallaties in 2023.

Van de verwerkte mestproducten die de mestverwerkingsinstallaties verlaten, wordt bijna 90% van de stikstof afgevoerd naar het buitenland. Maar het grootste aandeel van de afgevoerde massa mestproducten blijft in Vlaanderen en wordt terug afgevoerd naar landbouwers (2,7 miljoen ton, of 55%). Dit groot volume wordt vnl. verklaard door de afvoer van effluenten uit de biologische mestverwerking met een lage nutriënteninhoud naar landbouwgrond. **De hoeveelheid verwerkte mestproducten die terug afgevoerd wordt door mestverwerkingsinstallaties naar landbouwers in 2023 is vergelijkbaar met 2022.**

3.4.1 Types mestverwerkingsinstallaties

Op basis van de aangiften van de mestverwerkingsinstallaties bij de Mestbank, wordt het aantal installaties in Vlaanderen per type techniek in kaart gebracht. In 2023 zijn er in totaal 162 mestverwerkingsinstallaties in Vlaanderen.

De biologie, voor de biologische N-verwijdering uit de dunne fractie van varkensmest, rundermest of digestaat, al dan niet in combinatie met andere technologieën, is nog steeds de meest toegepaste techniek. Op 115 van de 162 installaties is een biologie aanwezig, waarvan het op 96 installaties als alleenstaande techniek toegepast wordt en op 19 installaties in combinatie met andere technieken, zoals vergisting en/of compostering.

Er zijn 32 vergistingsinstallaties, waarvan er 20 een of meerdere nageschakelde technieken toepassen om tot een totaalverwerking te komen. Zo zijn er 9 vergistingsinstallaties met een nageschakelde biologie, 6 vergistingsinstallaties met een compostering, en 5 vergistingsinstallaties die m.b.v. een compostering en een biologie tot een totaalverwerking komen.

Op 39 installaties wordt aan compostering gedaan, waarvan dit bij 23 als alleenstaande techniek wordt toegepast. Bij de overige installaties wordt compostering vnl. gecombineerd met vergisting.

3.4.2 Mestverwerkingscertificaten

De Mestbank reikt mestverwerkingscertificaten (MVC) uit aan mestverwerkingsinstallaties voor de hoeveelheid stikstof uit Vlaamse dierlijke mest die ze hebben verwerkt. Ook landbouwers die hun dierlijke mest exporteren, krijgen hiervoor MVC. Per kilogram stikstof die verwerkt of geëxporteerd wordt, kent de Mestbank één mestverwerkingscertificaat toe. Landbouwbedrijven met een verwerkingsplicht kunnen MVC gebruiken om te voldoen aan de mestverwerkingsplicht²¹.

De duidelijke afname van het aantal MVC voor verwerking van niet-pluimveemest, sluit aan bij de afname van de hoeveelheid varkensmest die door landbouwers wordt afgevoerd naar mestverwerkingsinstallaties (zie 3.4.3).

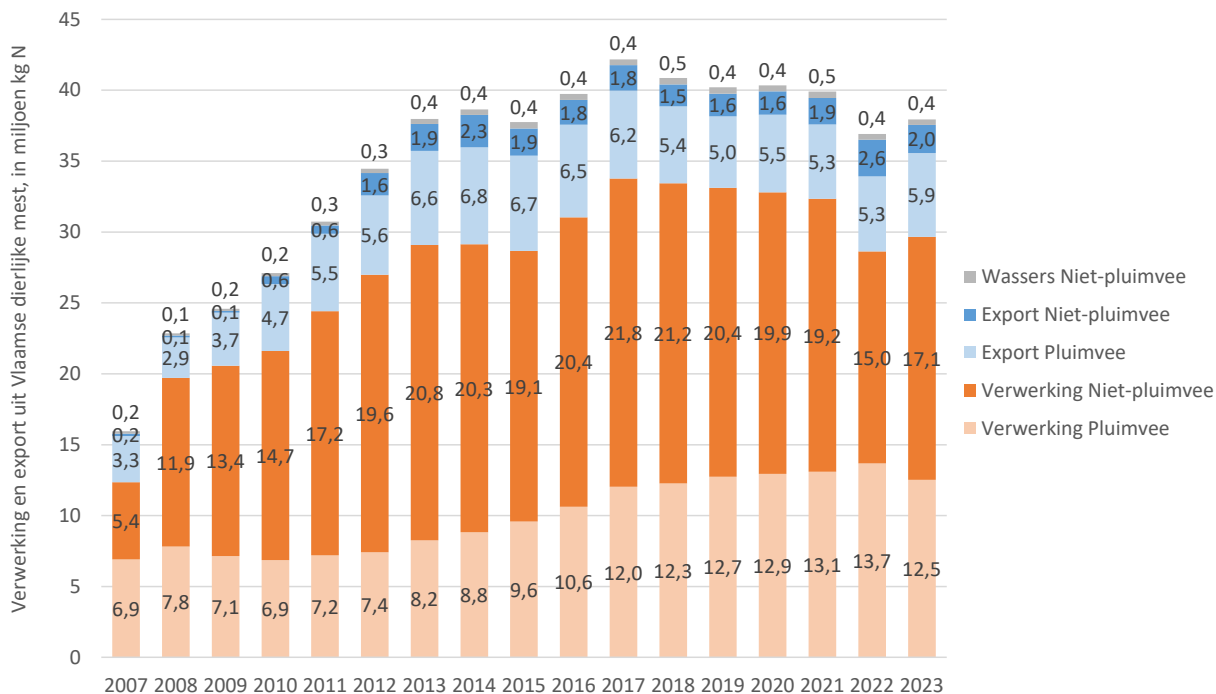
In 2023 werd in totaal 37,9 miljoen MVC uitgereikt voor de verwerking en export van Vlaamse dierlijke mest. Waar er in 2022 nog een duidelijke afname was van het aantal MVC t.o.v. 2021, door minder verwerking van varkensmest, werd er in 2023 terug meer MVC uitgereikt (+ 1 miljoen MVC of +2,7% t.o.v. 2022) (Figuur 47).

De meeste MVC (78,2%) wordt uitgereikt aan mestverwerkingsinstallaties, goed voor 29,7 miljoen MVC in 2023. Daarvan wordt 17,1 miljoen MVC uitgereikt voor de export van verwerkte niet-pluimveemest (dat is in hoofdzaak varkensmest) en 12,5 miljoen MVC voor de export van verwerkte pluimveemest.

Naast de MVC voor mestverwerkingsinstallaties, wordt in 2023 ook 7,9 miljoen MVC toegekend aan landbouwers voor de rechtstreekse export van ruwe mest (20,8% van het totaal aantal MVC), wat vergelijkbaar is met 2022.

Landbouwers verwerkten in 2023 in hun stallen zelf ongeveer 390.000 kg stikstof met behulp van een zure luchtwasser (1,0% van het totaal aantal MVC).

²¹ Meer achtergrond over de mestverwerkingscertificaten is terug te vinden op https://www.vlm.be/nl/themas/Mestbank/mest/mestbewerking_verwerking/verwerkingscertificaten/Paginas/default.aspx

Figuur 47 Evolutie van het aantal mestverwerkingscertificaten (MVC) in de periode 2007-2023

Voor de bepaling van de hoeveelheid stikstof uit Vlaamse dierlijke mest die verwerkt en geëxporteerd wordt uit Vlaanderen, wordt het aantal uitgereikte MVC gebruikt. Voor fosfaat wordt dit ingeschat op basis van het aantal MVC-getal en de P₂O₅/N-verhouding van de hoeveelheid mest die vervoerd werd naar verwerking en naar afnemers buiten Vlaanderen o.b.v. transportdocumenten. Op die manier wordt ingeschat dat 20,1 miljoen kg P₂O₅ uit Vlaamse dierlijke mest werd verwerkt en geëxporteerd in 2023. Uitgedrukt ten opzichte van de dierlijke mestproductie in Vlaanderen, werd 31% van N-productie en 36% van de P₂O₅-productie verwerkt en geëxporteerd uit Vlaanderen.

3.4.3 Aan- en afvoerstromen naar en van mestverwerkingsinstallaties en afvoer van ruwe mest uit Vlaanderen

Tabel 4 geeft een overzicht van de aan- en afvoerstromen naar en van mestverwerkingsinstallaties en van de afvoer van ruwe mest uit Vlaanderen in 2023. De meststromen zijn gevisualiseerd in Figuur 48 en Figuur 49.

Aanvoerstromen naar mestverwerkingsinstallaties

Op basis van de bij de Mestbank geregistreerde transportdocumenten, werd er in totaal 4,5 miljoen ton mest aangevoerd naar mestverwerkingsinstallaties in 2023, goed voor 40,2 miljoen kg N.

De aanvoer van dierlijke mest door landbouwers neemt het grootste aandeel in van de totale aanvoer naar mestverwerking (79% van de tonnages). In 2023 voerden landbouwers 3,6 miljoen ton dierlijke mest af naar mestverwerkingsinstallaties, goed voor 31,8 miljoen kg N. Varkensmest is goed voor zo'n 2,3 miljoen ton of 65% van de door landbouwers aangevoerde massa naar mestverwerkingsinstallaties. Pluimvee- en rundermest zijn goed voor respectievelijk 12% en 13% van de aangevoerde massa.

Ook vanuit het buitenland wordt mest aangevoerd naar mestverwerkingsinstallaties in Vlaanderen, voornamelijk paarden-, varkens- en pluimveemest. Deze aanvoerstroom is veel kleiner dan de aanvoer van mest door landbouwers in Vlaanderen en vertegenwoordigt 0,7 miljoen ton en 6,8 miljoen kg N in 2023. Vooral vanuit Nederland wordt mest aangevoerd naar mestverwerkingsinstallaties in Vlaanderen (63% van de geïmporteerde massa in 2023).

Afvoerstromen van mestverwerkingsinstallaties

In 2023 werd in totaal 4,8 miljoen ton mest afgevoerd door mestverwerkingsinstallaties, goed voor 32,5 miljoen kg N.

De export van verwerkte mestproducten buiten Vlaanderen neemt het grootste aandeel in van de afgevoerde hoeveelheid N, goed voor 28,8 miljoen kg N of bijna 90% van de totale afvoer van mestverwerkingsinstallaties. Voornamelijk eindproducten van compostering en droging, gevolgd door eindproducten van champignonkwekers en substraatbereiders en eindproducten van vergisting, worden geëxporteerd uit Vlaanderen. Frankrijk blijft de belangrijkste exportbestemming voor verwerkte eindproducten (65% van de geëxporteerde hoeveelheid eindproducten), gevolgd door Nederland (20%).

Vanuit de afgevoerde hoeveelheid stikstof bekeken, worden de meeste eindproducten geëxporteerd uit Vlaanderen, maar ruim de helft van de afgevoerde massa verwerkte mestproducten blijft evenwel in Vlaanderen en wordt afgevoerd naar landbouwers (2,7 miljoen ton). Dit groot volume wordt vnl. verklaard door de afvoer van effluenten met een lage nutriënteninhoud naar landbouwgrond.

Naast de afvoer van eindproducten op transport, werd in 2023 ook 14,4 miljoen kg N omgezet in de vorm van N₂-gas via het nitrificatie- en denitrificatieproces in biologieën.

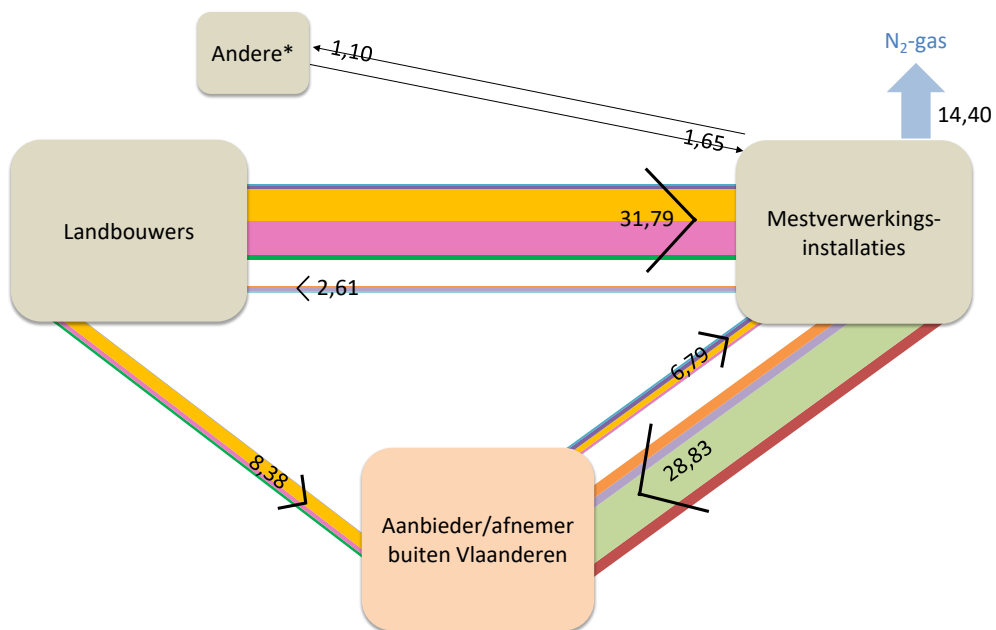
Afvoer van ruwe mest door landbouwers uit Vlaanderen

In 2023 werd 8,4 miljoen kg N en 0,6 miljoen ton ruwe mest afgevoerd uit Vlaanderen, vnl. runder-, varkens- en pluimveemest. De afvoer van ruwe mest gebeurt in hoofdzaak via mestafzetdocumenten (MAD) voor export (88% van de tonnages), en een kleinere fractie via het grensboerdokument (GBD) voor de bemesting van eigen landbouwgronden buiten Vlaanderen. Nederland blijft de belangrijkste exportbestemming voor ruwe mest, goed voor 80% van de geëxporteerde hoeveelheid mest in 2023.

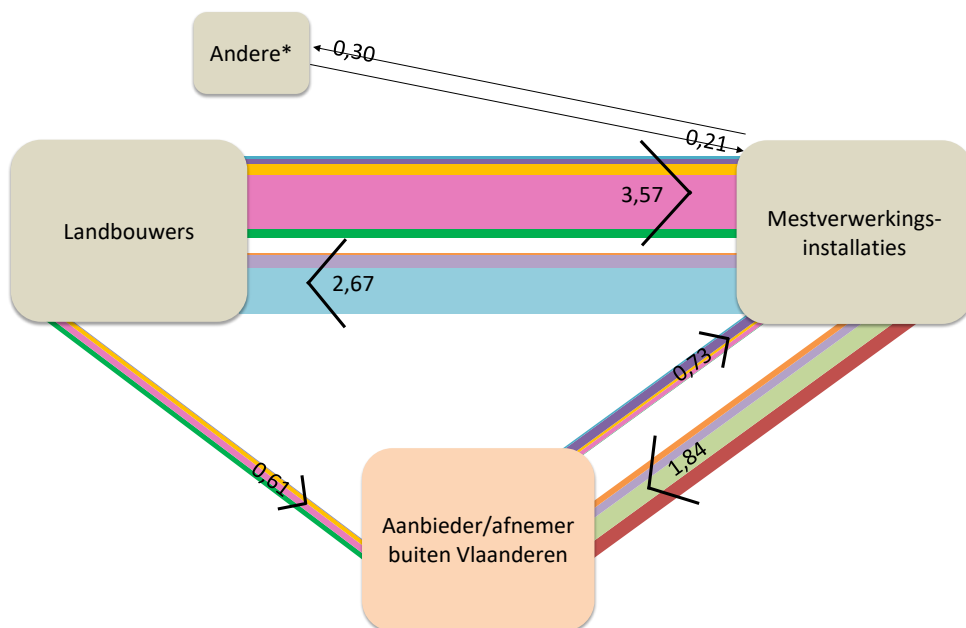
Tabel 4 Aan- en afvoerstromen naar en van mestverwerkingsinstallaties en export van ruwe mest uit Vlaanderen in 2023

Aanbieder	Afnemer	Mestsoort	Miljoen kg N	Miljoen ton
Landbouwers	Mestverwerkingsinstallaties	Rundermest	2,31	0,47
Landbouwers	Mestverwerkingsinstallaties	Varkensmest	14,59	2,33
Landbouwers	Mestverwerkingsinstallaties	Pluimveemest	13,07	0,43
Landbouwers	Mestverwerkingsinstallaties	Paardenmest	1,13	0,23
Landbouwers	Mestverwerkingsinstallaties	Overige ruwe mest	0,69	0,11
Totale aanvoer van landbouwers naar mestverwerkingsinstallaties			31,79	3,57
Aanvoer van andere aanbieders* in Vlaanderen naar mestverwerkingsinstallaties			1,65	0,21
Buiten Vlaanderen	Mestverwerkingsinstallaties	Rundermest	0,13	0,02
Buiten Vlaanderen	Mestverwerkingsinstallaties	Varkensmest	1,03	0,16
Buiten Vlaanderen	Mestverwerkingsinstallaties	Pluimveemest	3,09	0,13
Buiten Vlaanderen	Mestverwerkingsinstallaties	Paardenmest	1,62	0,32
Buiten Vlaanderen	Mestverwerkingsinstallaties	Overige ruwe mest	0,91	0,09
Totale import naar mestverwerkingsinstallaties			6,79	0,73
Totale aanvoer naar mestverwerkingsinstallaties			40,23	4,51
Mestverwerkingsinstallaties	Buiten Vlaanderen	Eindproducten van champignonkwekers en substraatbereiders	4,18	0,52
Mestverwerkingsinstallaties	Buiten Vlaanderen	Eindproducten van compostering en droging	17,52	0,75
Mestverwerkingsinstallaties	Buiten Vlaanderen	Eindproducten van vergisters	3,02	0,31
Mestverwerkingsinstallaties	Buiten Vlaanderen	Overige eindproducten	4,10	0,26
Totale export van mestverwerkingsinstallaties			28,83	1,84
Mestverwerkingsinstallaties	Landbouwers	Eindproducten van biologieën	0,78	2,02
Mestverwerkingsinstallaties	Landbouwers	Eindproducten van vergisters	1,54	0,55
Mestverwerkingsinstallaties	Landbouwers	Overige eindproducten	0,30	0,09
Totale afvoer van mestverwerkingsinstallaties naar landbouwers			2,61	2,67
Totale afvoer van mestverwerkingsinstallaties naar andere afnemers* in Vlaanderen			1,10	0,30
Totale afvoer van mestverwerkingsinstallaties			32,54	4,81
Landbouwers	Buiten Vlaanderen	Rundermest	1,18	0,21
Landbouwers	Buiten Vlaanderen	Varkensmest	1,12	0,18
Landbouwers	Buiten Vlaanderen	Pluimveemest	5,92	0,19
Landbouwers	Buiten Vlaanderen	Paardenmest	0,13	0,03
Landbouwers	Buiten Vlaanderen	Overige ruwe mest	0,03	0,00
Totale afvoer van landbouwers buiten Vlaanderen			8,38	0,61

* andere aanbieders en afnemers omvatten verzamelpunten, erkende mestvoerders en producenten van andere meststoffen

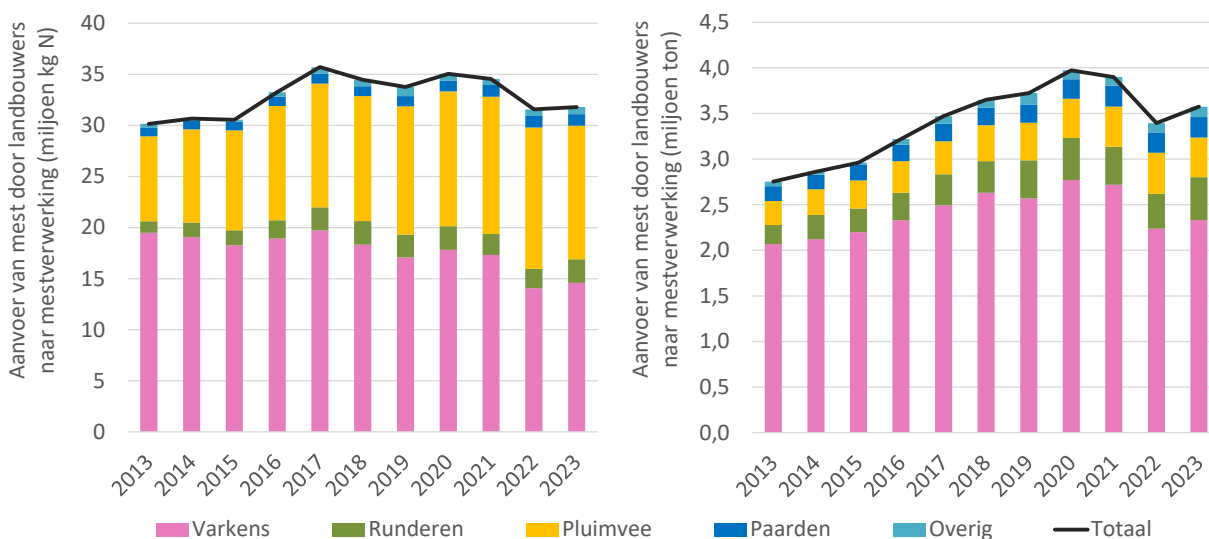
Figuur 48 Aan- en afvoerstromen naar en van mestverwerkingsinstallaties en export van ruwe mest uit Vlaanderen in 2023, uitgedrukt in miljoen kg N (Andere: *verzamelpunten, erkende mestvoerders en producenten van andere meststoffen)

Figuur 49 Aan- en afvoerstromen naar en van mestverwerkingsinstallaties en export van ruwe mest uit Vlaanderen in 2023, uitgedrukt in miljoen ton (Andere*: verzamelpunten, erkende mestvoerders en producenten van andere meststoffen)

De belangrijkste tendensen bij de aan- en afvoerstromen naar en van mestverwerkingsinstallaties en bij de afvoer van ruwe mest uit Vlaanderen tijdens de voorbije 10 jaren, komen hieronder aan bod:

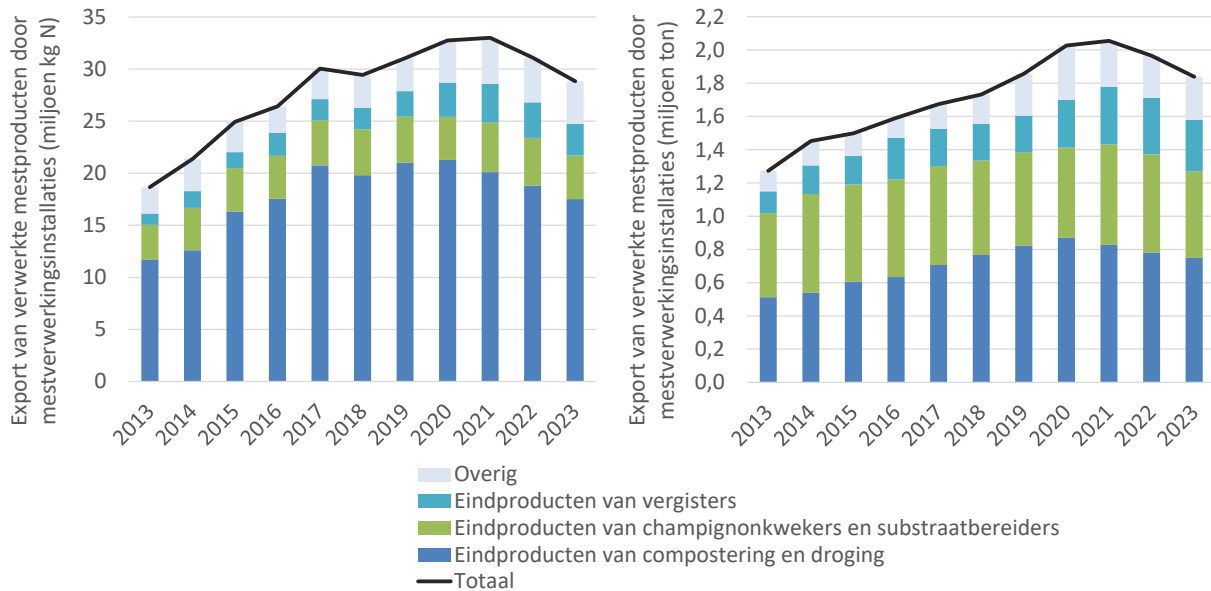
In 2022 was er een duidelijke afname van de hoeveelheid varkensmest die door landbouwers naar mestverwerkingsinstallaties werd gevoerd, als gevolg van de afname van de productie van varkensmest (Figuur 50). Waar de productie van varkensmest verder gedaald is in 2023 (met 1,2 miljoen kg N), vertaalt deze afname zich niet in een verdere daling van de aanvoer van varkensmest naar mestverwerking in 2023. In tegendeel, de **aanvoer van varkensmest door landbouwers naar mestverwerkingsinstallaties is terug beperkt gestegen in 2023**, met 0,5 miljoen kg N en 0,1 miljoen ton, een toename van ongeveer 4% t.o.v. 2022. De aanvoer van rundermest naar mestverwerking is weliswaar veel beperkter dan deze van varkens- en pluimveemest, maar in 2023 wordt een toename van ongeveer 22% vastgesteld t.o.v. 2022 (+0,4 miljoen kg N en +0,1 miljoen ton). Dat is vermoedelijk een gevolg van het wegvallen van de derogatie eind 2022. In totaal is de aanvoer door landbouwers naar mestverwerking beperkt gestegen tot 3,6 miljoen ton, overeenkomend met 31,8 miljoen kg N in 2023.

Figuur 50 Evolutie van de aanvoer van mest door Vlaamse landbouwers naar mestverwerkingsinstallaties in de periode 2013-2023, in miljoen kg N en miljoen ton

De import van mest **vanuit het buitenland naar mestverwerkingsinstallaties** in 2023 (0,7 miljoen ton en 6,8 miljoen kg N) is vergelijkbaar met 2022, met een aantal verschillen naargelang de diersoort. Vermeldenswaardig is de toename van de import van ruwe pluimvee- en rundermest uit Nederland, terwijl er voor paarden- en varkensmest een afname optreedt.

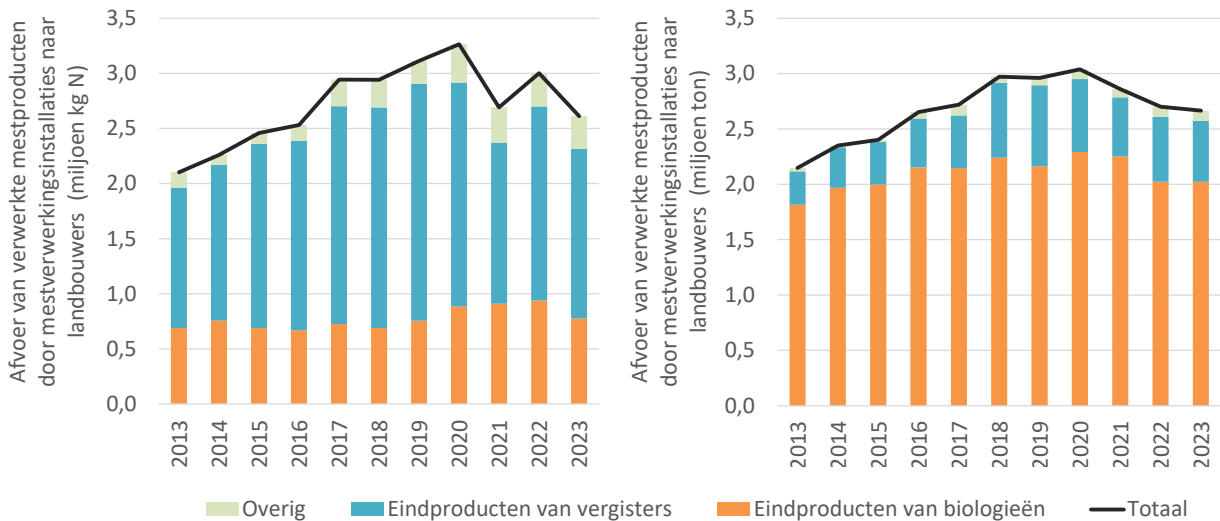
Na een periode van stijging, trad er in 2022 voor het eerst een **daling op van de export van verwerkte mestproducten uit Vlaanderen, die zich verder zet in 2023** (Figuur 51), tot 1,9 miljoen ton en 28,8 miljoen kg N in 2023, een afname van ongeveer 7% t.o.v. 2022. De afname is zichtbaar bij alle eindproducten.

Figuur 51 Evolutie van de export door be/verwerkers in de periode 2013-2023, in miljoen kg N, miljoen kg P₂O₅ en miljoen ton

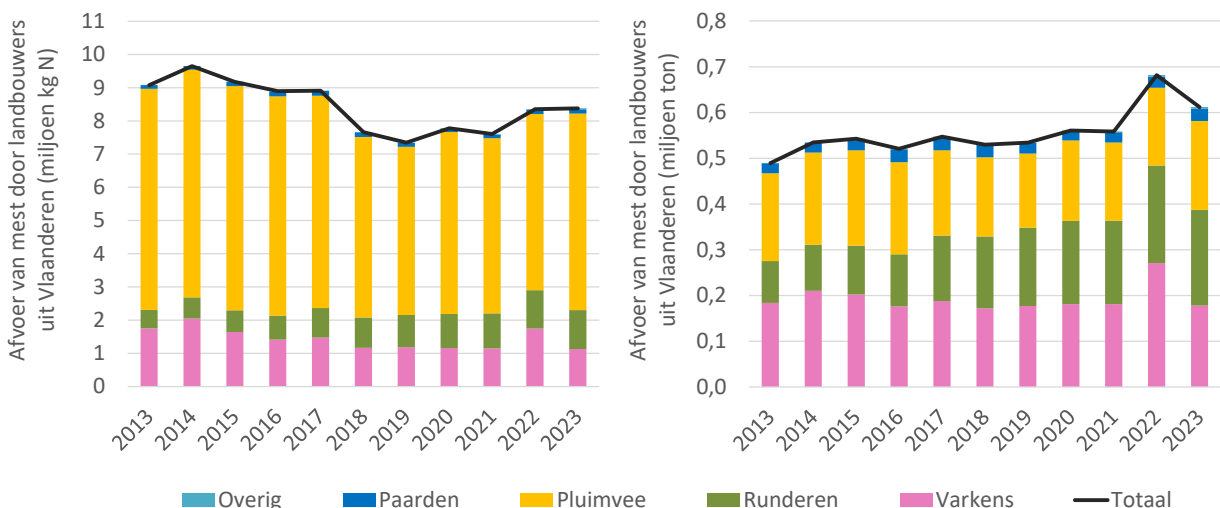
Waar de afvoer van stikstof naar de lucht, door bacteriële omzetting van stikstof in N₂-gas in biologische mestverwerkingsinstallaties, sinds 2018 vrij stabiel bleef rond 16 miljoen kg N, was een duidelijke afname merkbaar tot 13,2 miljoen kg N in 2022. **In 2023 is de hoeveelheid stikstof die omgezet wordt in N₂-gas terug gestegen tot 14,4 miljoen kg N (+1,2 miljoen kg N of +8,9% t.o.v. 2022).** Dit wordt toegeschreven aan de terug hogere aanvoer van varkensmest naar biologische mestverwerkingsinstallaties in 2023.

In 2023 werd 2,7 miljoen ton **verwerkte mestproducten terug afgevoerd door mestverwerkingsinstallaties naar landbouwers, wat vergelijkbaar is met 2022** (Figuur 52). Het gaat hier vnl. over effluënten uit biologieën en digestaat. Uitgedrukt in nutriënten, is een daling merkbaar, wat wijst op een afname van de gemiddelde inhoudswaarden.

Figuur 52 Afvoer van verwerkte mestproducten door be/verwerkers naar landbouwers in de periode 2013-2023, in miljoen kg N, miljoen kg P₂O₅ en miljoen ton

Na een duidelijke toename van de afgevoerde hoeveelheid ruwe mest uit Vlaanderen door landbouwers in 2022, door meer export van varkensmest, is de afgevoerde hoeveelheid mest opnieuw gedaald tot 0,61 miljoen ton (+10% t.o.v. 2022) (Figuur 53). De **hoeveelheid afgevoerde stikstof uit ruwe mest blijft stabiel**, op 8,4 miljoen kg N. Er wordt 0,6 miljoen kg N minder varkensmest geëxporteerd door landbouwers in 2023, terwijl er 0,6 miljoen kg N meer pluimveemest geëxporteerd wordt.

Figuur 53 Evolutie van de afvoer van ruwe mest door landbouwers uit Vlaanderen in de periode 2013-2023, miljoen kg N, miljoen kg P₂O₅ en miljoen ton

4 SENSIBILISEREN EN BEGELEIDEN VAN LANDBOUWERS

Het sensibiliseren en begeleiden van land- en tuinbouwers vormt een belangrijke pijler van het mestbeleid. De Mestbank zet **sensibiliserende initiatieven** op, zoals de **documentaire 'Mestmeesters'**, om goede praktijken rond duurzaam bemesten en een gezonde bodem in de kijker te zetten.

Verder bestaat de ondersteuning door de Mestbank uit een combinatie van **eerstelijnssteun door de Mestbank medewerkers, een brede digitale dienstverlening via het Mestbankloket en ondersteuning via verschillende digitale tools**. De Mestbank werkt aan een verdere uitbouw en continue verbetering van de toepassingen op het Mestbankloket en de berichtenbox. Ze bieden ondersteuning in de bedrijfsvoering en dragen bij tot administratieve vereenvoudiging.

Met **gerichte communicatie** wil de Mestbank de landbouwers en andere betrokken doelgroepen zo goed mogelijk informeren en sensibiliseren. In 2023 verschenen 16 persberichten over uiteenlopende onderwerpen (mestbankaangifte, kunstmestregisterplicht, ...) en werden er verschillende online webinars georganiseerd.

De **Begeleidingsdienst voor een Betere Bodem- en Waterkwaliteit (B3W)** begeleidt de land- en tuinbouwers in de **toepassing van duurzame praktijken inzake bodem- en nutriëntenbeheer** op hun bedrijf. De **land- en tuinbouwers staan centraal binnen de werking van B3W**, aangezien men stimuleert dat ze hun kennis en praktische ervaringen in juist bemesten en bodembeheer delen met hun collega's.

Sinds 2021 heeft B3W verschillende activiteiten georganiseerd, zoals **186 thematische uitwisselingsmomenten (TUM's)**. Dit zijn interactieve sessies waarbij een gastheer-landbouwer getuigt over zijn ervaringen met een bepaalde goede praktijk. Verder begeleidde B3W **76 focusgroepen of lerende netwerken** van landbouwers die drie keer per jaar rond een bepaald thema samenkomen. De landbouwers doen ervaring op met bepaalde innovaties en wisselen die ervaringen uit met elkaar. Ten slotte **begeleidde B3W 121 landbouwers in een intensief een-op-een traject** dat minstens drie contacten tijdens één jaar omvat. De bedrijven worden geselecteerd in samenspraak met de VLM.

B3W verspreidt de kennis en informatie over duurzame landbouwpraktijken via een **intensieve communicatiecampagne**. De voornaamste informatie wordt gedeeld via het B3W platform.

4.1 ONDERSTEUNING DOOR DE MESTBANK

4.1.1 Sensibiliserende boodschappen rond duurzaam bemesten

In januari 2024 lanceerde de Mestbank de documentaire 'Mestmeesters' (Foto 1). Daarin komen vier toekomstgerichte landbouwers aan het woord die ervan overtuigd zijn dat zorg dragen voor de bodem en het landschap van belang is voor de toekomst van de landbouw in Vlaanderen. De vier landbouwers tonen dat het mogelijk is om lage nitraatresidu's te behalen door de toepassing van de 4 J's. Ze bemesten met de juiste dosis, op het juiste tijdstip, met de juiste soort mest en met de juiste bodem- en bemestingstechnieken, zoals niet-kerende bodembewerking of bladbemesting. Daardoor kunnen er minder meststoffen uitspoelen naar het water. Diezelfde technieken dragen bij aan een klimaatrobuustere bodem, waardoor de gewassen weerbaarder zijn tegen de gevolgen van klimaatverandering. Met de documentaire wil de Vlaamse Landmaatschappij landbouwers die inspanningen leveren voor het milieu in de kijker zetten als voorbeeld voor hun collega's en bedanken voor hun inzet. De VLM hoopt met deze documentaire andere landbouwers te inspireren en bij te dragen aan het maatschappelijk debat over duurzame landbouw in Vlaanderen. De documentaire is integraal te bekijken via [YouTube](#), leerplatformen zoals KlasCement en mag vrij vertoond worden op bijeenkomsten. Ze werd ook een aantal keer uitgezonden op PlattelandsTV.

Foto 1 Fragmenten uit de VLM-documentaire 'Mestmeesters'

Ook in de [VLM-nieuwsbrief](#) (1.700 ontvangers) komen regelmatig boodschappen over duurzaam bemesten en bodembeheer aan bod.

4.1.2 Eerstelijnsondersteuning

De Mestbank blijft inzetten op een vlotte en klantvriendelijke dienstverlening. De Mestbank is zowel fysiek (via kantoren in de regio), via mail als telefonisch vlot bereikbaar. In 2023 ging het om 15.500 telefoons, 16.200 mails en 400 fysieke bezoeken. Daarnaast werden de webpagina's van Mestbank ongeveer 3,5 miljoen keer geconsulteerd.

Begin 2023 organiseerden we een gebruikersbevraging bij landbouwers en uitbaters over de Mestbankcommunicatie. Daaruit bleek onder meer dat men het meest tevreden is over het Mestbankloket en de berichtenbox. Het minst tevreden is men over de onzekerheid bij de toepassing van de mestwetgeving en men ervaart een gebrek aan concrete informatie op maat van hun eigen bedrijf. De opmerkingen en aandachtspunten uit de bevraging worden stevast meegenomen bij iedere

communicatie. Daarnaast wordt er meer informatie op maat gegeven, denk bijvoorbeeld aan individuele berekeningen die via het Mestbankloket gecommuniceerd worden.

4.1.3 Het Mestbankloket en de berichtenbox

Via het **Mestbankloket** zijn verschillende toepassingen beschikbaar die een administratieve vereenvoudiging bieden en die continu verbeterd worden. Hieronder staan de belangrijkste opgelijst:

- In de rubriek **aanvragen** is het mogelijk om verschillende types aanvragen te doen via het Mestbankloket, zoals bijvoorbeeld aanvraag vrijstelling gebiedsgerichte maatregelen gebiedstype 2 en 3, aanvraag equivalente maatregelen, melding vanggewasovereenkomst,... Ook de jaarlijkse **aangifte** bij de Mestbank verloopt volledig digitaal.
- Met het **Mest Transport Internet Loket (MTIL)** kunnen erkende mestvoerders, verzenders en grensboeren mestafzetdocumenten aanmelden, namelden en afmelden. Landbouwers kunnen er de mestafzetdocumenten digitaal tekenen. In 2024 werden extra controles ingebouwd, bugs opgelost en wensen van de sector toegevoegd (vb. tonen van exploitatie-adres).
- Via de **StaalNameApplicatie (SNapp)** kunnen bodemanalyses gemakkelijk beheerd worden. Via SNapp kunnen landbouwers 3 types bodemanalyses digitaal aanvragen bij een erkend laboratorium. In 2023 ging het om 51.084 aanvragen:
 - Nitraatresidustalen in het kader van de nitraatresiducampagne (23.852 aanvragen)
 - Bodemanalyse van het gehalte aan plantbeschikbaar fosfaat voor wijzigingen van de fosfaatklasse (20.192 aanvragen)
 - Verplichte stikstofstalen met bemestingsadvies voor percelen waarop in volle grond groenten van groep I of II, aardbeien, sierteelt-of boomkweekgewassen worden geteeld (7.040 aanvragen)

Het labo laadt de analyseresultaten vervolgens op via het **Staalname Melding Internet Loket (SMIL)**, waardoor deze beschikbaar worden voor de landbouwer in SNapp.

- Het **kunstmestregister** voor de digitale registratie van het gebruik en de verhandelingen van kunstmest, door landbouwers en kunstmesthandelaars. Het biedt de mogelijkheid om registratiegegevens automatisch in te laden. Ook kunnen landbouwers rapporten genereren om de bemesting op hun percelen op te volgen. Het kunstmestregister wordt continu verbeterd om de gebruiksvriendelijkheid te vergroten.
- De rubriek **Status bedrijf** bevat een overzicht van alle na te leven bepalingen, naar aanleiding van een nitraatresidubepaling of in het kader van doorlichting, en van een eventuele vrijstelling van de gebiedsgerichte maatregelen.
- De rubriek Gronden bevat een persoonlijke **bemestingsprognose** van de maximale mestgebruiksruimte, het aantal verplichte stikstofstalen met bemestingsadvies, en het doelareaal vanggewassen.
- Andere belangrijke rubrieken zijn de rubrieken identificatie, mestbalans, volmachten, NER en MVC.

Alle klanten van de Mestbank, zowel landbouwers als uitbaters, hebben een individuele **berichtenbox** op hun Mestbankloket. Ook volmachthouders van landbouwers en uitbaters kunnen meelezen in de berichtenbox.

In 2023 werden in totaal 451.487 berichten via de berichtenbox verstuurd. Deze worden ingedeeld in drie categorieën: actieberichten, belangrijke meldingen en overige berichten. Nog een nieuwigheid is dat op het startscherm alleen berichten getoond worden van het afgelopen jaar zodat dit scherm overzichtelijk blijft. Alle berichten blijven wel consulteerbaar via de archieffunctie. Ook worden sommige

berichten (die geen gevoelige informatie bevatten) voortaan ook in de kennisgevingsmail al volledig weergegeven, zodat landbouwers hiervoor niet langer hoeven in te loggen in het Mestbankloket om het bericht in de berichtenbox te openen, en ze het bericht meteen volledig kunnen lezen.

4.1.4 Digitale tools

De [uitrijtool](#) om landbouwers wegwijs te maken in de uitgebreide uitrijregels is de bekendste digitale tool. Dankzij de uitrijtool kunnen land- en tuinbouwers opzoeken wanneer mest mag worden uitgereden en onder welke voorwaarden.

Daarnaast zijn er nog verschillende tools en rekenprogramma's beschikbaar via de VLM website die de landbouwers ondersteunen:

- De [opslagtool](#) om de opslagcapaciteit en de hoeveelheid opgeslagen mest te berekenen, wat een hulp kan zijn voor het invullen van de hoeveelheid opgeslagen meststoffen in de Mestbankaangifte.
- Met de [BASsistent dierlijke opslagcapaciteit](#) kan de landbouwer de grootte van de opslagruimte voor dierlijke mest per mestsoort berekenen.
- Met de [Bassistent begrazing](#) kan het beweidingspercentage bepaald worden, wat een hulp is voor het invullen van het aandeel beweiding in de Mestbankaangifte.
- Met de [BASsistent NER-boete en compensatie](#) kan de landbouwer de overschrijding van de nutriëntenemissierechten (NER) berekenen en uitzoeken of de compensatieregeling in zijn voordeel is.
- Met de [BASsistent mestverwerking](#) kan de mestverwerkingsplicht berekend worden. De landbouwer kan er ook een inschatting mee maken hoeveel de verwerkingsplicht zal bedragen uitgaande van een gesimuleerde productie en de afzetmogelijkheden.

4.1.5 Informatieverstrekking

Met gerichte communicatie wil de Mestbank de landbouwers en andere betrokken doelgroepen zo goed mogelijk informeren en sensibiliseren. Op de VLM website kan informatie teruggevonden worden over de verschillende aspecten van de mestregelgeving en diverse brochures.

In 2023 zijn in totaal 16 persberichten gepubliceerd over Mestbank over uiteenlopende onderwerpen. Enkele voorbeelden zijn de start van het bemestingsseizoen, kunstmestregisterplicht, resultaten van de nitraatresiducampagne, ...

In samenwerking met landbouworganisaties en de begeleidingsdienst B3W worden er regelmatig sensibiliserende persberichten uitgestuurd rond een actuele problematiek, zoals bijvoorbeeld het [tijdig inzaaien van vanggewassen](#) of het [overschot aan effluent](#).

In 2023 beantwoordde de woordvoerder van VLM ongeveer 55 persvragen, vooral van de vakpers landbouw, die gerelateerd zijn aan dossiers van de Mestbank (inclusief varkenscall, exclusief andere PAS-vragen).

Ook op webinars wordt sterk ingezet. De onderwerpen zijn uiteenlopend: emissiereducerende technieken, vrijwillige stopzettingsregeling varkensstallen, nutriëntenemissierechten, het emissiearm aanwenden van mest en het gebruik van ureaseremmers.

Daarnaast werd er ook een wervingsvideo gelanceerd voor de 27 openstaande vacatures bij Mestbank, waarvan een groot aantal inspecteurs, bedrijfsdoorlichters, maar ook coördinatoren en data-analisten.

4.2 BEGELEIDINGSDIENST VOOR EEN BETERE BODEM- EN WATERKWALITEIT (B3W)

4.2.1 Situering

Ter ondersteuning van de doelstellingen van het Vlaamse mestbeleid zet de Begeleidingsdienst voor een Betere Bodem- en Waterkwaliteit (B3W) zich in om land- en tuinbouwers bij te staan in hun verdere ontwikkeling naar duurzame praktijken inzake bodem- en nutriëntenbeheer. Deze gespecialiseerde dienstverlening wordt gefinancierd door de VLM sinds 2021.

B3W is een consortium van 13 Vlaamse onderzoeks- en praktijkcentra voor de land- en tuinbouw, die samen hun academische expertise, terreinkennis en ervaringen rond demonstratie en begeleiding bundelen. De land- en tuinbouwers staan centraal binnen de werking van B3W, aangezien men stimuleert dat ze hun kennis en praktische ervaringen in juist bemesten en bodembeheer delen met hun collega's.

4.2.2 Terreinwerking van B3W

4.2.2.1 Aanpak

De terreinwerking richt zich in eerste instantie op de aardappelteelt, groenten in open lucht en melkveehouderij. Er is ook een beperkte werking in de sierteelt en de fruitteelt. Naast bemestingstechnische aspecten wordt er ook sterk ingezet op het verbeteren van de bodemkwaliteit. Binnen deze sectoren organiseert de begeleidingsdienst vier types activiteiten met als doel duurzame praktijken inzake bodem- en waterkwaliteit breder bekend te maken en ingang te laten vinden in de landbouw:

- **Thematische uitwisselingsmomenten**
Interactieve sessies waarbij een gastvrouw of gastheer-landbouwer getuigt over haar of zijn ervaringen met en overtuiging van een goede landbouwpraktijk, inhoudelijk ondersteund door B3W. De sessies gaan zowel door op het veld als digitaal. De begeleidingsdienst stimuleert hierbij de interactie tussen de gastheer en de aanwezige landbouwers.
- **Thematische uitwisselingsmomenten in combinatie met een overtuigingsveld**
Thematische uitwisselingsmomenten waarbij de goede praktijk uitgetest en opgevolgd wordt bij de gastvrouw of gastheer-landbouwer tijdens het teeltseizoen. De waarnemingen en resultaten worden onder de vorm van een blog op het B3W platform gedeeld met het brede publiek. Indien relevant, wordt het overtuigingsveld bezocht tijdens het uitwisselingsmoment.
- **Focusgroepen**
Een lerend netwerk van een klein aantal landbouwers die drie keer per jaar samenkomen rond één of meerdere thema's. De landbouwers testen kleine zaken uit op het eigen bedrijf en tijdens de bijeenkomsten wisselen ze hun ervaringen uit. B3W modereert en stimuleert deze netwerken. Op die manier wordt ervaring opgedaan met bepaalde innovaties en worden lessen getrokken voor een bredere implementatie van deze praktijken binnen de sector.
- **Individuele begeleidingen**
Een intensief één op één traject tussen landbouwer en B3W begeleider dat bestaat uit minimaal drie fysieke bezoeken, waarbij vanuit de huidige bedrijfssituatie nagegaan wordt of en hoe duurzame praktijken verder geïmplementeerd kunnen worden op het bedrijf in kwestie. In samenwerking met de VLM wordt bewaakt dat het beperkt aantal begeleidingen zo gericht mogelijk wordt ingezet.

4.2.2.2 Realisaties

Sinds 2021 zet de begeleidingsdienst voor een betere bodem- en waterkwaliteit zich in om land- en tuinbouwers te ondersteunen in hun verdere ontwikkeling naar duurzame praktijken inzake bodem- en nutriëntenbeheer. B3W heeft in totaal 186 thematische uitwisselingen georganiseerd, 76 focusgroepen begeleid en 121 individuele begeleidingen uitgevoerd. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de activiteiten en realisaties van B3W, aan de hand van de tien belangrijkste duurzame praktijken waarop B3W zich inzet:

- Bij de start van de begeleidingsdienst werden **tussenvanggewassen** nog weinig gebruikt in Vlaanderen. B3W organiseerde een 10-tal thematische uitwisselingsmomenten rond dit thema, de meeste gekoppeld aan een overtuigingsveld, waarbij een landbouwer onder begeleiding van B3W de techniek toepaste en het perceel van nabij werd opgevolgd door de begeleiders van B3W. Op het terrein bleek er veel interesse bij de landbouwers.
- B3W organiseerde een 10-tal thematische uitwisselingsmomenten rond **vanggewassen** en had ook aandacht voor de vele vragen van landbouwers rond het onderwerpen van groenbedekkers en het risico op het vermeederen van ziekten en plagen. Op de Werktuigendagen 2023 ging een succesvolle demo door rond het onderwerpen van groenbedekkers aan de hand van niet kerende bodembewerking. 1 focusgroep werkte specifiek rond dit thema.
- **Gefractioneerde bemesting** heeft voortdurend centraal gestaan in de werking van de begeleidingsdienst, met een 40-tal thematische uitwisselingsmomenten en 8 focusgroepen. Ook bij de individuele begeleidingen bij groente- en aardappeltelers was op een juiste manier gefractioneerd bemesten vaak een aandachtspunt. Vanuit de werking van de focusgroepen werd samen met de telers een rekentool ontwikkeld om de basisbemesting te berekenen en een handige brochure opgesteld waarmee landbouwers zelf aan de slag kunnen.
- B3W organiseerde 7 thematische uitwisselingsmomenten en 2 focusgroepen rond **plaats specifieke bemesting/rijenbemesting**. B3W schakelde landbouwers in als ambassadeurs die zelf een machine ontwikkelden voor rijenbemesting en maakte hier ook een filmpje over.
- Rond de **standaard grondontleding van de bodem**, organiseerde B3W een 30-tal thematische uitwisselingsmomenten. Hierbij werd altijd informatie gegeven over concrete maatregelen (bekalking, inzet van compost en stalmest, ...) om de bodemvruchtbaarheid te verbeteren. 6 focusgroepen werkten rond het thema bodemkwaliteit en 1 focusgroep zette een boerderijcompostering op bij een deelnemer. Ook bij de individuele begeleidingen werd veel aandacht gegeven aan de standaard grondontleding omdat een groot deel van de landbouwers deze nog niet juist gebruikt binnen de bedrijfsvoering.
- In een 10-tal thematische uitwisselingsmomenten kwam het **correct afstellen van de kunstmest(strooier)** aan bod, in een aantal gevallen samen met een loonwerker.
- Een goede inzet van **niet-kerende bodembewerking** vraagt de nodige expertise en doorzettingsvermogen van de landbouwer. In een 10-tal thematische uitwisselingsmomenten getuigden landbouwers die de nodige ervaring met de techniek hadden opgebouwd. Ook in een aantal focusgroepen leefden er interesse bij de landbouwers om met deze techniek aan de slag te gaan maar er is extra begeleiding en ondersteuning nodig om een grotere groep landbouwers over de streep te trekken.

- Rond het **vermijden en remediëren van bodemverdichting** organiseerde B3W 3 thematische uitwisselingsmomenten met o.a. een demonstratie van verschillende diepwoelers. Het erg natte najaar van 2023 en het voorjaar van 2024 en de bijhorende moeilijke veldomstandigheden brachten het thema volop in de actualiteit. In een aantal focusgroepen werd de bodemverdichting van percelen van deelnemende landbouwers in kaart gebracht en werd ervaring uitgewisseld over hoe natte en niet geoogste percelen best bewerkt worden.
- B3W organiseerde een 10-tal thematische uitwisselingsmomenten rond de **onderzaai van gras in maïs**, vaak gekoppeld aan een overtuigingsveld. Omdat het vinden van een loonwerker met de juiste machines een uitdaging vormt, maakte B3W een contactenlijst. Op de werktuigendagen 2021 werd een succesvol demoveld aangelegd.
- Rond de inzet van **alternatieve teelten in de melkveehouderij** (zoals gras-klaver, kruidenrijk gras en méteil) organiseerde B3W 8 thematische uitwisselingsmomenten en 3 focusgroepen. Op basis van de ervaring van de leden uit de focusgroep werd een brochure opgemaakt '10 geboden voor klaver'.

4.2.3 Kennisbeheer en communicatie

De samenwerking van 13 Vlaamse onderzoeks- en praktijkcentra laat toe om de in Vlaanderen beschikbare kennis en informatie betreffende duurzame landbouwpraktijken te bundelen. Deze kennis wordt niet enkel verspreid via de terreinwerking, maar ook via een intensieve communicatiecampagne. Doorheen het groeiseizoen worden voor elk van de sectoren reken tools, artikels, infofiches, korte filmpjes, infographics en posts op sociale media gedeeld. De voornaamste informatie wordt gebundeld op het B3W platform, een digitale omgeving die toegankelijk is voor land- en tuinbouwers, erfbetreiders en het brede publiek.

Een overzicht van de realisatie van B3W op het vlak van communicatie in de periode 2021-2024:

- 83 artikels
- 41 infofiches en infografieken
- 4 brochures
- 3 (reken-)tools
- 13 video's
- 300-tal inhoudelijke berichten op Facebook
- 9 nieuwsbrieven

5 TOEZICHT OP DE NALEVING VAN DE MESTWETGEVING

5.1 TOEZICHT- EN SANCTIONERINGSSTRATEGIE VAN DE MESTBANK

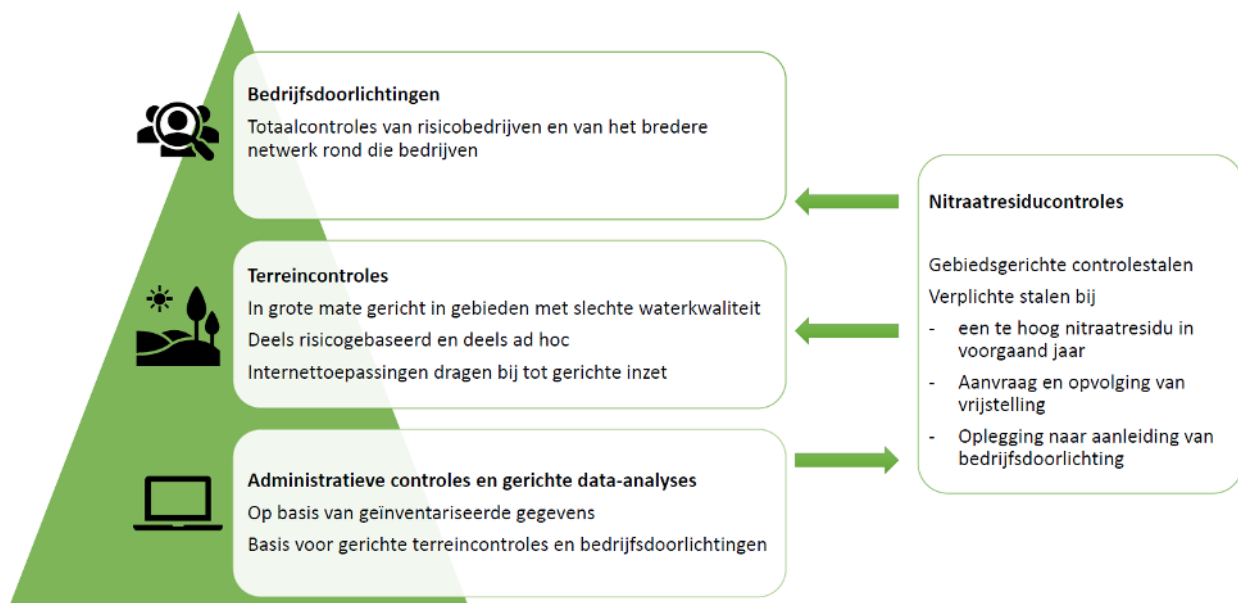
5.1.1 Toezicht op de mestwetgeving

Het toezicht op de naleving van de milieuwetgeving valt onder het Milieuhandhavingsdecreet. Dit decreet vormt een kader en verwijst naar de verschillende milieuwetgevingen, waaronder het Mestdecreet, die onder zijn toepassingsgebied vallen.

De Mestbank voert toezicht uit op de naleving van de mestwetgeving. Daarnaast voeren de toezichthouders van de Mestbank ook toezicht uit op een aantal aspecten van andere milieuwetgeving, zoals bv. het Waterwetboek (m.b.t. de teeltvrije zone), de VLAREM (m.b.t. constructievoorschriften van stallen, opslag, mestbewerking en mestverwerking) en de VLAREL (voor controles op staalnemers en erkende laboratoria). Toezichthouders van de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving en toezichthouders van gemeenten en politie, zijn volgens het Milieuhandhavingsdecreet ook bevoegd om toezicht uit te oefenen op de mestwetgeving. De Mestbank maakt afspraken en werkt samen met de andere toezichthouders.

5.1.2 Controleprocessen van de Mestbank

De controles van de Mestbank bestaan uit administratieve controles en gerichte data-analyses, gerichte terreincontroles, risicogebaseerde bedrijfsdoorlichtingen en nitraatresiducontroles (Figuur 54). Daarbij streeft de Mestbank naar een sluitende opvolging van de land- en tuinbouwbedrijven en andere betrokken sectoren (mestverwerkingsinstallaties, mestvoerders, ...). Het geheel van controleprocessen is gericht op het opsporen en voorkomen van nutriëntenverliezen naar het leefmilieu.

Figuur 54 Overzicht controleprocessen Mestbank

5.1.3 Sanctionering bij overtredingen van de mestwetgeving

De controles van de Mestbank richten zich op het bevorderen van de naleving van de wetgeving, het toezicht op het terrein en het optreden tegen overtreders. Sanctioneren is daarbij geen doel op zich maar een sluitstuk om het naleven van de wetgeving te bewerkstelligen.

De sancties bestaan uit waarschuwingen, maatregelen, boetes of strafbepalingen die in verhouding staan tot de overtreding en de impact op de waterkwaliteit²²:

- Voor sommige eenmalige, lichte administratieve overtredingen legt de Mestbank geen administratieve geldboete op maar geeft ze een **waarschuwing**. Dat is een recente aanpassing als gevolg van het Landbouwakkoord dat de Vlaamse Regering sloot met de landbouworganisaties op 15 februari 2024. Voorwaarde is wel dat er in de 3 jaar voorafgaand aan de overtreding, geen soortgelijke overtreding is gebeurd. Het gaat onder meer over het niet correct bijhouden van stavingsstukken bij de aangifte of het register, of een lichte overtreding van de transportregels.
- Als na een controle of bedrijfsdoorlichting blijkt dat er inbreuken of risico's op nutriëntenverliezen zijn naar het milieu, legt de Mestbank **maatregelen** op aan het bedrijf. Die zijn zeer divers en houden rekening met de concrete situatie van het betrokken bedrijf. Voorbeelden van mogelijke maatregelen zijn het opmaken van een bemestingsplan, alle mesttransporten verplicht met AGR-GPS, een nitraatresiducontrole op bedrijfsniveau, ... Daarnaast kan een bedrijf maatregelen opgelegd krijgen, als bij een bedrijfsevaluatie de drempelwaarden van het nitraatresidu worden overschreden.
- Bij de vaststelling van overtredingen tegen de mestwetgeving, kan de Mestbank verschillende **administratieve boetes** opleggen. Bij de boetes geldt als algemeen principe dat bij herhaling van een overtreding binnen de 5 jaar na het opleggen van de boete, het bedrag van de boete wordt verdubbeld (recidive). Hierop zijn een aantal uitzonderingen. Als gevolg van het Landbouwakkoord is sinds 23 april 2024 wettelijk vastgelegd dat een aantal recidiveboetes met 50% verhogen in plaats van te verdubbelen.
- Voor zeer ernstige overtredingen voorziet het Mestdecreet en het Milieuhandhavingsdecreet in een aantal **strafbepalingen**. Het gaat hier over het niet uitvoeren van maatregelen die opgelegd werden na bedrijfsdoorlichting of na een bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu, het opzettelijk niet uitvoeren van de bevelen die opgelegd werden door de toezichthouder of het niet betalen van de administratieve boetes, niet correcte afzet van meststoffen en overbemesting van landbouwgrond, het niet emissiearm aanwenden van mest, het niet respecteren van de verbodsperiode voor het opbrengen van mest, bemesting te dicht bij de waterloop, bemesting op steile hellingen, en lozing. In deze gevallen wordt een proces-verbaal opgesteld en bezorgd aan het parket. Voor deze overtredingen kan een strafbepaling opgelegd worden die bestaat uit een gevangenisstraf en een geldboete. Als er geen strafrechtelijke vervolging wordt ingesteld, zal het parket zijn beslissing bezorgen aan de gewestelijke entiteit die kan overgaan tot het opleggen van een bestuurlijke geldboete.
- De Mestbank kan ten slotte ook **dwangsommen** opleggen als een bedrijf maatregelen moet opvolgen, maar die niet of niet tijdig uitvoert. De bestuurlijke dwangsom is een stimulans om de opgelegde maatregel effectief en met zekere urgentie uit te voeren. De hoogte van de dwangsom hangt af van het geschonden belang en de kostprijs van de niet uitgevoerde maatregel.

²² Een overzicht van de verschillende sancties is te vinden op <https://www.vlm.be/nl/themas/waterkwaliteit/mestbank/Controle/sancties/Paginas/default.aspx>

5.2 NITRAATRESIDUCONTROLES

Een te hoog nitraatresidu in de bodem kan wijzen op een onoordeelkundige bemestingsstrategie en leidt tot uitspoeling van nitraten naar het grond- en oppervlaktewater. Daarom laat de Mestbank elk najaar op heel wat landbouwbedrijven controles uitvoeren van het nitraatresidu, op één of meerdere percelen.

In 2023 werd bij **10.200 landbouwers** een nitraatresiducontrole uitgevoerd (34% van het aantal aangifteplichtige landbouwers). **Bij 17% van de landbouwers met een perceelsevaluatie en 20% van de landbouwers met een bedrijfsevaluatie in 2023 was het nitraatresidu te hoog.** Deze bedrijven krijgen in 2024 extra maatregelen opgelegd die stimuleren tot een meer beredeneerde bemesting.

Bedrijven die via een bedrijfsevaluatie kunnen aantonen dat hun bedrijfsvoering geen gevaar op uitspoeling van nitraten inhoudt, kunnen vrijgesteld worden van de gebiedsgerichte maatregelen voor percelen in gebiedstype 2 en 3. Rekening houdend met de resultaten van de nitraatresiducampagnes t.e.m. 2023, zijn er in totaal **5.782 landbouwers met een vrijstelling in 2023** (19% van het aantal aangifteplichtige landbouwers).

De Mestbank controleert ook of de staalname correct verloopt. In 2023 werden **88 staalnemers gecontroleerd op het terrein** waar **bij drie staalnemers een zware overtreding** werden vastgesteld die geleid heeft tot **schorsing van de registratie of tijdelijke uitsluiting van de staalnamecampagne**. Doorheen de jaren is de handhaving sterk aangescherpt wat geleid heeft tot **minder vaststellingen van zware overtredingen tijdens het toezicht op de staalname**. Het kunnen **hardmaken van vermoedens van fraude blijft evenwel een uitdaging** waar de handhaving continu op moet inspelen.

Naast het toezicht op de staalname worden daarom ook controlebemonsteringen uitgevoerd door de Mestbank inspecteurs, waarbij afwijkingen in analyseresultaten kunnen leiden tot sancties. **Van de 17 staalnemers waarbij in 2023 controlebemonsteringen werden uitgevoerd**, waren er **bij 1 staalnemer ernstige afwijking op twee bemonsterde percelen** die geleid hebben tot een **intrekking van de registratie als staalnemer**.

5.2.1 Nitraatresiducontroles op landbouwpercelen

Een oordeelkundige bemesting is van cruciaal belang om een laag nitraatresidu te halen en uitspoeling naar de waterlopen maximaal te beperken. Daarom laat de Mestbank elk najaar, in de periode van 1 oktober t.e.m. 15 november, op heel wat landbouwpercelen een nitraatresidubepaling uitvoeren.

Als een nitraatresidubepaling wordt uitgevoerd op één perceel van een bedrijf, spreken we van een perceelsevaluatie. Wanneer meerdere percelen van eenzelfde bedrijf bemonsterd worden, spreken we van een bedrijfsevaluatie.

Het gemeten nitraatresidu wordt getoetst aan bepaalde drempelwaarden. De drempelwaarden van een perceel zijn afhankelijk van de teelt, het bodemtype en het gebiedstype waarin het perceel ligt. Aan de resultaten van de nitraatresidumetingen zijn gevolgen gekoppeld:

- Als het nitraatresidu bepaalde drempelwaarden overschrijdt, dan worden **maatregelen** opgelegd.
- Omgekeerd kunnen bedrijven die op basis van een bedrijfsevaluatie aantonen dat hun bedrijfsvoering geen gevaar op uitspoeling van nitraten inhoudt, een **vrijstelling** krijgen van de gebiedsgerichte maatregelen voor percelen in gebiedstype 2 en 3. Bij de beoordeling wordt getoetst aan de strengste drempelwaarden van gebiedstype 2 en 3.
- Ten slotte krijgen landbouwers die hun verplichte nitraatresidustalen niet lieten nemen of die een verplichte staalname verhinderden, naast maatregelen ook een **boete** van 150 euro per **niet genomen staal**.

In 2023 werd bij 6.271 landbouwers met een perceelsevaluatie uitgevoerd en bij 3.917 landbouwers een bedrijfsevaluatie. Bij 5.095 landbouwers met een perceelsevaluatie (81%) was het resultaat van de perceelsevaluatie gunstig. Bij 2.980 landbouwers, 76% van de 3.917 landbouwers met een bedrijfsevaluatie, was het resultaat van de bedrijfsevaluatie gunstig. Een overzicht van de gevolgen van de staalnamecampagne 2023:

- **Maatregelen:**
Bij 17% van de landbouwers met een perceelsevaluatie werd een overschrijding van de 1ste drempelwaarde vastgesteld. Deze bedrijven moeten in 2024 verplicht het nitraatresidu laten bepalen. Bij 20% van de landbouwers met een bedrijfsevaluatie werd een overschrijding van de 1ste drempelwaarde vastgesteld. Afhankelijk van de hoogte van de overschrijding en het eventuele resultaat van een nitraatresidubepaling in 2022, krijgen deze bedrijven maatregelen opgelegd in 2024.
- **Vrijstelling:**
Van de 2.980 landbouwers met een positieve bedrijfsevaluatie in 2023, voldoen er 2.592 landbouwers aan de strengste drempelwaarden van gebiedstype 2 en 3 en krijgen of behouden ze de vrijstelling. In totaal beschikken 5.782 landbouwers over een geldige vrijstelling in 2024.
- **Gevolgen bij niet uitvoeren of verhinderen staalname:**
De meeste landbouwers hebben hun verplichte stalen laten nemen in 2023. 103 landbouwers hebben hun verplichte perceelsevaluatie niet laten uitvoeren of verhinderd en moeten bedrijfsevaluatie laten uitvoeren in 2024. 149 landbouwers hebben hun verplichte bedrijfsevaluatie niet of niet volledig laten uitvoeren of verhinderd en krijgen dezelfde maatregelen als bij een overschrijding van de 2de drempelwaarde. Daarbovenop krijgen deze 252 landbouwers een boete per niet genomen staal.

5.2.2 Controles op een correcte nitraatresidustaalname

De Mestbank voert jaarlijks controles uit op de staalnames van het nitraatresidu door erkende laboratoria. Twee instrumenten, het “Staalname Melding Internet Lokaal” (SMIL) en het verplicht gebruik van GPS-data-loggers, stellen de Mestbank in staat om de staalnemers gericht op te volgen.

Terreincontroles van staalnemers

Door de voormelding van staalnames in SMIL, kunnen de toezichthouders gericht controleren. In 2023 werden 88 staalnemers gecontroleerd, of een controledruk van 58% op staalnemerniveau. Aangezien er ruim 20.000 percelen werden bemonsterd, ligt de controledruk op perceelsniveau heel wat lager (minder dan 1%). De controles worden evenwel ondersteund door de administratieve controles op GPS-logs, waardoor terreincontroles gericht kunnen gebeuren bij staalnemers met afwijkende logpatronen.

De inspecteurs hielden toezicht tijdens de staalname. Vaststellingen leiden tot verschillende sancties, naargelang de inbreuk en met zwaardere sancties bij herhaalde inbreuken. Ook werden suggesties voor verbetering mondeling meegedeeld aan de staalnemer op het terrein.

In 2023 werden 8 schriftelijke aanmaningen gegeven, waarbij werd aangedrongen op een correcte bemonstering. Bij drie staalnemers werd een zware overtreding vastgesteld waarbij het staalnamecompendium niet nageleefd werd met mogelijks een ernstige impact op het resultaat. Ernstige vaststellingen leiden tot schorsing van de registratie of tijdelijke uitsluiting met het volgen van een verplichte opleiding. Voor elk van de drie zware overtredingen werd ook een verslag van vaststelling, waaraan mogelijk een boete wordt gekoppeld, opgemaakt. Door de verscherpte handhaving en de verplichte registratie van staalnemers sinds 2020, worden er minder zware overtredingen vastgesteld dan vroeger. In 2016 werd nog bij 9% van de gecontroleerde staalnemers een zware overtreding vastgesteld. Maar het detecteren van fraude blijft een aandachtspunt.

Naast het toezicht op de staalname werden ook controlebemonsteringen uitgevoerd door de inspecteurs, waarbij afwijkingen in analyseresultaten kunnen leiden tot sancties. De inspecteurs nemen op hetzelfde moment 2 stalen op een perceel (een controlestaal en een duplo staal) die allebei geanalyseerd worden. Zo kan een robuuste vergelijking gemaakt worden met het analyseresultaat van de externe staalnemer. In 2023 werden controlebemonsteringen uitgevoerd bij 17 staalnemers op 33 percelen. Bij 6 staalnemers werd op 1 perceel een ernstige afwijking vastgesteld tussen de controlestaalname en de originele staalname. Voor de betrokken percelen werd het originele resultaat geschrapt en geldt het resultaat van het controlestaal. Bij 1 staalnemer werd op 2 percelen een ernstige afwijking vastgesteld wat leidde tot een intrekking van de registratie als staalnemer. Gedurende 2 jaar kan deze staalnemer geen nieuwe aanvraag tot registratie indienen en geen nitraatresidustalen nemen.

Administratieve opvolging van de GPS-signalen

Het verplichte gebruik van GPS-data-loggers bij staalname maakt het mogelijk om het bemonsteringstraject op het perceel te volgen. De data van de GPS-data-loggers worden wekelijks overgemaakt aan de VLM. Dit biedt de mogelijkheid om snel vragen van landbouwers over de staalname te verifiëren. De GPS-signalen worden ook willekeurig gescreend om te controleren of ze binnen het geselecteerde perceel vallen en of het bemonsteringspatroon correct is. Meestal worden er geen onregelmatigheden gevonden. Bij twijfel wordt feedback gevraagd aan de laboratoria, en staalnemers met afwijkende patronen worden doorgegeven aan de handhavingdienst voor gerichte terreincontroles. Als een staalname op een ander perceel plaatsvond of als het perceel niet correct werd bemonsterd, wordt een herstaalname opgedragen.

5.3 OPVOLGING VAN DIERLIJKE MESTPRODUCTIE

De Mestbank gaat voor elke landbouwer na of het aantal dieren niet hoger is dan de beschikbare nutriëntenemissierechten (NER). In 2022 **hielden 761 landbouwers meer dieren dan toegelaten volgens hun NER**. Ongeveer de helft kreeg reeds eerder een NER-boete opgelegd. Het aantal landbouwers met een NER-overschrijding is vergelijkbaar met 2022.

Bedrijven kunnen uitbreiden door de overname van NER. De Mestbank volgt de verhandelingen van NER tussen landbouwers op. Standaard wordt hierbij 25% van de overgelaten NER-D geannuleerd, mits een aantal uitzonderingen. Daarnaast zijn er ook reducties voor niet-correct afgezette mest en voor NER-D die niet ingevuld. Ongeveer 2/3de van de verhandelde NER-D in 2023 gebeurde in het kader van uitzonderingen (vnl. overnames door naaste familie) waarop de reductie van 25% en de reductie van de niet-ingevulde NER niet van toepassing is. Van de 13,0 miljoen overgelaten NER-D in 2023, werd 2,0 miljoen NER-D gereduceerd (15% van de overgelaten NER-D). In totaal is **door de overnames in de periode 2007-2023 21,9 miljoen NER-D gereduceerd**. Naar aanleiding van het Stikstofdecreet worden vanaf 2024 nog slechts een beperkt aantal uitzonderingen voorzien op de standaard afroaming van 25%, nl. in geval van een dichte familiale overdracht.

Van de 107 risicobedrijven die werden doorgelicht in 2023 met veel dierlijke mestproductie, werden bij 76% gevolgen opgelegd. Bij de doorgelichte varkensbedrijven blijft het **tekort aan gronden om mest op te gebruiken het voornaamste probleem** waardoor deze bedrijven een **balansoverschrijding** hebben. Er wordt vaak vastgesteld dat de samenstelling van de mest niet overeenkomt met de werkelijkheid, bijvoorbeeld door te werken met een forfaitaire samenstelling die niet representatief is voor de mest op het bedrijf. Ook het te lang gebruik maken van een analyseresultaat bij mestsoorten met een erg variabele samenstelling, zoals zeugenmest, vormt een knelpunt.

5.3.1 Administratieve opvolging van de invulling van NER

Landbouwers mogen niet meer dieren houden dan toegestaan volgens hun nutriëntenemissierechten (NER). Landbouwers die te veel dieren houden, krijgen een boete van 1 euro per overschreden NER, die verdubbelt bij herhaling binnen 5 jaar. Boetes kunnen worden gecompenseerd door een overschot aan NER in het volgende jaar. Dit kan door minder dieren te houden dan wat hun NER toelaten, of door NER bij te kopen. Is het NER-overschot in het volgende productiejaar voldoende groot, dan vervalt de NER-boete. Als er echter geen of onvoldoende NER-overschot is, dan wordt de NER-boete berekend aan 2 euro per overschreden NER.

In 2022 overschreden 761 landbouwers hun NER met 0,73 miljoen "dieren uitgedrukt in NER". Ongeveer de helft van hen (375) recidiveerde. Deze recidive landbouwers vertegenwoordigen samen een totale NER-overschrijding van 0,33 miljoen NER.

194 landbouwers vroegen compensatie voor de NER-boete van 2022, waarbij deze voor 134 landbouwers volledig gecompenseerd werd in 2023. 60 landbouwers slaagden er niet in om hun NER-overschot van 2022 in 2023 volledig te compenseren.

Na compensatie moesten 627 landbouwers in totaal 0,94 miljoen euro NER-boetes betalen.

Bij ongeveer de helft van de landbouwers met NER-overschrijding, bedraagt de NER-overschrijding minder dan 500 NER, wat overeenkomt met ongeveer 4 melk- of zoogkoeien.

Het aantal landbouwers met een NER-overschrijding in 2022 is vergelijkbaar met 2021.

5.3.2 Administratieve opvolging van de verhandelingen van NER

Bedrijven kunnen uitbreiden door de overname van nutriëntenemissierechten. Bij een standaard overname van NER-D wordt 25% van de overgelaten NER-D geannuleerd. Hierop zijn een aantal uitzonderingen.

Naar aanleiding van het Stikstofdecreet van 23 februari 2024 zijn die uitzonderingen aangepast sinds 2024²³. De basisregel blijft dat bij een overname er een afoming van 25% zal gebeuren. Hierop worden nog slechts een beperkt aantal uitzonderingen voorzien in geval van een dichte familiale overdracht. Twee soorten uitzonderingen zijn niet langer mogelijk namelijk een overname in het kader van eerste installatie waarbij de overnemer jonger is dan 40 jaar en nog niet beschikt over een eigen bedrijf en een overname waarbij 25% van de overgenomen NER aan mest verwerkt wordt. Ook bij de overnames door dichte familie zijn de voorwaarden gewijzigd.

Naast de 25% reductie van overgelaten NER-D, worden ook nog reducties toegepast voor niet-correct afgezette mest (dit geldt voor alle types overnames) en voor NER-D die niet ingevuld worden (dit geldt voor de standaard overnames met 25% reductie en voor overnames met mestverwerking). Ook NER-MVW kunnen overgenomen worden, maar dit enkel en alleen als het ganse bedrijf overgenomen wordt. Op de overnames van NER-MVW zijn er geen reducties van toepassing.

In 2023 (voor de aanpassingen van het Stikstofdecreet) werd 13,9 miljoen NER overgelaten waarvan 13,0 miljoen NER-D en 0,9 miljoen NER-MVW.

Van de 13,0 miljoen overgelaten NER-D in 2023, werd 2,0 miljoen NER-D gereduceerd (15% van de overgelaten NER-D), wat de totale hoeveelheid overgenomen NER-D op 11,0 miljoen NER-D brengt (Tabel 5). In totaal is door de overnames in de periode 2007-2023 21,9 miljoen NER-D gereduceerd.

Van de 13,0 miljoen overgelaten NER-D in 2023, wordt maar 36% overgedragen via een standaard overname met 25% reductie (Tabel 5). Overnames in kader van mestverwerking vertegenwoordigen 7%

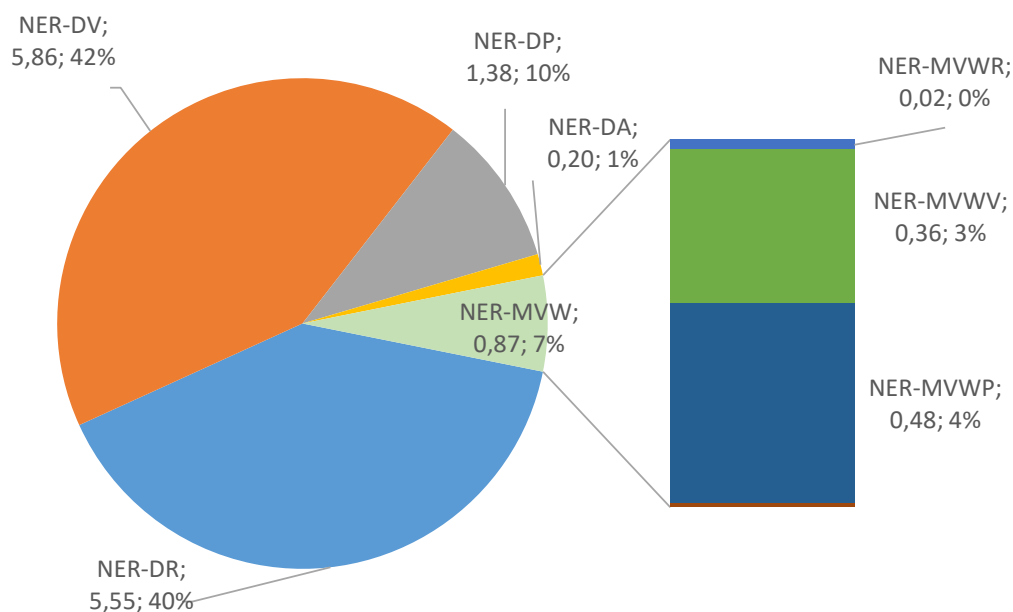
²³ [Overname van nutriëntenemissierechten \(NER-D\) | Vlaamse Landmaatschappij \(vlm.be\)](#)

van de overgelaten NER-D. De meeste NER-D worden verhandeld in het kader van overnames waarop geen 25% reductie of geen reductie van niet-ingevulde NER-D van toepassing zijn.

Tabel 5 Overgelaten NER-D, reductie van NER-D, en overgenomen NER-D per type overname in 2023

Type overname	Overgelaten NER-D (vóór reductie)	Reductie van NER-D			Overgenomen NER-D (na reductie)
		Niet-correcte mestafzet	25%	Niet-ingevulde NER	
Overname met 25 % reductie	4.725.350	90.466	1.158.722	511.198	2.964.964
Overname ikv mestverwerking	957.181	36.156		61.709	859.315
Eerste installatie	1.352.505	26.219			1.326.286
Overname door een rechtspersoon met familieverband	1.670.028	18.628			1.651.400
Overname door naaste familie	4.043.415	49.610			3.993.804
Gedwongen verkoop	233.002				233.002
Totaal	12.981.481	221.079	1.158.722	572.908	11.028.772

Van de 13,9 miljoen overgelaten NER in 2023 zijn 40% NER-DR, 42% NER-DV, 10% NER-DP, 1% NER-DA en 6% NER-MVW (Figuur 55). Van de 0,9 miljoen overgelaten NER-MVW in het kader van een volledige bedrijfsovername zijn 42% NER-MVWv en 55% NER-MVWp.

Figuur 55 Hoeveelheid overgelaten NER (in miljoen NER) per soort NER in 2023, samen met het aandeel van de soort NER

5.3.3 Doorlichting van risicobedrijven met dierlijke mestproductie

In 2023 werden 107 risicobedrijven doorgelicht met dierlijke mestproductie, waarvan 35 varkensbedrijven. De overige doorgelichte bedrijven zijn voornamelijk rundvee- en paardenbedrijven. Van de 107 doorgelichte productiebedrijven werden bij 81 bedrijven (76%) gevolgen opgelegd. Bij 72 bedrijven (67%) werden maatregelen opgelegd en bij 36 bedrijven (33%) werden er ook rectificaties van bepaalde gegevens uitgevoerd (zoals bv. de aangegeven hoeveelheid mestopslag, dierbezetting, of kunstmest). Bij 57 bedrijven werden boetes opgelegd (53%), vnl. voor foutieve aangifte en voor overschrijding van de mestbalans.

Het belangrijkste knelpunt bij de doorgelichte varkensbedrijven blijft een tekort aan gronden om mest op te gebruiken waardoor deze bedrijven een balansoverschrijding hebben. Er wordt vaak vastgesteld dat de samenstelling van de mest niet overeenkomt met de werkelijkheid. Dat kan veroorzaakt worden doordat bedrijven kiezen om mest af te voeren met een mestsamenstelling gebaseerd op een forfaitaire waarde terwijl deze forfaitaire waarde niet representatief is voor de mest op het bedrijf. Ook kan het te wijten zijn aan het te lang gebruik maken van een analyseresultaat. Hoewel een analyseresultaat drie maanden geldig is, kan de mestsamenstelling op een bedrijf erg variabel zijn waardoor een analyseresultaat al niet meer representatief is voor die mest en er vaker stalen genomen moeten worden. Deze vaststelling komt vaak voor op bedrijven met zeugen. Zeugenmest in opslag heeft de neiging te bezinken waardoor er in de opslag een nutriëntenarme laag en een nutriëntenrijke laag ontstaat. Afhankelijk van de hoeveelheid mest die in opslag is op het moment van de afvoer, zullen er meer of minder nutriënten in de afgevoerde mest zitten. Dit kan gaan tot grootteordes verschil. Om die reden is het gebruik van een forfaitaire waarde voor de afvoer van zeugen- en biggenmest zelden mogelijk en zijn regelmatige mestanalyses aangewezen. Het verplicht nemen van mestanalyses, het aanpassen van de mestsamenstelling voor een herberekening van de afvoer van mest, het verplicht werken met een bepaalde mestsamenstelling, of het beperken van de periode waarin een analyseresultaat van mest kan gebruikt worden, worden daarom geregeld opgelegd als maatregel. Uit diertellingen blijkt ook dat de varkensbezetting soms niet correct wordt aangegeven. Van de 35 doorgelichte varkensbedrijven in 2023 werd bij 20% een rectificatie van dierbezetting uitgevoerd. Deze rectificaties kunnen zowel gaan over het aantal dieren als de verdeling van het aantal dieren over de stalsystemen.

Bij de doorgelichte rundveebedrijven wordt geregeld vastgesteld dat de aangifte niet correct wordt ingevuld, o.a. m.b.t. de beweiding, de mestopslag, het kunstmestgebruik en de mestproductie (bv. staltype). Bij een aantal doorgelichte rundveebedrijven wordt ook een balansoverschrijding vastgesteld.

De controle van luchtwassers in 2023 werd voornamelijk gebiedsgericht ingezet in gebieden met een slechtere waterkwaliteit, de zogenaamde VODKA-gebieden (zie 5.5.3). Er gingen ook een aantal ad-hoc controles door. In totaal werden 38 unieke bedrijven gecontroleerd, waarvan 2 bedrijven als een hercontrole van het voorgaande jaar. Sommige landbouwers hebben meer dan 1 luchtwasser op hun bedrijf. Bij 31 bedrijven was er een controle van de biologische luchtwasser, bij 6 van de chemische luchtwasser en bij 1 bedrijf van het biobed luchtwassysteem. Op 3 bedrijven stonden de stallen leeg en waren de luchtwassers buiten werking door deze leegstand.

Bij 43% van de 35 gecontroleerde landbouwers werd een goede werking van de luchtwasser geconstateerd. Bij de overige 57% werden evenwel problemen gedetecteerd.

Bij 11% van de gecontroleerde landbouwers werd vastgesteld dat het luchtwassysteem niet in werking was. De aanwezigheid van een bypass wordt hierbij beschouwd als niet in werking zijn. Voor deze ernstige vaststellingen werd een proces-verbaal opgesteld.

Een luchtwasser heeft een continue opvolging nodig om een goede werking te garanderen. 29% van de gecontroleerde landbouwers was evenwel niet in orde met de verplichting in verband met het jaarlijks onderhoud. Dit wil zeggen dat er geen contract was afgesloten met een deskundige partij om minimaal 1 maal per jaar onderhoud aan de installatie uit te voeren. Een deel van de landbouwers haalde aan dat ze het onderhoud zelf uitvoerden. Dit wordt echter niet aanvaard als geldig argument omdat gespecialiseerde, technische kennis nodig is voor het onderhoud. Bij deze landbouwers werd een aanmaning gegeven om onmiddellijk een onderhoudscontract af te sluiten.

Twee maal per jaar dient het waswater en het spuiwater van de luchtwasser geanalyseerd te worden. Om de goede werking van de wasser op te volgen, worden een aantal parameters gecontroleerd via de analyse. Als het waswater verzadigd is met vervuilende componenten, wordt het uit het luchtwassysteem gespuid. Bij 40% van de gecontroleerde landbouwers werd vastgesteld dat er geen of onvoldoende stalen werden genomen en geanalyseerd.

Om te weten hoeveel spuiwater (een meststof) werd geproduceerd moet men gebruik maken van een debietmeter. Op 17% van de gecontroleerde bedrijven was geen debietmeter aanwezig of was deze defect. De Mestbank weet van deze bedrijven dus niet hoeveel spuiwater er werd geproduceerd en bijgevolg werd afgezet. Deze bedrijven moeten binnen de maand een debietmeter voor het spuiwater installeren en ontvingen hiervoor een boete.

5.5 OPVOLGING VAN DE BEMESTINGSPRAKTIJKEN

De Mestbank zet verschillende tools in om de bemestingspraktijken op te volgen. Via de jaarlijkse mestbalans brengt de Mestbank voor elke landbouwer in kaart hoeveel meststoffen gebruikt worden op bedrijfsniveau. De bedrijven waar een groot risico op overbemesting is, worden doorgelicht. **In 2023 werd een overbemesting op bedrijfsniveau vastgesteld voor 48% van de 276 bedrijven waar de mestbalans werd doorgelicht.** Deze ernstige vaststelling leidt tot een balansboete, vaak in combinatie met andere maatregelen om de bedrijfsvoering bij te sturen.

Door middel van data-analyses van de transport- en perceelsgegevens, wordt de bemesting op percelen met een bemestingsverbod in groene ruimtelijke bestemmingen opgespoord. In 2023 kreeg **4% van de in totaal 4.775 landbouwers met één of meerdere percelen met bemestingsverbod, een boete omdat bemesting werd vastgesteld op 2GVE-percelen.** Door middel van data-analyses wordt ook nagegaan of de **dosisbeperking voor de bemesting na de oogst van de hoofdteelt** nageleefd wordt. **Voor 1% van de 1.400 geëvalueerde landbouwers werd een overtreding vastgesteld.** Verder worden er ook **administratieve controles** uitgevoerd van bepaalde **land- of tuinbouwers die aardbeien, sierteelt en boomkweek, of bepaalde groenten telen**, die een **verplicht aantal bodemanalyses met bemestingsadvies** moeten laten uitvoeren. Uit administratief nazicht blijkt dat **1/3de van deze 2.074 landbouwers niet (volledig) voldoet aan zijn verplichting.**

Via terreincontroles wordt nagegaan of de bemestingspraktijken correct gebeuren. De terreincontroles worden gericht ingezet, met een grotere aanwezigheid in gebieden met een slechtere waterkwaliteit. **Bij 6% van de 2.821 terreincontroles op de bemestingspraktijken werden inbreuken vastgesteld.** Het gaat voornamelijk over bemesten te dicht bij de waterloop en niet-emissiearme aanwending. De nalevingsgraad is verbeterd doorheen de jaren, maar omwille van de vaak grote directe milieu-impact van de vaststellingen, moet het inbreukpercentage verder naar omlaag. **Bij 16% van de 704 terreincontroles op de kopakkeropslag werden inbreuken vastgesteld,** vnl. tegen de voorwaarden voor een correcte kopakkeropslag zoals het afdekken tijdens de winter en de afstandsregels tot de waterlopen. Naast de bemestingspraktijken wordt op terrein ook de **teeltvrije zone van minstens 1 meter tot de waterloop** gecontroleerd. Door de aanscherping van de handhaving is de nalevingsgraad tijdens de laatste jaren sterk verbeterd, getuige de **daling van het inbreukpercentage van 50% in 2018 tot 8% in 2023.**

De **bemestingspraktijken bij een groot deel van de doorgelichte risicobedrijven met akkerbouw en vollegrondstuinbouw** staan **nog niet goed op punt.** Bij **74% van de 35 doorgelichte risicobedrijven met akkerbouw** werden **gevolgen** opgelegd, waarbij voornamelijk maatregelen die ingrijpen op de landbouw- en bemestingspraktijk worden opgelegd (bv. verbod op bemesting na een bepaalde datum). Bij **52% van de 21 doorgelichte risicobedrijven met vollegrondstuinbouw** in 2023 werden **gevolgen** opgelegd. De correcte interpretatie en toepassing van de bemestingsadviezen blijft een knelpunt. Bemesting berust nog vaak op gewoonte. De dienst Bedrijfsdoorlichting merkt dat veel tuinbouwers weliswaar het fractioneren van mest toepassen maar dat ze de **stikstofanalyse met bijhorend bemestingsadvies niet goed inzetten en teveel bemesten.**

5.5.1 Mestbalans om de bemestingsdosis op bedrijfsniveau op te volgen

De mestbalans is een instrument om te controleren of de productie, het gebruik en de aan- en afvoer van meststoffen op een landbouwbedrijf in evenwicht zijn. De Mestbank berekent jaarlijks deze balans op basis van de gegevens van de Mestbankaangifte, de verzamelaanvraag en de mesttransporten. Zo wordt berekend hoeveel meststoffen gebruikt worden op landbouwgrond en of dat binnen de maximale mestgebruiksruimte valt.

De complexiteit van een doorlichting hangt af van de bedrijfsstructuur. Naarmate er meer bedrijfstakken en/of balansposten zijn binnen een bedrijf, wordt een doorlichting complexer en dan is een bedrijfsbezoek nodig om alle nutriëntenstromen in kaart te brengen. Voor eenvoudigere bedrijven is een bedrijfsbezoek niet altijd noodzakelijk. De Mestbank hecht veel belang aan de procedure van wederwoord zodat de landbouwers kunnen reageren op de vaststellingen van de Mestbank. Als na een doorlichting blijkt dat er nutriëntenverliezen zijn naar het milieu, worden boetes en/of maatregelen opgelegd. De administratieve geldboete is een veelvoud van elke kg P₂O₅ of N, die de landbouwer niet heeft afgezet overeenkomstig het Mestdecreet.

In 2023 heeft de Mestbank naast de complexe doorlichtingen ook ingezet op doorlichtingen zonder bedrijfsbezoek. Daarbij ging de focus naar bedrijven zonder dierlijke productie en zonder mestopslag, die meer mest aanvoerden dan ze konden gebruiken op hun bedrijf.

In totaal werden 167 bedrijven doorgelicht met een bedrijfsbezoek en 109 bedrijven zonder bedrijfsbezoek. Deze doorlichtingen resulteerden in 133 boetes (48% t.o.v. 276 doorgelichte bedrijven).

Van de 167 complexe doorlichtingen bleken na de wederwoordprocedure bij 44 bedrijven de mestbalans overschreden en werd een balansboete opgelegd. Er werden tevens heel wat maatregelen opgelegd om de bedrijfsvoering bij te sturen. Deze zijn opgesomd onder 5.14.1.

Van de 109 bedrijven zonder bedrijfsbezoek bleken na de wederwoordprocedure bij 89 landbouwers de mestbalansen nog overschreden en werd een balansboete opgelegd.

Daarnaast legde de Mestbank bij 4 landbouwers een boete op voor foutieve aangifte (verzamelaanvraag) en bij 3 landbouwers een boete voor een lichte vervoersovertreding. Er werd tevens 1 mestaanvoerverbod voor alle types mest opgelegd.

5.5.2 Administratieve en themagerichte controles van de bemesting

De Mestbank voert administratieve en themagerichte controles uit van de bemesting. Hiervoor wordt onder andere gebruik gemaakt van de gegevens van de verplichte AGR-GPS-signalen en de transportdocumenten, en van de perceelsgegevens.

Controle op het bemestingsverbod in groene ruimtelijke bestemmingen

Met het oog op het behoud en de versterking van de natuurwaarden legt het Mestdecreet sinds 2000 een bemestingsverbod op voor landbouwpercelen die in bepaalde groene ruimtelijke bestemmingen liggen. Het bemestingsverbod houdt in dat elke vorm van bemesting verboden is, met uitzondering van bemesting door rechtstreekse uitscheiding bij begrazing waarbij 2 grootvee-eenheden (2 GVE) per ha op jaarbasis worden toegelaten. Hierop zijn enkele uitzonderingen mogelijk.

In 2023 was de norm van 2 GVE/ha van toepassing op een kleine 23.000 ha landbouwgrond van 4.775 landbouwers. De Mestbank heeft deze 16.732 percelen gecontroleerd op het kunstmestregister en op de AGR-GPS-lossignalen van burenenregelingen of mestafzetdocumenten. Bij 265 percelen van 205 landbouwers waren er indicaties van overbemesting. 83 landbouwers hebben deze vaststellingen weerlegd. Uiteindelijk heeft de Mestbank 32 wederwoorden met onderbouwde motivatie deels of volledig aanvaard.

Dat maakt dat in 2023 in totaal 179 landbouwers (3,7% van het aantal landbouwers met percelen waarop de norm van 2GVE/ha van toepassing was) een boete ontvangen hebben voor overbemesting op 226 percelen. Deze boete bedraagt 300 euro per hectare vermenigvuldigd met de oppervlakte van de percelen die bemest werden, met een minimum van 300 euro. Ongeveer 250 hectare waar een bemestingsverbod geldt, werd bemest in 2023.

De Mestbank heeft in het productiejaar 2022 reeds een vergelijkbare actie uitgevoerd. 7% van de 180 landbouwers, die in 2022 gewezen waren op hun bemestingsverbod en een boete hadden ontvangen voor deze overbemesting, zijn opnieuw in de fout gegaan het volgende productiejaar.

Controle op de bemesting na de oogst van de hoofdteelt

Vanaf 1 augustus mogen er geen type 2 meststoffen opgebracht worden op akkerland (uitgezonderd op zware kleibodems), tenzij er na de oogst van een niet-nitraatgevoelige hoofdteelt tijdig een vanggewas wordt ingezaaid. De gezamenlijke hoeveelheid type 2- en 3-meststoffen die na de oogst mag worden gebruikt, is beperkt tot 36 kg werkzame N/ha.

De Mestbank heeft de naleving van deze dosisbeperking in 2023 administratief gecontroleerd bij een 1400-tal landbouwers die geselecteerd werden o.b.v. de gegevens van de hoofdteelt volgens de verzamelaanvraag en met transporten in de geëvalueerde periode. Op basis van transportdocumenten en bijbehorende AGR-GPS-signalen zijn landbouwers geïdentificeerd die ofwel de dosisbeperking niet hebben nageleefd, ofwel de voorwaarden voor het toepassen van de dosis niet hebben nageleefd (geen vanggewas aangegeven). Na deze administratieve controle heeft de Mestbank contact opgenomen met de betrokken landbouwers. Na verwerking van de verstrekte verklaringen en beschikbare gegevens zijn uiteindelijk 17 processen-verbaal opgemaakt voor dit type milieumisdrijf (1% van het aantal geëvalueerde landbouwers).

Controle op de verplichte bodemanalyses met bemestingsadvies

Land- of tuinbouwers met percelen in gebiedstype 1, 2 of 3, waarop in volle grond aardbeien, sierteelt en boomkweek, groenten van groep I of II worden geteeld, zijn verplicht om een aantal bodemanalyses met bemestingsadvies uit te voeren en de bemesting hierop af te stemmen. Het aantal stalen dat een landbouwer moet nemen is afhankelijk van zijn percelen. Indien niet aan de verplichting wordt voldaan verlaagt het jaar nadien de stikstofbemestingsnorm.

In 2023 hadden 2.074 land- of tuinbouwers een verplichting om stikstofstalen met bemestingsadvies te laten nemen. Deze landbouwers moesten in totaal 6.591 stalen laten nemen, overeenkomend met een gemiddelde van 3,2 stalen per landbouwer. De helft van de landbouwers moest slechts 1 staal laten nemen. Dat komt doordat de meeste landbouwers met een verplichting voornamelijk teelten verbouwen waarvoor geen verplichting geldt. Bij de helft van de landbouwers, wordt op 20% van hun totaal areaal een relevante teelt (aardbeien, sierteelt en boomkweek, groenten van groep I of II) verbouwd. Omgekeerd gebruiken slechts 216 landbouwers (10%) meer dan 80% van hun areaal om relevante teelten op te kweken. De meest voorkomende teelten zijn bloemkool, prei, spinazie, aardbeien, bos- en haagplanten, kerstbomen en fruitkweek.

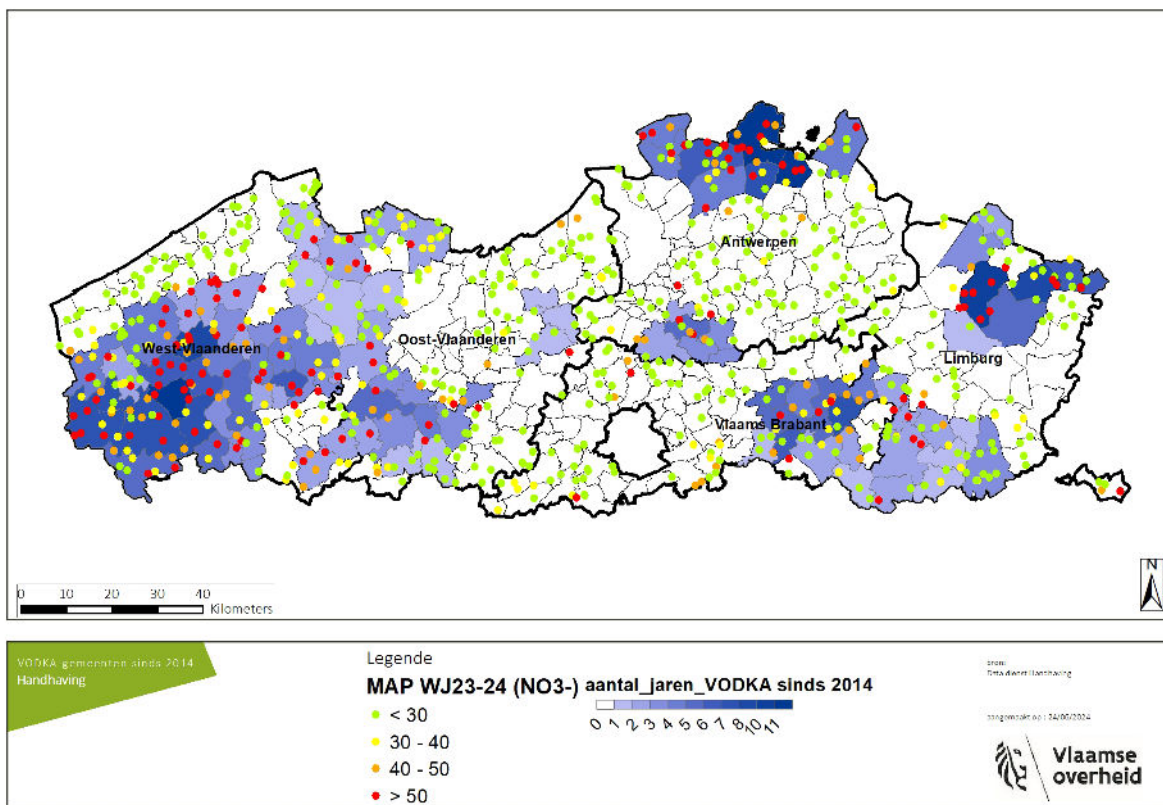
In totaal werden er 6.611 stalen genomen in opdracht van land- of tuinbouwers met een verplichting. Hiervan werden 6.216 stalen (94%) als geldig beschouwd. Stalen die zijn aangevraagd op een perceel in gebiedstype 0 of op een perceel waarop geen relevante teelt wordt geteeld zijn de belangrijkste redenen om een staal als ongeldig te beschouwen.

Uiteindelijk voldoen 699 landbouwers (34%) niet aan hun verplichting. Van de landbouwers die niet voldoen komen de meesten (82%) 1 staal tekort. Landbouwers met slechts 1 verplichte staal voldoen beduidend minder aan hun verplichting (53%) dan landbouwers met meer dan 1 verplichte staal (81%). Dit ligt in lijn met de voorgaande jaren.

5.5.3 Gebiedsgerichte terreincontroles van de bemestingspraktijken

De Mestbank voert gebiedsgerichte terreincontroles uit van de bemestingspraktijken, met een hogere aanwezigheid in gebieden met een ongunstige waterkwaliteit. De terreinactie staat gekend onder de noemer "VODKA-actie", staande voor Verantwoord Omgaan met Dierlijke mest, Kunstmest en Andere meststoffen.

In elke gemeente in VODKA-gebied is minstens 30 dagen per jaar een controleploeg van de Mestbank aanwezig. Ook wordt in de VODKA-gemeenten gestreefd naar een zichtbare aanwezigheid van een controleploeg van minstens 2 dagen per week gedurende het bemestingsseizoen (maart-april). Gewoonlijk blijft een gemeente minstens 2 opeenvolgende jaren deel van het VODKA-gebied, om de impact van de handhavingsacties te optimaliseren. De VODKA-actie loopt sinds 2014. Figuur 56 visualiseert de evolutie van het VODKA-gebied.

Figuur 56 Evolutie van het VODKA-gebied sinds 2014

In 2023 werden 3.525 terreincontroles van de bemestingspraktijken uitgevoerd, waarvan 2.821 opbrengingscontroles en 704 kopakkercontroles. Hierbij werd er telkens minstens één perceel of een cluster van percelen gecontroleerd. Van de 3.525 terreincontroles gingen er 1.318 door in VODKA-gebied (37%), waarvan 1.075 opbrengingscontroles en 243 kopakkercontroles. Dit betekent een grotere controledruk in VODKA-gebied (bestaande uit een 35-tal gemeenten) dan buiten VODKA-gebied.

In 2023 werden bij 293 controles (8,3%) één of meerdere inbreuken vastgesteld, wat vergelijkbaar is met voorgaande jaren. Het inbreukpercentage in VODKA-gebied (5,2%) is lager dan buiten VODKA-gebied (10%). De betere nalevingsgraad in VODKA-gebied kan verklaard worden door de frequente, zichtbare aanwezigheid van de toezichthouders in deze gemeenten en de aankondiging van de actie via mailing aan alle landbouwers van het VODKA-gebied. Door de grotere aanwezigheid en uitgevoerde controles in VODKA-gebied, wordt een beter beeld verkregen van de nalevingsgraad dan buiten VODKA-gebied. De vaststellingen buiten VODKA-gebied gebeuren immers meer gericht (naar aanleiding van meldingen of ad hoc op weg naar andere controleplaatsen), waardoor relatief meer inbreuken worden geregistreerd en het inbreukpercentage minder representatief is voor de algemene nalevingsgraad buiten het VODKA-gebied.

Inbreuken bij opbrengingscontroles

Van de 2.821 opbrengingscontroles in 2023 werd bij 179 minstens één inbreuk vastgesteld (6,3%). Tabel 6 geeft een overzicht van de inbreuken vastgesteld bij de controles van de bemestingspraktijken in 2023. Bij één controle kunnen meerdere inbreuken vastgesteld worden. In totaal werden 210 inbreuken vastgesteld in 2023. Een algemene evaluatie van de nalevingsgraad is moeilijk omdat niet bij elke opbrengingscontrole altijd op alle aspecten kan gecontroleerd worden.

Bij 5,5% van de 795 gecontroleerde percelen langs een waterloop, werd er te dicht bij de waterloop bemest. Het inbreukpercentage is lager dan de voorgaande jaren.

Naast bemesten te dicht bij de waterloop, blijft het niet-emissiearme aanwenden van mest een geregeld vastgestelde inbreuk, ook al is deze wetgeving reeds vele jaren van toepassing. Zowel bij overtredingen van de bemestingsvrije strook als het emissiearm aanwenden van mest, spelen slecht gemaakte of slecht nageleefde afspraken tussen de mestvoerder en de landbouwer vaak een belangrijke rol.

Tabel 6 Aantal inbreuken vastgesteld bij opbrengingscontroles in 2023, per soort inbreuk, samen met het aantal aanmaningen of raadgevingen en processen-verbaal (PV's)

Type inbreuk	Aantal inbreuken	% t.o.v. totaal aantal inbreuken	Aanmaning of raadgeving	PV of geldboete
Bemesting te dicht bij waterlopen	44	21%	4	40
Geen emissiearme aanwending	81	39%	7	74
Niet naleven uitrijregeling	48	23%		48
Verbod op bemesting (uitgez. 2GVE) niet nageleefd	13	6%	1	12
Lozing n.a.v. het opbrengen van meststoffen	17	8%	1	16
Bemesting op bevroren of ondergelopen land	3	1%		3
Niet aanvullen van het kunstmestregister na de opbrenging	4	2%	3	1
Totaal	210		16	194

Inbreuken bij kopakkercontroles

Van de 704 kopakkercontroles werd bij 114 minstens één inbreuk vastgesteld (16%). Het gaat hier vnl. over inbreuken tegen de voorwaarden voor een correcte kopakkeropslag (Tabel 7), zoals het niet afdekken van de opslag tijdens de winter (38% van de inbreuken), het niet respecteren van de afstandsregels tot waterlopen (43%), bewoning van derden en de perceelsgrens, het te lang laten liggen van de kopakkeropslag, en het overschrijden van de maximale hoeveelheid.

Tabel 7 Aantal inbreuken vastgesteld bij kopakkercontroles in 2023, per soort inbreuk, samen met het aantal aanmaningen of raadgevingen en processen-verbaal (PV's)

Type inbreuk	Aantal inbreuken	% t.o.v. totaal aantal inbreuken	Aanmaning of raadgeving	PV
Voorwaarden kopakkeropslag niet nageleefd	120	82%	48	72
De opslag is niet afgedekt gedurende de winterperiode	50	42%	10	40
De opslag duurt meer dan 2 maanden zonder afdekking	7	5,8%	3	4
De opslag ligt te dicht bij woningen	6	5,0%	6	
De opslag ligt te dicht bij de perceelsgrens of oppervlaktewateren	50	42%	23	27
De mest wordt niet uitgespreid op het perceel waar de opslag gelegen is	7	5,8%	6	1
Lozing n.a.v. de kopakkeropslag	22	15%	3	19
Opslag in een mestzak zonder veiligheidsslot	4	2,7%	2	2
Totaal	146		53	93

5.5.4 Terreincontroles van de teeltvrije zone langs waterlopen

De teeltvrije zone is de zone van minstens 1 meter tot de waterloop waar geen bodembewerkingen mogen plaatsvinden en geen meststoffen of pesticiden mogen gebruikt worden. Deze strook voorkomt de afvloeien van nutriënten in de waterloop, voorkomt de negatieve invloeden van bestrijdingsmiddelen op het waterleven en tempert erosie. De Mestbank houdt toezicht op de teeltvrije zone langs waterlopen, in samenwerking met de toezichthouders van de VMM en de provincies. Ook de controleagenten van het Agentschap Landbouw en Zeevisserij hebben aandacht voor de teeltvrije zone bij controles van de rand- en vergroeningsvoorwaarden.

In het voorjaar van 2023 werden de terreincontroles op de teeltvrije zone vnl. gericht ingezet in VODKA-gebied. De toezichthouders stapten 24 delen van waterlopen af en controleerden hierbij 640 percelen op het respecteren van de 1-meter brede teeltvrije zone. Bij 8% van de akkerlanden werd een overtreding vastgesteld. Voor deze overtredingen werden meestal PV's opgemaakt. Naast deze afstappingen van waterlopen werden er ook nog ad-hoc controles doorheen het jaar uitgevoerd.

Er werden 35 PV's en 1 aanmaning opgemaakt. Bij vaststellingen verwijzen de meeste landbouwers naar onwetendheid, een vergetelheid of het onnauwkeurig bewerken van het perceel. Hierbij wordt de teelt soms ook ingezaaid op meer dan een meter afstand van de rand van het perceel, maar worden er wel voorbereidende grondwerken uitgevoerd tot bijna tegen de rand van de talud van de waterloop. Doorheen de jaren is het inbreukpercentage gedaald van ongeveer 50% in 2018, naar ongeveer 10% tijdens de laatste 3 jaren.

5.5.5 Doorlichting van risicobedrijven met akkerbouw

In 2023 werden 35 risicobedrijven met akkerbouw doorgelicht. Bij 26 bedrijven (74%) werden gevolgen opgelegd. Bij 23 bedrijven werden er maatregelen opgelegd, bij 11 bedrijven werden er ook ambtshalve gegevens gecorrigeerd, en 23 bedrijven kregen ook boetes.

Net zoals in de vorige jaren waren de meest voorkomende vaststellingen niet-oordeelkundige bemesting (niet correcte afzet van nutriënten, te hoge bemestingsdosis, niet afgestemd op gewasbehoeften, bemesting op verkeerde tijdstip, ...) en foutieve aangifte (voornamelijk kunstmest werd niet of te weinig aangegeven of de hoeveelheid en samenstelling van de mest in opslag op 1 januari was niet correct). De meest opgelegde maatregel is het aanpassen van de landbouw- of bemestingspraktijk. Dit omvat het verbod om te bemesten na een bepaalde datum, het beperken van de bemesting tot de maximale norm op perceelsniveau en het beperken van de periode waarin een analyse gebruikt kan worden. Om een beter inzicht te krijgen in de bemesting, werden enkele landbouwers verplicht om een bemestingsplan, -register of teeltfiche bij te houden en over te maken. Het nemen van bodemstalen met bemestingsadvies om de bemesting beter af te stemmen op de behoefte van de teelt, werd ook enkele keren opgelegd en 4 bedrijven moesten een bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu laten uitvoeren. Om de meststromen beter te kunnen opvolgen werden akkerbouwers verplicht om al hun mesttransporten, ook eigen mest eigen grond, te laten uitvoeren door een erkend mestvoerder met AGR-GPS. Bij landbouwers met een gemengd bedrijf, werd opgelegd om meststalen te nemen van bepaalde mestsoorten om zo de bemesting beter te kunnen afstemmen. Bij één landbouwer werd opgelegd om het transport al een dag op voorhand te melden via MTIL.

Bij 9 akkerbouwbedrijven (14%) werden er boetes opgelegd voor het indienen van een foutieve aangifte, 17 akkerbouwbedrijven (48%) kregen een boete voor het overschrijden van de mestbalans, 7 landbouwbedrijven kregen boetes in verband met overtredingen tegen het vervoer van meststoffen.

5.5.6 Doorlichting van risicobedrijven met vollegrondstuinbouw

In 2023 werden 21 risicobedrijven met tuinbouw in volle grond, al dan niet in serres, doorgelicht. Bij 11 bedrijven (52%) werden gevolgen opgelegd. Alle 11 bedrijven kregen maatregelen opgelegd, bij 4 bedrijven werden ook ambtshalve gegevens gerectificeerd, en 8 bedrijven kregen ook boetes.

Bij alle bedrijven met gevolgen, werden problemen vastgesteld zoals niet oordeelkundig bemesten, overbemesten of niet correcte afzet van nutriënten. De meeste maatregelen hadden dan ook betrekking op het nemen van stalen met bemestingsadvies om de landbouwer een beter inzicht te laten krijgen in de bemesting en de toestand van de bodem, op het bijhouden van een bemestingsplan of -register of het overmaken van resultaten van bodemanalyses. Ook het frequenter laten nemen van meststalen van mest die aangevoerd werd naar gronden om zo de correcte mestsamenstelling te kennen, was een maatregel die verschillende keren opgelegd werd.

Uit de doorlichtingen blijkt dat de correcte toepassing van bemestingsadviezen een knelpunt blijft. Veel doorgelichte vollegrondstuinbouwbedrijven baseren de bemesting nog vaak op gewoonte. Hoewel ze de bemesting fractioneren, houden ze bij de basisbemesting vaak geen rekening met de stikstofvoorraad in de bodem en wordt de maximale bemestingsnorm al volledig ingevuld. Zelfs als bijbemesting niet nodig is, wordt vaak toch nog bijbemest vanuit een economische motivatie en gebrek aan vertrouwen in het advies.

5.6 OPVOLGING VAN HET KUNSTMESTGEBRUIK

In 2023 hebben de handelaars **minstens 46,6 miljoen kg N aan kunstmest geleverd aan Vlaamse landbouwers** wat **vergelijkbaar is met de hoeveelheid kunstmest die landbouwers ontvangen hebben van de handelaars volgens hun verhandelingsregister (48,1 miljoen kg N)**. Er is een beperkte inconsistentie van 1,5 miljoen kg N tussen beide registers.

Van de totale hoeveelheid ontvangen door de landbouwers volgens het verhandelingsregister van de landbouwers, is **45,5 miljoen kg N ontvangen voor gebruik op Vlaamse landbouwgrond**. Volgens het gebruiksregister van de landbouwers werd **45,1 miljoen kg N aan kunstmest gebruikt op Vlaamse landbouwgrond**. Landbouwers kunnen de totale geregistreerde hoeveelheid nog wijzigen op hun aangifte indien nodig. **Op basis van de aangifte werd uiteindelijk 50,9 miljoen kg N uit kunstmest gebruikt in 2023**, wat 5,4 miljoen kg N meer is dan wat ontvangen is voor gebruik op landbouwgrond volgens het verhandelingsregister en 5,8 miljoen kg N meer dan het gebruik volgens het gebruiksregister. Op basis van opslaggegevens blijkt dat netto 1,4 miljoen kg N minder in opslag aanwezig was op het eind van het productiejaar, wat een deel van het verschil tussen de registers en de aangifte verklaart.

De **vernietiging van het uitvoeringsbesluit over het digitale kunstmestregister** op 24 april 2023, **bemoeilijkt de terreincontroles in 2023** doordat de gegevens na die datum ook kunnen bijgehouden worden in een eigen digitaal register. Er werden 96 terreincontroles op het kunstmestgebruik uitgevoerd in 2023. Bij 4 controles werd vastgesteld dat de landbouwer zijn kunstmestregister niet correct of tijdig heeft bijgehouden (wanneer het kunstmestbesluit nog niet was vernietigd).

Bij 48 doorgelichte landbouwers, ongeveer **28% van alle doorgelichte bedrijven in 2023, werd vastgesteld dat het kunstmestregister niet correct werd bijgehouden**.

5.6.1 Digitale kunstmestregisters voor een betere opvolging van de kunstmeststromen en het kunstmestgebruik

Eén van de maatregelen van MAP 6 is een betere opvolging van de kunstmeststromen en van het kunstmestgebruik via een digitale kunstmestregistratie.

- Het kunstmestregister voor landbouwers bestaat uit een verhandelingsregister en een gebruiksregister. In het verhandelingsregister noteren ze de ontvangst van kunstmest, de overdracht aan derden en het gebruik op eigen grond buiten Vlaanderen. In het gebruiksregister registreren ze het gebruik op percelen in Vlaanderen (per meststof, per dag). Het kunstmestregister is verplicht voor aangifteplichtige landbouwers die gronden gebruiken in Vlaanderen. Sinds mei 2024 is er een vrijstelling voor registratie van het kunstmestgebruik voor bedrijven met een vrijstelling van de gebiedsgerichte maatregelen en voor percelen gelegen in gebiedstype 0, waar de waterkwaliteit goed is. Dat is een gevolg van het landbouwakkoord van februari 2024 (zie 1.3.2).
- Aangifteplichtige kunstmesthandelaars moeten alle leveringen van kunstmest registreren bij de Mestbank. Ook verdelers gevestigd buiten Vlaanderen moeten hun leveringen van kunstmest aan afnemers in Vlaanderen registreren.

De verplichting om te werken met het door de Mestbank ontwikkelde digitaal kunstmestregister is geregeld in een uitvoeringsbesluit. Op 24 april 2023 vernietigde de Raad van State het uitvoeringsbesluit over het digitale kunstmestregister omwille van een procedurefout. Ondanks die vernietiging bleef de digitale registratie van de verkoop, aankoop en het gebruik van kunstmest verplicht volgens de bepalingen in het Mestdecreet en de VLAREME. Dat kon verder via het kunstmestregister van de Mestbank of via een eigen digitaal register dat dezelfde informatie bevat en van waaruit de gegevens ook geautomatiseerd doorgestuurd moesten worden naar de Mestbank.

Door de vernietiging van het uitvoeringsbesluit over het digitale kunstmestregister, vervielen ook de soepelere registratietermijnen voor kunstmesthandelaars en landbouwers. Bij controleacties in 2023 heeft de Mestbank evenwel gedoogd dat landbouwers en kunstmesthandelaars nog steeds werken volgens de meer soepele termijnen en bepalingen van het vernietigde uitvoeringsbesluit.

Als gevolg van het landbouwakkoord van februari 2024 worden de registratietermijnen voor landbouwers bij aankoop en gebruik van kunstmest versoepeld vanaf mei 2024.

5.6.2 Opvolging en kruiscontrole van de geïnventariseerde data

5.6.2.1 Leveringen van kunstmest volgens het register van de kunstmesthandelaars

Volgens het kunstmestregister van de handelaars werd in 2023 in 46,6 miljoen kg N en 1,5 miljoen kg P₂O₅ geleverd aan Vlaamse landbouwers (Tabel 8), wat opnieuw minder is dan in 2022.

Een grote hoeveelheid kunstmest wordt geleverd aan afnemers die niet gekend zijn bij de Mestbank, noch via een identificatienummer bij de Mestbank, noch via een bij de Mestbank gekend KBO-nummer. Het gaat in totaal over 115,8 miljoen kg N en 12,0 miljoen kg P₂O₅ in 2023 (Tabel 8). De Mestbank zal stappen zetten om de afnemers beter in kaart te brengen zodat deze kunstmeststromen duidelijker kunnen toegewezen worden.

Tabel 8 Overzicht leveringen van kunstmest in 2021, 2022 en 2023 volgens het kunstmestregister van de kunstmesthandelaars

Afnemer	Leveringen in 2021		Leveringen in 2022		Leveringen in 2023	
	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅
Landbouwer	78,1	9,6	50,7	2,0	46,6	1,5
Kunstmesthandelaar	72,3	19,0	45,5	4,5	30,2	3,0
Andere uitbater	0,8	0,1	0,5	0,1	0,4	0,1
Geen rol teruggevonden	184,8	29,6	99,4	15,5	115,8	12,0
<i>Waarvan export buiten Vlaanderen</i>	79,9	20,5	33,4	9,8	48,4	9,7
Totaal	336,1	58,3	196,1	22,1	193,0	16,5

5.6.2.2 Ontvangsten van kunstmest volgens het handelingsregister van de landbouwers

Volgens het handelingsregister van de landbouwers, hebben de landbouwers in 2023 in totaal 49,6 miljoen kg N en 1,6 miljoen kg P₂O₅ kunstmest ontvangen, wat voor N bijna 1 miljoen kg N meer is dan in 2022 en voor P₂O₅ vergelijkbaar is met 2022 (Tabel 9).

Naast de ontvangen hoeveelheid kunstmest, noteren de landbouwers in hun handelingsregister ook de hoeveelheid kunstmest die ze overdragen aan derden en de hoeveelheid kunstmest die ze gebruiken op landbouwpercelen buiten Vlaanderen. Rekening houdend met de geregistreerde overdrachten en met het gebruik op landbouwpercelen buiten Vlaanderen, is in 2023 45,4 miljoen kg N en 1,3 miljoen kg P₂O₅ kunstmest ontvangen voor gebruik op Vlaamse landbouwgrond, wat 1,2 miljoen kg N en 0,1 miljoen kg P₂O₅ meer is dan in 2022 (Tabel 9).

Tabel 9 Overzicht handelings van kunstmest in 2021, 2022 en 2023 volgens het handelingsregister van de landbouwers

	Verhandelings in 2021		Verhandelings in 2022		Verhandelings in 2023	
	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅
Ontvangen	53,1	2,2	48,7	1,6	49,6	1,6
<i>Ontvangen van kunstmesthandelaars</i>	51,1	2,1	47,5	1,5	48,1	1,5
Gebruikt buiten Vlaanderen	3,4	0,5	3,1	0,3	2,6	0,2
Overgedragen	2,1	0,1	1,4	0,1	1,5	0,1
<i>Ontvangen voor gebruik op Vlaamse landbouwgrond</i>	47,5	1,6	44,2	1,2	45,5	1,3

5.6.2.3 Kunstmestgebruik volgens het gebruiksregister en de aangifte van de landbouwers

Volgens het gebruiksregister van de landbouwers werd in 2023 45,2 miljoen N en 0,8 miljoen kg P₂O₅ uit kunstmest gebruikt op Vlaamse landbouwgrond. Dat is 5,2 miljoen kg N meer dan in 2022. Voor P₂O₅ is het gebruik vergelijkbaar (Tabel 10).

De gegevens uit het digitale gebruiksregister worden reeds op voorhand ingevuld op het aangifteformulier en landbouwers kunnen de totale geregistreerde hoeveelheid nog wijzigen op hun aangifte indien nodig. Op basis van de aangiftegegevens werd in 2023 in totaal 50,9 miljoen N en 1,0 miljoen kg P₂O₅ uit kunstmest gebruikt op Vlaamse landbouwgrond, wat meer is dan in 2022.

Volgens het gebruiksregister van de landbouwers werd op een aanzienlijk deel van het landbouwareaal geen kunstmest gebruikt in 2023 (globaal 34%), ook voor teelten waar doorgaans kunstmestgebruik verwacht wordt (zie 3.3.2). Dit doet vermoeden dat het kunstmestgebruik nog niet altijd volledig correct geregistreerd wordt in het kunstmestgebruiksregister.

Tabel 10 Overzicht gebruik van kunstmest in 2021, 2022 en 2023 volgens het gebruiksregister van de landbouwers en de aangifte

	2021		2022		2023	
	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅
Gebruik volgens gebruiksregister	48,5	1,3	39,9	0,8	45,2	0,8
Gebruik volgens aangifte	51,9	1,3	43,1	0,9	50,9	1,0

5.6.2.4 Kruiscontrole van de geïnventariseerde gegevens

Een vergelijking van de hoeveelheid kunstmest die geleverd werd aan de landbouwers volgens het leveringsregister van de handelaars en de hoeveelheid kunstmest die landbouwers ontvangen hebben van de handelaars volgens hun verhandelingsregister, toont een beperkte inconsistentie van 1,5 miljoen kg N (Tabel 11). De grote inconsistentie in 2021 kan mogelijks deels te wijten zijn aan problemen bij de registratie in het eerste jaar van de invoer van de digitale kunstmestregistratie.

Tabel 11 Overzicht van de hoeveelheid kunstmest geleverd aan landbouwers volgens het leveringsregister van de handelaars en de hoeveelheid kunstmest die landbouwers ontvangen hebben van de handelaars volgens het verhandelingsregister van de landbouwers in 2021, 2022 en 2023

	2021		2022		2023	
	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅
Geleverd aan landbouwers volgens het leveringsregister van de handelaars	78,1	9,6	50,7	2,0	46,6	1,5
Ontvangen van kunstmesthandelaars volgens het verhandelingsregister van de landbouwers	51,1	2,1	47,5	1,5	48,1	1,5
Vershil geleverd en ontvangen	27,0	7,5	3,2	0,5	-1,5	0,0

Een vergelijking van de ontvangen hoeveelheid kunstmest voor gebruik op Vlaamse landbouwgrond volgens het verhandelingsregister en het gebruik volgens het gebruiksregister, vertoont weinig verschillen (Tabel 12). Op basis van de aangifte is 50,9 miljoen N en 1,0 miljoen kg P₂O₅ gebruikt in 2023. Voor N is dat 5,4 miljoen kg N meer dan wat ontvangen is voor gebruik op landbouwgrond volgens het verhandelingsregister en 5,8 miljoen kg N meer dan het gebruik volgens het gebruiksregister. Op basis van opslagegegevens blijkt dat netto 1,4 miljoen kg N minder in opslag aanwezig was op het eind van het productiejaar, wat een deel van het verschil tussen de registers en de aangifte verklaart.

Tabel 12 Overzicht van de ontvangen hoeveelheid kunstmest voor gebruik op Vlaamse landbouwgrond volgens het verhandelingsregister van de landbouwers en de gebruikte hoeveelheid kunstmest volgens het gebruiksregister en de aangifte in 2021, 2022 en 2023

	2021		2022		2023	
	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅	miljoen kg N	miljoen kg P ₂ O ₅
Ontvangen voor gebruik op Vlaamse landbouwgrond volgens het verhandelingsregister van de landbouwers	47,5	1,6	44,2	1,2	45,5	1,3
Gebruik op Vlaamse landbouwgrond volgens het gebruiksregister van de landbouwers	48,5	1,3	40,0	0,8	45,1	0,8
Gebruik op Vlaamse landbouwgrond volgens de aangifte van de landbouwers	51,9	1,3	43,1	0,9	50,9	1,0
Vershil ontvangen en gebruik volgens register	-1,1	0,3	4,2	0,5	0,3	0,4
Vershil ontvangen en gebruik volgens aangifte	-4,4	0,3	1,1	0,4	-5,4	0,3

5.6.3 Controles van de kunstmestregisters

5.6.3.1 Terreincontroles handhaving

Door de vernietiging van het uitvoeringsbesluit over het digitale kunstmestregister, vervielen de soepelere registratietermijnen voor kunstmesthandelaars en landbouwers (zie 5.6.1). De Mestbank toonde begrip voor de situatie dat dit een aanzienlijke verstrenging van de registratietermijnen inhield en heeft daarom bij de controleacties gedoogd dat landbouwers en kunstmesthandelaars nog steeds werken volgens de meer soepele termijnen en bepalingen van het vernietigde uitvoeringsbesluit. Tevens konden de gegevens bijgehouden worden in een eigen digitaal register. Deze wijziging had impact op de terreincontroles sinds 24 april 2023. Tevens werd naar aanleiding van de vernietiging van het besluit, beslist om alle opgelegde sancties uit terreinvaststellingen uit het jaar 2022 te annuleren.

In het kader van de gebiedsgerichte terreincontroles van de bemestingspraktijken in VODKA-gebieden, werden er in totaal 96 terreincontroles op het kunstmestgebruik uitgevoerd op 122 percelen in 2023. Bij 5 terreincontroles waren er inbreuken bij het gebruik van kunstmest (5% van het totaal aantal controles). De inbreuken omvatten bemesting in de 5 m bemestingsvrije zone langs waterlopen, waarbij soms kunstmestkorrels in de waterloop of berm vastgesteld werden, en bemesting op percelen met een bemestingsverbod. Bij 4 controles werd vastgesteld dat de landbouwer zijn kunstmestregister niet correct of tijdig heeft bijgehouden (wanneer het kunstmestbesluit nog niet was vernietigd).

Ook in het kader van andere terreincontroles werd de aankoop en het gebruik van kunstmest nagekeken in gesprek met de landbouwer. Waar nodig werden de kunstmestaankopen of toedieningstoestellen bekeken of documenten opgevraagd. Dit waren eerder sensibiliserende controles.

5.6.3.2 Bedrijfsdoorlichting

Bij bedrijfsdoorlichtingen bij landbouwers die uitgevoerd werden in 2023, werd gekeken of het kunstmestregister volledig en tijdig ingevuld werd voor het lopende jaar. Daarnaast werden de gegevens uit het kunstmestregister van 2022 vergeleken met de aangiftegegevens van kunstmest van productiejaar 2022 maar ook met de facturen en weegbonnen van de aankoop van kunstmest die de landbouwer kon voorleggen.

Bij 48 landbouwers, ongeveer 28% van alle doorgelichte landbouwbedrijven, werd vastgesteld dat het kunstmestregister niet correct werd bijgehouden. De meeste landbouwers kregen hiervoor een waarschuwing. Bij 4 landbouwers werd er een maatregel opgelegd om op periodieke basis gegevens door te sturen (kunstmestfacturen). De meeste vaststellingen gingen over het ontbreken van meststoffen in het register, het gebruiken van foute inhoudswaarden of het niet tijdig invullen van het digitale register. In enkele gevallen was het voor de landbouwer ook niet duidelijk dat er zowel een gebruiksregister als een verhandelingsregister moest ingevuld worden.

Eén van de gebiedsgerichte maatregelen van MAP 6 is dat landbouwers met percelen in gebiedstype 2 en 3 een toenemend percentage vanggewassen of andere geldige gewascombinaties moeten verbouwen²⁴. De vanggewassen moeten tijdig ingezaaid worden en moeten aangehouden worden overeenkomstig de bepalingen volgens het GLB. Voor elke landbouwer heeft de Mestbank een referentiepercentage bepaald bij de start van MAP 6. Het percentage in te zaaien vanggewassen of andere geldige gewascombinaties moet gedurende de looptijd van MAP 6 gradueel verhogen tot +10% in gebiedstype 2 en +20% in gebiedstype 3 tegen 2022.

5.7.1 Extreme weersomstandigheden voor 2023

In oktober en november 2023 heeft Vlaanderen ernstige wateroverlast gekend. Dit heeft de landbouwwerkzaamheden, de oogst van de hoofdteelt en de inzaai van de nateelt in die periode bemoeilijkt. Dit betekent dat het teeltplan bij een groot aantal landbouwers onverwacht gewijzigd moest worden. Bij normale omstandigheden dienen deze aanpassingen aan het teeltplan ook te gebeuren in de verzamelaanvraag. Gelet op de uitzonderlijke situatie heeft de Mestbank in november 2023 gecommuniceerd dat de verzamelaanvraag niet aangepast moest worden naar de reële situatie op de getroffen percelen. Dit maakt dat de aangegeven nateelten in de verzamelaanvraag van 2023 geen correcte weergave zijn van de reële situatie bij de landbouwers die nog dergelijke werkzaamheden na oktober hadden gepland.

Vóór oktober 2023 konden de landbouwwerkzaamheden zoals gepland uitgevoerd worden. Vanggewassen die voor 15 september 2023 ingezaaid moesten worden, zouden dus ingezaaid moeten zijn geweest zonder problemen. Landbouwers, waarbij het (tekort aan) gerealiseerd areaal enkel bestond uit deze gewascombinatie, werden om die reden wel beoordeeld door de Mestbank voor het naleven van de vanggewasverplichting.

5.7.2 Doelareaal vanggewassen en laag-risico nateelten in gebiedstype 2 en 3 voor 2023

Op basis van het referentiepercentage en de vooropgestelde, jaarlijkse graduele toename, berekent de Mestbank jaarlijks het doelareaal van elke landbouwer. Het doelareaal is de minimum oppervlakte bouwland in gebiedstype 2 en 3, waarop de landbouwer een geldige teeltcombinatie moet inzaaien. In 2023 moesten 7.537 landbouwers voor in totaal 58.963 ha de extra vanggewasverplichting in gebiedstype 2 en 3 naleven. Dat is 64% van het aantal landbouwers met bouwlandpercelen in gebiedstype 2 en 3. Ze deden dat onder de reguliere vorm van de vanggewasverplichting of onder de vorm van een equivalente maatregel (uitgezonderd de equivalente maatregel niet-nitraatgevoelige hoofdteelt op 80% van het bouwland – zie verder).

Om het doelareaal voor 2023 te berekenen, werd overeenkomstig het Mestdecreet het referentiepercentage verhoogd met 10% in gebiedstype 2 en 20% in gebiedstype 3.

Bedrijven met een vrijstelling van de gebiedsgerichte maatregel zijn niet opgenomen in deze cijfers.

Vrijstellingen van de vanggewasverplichting in 2023

Landbouwers met een geldige vrijstelling op basis van een positieve bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu, zijn vrijgesteld van de gebiedsgerichte vanggewasmaatregel en moeten geen doelareaal realiseren.

Het ging in 2023 in totaal om 3.067 landbouwers die bouwlandpercelen hadden in gebiedstype 2 of 3 (= 26% van het totaal aantal landbouwers met bouwlandpercelen in gebiedstype 2 en 3) met een geldige

²⁴ Een gedetailleerd overzicht van de vanggewasverplichting is terug te vinden op:

https://www.vlm.be/nl/themas/Mestbank/gebiedsgerichte_aanpak/gebiedsgerichte_maatregelen/verplichte_vanggewassen/Paginas/default.aspx

vrijstelling. Op basis van het referentiepercentage en van het areaal bouwland in gebiedstype 2 of 3, kan ingeschat worden dat deze landbouwers 26.990 ha doelareaal zouden gehad hebben als ze niet over een geldige vrijstelling hadden beschikt.

Equivalente maatregelen in 2023

Landbouwers konden in 2023 kiezen voor een equivalente maatregel, als alternatief voor de gebiedsgerichte vanggewasmaatregel in gebiedstype 2 en 3. In 2023 waren vier equivalente maatregelen mogelijk, nl. inzaai onbeteelde stroken, afvoer van oogstresten, een nateelt wintergranen na nitraatgevoelige hoofdteelten en een niet-nitraatgevoelige hoofdteelt op 80% van het bouwland. Landbouwers die voor deze laatste equivalente maatregel kozen, moesten geen doelareaal realiseren.

Landbouwers konden tot 15 november via het Mestbankkloket hun aanvraag equivalente maatregel indienen (of terug intrekken). Finaal vroegen 429 landbouwers een equivalente maatregel aan; 427 landbouwers kozen voor wintergranen na nitraatgevoelige hoofdteelten. Omwille van de weersomstandigheden is een groot deel van dit wintergraan niet ingezaaid geweest.

Verder koos 1 landbouwer voor de equivalente maatregel afvoer van oogstresten en 1 landbouwer voor de equivalente maatregel niet-nitraatgevoelige hoofdteelt op 80% van het bouwland. De landbouwer met deze laatste equivalente maatregel moest vanwege deze keuze geen doelareaal realiseren. Hij/zij had ongeveer 16 ha doelareaal moeten realiseren als hij/zij niet voor de equivalente maatregel had gekozen.

Vanggewasovereenkomsten 2023

Landbouwers kunnen een overeenkomst sluiten met een andere landbouwer om aan hun verplichting tot het inzaaien van vanggewassen te voldoen. De landbouwer die voor een andere landbouwer vanggewas inzaait, is de aanbiedende landbouwer. De landbouwer die een andere landbouwer vanggewas laat inzaaien in zijn plaats is, de begunstigde landbouwer. Bij een vanggewasovereenkomst komen beide partijen overeen dat de aanbiedende landbouwer een deel van de verplichting van de begunstigde landbouwer zal inzaaien; uiteraard in gebiedstype 2 of 3.

Aan de vanggewasovereenkomst zijn enkele voorwaarden gekoppeld²⁵.

In 2023 waren er 64 overeenkomsten, waarvan 33 voor gebiedstype 2 en 31 voor gebiedstype 3. Hierbij namen de aanbiedende landbouwers 99 ha doelareaal in gebiedstype 2 en 128 ha doelareaal in gebiedstype 3 over van de begunstigde landbouwers.

5.7.3 Gerealiseerde areaal vanggewassen en laag-risico nateelten in gebiedstype 2 en 3 in 2023

Na maïs en aardappelen waren de weers- en bodemomstandigheden in 2023 zo extreem nat dat vanggewassen, laag-risico nateelten en de wintergranen (als equivalente maatregel) nauwelijks nog ingezaaid geraakten of aangehouden konden blijven. Daarom werd hierop geen evaluatie meer gedaan van het gerealiseerd areaal vanggewassen.

Van de 7.537 landbouwers die een doelareaal hadden in 2023, zijn daarom slechts 134 landbouwers effectief beoordeeld op het naleven van de vanggewasverplichting. Dit zijn bedrijven waar het tekort aan gerealiseerd areaal enkel bestond uit hoofdteelten waar uiterlijk 15 september een vanggewas kon ingezaaid worden. Van deze beoordeelde groep bleken, na de bezwaarbehandeling, 86 hun verplichting nagekomen (64%). 38 landbouwers moeten een boete betalen (totaal boetebedrag 39.500 euro).

²⁵ Een overzicht van alle voorwaarden is terug te vinden op https://www.vlm.be/nl/themas/Mestbank/gebiedsgerichte_aanpak/gebiedsgerichte_maatregelen/verplichte_vanggewassen/Paginas/default.aspx#8

5.8 OPVOLGING VAN DE MESTOPSLAG

Omdat een slechte staat van de mestopslag een belangrijk risico inhoudt op nutriëntenverliezen, worden terreincontroles uitgevoerd op de mestopslag bij landbouwbedrijven. Deze worden voornamelijk gebiedsgericht ingezet in gebieden met een slechtere waterkwaliteit of gaan door naar aanleiding van een melding. Hierbij wordt ook nagegaan of er geen erfsappen verloren gaan, zoals silosappen die vrijkomen bij de opslag van maïs of andere (voeder)gewassen.

Het inbreuk-percentage bij de terreincontroles van de mestopslag blijft hoog. **Van de 311 landbouwbedrijven waarbij de mestopslag gecontroleerd werd in 2023**, werden **bij 49% overtredingen** vastgesteld. Voor veel landbouwers blijft het moeilijk om, zeker in de winterperiode met veel regenval en volle mestopslagen, de mestopslag correct te beheren. Bij 9 bedrijven werden er ook inbreuken vastgesteld tegen de correcte opslag van silovoeders en het beperken van de vervuiling veroorzaakt door erfsappen. In de meest ernstige gevallen werd een PV opgesteld (27% van de gecontroleerde bedrijven). **Bij hercontroles is het inbreukpercentage gevoelig lager**. Dit wijst erop dat de gecontroleerde landbouwers zich in orde stellen met hun mestopslag na een controle door de Mestbank.

Zoals voorgaande jaren, hadden de overtredingen in 2023 voornamelijk betrekking op de **opslag van vaste dierlijke mest zoals het ontbreken of niet mestdicht zijn van de 3 muren rond de vaste mestopslag, de afvloeit van mestsappen of het ontbreken van een citerne voor de opvang van mestsappen**. Een knelpunt bij het toezicht op de mestopslag is dat ondergrondse opslagplaatsen voor mengmest moeilijk te controleren zijn. Het vermoeden heerst dat veel oude mestkelders niet meer volledig mestdicht zijn en de impact daarvan is onvoldoende gekend.

De terreincontroles van de mestopslag worden voornamelijk gebiedsgericht ingezet in VODKA-gebied (zie 4.5.2) of gaan door naar aanleiding van een melding. Er wordt nagegaan of de constructie van de opslag voldoet aan de voorwaarden van de Vlarem-reglementering (voor de ingedeelde inrichtingen) en of er een degelijke mestopslag aanwezig is (voor de niet-ingedeelde inrichtingen, zoals particuliere paardenhouders).

Naast de staat van de mestopslag, controleren de inspecteurs van de Mestbank of er geen erfsappen afstromen. Erfsappen zijn vloeistoffen die ontstaan bij activiteiten op het erf, zoals silosappen die vrijkomen bij de opslag van maïs of andere (voeder)gewassen, maar ook regenwater dat afstroomt van de kuilplaat of van het erf. Zelfs in een kleine hoeveelheid hebben die een grote impact op de waterkwaliteit.

In 2023 werden er bij 311 landbouwbedrijven of particulieren terreincontroles van de mestopslag uitgevoerd. Bij 75 van deze bedrijven is één of meerdere hercontrole(s) uitgevoerd om de opvolging van afspraken na te gaan (sommige hercontroles vonden plaats bij een bedrijf dat in het voorgaande jaar bezocht werd). Er werden ook nog heel wat opvolgcontroles uitgevoerd binnen de maand na de aanvankelijke controle. Deze controles worden dan in hetzelfde dossier opgenomen en behandeld.

Bij 153 bedrijven werden overtredingen vastgesteld en werd er waar nodig aangemaand om de mestopslag conform de Vlarem-regelgeving aan te passen (49% van de 311 gecontroleerde bedrijven).

Het inbreukpercentage bij controles van de mestopslag blijft hoog. Voor veel landbouwers blijft het moeilijk om, zeker in de winterperiode met veel regenval en volle mestopslagen, de mestopslag correct te beheren. Bij mestopslagplaatsen die niet overdekt zijn, ontstaan er veel mestsappen door veel regenval. Deze mestsappen moeten opgevangen worden maar de citerne bij de mestopslag is vaak te klein waardoor de mestsappen moeten overgepompt worden naar de grote mestkelder. Wanneer er geen overloop is naar de mestkelder moet dit manueel gebeuren, wat soms vergeten wordt. Bij oudere mestopslagen kunnen met verloop van tijd scheuren ontstaan waarlangs mestsappen kunnen wegstromen. Bij lange winters geraakt de opslag te vol met een groter risico op nutriëntenverliezen als gevolg. Met een goed beheer van de mestopslag kunnen veel problemen vermeden worden.

Bij 9 bedrijven werden er ook inbreuken vastgesteld tegen de correcte opslag van silovoeders en het beperken van de vervuiling veroorzaakt door erfsappen. Verharde oppervlakten vangen veel regenwater op, wat vervuild raakt als deze niet schoon worden gehouden. First-flush systemen kunnen worden gebruikt om geconcentreerde erfsappen op te vangen, maar verdund water stroomt vaak rechtstreeks af. Om het verlies van silosappen te minimaliseren, is goed beheer van de opslagplaatsen essentieel: silo's maximaal afdekken, schoonhouden en voeder inkuilen op een goed moment met een hoog drogestofgehalte. Landbouwers die natte pulp opslaan van groenteverwerkende bedrijven in hun silo's, moeten voldoende opslagcapaciteit hebben om extra silosappen op te vangen. Met voldoende aandacht kan een goede aanpak worden gerealiseerd.

Bij hercontroles is de nalevingsgraad veel beter. Bij 4 bedrijven waar een hercontrole werd uitgevoerd in 2023 werden er opnieuw overtredingen vastgesteld en werden de gevraagde werken niet correct of volledig uitgevoerd (5% van de 75 bedrijven met hercontrole). Deze bedrijven worden verder opgevolgd.

In de meest ernstige gevallen, waar vaak ook al sprake was van lozing van nutriënten naar het oppervlaktewater, of wanneer een aanmaning niet werd nageleefd, werd een proces-verbaal (PV) opgesteld. Dit was in 2023 het geval bij 84 bedrijven (27% van de 311 gecontroleerde bedrijven).

Bij 92% van de overtredingen in 2023, hadden de inbreuken betrekking op de permanente opslag van vaste dierlijke mest. Deze vaststellingen hadden vooral betrekking op het ontbreken of niet mestdicht zijn van de 3 muren rond de vaste mestopslag, de afvloeit van mestsappen uit de mestopslag of de opvangciterne eventueel met lozing tot gevolg en het helemaal ontbreken van een citerne voor het opvangen van deze mestsappen.

Bij mestkelders en -silo's voor de opslag van vloeibare mest waren de meest voorkomende vaststellingen lekken waarbij de mest wegvloede of opslagen die niet volledig afgedekt waren van de buitenlucht. Hierbij dient er wel opgemerkt te worden dat het veel eenvoudiger is om duidelijke vaststellingen te doen bij een bovengrondse opslagplaats (meestal voor vaste mest) dan bij een ondergrondse opslagplaats (meestal voor mengmest). Het vermoeden heerst dat veel (oude) mestkelders niet volledig mestdicht zijn. Een VITO studie is momenteel opgestart om de 'Beste Beschikbare Technieken' (BBT) te bepalen voor de bouw van ondergrondse mestopslag, met specifieke aandacht voor preventieve maatregelen om emissies via lekkage uit bestaande mestopslagen te voorkomen of te verminderen.

Bij grondloze glastuinbouw wordt voedingswater met meststoffen toegediend aan gewassen. Voedingswater dat niet opgenomen wordt door de gewassen, drainwater genoemd, moet opgevangen worden. Drainwater wordt vaak opnieuw gebruikt als voedingswater via een recirculatiesysteem. Wanneer het drainwater niet meer bruikbaar is als voedingswater, ontstaat een reststroom, spuistroom genoemd. Spuistroom is een meststof en moet conform het Mestdecreet correct opgeslagen en afgezet worden.

In 2023 werden 22 risicobedrijven met grondloze tuinbouw doorgelicht. Deze bedrijven worden gericht geselecteerd o.b.v. risicoanalyse of komen op de radar van Bedrijfsdoorlichting naar aanleiding van de meting van hoge nitraatgehalten in de nabijgelegen waterlopen van de betrokken bedrijven.

Bij 20 bedrijven (90% van de doorgelichte bedrijven) werden gevolgen opgelegd in 2023. Bij 19 van deze bedrijven zijn maatregelen opgelegd (86%), bij 1 bedrijf werden er ambtshalve gegevens gerectificeerd (5%), bij 4 bedrijven werd een boete opgelegd voor het niet correct indienen van de aangifte of voor het niet naleven van de mestbalans op bedrijfsniveau (gemengde bedrijven).

De vastgestelde inbreuken zijn gelijkaardig aan voorgaande jaren en hebben vooral betrekking op nutriëntenverliezen of een risico op nutriëntenverliezen. Dit werd niet alleen rechtstreeks vastgesteld via lekkende folies of lekken in leidingen van voedingswater maar ook het drainwater werd niet altijd of niet voldoende opgevangen. Maatregelen om een aanpassing van de bedrijfsvoering te doen om (mogelijke) nutriëntenverliezen te vermijden, werd bij 13 bedrijven opgelegd in 2023. Dit kan zijn het voorzien van extra opvang voor drainwater, plastic folie vervangen, goten en eindkappen nakijken en herstellen, ondergrondse leidingen laten controleren door een gespecialiseerde firma, Vaak werd hierbij ook gevraagd om de vooruitgang van de werken te melden aan de Mestbank (verplichte melding). Verder ontbraken er bij 6 bedrijven verschillende gegevens op de aangifte of op de verzamelaanvraag.

Een uitdaging voor de Mestbank blijft het kunnen vaststellen van lozingen. Deze gebeuren voornamelijk op piekmomenten in de zomer, wanneer er een verhoogde behoefte is aan voedingswater, terwijl er nog een tekort is aan opvangcapaciteit voor het drainwater. Pieklozingen vormen een ernstig risico omdat er op korte tijd veel nutriënten in het milieu verloren gaan.

5.10 OPVOLGING VAN DE MESTVERWERKING

Sinds 1 januari 2022 is er een debietmeterplicht om de massa- en nutriëntenstromen naar en van de installaties goed te kunnen opvolgen. Bij de administratieve controles op de naleving van de debietmeterplicht in 2023 voldeed 88% van de installaties. Uit een controle van elke installatie op terrein, bleken er meestal geen grote knelpunten of problemen in verband met de debietmeterplicht.

Bij de doorlichting van risicobedrijven worden nog veel problemen vastgesteld bij de registratie van de massastromen naar en van de installaties en bij de mestsamenstelling van de aan- en afvoerstromen. De milieu-impact van deze vaststellingen is groot aangezien dit betekent dat er in realiteit minder mest verwerkt wordt. Van de 11 mestverwerkingsinstallaties die doorgelicht werden in 2023, werden bij 6 installaties (54%) boetes opgelegd, onder meer voor een balansoverschrijding, inbreuken tegen de vervoersreglementering en het niet naleven van doorlichtingsmaatregelen. Vijf mestverwerkingsbedrijven kregen ook maatregelen.

Op terrein worden gerichte controles uitgevoerd bij risico installaties waarbij de staat van de installatie en de risico's op nutriëntenverliezen worden nagegaan. Bij 40% van de 67 op terrein gecontroleerde mestverwerkingsinstallaties in 2023, werden inbreuken vastgesteld. In de meeste gevallen, is de vaststelling ernstig en wordt een PV opgemaakt. Vele overtredingen zijn toe te schrijven aan nalatigheid van de uitbater van het verwerkingsbedrijf. De terreincontroles zijn in grote mate gericht en daardoor niet representatief voor alle mestverwerkingsinstallaties, maar wijzen wel op de grote milieurisico's die gepaard gaan met de uitbating van de installaties. Deze dienen goed onderhouden te worden en met verscherpte aandacht uitgbaat te worden om incidenten te voorkomen.

5.10.1 Administratieve opvolging van de verplichte mestverwerking

In bepaalde situaties zijn landbouwers verplicht om een bepaalde hoeveelheid mest te laten verwerken. Dit is het geval als de landbouwer mestverwerkingsplichtig is of als de landbouwer uitgebreid heeft via mestverwerking. De Mestbank gaat na of deze bedrijven voldoende mest verwerkt hebben via een evaluatie van het aantal mestverwerkingscertificaten (MVC) en de transportgegevens.

Mestverwerkingsplicht

De mestverwerkingsplicht omvat de basismestverwerkingsplicht en de bijkomende verwerkingsplicht door overnames van NER-D met 25% mestverwerking. De basismestverwerkingsplicht is de hoeveelheid mest (uitgedrukt in kg N) die een bedrijf in een bepaald productiejaar moet verwerken en wordt berekend in functie van het mestoverschot en de gemeentelijke productiedruk van dierlijke mest²⁶. Landbouwers die NER-D overnemen mits mestverwerking, moeten bovenop de eventuele basismestverwerkingsplicht jaarlijks 25% van de overgelaten NER-D verwerken²⁷.

Elk jaar meldt de Mestbank begin juli de mestverwerkingsplicht aan de betrokken bedrijven, waarna de bedrijven tot 30 september²⁸ hebben om te zorgen dat ze over voldoende MVC beschikken. Vervolgens controleert de Mestbank de certificatenrekening van de betrokken bedrijven.

In 2021 waren 609 landbouwers verplicht om 6,8 miljoen kg N te verwerken in kader van de basisplicht. Daarnaast moesten 852 landbouwers 1,9 miljoen kg N bijkomend verwerken door overnames met mestverwerking. Na evaluatie, voldeden 3 bedrijven niet aan de basisplicht en 74 bedrijven niet aan de bijkomende plicht. Eén bedrijf voldeed niet aan beide verplichtingen. Bij 60% van de bezwaren werd om laattijdige overdrachten van mestverwerkingscertificaten gevraagd.

In 2022 waren 561 landbouwers onderhevig aan de basismestverwerkingsplicht met een te verwerken hoeveelheid van ongeveer 6,4 miljoen kg N. Ook moesten 858 landbouwers ongeveer 1,9 miljoen kg N bijkomend verwerken door overnames met mestverwerking. De rapportering van de naleving hiervan kan pas in 2025 gebeuren.

Uitbreiding na bewezen mestverwerking

Voor de bedrijven die in het verleden een uitbreiding na bewezen mestverwerking toegekend kregen, beoordeelt de Mestbank elk jaar of het bedrijf voldoende mest verwerkt en voldoet aan alle voorwaarden om de uitbreiding te behouden. Voor productiejaar 2022 werden in totaal 5.443 uitbreidingsdossiers van 2.185 landbouwers geëvalueerd.

Samen hadden deze landbouwers een aangevraagde uitbreiding toegekend gekregen van 19,0 miljoen kg N. In totaal moesten deze landbouwers 22,8 miljoen kg N extra verwerken in 2022.

94% van de geëvalueerde uitbreidingsdossiers werd positief geëvalueerd. Bij 341 dossiers van 232 landbouwers werd daarentegen niet aan alle voorwaarden voldaan om de uitbreiding te behouden (4% van de geëvalueerde dossiers).

Bij een negatieve evaluatie van de NER-MVW van een bepaald productiejaar wordt de hoeveelheid NER-MVW steeds geannuleerd vanaf 1 januari van het daaropvolgende productiejaar. In totaal is ondertussen 11,6 miljoen NER-MVW geannuleerd, overeenkomend met 7,4 miljoen kg N.

²⁶ Meer info op https://www.vlm.be/nl/themas/Mestbank/mest/mestbewerking_verwerking/verwerkingsplicht/Paginas/default.aspx

²⁷ Meer info op [Overname van nutriëntenemissierechten \(NER-D\) | Vlaamse Landmaatschappij \(vlm.be\)](https://www.vlm.be/nl/themas/Overname-van-nutriëntenemissierechten-(NER-D)-|Vlaamse-Landmaatschappij-(vlm.be))

²⁸ [Bent u mestverwerkingsplichtig? Kijk uw certificatenrekening na voor 30 september 2024 | Vlaamse Landmaatschappij \(vlm.be\)](https://www.vlm.be/nl/themas/Mestbank/mest/mestbewerking_verwerking/verwerkingsplicht/Paginas/default.aspx)

5.10.2 Opvolging van de massa- en nutriëntenstromen naar en van mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties via debietmeters

De Mestbank legt voorschriften op aan de mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties om de massa- en nutriëntenstromen goed te kunnen opvolgen en fraude te voorkomen. Sinds 1 januari 2022 is er een 'slimme' debietmeterplicht. Bij alle installaties met vloeibare meststromen moeten debietmeters geïnstalleerd zijn op alle aan- en afvoerpunten en op sleutelposities in de installatie. Niet-vloeibare meststromen worden verder opgevolgd via weegbruggen. De geregistreerde gegevens, zoals tijdstippen en volumes, maar ook de gegevens van de transportdocumenten, worden in realtime doorgestuurd naar de Mestbank, waardoor de controlemogelijkheden toenemen. Met de verzamelde gegevens kan de Mestbank administratieve controles uitvoeren en onregelmatigheden opsporen. Bovendien kunnen toezichthouders de gegevens in realtime raadplegen voor efficiëntere controles en biedt het ook kansen voor gerichte meststaalnames. Ook bij bedrijfsdoorlichting, kan er via de debietmeters bv. gemakkelijker geverifieerd worden of de aangeleverde mest op het transportdocument daadwerkelijk in de installatie wordt verwerkt.

Mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties en producenten van andere meststoffen met een debietmeterplicht, moeten beschikken over een door de Mestbank goedgekeurd infrastructuurplan. Dit infrastructuurplan bevat alle externe en interne leidingen van de installatie en geeft aan waar debietmeters zijn geïnstalleerd.

Administratieve controle van de debietmeters bij mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties

Eind 2023 beschikken 155 mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties en 21 producenten van andere meststoffen over een goedgekeurd infrastructuurplan.

Een aanzienlijk deel van de mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties was begin 2022 nog niet in orde met de debietmeterplicht. Gedurende 2022 is hierin een grote vooruitgang gemaakt, mee door een intensief controle- en sanctioneringstraject. Er werden aan 106 installaties 175 boetes opgelegd, waarvan 60 recidive-boetes. Er werden in totaal 43 transportverboden opgelegd aan 39 installaties. Eind 2022 was ruim 90% van de installaties in orde met de debietmeterplicht.

Ook in 2023 zette de Mestbank verder in op controles van de naleving van de debietmeterplicht. De Mestbank controleerde voor de mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties in 2023 de maanden februari, september en december op de naleving van de debietmeterplicht. Dit resulteerde in boetes bij 19 installaties (12% t.o.v. het totaal).

De producenten andere meststoffen worden geëvalueerd per jaar in kader van de debietmeterplicht. Hierbij werd dezelfde evaluatieprocedure gevolgd als bij de mestbewerkings- en mestverwerkingsinstallaties. Bij de tweede evaluatie voor 2023 werden dezelfde evaluatiecriteria gebruikt als bij de 2de evaluatieperiode van de mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties. Hiervoor werden 4 boetes opgelegd.

Controle van de debietmeters bij mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties op terrein

In het najaar van 2022 werd er gestart met een terreincontrole van de debietmeters waarbij elke mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallatie gecontroleerd wordt. Deze terreincontrole liep door in 2023. Dit gebeurt in het kader van een geïntegreerde actie door de verschillende diensten van de Mestbank (dossierbeheer, bedrijfsdoorlichting of handhaving).

Via de terreincontrole wordt nagegaan of het infrastructuurplan de situatie op het bedrijf correct weergeeft, of de debietmeters geïnstalleerd zijn en of er geen by-pass mogelijkheden zijn. Er wordt gecheckt of de door de debietmeters geregistreerde gegevens overeenkomen met de realiteit.

Eind 2023 waren al een groot deel van de mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties bezocht. Hieruit bleek dat er meestal geen grote knelpunten of problemen in verband met de debietmeterplicht waren. De grootste fouten die opgemerkt werden zijn het niet correct bijhouden van de registers van de interne analoge debietmeters, soms zijn er aanpassingen aan het infrastructuurplan nodig of zijn bijkomende verzegelingen van mogelijke af- of aanvoerpunten nodig.

Sensibiliserende actie controle debietmeters – AGR-GPS en transportdocumenten

De aangevoerde en afgevoerde hoeveelheden van en naar de verwerkingsinstallaties, zoals geregistreerd door de debietmeters, kunnen vergeleken worden met de hoeveelheden vermeld op de transportdocumenten en met het aantal vrachten volgens de AGR-GPS-signalen. De vergelijking van debietmeting, transportdocumenten en AGR-GPS-signalen werd uitgevoerd voor alle transporten met MAD en burenregeling van december 2023. De betrokken partijen kregen een overzicht van deze vergelijking, met de aanduiding van de vastgestelde fouten. Dit is een sensibiliserende actie, er worden geen gevolgen gekoppeld aan de vastgestelde fouten. Het doel is de betrokken partijen aan te sporen om waar nodig fouten op mestafzetdocumenten te corrigeren en in de toekomst alle registraties correct te doen. Wanneer een verwerkingsinstallatie echter voor een groot aantal transporten geen debietmeterregistratie heeft bij aanvoer of afvoer, wordt een boete opgelegd wegens het niet voldoen aan de debietmeterplicht. Wanneer geen enkele aanvoer of afvoer geregistreerd werd, wordt een transportverbod opgelegd.

In december 2023 waren er 4.836 mestafzetdocumenten van en naar mestverwerking. Bij 89% van de documenten komt het aantal vrachten overeen met de debietmeting én met AGR-GPS. Er waren in die periode 393 meldingen van vervoer van en naar mestverwerking met burenregeling. Bij 86,5% van de meldingen in kader van burenregeling, komt het aantal vrachten overeen met de debietmeting én met AGR-GPS. AGR-GPS is wel niet in alle gevallen verplicht.

De meest voorkomende fout is het ontbreken van de debietmeting, wat voorkomt bij 4,3% van de mestafzetdocumenten en 3,5% van de burenregelingen. Daarnaast komt bij 4,0% van de mestafzetdocumenten het aantal vrachten op het document niet overeen met het aantal geregistreerde debietmetingen, maar wel met het aantal vrachten AGR-GPS. Omgekeerd komt in 1,1% van de gevallen de geregistreerde debietmetingen wel overeen met het document, maar AGR-GPS niet.

Ook het gemelde tonnage van het transport (mestafzetdocument of burenregeling) werd vergeleken met de geregistreerde debietmeting. Bij 75,4% van de mestafzetdocumenten waarvoor een debietmeting geregistreerd is, is er geen afwijking of een afwijking kleiner dan 5%. Bij burenregeling is dat 81,0%.

5.10.3 Administratieve opvolging van mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties

Berekening van mestverwerkingscertificaten (MVC)

De Mestbank reikt MVC uit aan mestverwerkingsinstallaties voor de hoeveelheid stikstof uit Vlaamse dierlijke mest die ze hebben verwerkt.

Bij de berekening van de MVC werd tot voor 2020 enkel rekening gehouden met de massa- en stikstofstromen. Vanuit de vaststelling dat de fosfaatstromen vaak niet in evenwicht zijn en er bijgevolg indicaties zijn van fictieve verwerking, werd de berekeningswijze van de MVC bijgestuurd. Vanaf 2020 wordt voor iedere niet bewezen of niet afgezette kilogram fosfaat een hoeveelheid stikstof in mindering gebracht bij de toekenning van MVC.

In 2023 werden daardoor 1,71 miljoen MVC niet toegekend aan 56 installaties. 14 installaties dienden bezwaar in, waarvan er 4 (deels) gegrond werden bevonden. Hierdoor is 0,25 miljoen MVC bijkomend toegekend.

Daarnaast heeft de evaluatie van de debietmeterplicht (zie 4.11.2) ook geleid tot het inhouden van MVC bij de installaties die niet voldeden aan de debietmeterplicht. In 2023 werden er hierdoor bij 7 mestbe- en mestverwerkingsinstallaties 13.235 MVC in mindering gebracht. 13 installaties dienden bezwaar in, waarvan er 1 gegrond was (met een verwaarloosbaar effect op het totaal aantal MVC).

5.10.4 Doorlichting van risico-mestverwerkingsinstallaties

In 2023 werd bij 11 risico-mestverwerkingsbedrijven een bedrijfsdoorlichting uitgevoerd. Bij 9 van deze installaties (81%) leidde dit al tot gevolgen. Bij 5 installaties werden er maatregelen opgelegd.

Zowel in de afgelopen jaren, zijn veel vaststellingen gericht op transportdocumenten, zoals het niet of niet correct voor- en namelden van burenenregelingen, het ontbreken van overdrachten, en onregelmatigheden bij een vergelijking met weeggegevens. De bedrijfsdoorlichters signaleren problemen bij de registratie van massastromen naar en van mestverwerkingsinstallaties, evenals bij de samenstelling van aan- en afvoerstromen. Ruwe mest wordt vaak aangeleverd met te hoge inhoudswaarden, terwijl eindproducten zoals effluent doorgaans met te lage waarden worden afgevoerd. Dit impliceert dat er in werkelijkheid minder mest wordt verwerkt door deze installaties dan de transportdocumenten aangeven. Het nemen van voldoende stalen, zowel bij de aan- als afvoer, in combinatie met de juiste registratie van de aan- en afgevoerde massa's is van cruciaal belang. Vandaar het belang van de installatie van debietmeters (zie ook 4.11.2).

Bij 6 installaties werden boetes opgelegd (54% van de doorgelichte mestverwerkingsinstallaties). Bij 3 mestverwerkingsinstallaties werden er in 2023 boetes opgelegd voor het overschrijden van de mestbalans. Het gaat hier over zware boetes voor ernstige overtredingen (zie ook 4.15.1). Verder werden bij 2 bedrijven boetes opgelegd voor niet correct naleven van doorlichtingsmaatregelen en 2 boetes voor het niet of niet correct bijhouden van de verplichte registers. Verder werden er bij 3 bedrijven boetes opgelegd voor inbreuken tegen de transportreglementering.

5.10.5 Omgevingscontroles van mestverwerkingsinstallaties

De toezichthouders van de Mestbank voerden ook in 2023 omgevingscontroles uit op de sites van mestverwerkingsinstallaties, ter detectie en preventie van nutriëntenverliezen naar het milieu. Deze omgevingscontroles worden gedeeltelijk gericht ingezet, naar aanleiding van een melding van derden, een vraag van de politie of het toevallig ontdekken van calamiteiten door de toezichthouders o.a. tijdens het nemen van meststalen. Een aantal bezoeken werden uitgevoerd n.a.v. de opmaak van een risicolijst. Hierbij werd ook samengewerkt met de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving (Omgevingsinspectie). Beide toezichthouders ondersteunen daarbij elkaar in de uitgebreide controle en werken samen om een ruim scala van parameters te controleren. De inspecteurs komen voornamelijk op risico installaties terecht.

In 2023 werden 87 omgevingscontroles uitgevoerd op mestverwerkingsinstallaties. Hierbij werden 67 verschillende exploitaties bezocht. Gezien de grote milieu-impact van inbreuken, werd de voorbije jaren meer ingezet op controles bij mestverwerkingsinstallaties.

Tijdens de omgevingscontroles van mestverwerkingsinstallaties wordt de staat van de opvangbekkens nagegaan, het mestver(be)werkingsproces gecontroleerd en wordt het risico op overlopen, scheuren of verzakken van de verschillende opslagen beoordeeld. Daarnaast wordt ook nagegaan of er voldoende voorzorgmaatregelen op het bedrijf aanwezig zijn om het overlopen van de opslagbekkens te voorkomen en geurhinder te minimaliseren. Er wordt gecontroleerd of er geen effluent gelekt wordt via drainagebuizen. Ook worden er, indien er transporten plaatsvinden, stalen genomen van het effluent of het digestaat om na te gaan of deze producten eenzelfde inhoud hebben als dat er vermeld wordt op het transportdocument.

Bij 27 van de 67 gecontroleerde exploitaties in 2023 (40%) werden inbreuken vastgesteld, waaronder ernstige inbreuken zoals lozing van effluent door lekkages aan het doek van het bekken, of door het te hoog vullen van het effluentbekken, lozing door het overlopen van opslagen, en inbreuken op de 1069-regelgeving voor de export van meststoffen (Tabel 13). Hiervoor werd steeds een PV opgemaakt. Veel overtredingen zijn toe te schrijven aan nalatigheid en hadden voorkomen kunnen worden (bv. te hoog vullen van effluentbekkens, onvoldoende veiligheidssystemen, scheuren in het effluentbekken door laattijdig vernieuwen van de folie).

Tabel 13 Aantal inbreuken vastgesteld bij terreincontroles van mestverwerkingsinstallaties in 2023, per soort inbreuk, samen met het aantal aanmaningen of raadgevingen en processen-verbaal (PV's)

Type inbreuk	Aantal inbreuken	Aanmaning of raadgeving	PV
Lozing uit het effluentbekken, de opslag van ruwe mest of het luchtwassysteem	13	2	11
Veiligheidsmarge van 50 cm bij effluentbekken niet nageleefd, zonder lozing	7	7	
Trekgaten mestkelder niet veilig afgedicht	2	2	
Slechte staat van de effluentlagune	2	1	1
Opslag dikke fractie in de buitenlucht of niet degelijke opslag ruwe mest	4	1	3
Poort opslag dikke fractie niet aanwezig of gesloten	7	6	1
Inbreuk 1069-regelgeving: onvoldoende scheiding reine en onreine zone, onvoldoende ontsmetting tussen beide zones, te weinig temperatuursondes aanwezig	3	3	
Geen (degelijk) opvangvat voor mest bij vul- of aftappunten	1		1
Luchtwassysteem van de verwerking niet in werking	1		1
Totaal	40	22	18

5.11 CONTROLES VAN MESTTRANSPORTEN

De voorschriften verbonden aan het mestvervoer, zoals het voormelden in een digitale toepassing en de opvolging via AGR-GPS van bepaalde types mesttransporten, stelt de Mestbank in staat om een groot deel van de mesttransporten in Vlaanderen gericht op te volgen. **Mestproductie die door de landbouwers geplaatst wordt op de eigen landbouwgronden wordt niet opgevolgd door AGR-GPS.** Naar schatting wordt 35% van de mestproductie in Vlaanderen op eigen gronden gebruikt in 2023.

Uit de administratieve evaluatie van het AGR-GPS systeem blijkt dat **bij veel erkende mestvoerders (60%) nog vaak een onregelmatigheid** wordt vastgesteld **bij het gebruik van het AGR-GPS systeem.** Bij deze administratieve beoordeling is het moeilijk om na te gaan of het gaat over een administratieve vergetelheid of een bewuste fraude. Bij Bedrijfsdoorlichting worden de AGR-GPS-signalen van risico mestvoerders gericht gecontroleerd. **Bij 85% van de 14 doorgelichte risicovoerders in 2023 werd vaststellingen gedaan, voornamelijk met betrekking tot het niet of niet correct gebruiken van het AGR-GPS systeem vanuit nonchalance of fraude.** De meeste erkende mestvoerders kregen hiervoor boetes.

Bij 11% van de 1.528 terreincontroles van mesttransporten in 2023 werden onregelmatigheden vastgesteld, wat in lijn ligt met voorgaande jaren. De meest voorkomende inbreuken tegen de vervoersreglementering zijn het niet (correct) gebruiken van het AGR-GPS systeem, het niet opmaken van een burendocument en een grote groep van lichte overtredingen.

In MAP 6 zijn er gebiedsgerichte maatregelen opgenomen voor het transport van meststoffen. Zo moet het transport van vloeibare dierlijke mest met een burendocument naar afnemers met percelen in gebiedstype 2 of 3 met een AGR-GPS app gebeuren. **Voor 7% van de burendocumenten waarbij de AGR-GPS-app verplicht was, werden geen AGR-GPS-signalen ontvangen.** De **verplichting dat vanaf 1 augustus alle vervoer van vloeibare dierlijke mest naar gebiedstype 2 en 3 moet gebeuren met een erkende mestvoerder met AGR-GPS,** wordt volgens de terreincontroles van het vervoer **goed nageleefd.**

5.11.1 Voormelden van mesttransporten en AGR-GPS verhogen de controleerbaarheid

Standaard moet mest vervoerd worden door een erkende mestvoerder met een mestafzetdocument (MAD) en AGR-GPS-tracering. Van deze strenge vervoersregel zijn afwijkingen mogelijk voor specifieke transporten, zoals mest naar eigen grond, de burenregeling (vnl. toegepast tussen landbouwers), het verzenddocument (vnl. gebruikt voor de export van gehygiëniseerde eindproducten van verwerkingsinstallaties en voor het transport van groen- en gft-compost) en het grensboerdocument (voor landbouwers op de grens met Nederland of Wallonië)²⁹.

Aan de mesttransporten zijn een aantal voorschriften gebonden, die de opvolging door het Mestbank vergroten. Zo worden mesttransporten door erkend mestvoerders opgevolgd via AGR-GPS. Ook transporten van vloeibare dierlijke mest met een burenregeling naar afnemers in gebieden met een slechtere waterkwaliteit en bepaalde burenregelingen naar mestverwerkingsinstallaties, moeten met een AGR-GPS-app gebeuren. De najaarsbemesting met vloeibare dierlijke mest op akkers in gebieden met een slechtere waterkwaliteit, moet uitgevoerd worden door een erkende mestvoerder met AGR-GPS.

Ook het voormelden van de mesttransporten verhoogt de controleerbaarheid. Elk transport door een erkende mestvoerder, een erkend verzender of een grensboer moet vooraf gemeld worden via het Mest Transport Internet Loket (MTIL) waarbij een digitaal transportdocument wordt aangemaakt met alle gegevens over het transport. Burenregelingen worden geregistreerd in het loket burenregelingen en het registratiebewijs moet aanwezig zijn tijdens het transport. Transporten met een burenregeling van en naar mestverwerking, moeten uiterlijk de dag voor het vervoer aan de Mestbank gemeld worden via het Mestbankloket.

Voor landbouwers die zelf (of door een loonwerker) eigen mest uitrijden op eigen landbouwgrond voorziet de mestwetgeving een uitzondering en is geen transportdocument vereist. Volgens een inschatting wordt 35% van de Vlaamse mestproductie gebruikt als 'eigen mest op eigen grond' in 2023.

5.11.2 Administratieve opvolging vervoer

Evaluatie van het AGR-GPS-systeem bij erkend mestvoerders

In 2023 werden 325.069 mestafzetdocumenten (MAD) aangemeld door 727 erkende mestvoerders, waarvan 39.456 MAD werden afgelast. Van 1,7% van de in totaal 285.613 gereden MAD werden geen AGR-GPS-signalen ontvangen. Uitgedrukt ten opzichte van het aantal mestvoerders, blijkt deze onregelmatigheid nog geregeld voor te komen. Van de 727 erkende mestvoerders met MAD in 2023 had 60% minstens één MAD zonder AGR-GPS-signalen. Bij defecten aan het AGR-GPS toestel of aan het erkend voertuig die niet meteen kunnen hersteld worden, kan de Mestbank toestemming verlenen om te rijden zonder AGR-GPS. Maar deze defecten verklaren maar een vierde van de MAD waarvoor geen signalen ontvangen werden in 2023.

Bij de administratieve evaluatie van de AGR-GPS-signalen is het moeilijk om na te gaan of het gaat over een vergetelheid of een bewuste fraude. De administratieve evaluatie van het AGR-GPS systeem is daarom ingebed in de risicoanalyse voor een gerichte bedrijfsdoorlichting van erkende mestvoerders. Bij een doorlichting worden de AGR-GPS-signalen in detail bekeken en vergeleken met de gegevens van het MAD.

De Mestbank voert geregeld administratieve controleacties uit van alle MAD die uitgevoerd werden op een bepaalde dag. Hierbij wordt gecontroleerd of AGR-GPS werd gebruikt, of er afgelaste MAD zijn met AGR-GPS-signalen en wordt nagegaan of het aantal vrachten op het MAD overeenkomt met de AGR-GPS-signalen. De vastgestelde fouten worden beboet. Ook MAD die op het moment van controle niet

²⁹ Een overzicht van alle types mesttransporten en de voorwaarden die eraan verbonden zijn, is terug te vinden op: [Transport | Vlaamse Landmaatschappij \(vlm.be\)](https://www.vlm.be/transport/vlaamse-landmaatschappij)

zijn nagemeld, worden beboet wegens laattijdige namelding. Het doel van die controleacties is een betere naleving van alle verplichtingen, ook buiten de controleperiodes.

In 2023 werden verspreid over het jaar 5 dagen gecontroleerd, goed voor 3.843 gecontroleerde mestafzetdocumenten en 408 betrokken mestvoerders. 73 erkende mestvoerders kregen voor 153 foute MAD boetes opgelegd, waarbij 13 erkende mestvoerders op meerdere datums werden beboet. Procentueel gaat het over 4% van gecontroleerde mestafzetdocumenten en 18% van gecontroleerde mestvoerders. De opgelegde boetebedragen variëren van 50 tot 2.000 euro.

Evaluatie van de AGR-GPS-app bij burenregelingen

Wie vloeibare dierlijke mest met een burenregeling vervoert, naar een afnemer met percelen in gebiedstype 2 of gebiedstype 3, moet een AGR-GPS-app gebruiken. Ook bij het vervoer van vloeibare dierlijke mest met burenregeling naar een bewerkings- of verwerkingseenheid die de goedkeuring heeft van de Mestbank om met een recente weegbrug in plaats van debietmeter te werken, moet de AGR-GPS-app worden gebruikt.

In 2023 werd een controle uitgevoerd op de burenregelingen van 1 januari 2023 tot en met 16 mei 2023. Voor burenregelingen zonder AGR-GPS werd een boete opgelegd. Deze boete bedraagt 400 euro per burenregeling en werd opgelegd aan zowel de aanbieder als de afnemer. Voor die periode gaat het om 33 burenregelingen naar een bewerkings- of verwerkingseenheid met weegbrug, waarvan 6,1% zonder AGR-GPS en 1.093 burenregelingen met een afnemer met percelen landbouwgrond in gebiedstype 2 of gebiedstype 3, waarvan 7,1% zonder AGR-GPS.

Evaluatie van nameldingen op MTIL

Elk transport van dierlijke mest en andere meststoffen dat gereden wordt door een erkende mestvoerder of erkende verzender moet ook uiterlijk binnen de zeven dagen nagemeld worden in MTIL (Mest Transport Internet Loket), dat toegankelijk is via het Mestbankloket. Een tijdige bevestiging zorgt er voor dat de aanbieder en afnemer van de meststoffen accurate transportgegevens kunnen raadplegen op het Mestbankloket. Mestvoerders krijgen een melding op MTIL als er nog openstaande nameldingen zijn. Bij erkende mestvoerders en erkende verzenders die na afloop van een jaar en na een waarschuwing nog steeds MAD's of VD's niet hebben nagemeld of afgelast, wordt de procedure tot schorsing opgestart.

De transporten worden doorgaans correct nagemeld. In 2023 werd geen enkele mestvoerder geschorst.

Evaluatie van de aan- en afvoer bij mogelijke verzamelpunten

Landbouwers die op regelmatige basis mest ontvangen in opslag en die mest daarna weer afvoeren naar één of meerdere landbouwers, worden volgens het Mestdecreet beschouwd als mestverzamelpunt. Een mestverzamelpunt heeft specifieke verplichtingen met betrekking tot het vervoer van mest, het bijhouden van een register, en het bepalen van de mestinhoud. Bovendien moet alle aan- en afvoer op het mestverzamelpunt gebeuren door een erkende mestvoerder. De Mestbank spoort deze mestverzamelpunten op o.b.v. een controle van de aan- en afvoergegevens en maant hen aan zich in orde te stellen met alle verplichtingen.

In 2022 werden 42 landbouwers aangeschreven na controle van de aan- en afvoer in 2021. In 2023 werden deze landbouwers opnieuw gecontroleerd, 40 landbouwers hebben intussen een uitbating als mestverzamelpunt of hebben de activiteiten van opslag stopgezet. Voor de overige 2 landbouwers werd een transportverbod opgelegd voor alle aan- en afvoer op hun bedrijf totdat ze zich in orde hebben gesteld.

Evaluatie van transporteurs op verzenddocumenten

Transporten met verzenddocumenten mogen niet uitgevoerd worden door erkende mestvoerders. Als het transport uitgevoerd wordt door een erkende mestvoerder, moet een mestafzetdocument opgemaakt worden en moet het AGR-GPS-systeem gebruikt worden. Een erkende mestvoerder die transport doet met een verzenddocument, begaat een zware overtreding. Het Mestdecreet voorziet hiervoor een boete van 400 euro per document.

Aan 5 erkende mestvoerders werd een boete opgelegd voor vervoer met één of meerdere verzenddocumenten in maart of april 2023, overeenkomend met 0,73% van de in totaal 685 erkende mestvoerders met transporten in de gecontroleerde periode. Er werd een boete opgelegd voor 13 verzenddocumenten, dat is 0,13% van het totaal aantal verzenddocumenten in die maand.

5.11.3 Terreincontroles van mesttransporten

De terreincontroles worden gericht uitgevoerd dankzij de AGR-GPS-opvolging bij erkende mestvoerders en bepaalde transporten met burenregeling. Daarnaast worden ook andere transporten zonder AGR-GPS-opvolging gecontroleerd, weliswaar niet gericht. Er wordt samengewerkt met het Agentschap Wegen & Verkeer dat (vanaf 2021 samen met de Vlaamse Belastingdienst VLABEL) bepaalde controles van mesttransporten kan uitvoeren en kan terugkoppelen met de Mestbank. Ook met politiediensten worden soms controledagen opgezet.

In 2023 vonden er 1.528 controles van mesttransporten plaats waarvan 1.496 op het terrein. De andere transportcontroles werden administratief uitgevoerd naar aanleiding van een andere terreincontrole, zoals een opbrengingscontrole, of een controle door de politie.

De transportcontroles worden deels gericht ingezet in gebieden met een slechtere waterkwaliteit. 35% van de transportcontroles werd uitgevoerd in VODKA-gebied. Dit betekent een grotere controledruk in VODKA-gebied (met 523 transportcontroles in 35 gemeenten) dan buiten VODKA-gebied (met 994 transportcontroles in een 265-tal gemeenten).

In 2023 werd bij 516 verschillende transporteurs een transportcontrole uitgevoerd, waaronder 307 erkende mestvoerders en 14 erkende verzenders.

Tijdens deze controles werden er 1.148 mestafzetdocumenten, 108 burenregelingen en 184 verzenddocumenten gecontroleerd. Daarnaast werden ook 88 transporten van het type “eigen mest eigen grond” (EMEG) gecontroleerd. In het geval van een transport uitgevoerd door een erkend mestvoerder wordt ad random ook een controle uitgevoerd van de erkenningsvoorwaarden.

Bij 161 transportcontroles (11% van het totaal aantal uitgevoerde transportcontroles) werden onregelmatigheden vastgesteld i.v.m. de vervoersreglementering. Het globale inbreukpercentage bij de transportcontroles in 2023 ligt daarmee terug in lijn met de jaren vóór 2022. Toen werden er meer lichte overtredingen vastgesteld door een controle op het doorkomen van het chassisnummer van de oplegger bij het doorsturen van AGR-GPS-berichten.

Er worden verschillen vastgesteld naargelang het type mesttransport. Bij 24% van de gecontroleerde burensregelingen werden inbreuken vastgesteld, wat meer is dan bij de gecontroleerde mestafzetdocumenten (11%). Er werden inbreuken gepleegd door 84 verschillende erkende mestvoerders (27% ten opzichte van het totaal aantal gecontroleerde erkende mestvoerders).

In 2023 werden er in totaal 183 inbreuken vastgesteld. Omdat er meer dan één soort inbreuk kan vastgesteld worden bij één transportcontrole en omdat eenzelfde inbreuk kan toegeschreven worden aan meerdere betrokkenen bij één transportcontrole, is het totaal aantal inbreuken groter dan het totaal aantal transportcontroles waarbij inbreuken werden vastgesteld. Dit maakt ook dat een evaluatie van de nalevingsgraad, op niveau van de individuele inbreuken moeilijk is.

De meest voorkomende inbreuken tegen de vervoersreglementering zijn een grote groep van lichte overtredingen (met o.a. inbreuken op de opmaak, melding en voorlegging van vervoersdocumenten alsook eerder kleine onregelmatigheden bij de werking van het AGR-GPS toestel zoals het niet-doorkomen van het chassisnummer), het niet of niet correct gebruiken van AGR-GPS en het niet opmaken van een burensregelingdocument (Tabel 14).

Bij ernstige onregelmatigheden of recidive wordt een administratieve geldboete opgelegd. Bij de overige onregelmatigheden wordt in de meeste gevallen een aanmaning gegeven. Bij 38% van de inbreuken werd een aanmaning gegeven en bij 62% een administratieve geldboete opgelegd.

Het transport van vloeibare dierlijke mest naar akkers in gebiedstype 2 of 3 vanaf 1 augustus, moet worden uitgevoerd door een erkende mestvoerder met AGR-GPS. In 2023 werden 101 transporten van vloeibare dierlijke mest naar akkers in gebiedstype 2 of 3 gecontroleerd. Bij 46 controles had de landbouwer een vrijstelling voor de gebiedsgerichte maatregelen. Hierdoor hoeft men geen gebruik te maken van een erkende mestvoerder om de mest op te brengen. In 53 andere gevallen werd correct gebruik gemaakt van een erkende mestvoerder. Bij 2 controles werd een inbreuk vastgesteld op de verplichting om te werken met een erkende mestvoerder, maar werd er gereden met een burensregelingsdocument met GPS opvolging. Doordat de opvolging door de Mestbank toch kon gebeuren via de GPS-app werd beslist om deze landbouwers aan te manen.

Tabel 14 Aantal inbreuken vastgesteld bij terreincontroles van mesttransporten in 2023, samen met het aantal aanmaningen en administratieve geldboetes

Inbreuk	Aantal inbreuken	% t.o.v. totaal aantal inbreuken	Aanmaning	Geldboete
Zware overtredingen tegen de vervoersregelgeving				
Erkend mestvoerder gebruikt het AGR-GPS systeem niet correct bij elke rit	35	19%	24	11
Aanbieder of afnemer vermeldt op het transportdocument een metsamenstelling gebaseerd op een niet geldige analyse	10	5%	0	10
Erkende mestvoerder gebruikt het AGR-GPS systeem niet	9	5%	1	8
Erkende mestvoerder vermeldt op het transportdocument een metsamenstelling gebaseerd op een niet geldige analyse	9	5%	0	9
Burenregeling is niet opgemaakt	16	9%	3	13
Erkend mestvoerder die mest vervoert zonder de vereiste documenten op te maken of zonder dat het transport voorafgaandelijk gemeld is	7	4%	0	7
Erkend mestvoerder heeft het transport foutief of na 60 dagen nog niet na- of afgemeld	12	7%	2	10
De erkende mestvoerder die meststoffen transporteert met niet erkende voertuigen	9	5%	1	8
Geen opmaak van een inscharringscontract voor het overbrengen van meststoffen	2	1%	1	1
Aanbieder of afnemer die meststoffen aanbiedt of ontvangt zonder dat de vereiste documenten opgemaakt zijn en zonder dat het transport gemeld is	10	5%	0	10
Uitvoeren van een burenenregeling zonder GPS-opvolging	3	2%	2	1
Een transport met een burenenregeling die vooraf gemeld moest worden, werd niet vooraf aan de Mestbank gemeld.	1	1%	0	1
Transport zonder gebruik te maken van een erkende mestvoerder	2	1%	2	
Lichte overtredingen tegen de vervoersregelgeving				
Erkend mestvoeder heeft het transport te laat, tussen de 7 ^{de} en 60 ^{ste} dag na transport, nagemeld	13	7%	4	9
Overige overtredingen i.v.m. het transport van meststoffen via MAD die vallen onder de categorie van de lichte overtredingen (VLAREME)	43	23%	28	15
Overige overtredingen i.v.m. het transport van meststoffen via burenenregeling die vallen onder de categorie van de lichte overtredingen (VLAREME)	2	1%	1	1
Totaal	183		69	114

5.11.4 Doorlichting van risico-mestvoeders en verzamelpunten

In 2023 werden 14 erkende mestvoeders doorgelicht. Dit kon het gevolg zijn van een risicoanalyse maar ook van het doorlichten van netwerken²⁰ of op vraag van andere diensten van de Mestbank. Voor 12 erkende mestvoeders (85%) waren er gevolgen gekoppeld aan de doorlichting, die variëren in functie van de aard van de overtreding. Voor de andere erkende mestvoeders werd de doorlichting afgesloten zonder verder gevolg of met enkel een waarschuwing.

In 2023 werden er maatregelen opgelegd bij 4 erkende mestvoeders. Deze maatregelen hadden betrekking op het aanpassen van documenten en het aanpassen van de erkenning.

Bij 12 erkende mestvoeders werden er boetes opgelegd. Dit waren vooral boetes voor het niet of niet correct gebruik van het AGR-GPS systeem (bij 7 erkende mestvoeders). Bij veel van de doorgelichte erkende mestvoeders werd er vastgesteld dat zij nonchalant omspringen met het AGR-GPS systeem. 4 erkende mestvoeders kregen boetes voor het vervoeren van mest zonder geldige analyse, 3 erkende mestvoeders kregen boetes voor te laat of niet correct namelden van transporten en 1 erkende mestvoerder werd beboet omdat er mest vervoerd was zonder het opmaken van een geldig mestafzetdocument. Ook werd 1 erkende mestvoerder beboet voor het niet correct afzetten van nutriënten.

Sinds 2021 worden ook inbreuken bij erkende mestvoeders beboet die tijdens een doorlichting van een landbouwer, mestverwerkingsbedrijf of verzamelpunt vastgesteld worden. Bij 30 erkende mestvoeders werden er vaststellingen gedaan in 2023. Bij 17 erkende mestvoeders had dit betrekking op het niet of niet correct gebruik van het AGR-GPS systeem. Bij 7 erkende mestvoeders werd er een boete opgelegd voor het niet correct namelden van het mestafzetdocument, 2 erkende mestvoeders kregen een boete voor het niet opmaken van mestafzetdocumenten en 6 erkende mestvoeders voor het fout opmaken van mestafzetdocumenten.

Er werden in 2023 13 uitbaters van een verzamelpunt doorgelicht, met in totaal 17 uitbatingen. Bij 11 bedrijven werden er gevolgen gekoppeld aan de doorlichting. De vaststellingen bij de verzamelpunten waren vooral de aan- of afvoer met niet correcte samenstelling, het niet correct bijhouden van het register en het fout aangeven van de opslag. Bij 9 bedrijven werden er maatregelen opgelegd, zoals het corrigeren van documenten, het periodiek overmaken van het register, het nemen van analyses van de opgeslagen mest en het verplicht leeg maken van een opslag. 5 bedrijven kregen als maatregel om debietmeters te plaatsen om de meststromen te kunnen registreren. Bij 8 bedrijven werden er boetes opgelegd. Dit waren boetes voor het niet correct aangeven van de opslag in de aangifte (2 bedrijven) en voor het niet of niet correct bijhouden van het register (6 bedrijven), voor het op mestafzetdocumenten (laten) vermelden van mestsamenstellingen die niet door de juiste methode bepaald werden of gebaseerd zijn op een niet-geldige analyse (5 bedrijven), voor het (laten) vervoeren van mest zonder correct opgemaakt mestafzetdocument (7 bedrijven).

5.12.1 Voorschriften die bijdragen tot een correctere mestsamenstelling

Het is van belang dat landbouwers werken met een realistische mestsamenstelling. Dat kan via een forfaitaire mestsamenstelling of via regelmatige analyses van de mest. Meststalen moeten vooraf aangemeld worden in het Staalname Meldings Internet Loket (SMIL) en de analyseresultaten worden via SMIL rechtstreeks aan de Mestbank overgemaakt.

20% van de landbouwbedrijven met dierlijke mestproductie, kiest voor analyses, met verschillen naargelang de mestsoort. Voor rundvee- en varkensmest wordt meestal gekozen voor de forfait, terwijl er voor pluimveemest vaak wordt gewerkt met analyses.

De keuze voor het forfaitaire of analysesysteem ligt vast voor een bepaald jaar, maar kan later gewijzigd worden als dat beter aansluit bij de werkelijke mestsamenstelling. Men kan overschakelen van analyse naar forfait als de mestsamenstelling op basis van de mestanalyses op hun bedrijf de forfait benadert, maar niet als de afwijking te groot is. Deze controle is ingebouwd in het Mestbankloket en gebeurt automatisch bij de aanvraag. Voor transporten van mest onder het analysesysteem waarvoor geen geldige analyse beschikbaar is, wordt een geldboete opgelegd.

5.12.2 Terreincontroles van de mestsamenstelling

Door middel van staalnames van de mest controleert de Mestbank op terrein of de gebruikte mestsamenstelling overeenkomt met de werkelijke samenstelling. De meststaalnames worden niet enkel onaangekondigd en steekproefsgewijs uitgevoerd, maar ook gericht ingezet.

De samenstelling bepaald o.b.v. de controle staalname wordt vergeleken met de samenstelling vermeld op het transportdocument of, indien er geen transport is op het moment van staalname, met een nog geldig analyseresultaat (maximum 3 maanden oud) van de aanbieder van de mest. Als sterke afwijkingen worden vastgesteld, worden daar gevolgen aan gekoppeld.

In 2023 werden 807 meststalen genomen, voornamelijk van runder- en varkensmengmest en producten afkomstig uit de mestverwerking zoals effluent en digestaat. Een vergelijking van de gemiddelde samenstelling volgens het transportdocument en volgens de controle staalname is weergegeven in Tabel 15. In Figuur 57 is voor elke mestsoort het aantal stalen met een sterke afwijking weergegeven. Het aandeel stalen met een sterke afwijking is vergelijkbaar met voorgaande jaren.

Voor mengmest van runderen en mestvarkens is het gemiddelde van de N-inhoudswaarden volgens de controle staalname lager dan het gemiddelde van de N-inhoudswaarden vermeld op het transportdocument. Voor mengmest van zeugen en biggen is het gemiddeld verschil kleiner, maar het aandeel stalen met een sterke afwijking is groot (65%, zie Figuur 57). In tegenstelling tot de meeste ruwe mestsoorten, liggen de reële inhoudswaarden van effluënten volgens de analyses van de Mestbank veel hoger dan wat vermeld wordt op de transportdocumenten (Tabel 15). Bij de bemonstering van effluent is het belangrijk om de aanbevelingen te volgen uit de Code Goede Praktijk Effluentsamenstelling die VCM heeft opgemaakt i.o.v. VLM³⁰.

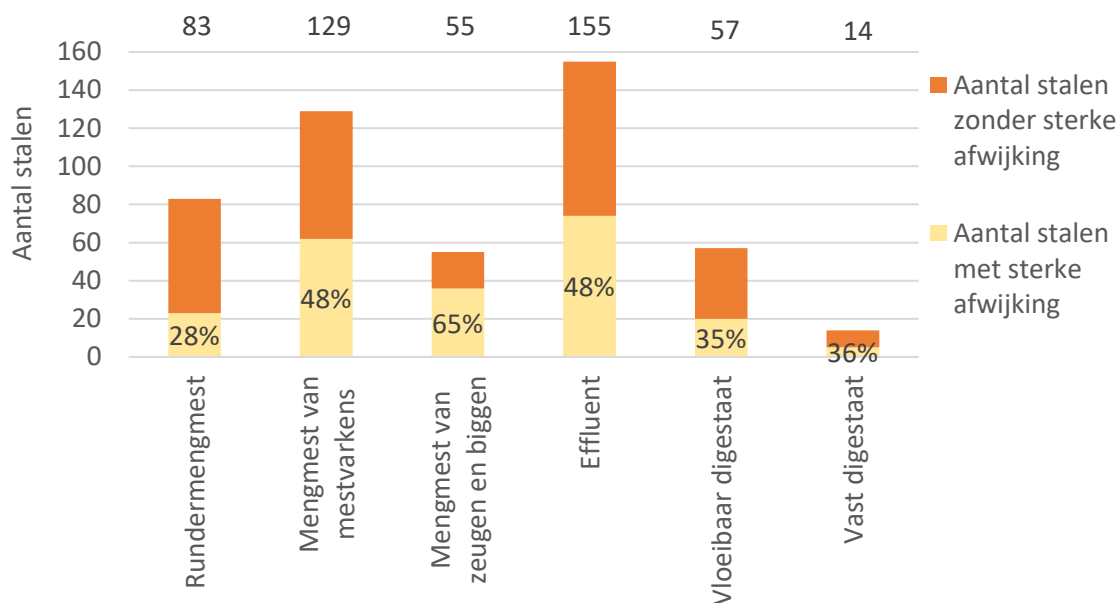
Bij de vloeibare digestaten, zijn de gemiddelde gemeten inhoudswaarden vergelijkbaar met de gemiddelde inhoudswaarden op de transportdocumenten. Bij de vaste digestaten wordt daarentegen een gemiddeld lagere samenstelling gemeten in de stalen van de Mestbank dan op de transportdocumenten. Bij de bemonstering van digestaat is het belangrijk om de aanbevelingen te volgen uit de Code Goede Praktijk Duurzaam gebruik digestaat³¹. Deze code bevat ook tips voor het beperken van de variabiliteit.

³⁰ https://cdn.digisecure.be/vcm/2018115153447406_20181024-codegoedepraktijk-effluentsamenstelling-finaal.pdf

³¹ https://www.biogas-e.be/sites/default/files/2021-04/Code%20goede%20praktijk%20duurzaam%20gebruik%20van%20digestaat_Achtergrond.pdf

Tabel 15 Resultaten van de mestanalyses van de Mestbank in 2023 per mestsoort

Mestsoort	Aantal mest-analyses	kg N/ton gemiddeld volgens transport-document	kg N/ton gemiddeld volgens analyse Mestbank	% verschil N	kg P ₂ O ₅ /ton gemiddeld volgens transport-document	kg P ₂ O ₅ /ton gemiddeld volgens analyse Mestbank	% verschil P ₂ O ₅
Rundermengmest	83	4,75	4,00	-16%	1,47	1,28	-13%
Mengmest van mestvarkens	129	6,71	5,35	-20%	3,77	2,94	-22%
Mengmest van zeugen en biggen	55	3,29	3,15	-4%	1,67	1,58	-5%
Effluent	163	0,46	0,70	52%	0,20	0,35	78%
Vloeibaar digestaat	57	5,03	5,12	2%	1,69	1,68	0%
Vast digestaat	14	13,01	12,36	-5%	32,22	26,08	-19%

Figuur 57 Resultaten van de mestanalyses van de Mestbank in 2023 per mestsoort: aantal stalen met en zonder sterke afwijking

De Mestbank legt maatregelen op als sterke afwijkingen worden vastgesteld bij de mestanalyses, zoals het verplicht gebruiken van het analysesysteem, een aanpassing van de inhoudswaarden op alle transportdocumenten, een voormeldingsplicht van staalnames en het inkorten van de geldigheidstermijn van de analyses.

5.13 OPVOLGING VAN LOZING VAN MESTSTOFFEN

De terreincontroles op potentiële lozing van meststoffen gaan in grote mate gericht door na ontvangst van een melding. Bij 81% van de 175 dossiers die in 2023 werden opgevolgd in het kader van lozingen, werd er effectief een lozing vastgesteld of was er een reëel risico op lozing. Omwille van de directe milieu-impact, treedt de Mestbank streng op via het opstellen van een PV. Ook wordt er vrijwel altijd een hercontrole uitgevoerd om na te gaan of de lozing een halt werd toegeroepen en de gemaakte afspraken werden nagekomen.

Controles op lozing van meststoffen vinden vaak plaats na ontvangst van een melding van particulieren, andere inspectiediensten of politie. Daarnaast kunnen lozingen toevallig vastgesteld worden tijdens andere terreincontroles. De afhandeling van bepaalde dossiers kan gebeuren in samenwerking met andere inspectiediensten. In 2023 werden 175 dossiers opgevolgd met betrekking tot een potentiële lozing van meststoffen, waarvan 146 initiële controles en 29 opvolgcontroles.

In 81% van de gevallen (141 dossiers) werd er effectief een lozing vastgesteld of was er een reële mogelijkheid tot lozing in de nabije toekomst. Er werden meer lozingen vastgesteld dan in voorgaande jaren, mede onder invloed van de natte weersomstandigheden. Deze 141 dossiers worden gelinkt aan 130 verschillende bedrijven. Er werden 123 processen-verbaal opgesteld en 2 bestuurlijke maatregelen uitgeschreven. Bestuurlijke maatregelen moeten ervoor zorgen dat de lozing direct een halt wordt toegeroepen en dat het risico op een nieuwe lozing voorkomen wordt, meestal na het opleggen van aanpassingen aan een constructie op het bedrijf. Indien een bestuurlijke maatregel niet wordt opgevolgd, kan een nieuw proces verbaal opgemaakt worden en een dwangsom gebruikt worden om de betrokkene te dwingen stappen te ondernemen. Bestuurlijke maatregelen worden opgelegd bij ernstige vaststellingen of mogelijks onwillende betrokkenen.

Bij de meeste dossiers wordt een hercontrole uitgevoerd. Dit gebeurt vaak binnen de week na de eerste vaststelling, dan wordt geen afzonderlijk dossier opgesteld. Bij 2 hercontroles op hetzelfde bedrijf werden er opnieuw inbreuken vastgesteld met lozing tot gevolg. Aan dit bedrijf werd een dwangsom opgelegd. Lozingen kunnen betrekking hebben op verschillende soorten bedrijven (tuinbouw-, veeteelt- of be-verwerkingsbedrijf) of kunnen diverse oorsprongen hebben (lekkages uit mestopslagen, opbrenging van meststoffen op het perceel, gevaar op lozing van erfsappen) (Tabel 16). Op een bedrijf kunnen er zich meerdere lozingssituaties voordoen.

Tabel 16 Oorsprong van de lozing bij de terreincontroles op lozing in 2023, bij één controle kunnen meerdere lozingen worden vastgesteld

Oorsprong lozing	Aantal
Mestopslag vaste mest	65
Opbrenging van meststoffen	15
Mestopslag be-verwerking	9
Mestopslag mengmest	8
Mestopslag op de kopakker	21
Spuistroom bij glastuinbouw	11
Erfsappen	16
Totaal	145

5.14 OPGELEGDE SANCTIES VOOR OVERTREDINGEN MESTWETGEVING

In de voorgaande hoofdstukken werd dieper ingegaan op de vaststellingen bij de verschillende controleprocessen van de Mestbank. Voor inbreuken tegen de mestwetgeving kan de Mestbank verschillende sancties opleggen.

Na een **doorlichting** kan de Mestbank aan de landbouwer of uitbater maatregelen opleggen. In 2023 werden in totaal **570 maatregelen opgelegd aan 140 landbouwers of uitbaters** (65% van de doorgelichte landbouwers of uitbater). Naast de rectificatie van gegevens (21%), zijn het verplicht bijhouden en/of overmaken van stavingsstukken aan de Mestbank (bv. kunstmestfacturen of een bemestingsregister ...) (26%), het nemen van mestanalyses (13%) en verplicht gebruik van een bepaalde mestsamenstelling (7%), de meest courante maatregelen.

In 2023 legde de Mestbank **4.855 boetes** op, voor een totaal van **7,4 miljoen euro**, waarvan 91% opgelegd werden na een administratief controleproces. De boetes die opgelegd werden na een terreincontrole of een bedrijfsdoorlichting vertegenwoordigen 9% van het totale aantal boetes maar wel 69% van het totaal opgelegde boetebedrag.

Naast de administratieve boetes, voorziet het Mestdecreet ook in een aantal **strafbepalingen voor ernstige overtredingen**. De vaststelling van heel ernstige overtredingen leidt tot een proces-verbaal (PV) dat wordt bezorgd aan het parket. In de meeste situaties besluit het parket om het dossier niet strafrechtelijk te behandelen en door te sturen naar de afdeling Handhaving van het departement Omgeving die beslist of een minnelijke schikking of boete wordt opgelegd.

5.14.1 Maatregelen na bedrijfsdoorlichting

Na een doorlichting kan de Mestbank aan de landbouwer of uitbater maatregelen opleggen. In 2023 werden in totaal 246 doorlichtingen uitgevoerd bij 214 landbouwers of uitbaters. Bij 140 landbouwers of uitbaters, of bij 65% van het totaal, werden er maatregelen opgelegd of werden gegevens ambtshalve aangepast (rectificaties). Bij 123 exploitanten (57%) werden er enkel maatregelen opgelegd.

Er werden in totaal 570 maatregelen opgelegd, waarvan 121 rectificaties van gegevens (Tabel 17). Meest opgelegde maatregelen zijn het verplicht bijhouden en/of overmaken van stavingsstukken aan de Mestbank (bv. kunstmestfacturen, datatracks van transporten, beweidingsregisters... overmaken, bijhouden en periodiek overmaken van een bemestingsregister, maandelijks doorsturen van het verplichte register van een verzamelpunt, ...), het nemen van mestanalyses en verplicht gebruik van een bepaalde mestsamenstelling. Aanpassingen aan de bedrijfsvoering om nutriëntenverliezen te vermijden, werden ook frequent opgelegd. Daarnaast werd ook de verplichte melding (bv. wanneer een staalname zal uitgevoerd worden, of als er bepaalde werken aan een opslag uitgevoerd zijn), het uitvoeren van een bedrijfsevaluatie of het verplicht nemen van bodemstalen op bepaalde percelen, en het verplicht transport met een erkend mestvoerder geregeld opgelegd.

Tabel 17 Overzicht van het aantal opgelegde maatregelen naar aanleiding van bedrijfsdoorlichtingen in 2023

Opgelegde maatregelen/rectificaties	Aantal	Percentage t.o.v. totaal
Aan- of afvoerverbod van een bepaalde mestsoort	14	2,5%
Aanpassen bemestingspraktijk	3	0,5%
Aanpassen erkenning erkend mestvoerder	2	0,4%
Aanpassen mestsamenstelling voor gehele/gedeeltelijke herrekening van de afvoer	2	0,4%
Bedrijfsevaluatie	21	3,7%
Bedrijfsvoering aanpassen ivm (mogelijke) nutriëntenverliezen	31	5,4%
Beperken van de periode waarin een analyse resultaat gebruikt kan worden	13	2,3%
Buiten gebruik stellen	2	0,4%
Derogatie verboden op perceelsgroep of bedrijf	5	0,9%
Gegevens of stavingsstukken bijhouden en/of overmaken (eventueel periodiek)	148	26,0%
Nemen van bodemstalen	23	4,0%
Nemen van mestanalyses	75	13,2%
Opmaken of wijzigen van transportdocument	5	0,9%
Plaatsen van (extra) debietmeters	5	0,9%
Rectificatie	121	21,2%
Specifieke maatregel	14	2,5%
Verplicht wegen van alle transporten	1	0,2%
Verplicht werken met BR-app	4	0,7%
Verplicht werken met EM	15	2,6%
Verplichte melding	27	4,7%
Verplichte mestsamenstelling gebruiken	39	6,8%
Totaal	570	

5.14.2 Boetes via de Mestbank

In Tabel 18 wordt een overzicht gegeven van het initieel aantal opgelegde boetes in 2023. In totaal werden er 4.855 boetes opgelegd, voor een totaal bedrag (rekening houdend met kwijtscheldingen en verminderingen tot 30 juni 2024) van 7,4 miljoen euro.

Hierbij zijn 4.415 (91%) van de boetes opgelegd na een administratief controleproces. Deze boetes bedroegen 2,3 miljoen euro of 31% van het totaal opgelegde boetebedrag in 2023. De boetes die opgelegd werden na een terreincontrole of een bedrijfsdoorlichting vertegenwoordigen 9% van het totale aantal boetes maar wel 69% van het totaal opgelegde boetebedrag.

De 6 boetes voor balansoverschrijding op een uitbating nemen het grootste aandeel van het opgelegd boetebedrag in (31%). Hierna volgen de boetes voor balansoverschrijding op een landbouwbedrijf (12%) en de boetes voor NER-overschrijding (10%).

Tabel 18 Overzicht van het initieel aantal opgelegde boetes voor de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2023, en de opgelegde bedragen (*inclusief kwijtscheldingen en verminderingen voor de periode van 1 januari 2023 tot en met 30 juni 2024)

Boete	Aantal dossiers	Opgelegd bedrag (euro)*
Verzuim aangifte	1.743	406.450
<i>Verzuim aangifteplicht landbouwers</i>	1.579	371.975
<i>Verzuim aangifteplicht erkend mestvoerder</i>	18	3.950
<i>Verzuim aangifteplicht bewerkers/verwerkers</i>	8	800
<i>Verzuim aangifteplicht andere meststoffen</i>	13	2.600
<i>Verzuim aangifteplicht verzamelpunten</i>	22	5.825
<i>Verzuim aangifteplicht diervoederproducenten</i>	55	12.650
<i>Verzuim aangifteplicht kunstmestproducenten</i>	48	8.650
Foutieve aangifte	78	25.000
Niet uitvoeren van een verplichte nitraatresidubepaling	354	173.250
Balansoverschrijding op een landbouwbedrijf	68	917.260
Balansoverschrijding op een uitbating	6	2.289.694
Overschrijden nutriëntenemissierechten	762	751.728
Niet voldoen aan de mestverwerkingsplicht	108	137.083
Niet of onvoldoende inzaaien vanggewas	758	399.337
Niet naleven van de equivalente maatregel inzaaien vanggewas	36	103.690
Niet bijhouden registers	58	53.750
<i>Niet bijhouden register landbouwers</i>	28	3.750
<i>Niet bijhouden register mestverzamelpunt</i>	8	4.500
<i>Niet bijhouden register verwerkingseenheid</i>	22	45.500
Niet (correct) nemen van stalen (andere dan nitraatresidubepaling)	7	4.250
Niet (correct) naleven van de maatregelen opgelegd bij uitvoering van een bedrijfsdoorlichting	11	27.000
Het ontbreken van gegevens in het kader van de debietmeterplicht	7	5.000
Te veel mest opgebracht of laten opbrengen op perceel gelegen in natuurgebied	196	164.091
Niet opmaken van een inscharingscontract volgens de geldende mestwetgeving	19	7.600
Vermelden mestsamenstelling transportdocument door aanbieder/afnemer die niet op de juiste manier werd bepaald	41	75.400
Niet gebruiken van de AGR-GPS app bij een bureneling	115	50.400
Lichte overtreding rond vervoer of gebruik van meststoffen	131	467.500
Niet (af)melden van mesttransport door erkende mestvoerders	55	14.350

Boete	Aantal dossiers	Opgelegd bedrag (euro)*
Niet (af)melden van mesttransport door aanbieder en afnemer	1	700
Transport meststoffen door erkend mestvoerder zonder vereiste documenten of zonder het transport vooraf te melden	24	12.000
Vervoer van dierlijke of andere meststoffen zonder sluiten of melden burenregeling	27	11.600
Vervoer van meststoffen zonder een volledig en correct ingevuld verzenddocument of zonder voormelding	3	2.800
Aanbieden of afnemen van meststoffen zonder vereiste documenten of zonder melding transport	35	233.200
Niet gebruiken van AGR-GPS	124	113.850
Vermelden niet geldige analyse op transportdocument door aanbieder en/of afnemer	27	609.900
Transport met niet geldige analyse door erkend mestvoerder	18	328.200
Vervoer van dierlijke mest of andere meststoffen via een burenregeling waarbij het trekkend voertuig geen eigendom is van de aanbieder of de afnemer	2	0
Vervoer van meststoffen zonder erkenning	4	7.500
Vervoer van meststoffen door erkend mestvoerder in een voertuig dat niet opgenomen is in zijn erkenning	8	5.600
Niet tijdig of niet correct opmaken van een overdrachtsdocument	19	12.200
Niet opmaken van één of meerdere teeltfiches opgelegd als maatregel na een negatieve nitraatresiduevaluatie	6	3.750
Niet (correct) opmaken bemestingsplan(nen)	4	1.200
Totaal	4.855	7.415.333

Als de landbouwer of uitbater zijn boete niet spontaan betaalt, onderneemt de Mestbank stappen om de boete in te vorderen. De Mestbank verstuurt eerst een betalingsherinnering en geeft de mogelijkheid tot spreading of uitstel van de betaling. Zo werden in 2023 1.415 betalingsherinneringen verstuurd en 90 afbetalingsplannen toegekend.

Betaalt de landbouwer of uitbater hierna nog niet, dan geeft de Mestbank opdracht aan de gerechtsdeurwaarder om tot invordering van de schuld over te gaan. In 2023 werden 439 dwangbevelen opgelegd. Die dwangbevelen kunnen betrekking hebben op boetes die opgelegd werden in 2023 of voorgaande jaren. Dit kan leiden tot beslag op roerend goed en eventueel de openbare verkoping van dit goed.

Voor boetes die zelfs na bovenstaande stappen nog verschuldigd zijn, gaat de Mestbank over tot invorderen via de wettelijke hypotheek (en openbare verkoop van onroerend goed), het beslag op landbouwpremies, het beslag op de bankrekening of loon, en het beslag op de nutriëntenemissierechten.

5.14.3 Strafbepalingen en boetes via afdeling Handhaving van departement Omgeving

Het Mestdecreet en het Milieuhandhavingsdecreet voorzien in een aantal strafbepalingen voor ernstige overtredingen. De vaststelling van heel ernstige overtredingen leidt tot een proces-verbaal (PV) dat wordt bezorgd aan het parket³². In 2023 ging het over een 370-tal PV's in totaal.

In de meeste situaties besluit het parket om het dossier niet strafrechtelijk te behandelen en door te sturen naar de afdeling Handhaving van het departement Omgeving voor verdere behandeling. De afdeling Handhaving informeert eerst de betrokken landbouwer en stelt een minnelijke schikking voor, afhankelijk van de ernst van de inbreuk. Als de landbouwer deze niet aanvaardt, volgt een boete. Bij herhaalde overtredingen wordt de boete verhoogd. De landbouwer kan bezwaar aantekenen en in beroep gaan, maar doorgaans blijft de boete na een uitspraak van kracht. In 2023 was er een uitspraak in 223 dossiers. Er werd een totaal van 255.075 euro minnelijke schikkingen en boetes opgelegd, waarvan 96.055 euro naar aanleiding van een lozing (51 dossiers).

³² Meer informatie over de strafbepalingen is terug te vinden op <https://www.vlm.be/nl/themas/Mestbank/Controle/sancties/Paginas/default.aspx>

BIJLAGEN

Tabel 19 Aantal dieren per diercategorie per provincie in 2023

Diersoort	Diercategorie	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	Totaal
Runderen	vervangingsvee jonger dan 1 jaar	32.632	14.306	31.954	6.906	34.544	120.342
	vervangingsvee van 1 tot 2 jaar	31.191	13.925	30.852	6.776	33.413	116.157
	melkkoeien	88.791	37.352	83.779	17.171	96.805	323.898
	zoogkoeien	9.259	9.852	36.391	15.132	51.301	121.935
	mestkalveren	123.018	19.870	6.734	9.074	14.031	172.727
	runderen jonger dan 1 jaar	14.331	9.804	37.239	14.263	50.707	126.344
	runderen van 1 tot 2 jaar	14.003	9.232	38.453	12.758	51.136	125.582
	andere runderen	22.872	13.177	41.389	14.705	49.601	141.744
	Totaal Runderen		336.097	127.518	306.791	96.785	381.538
Varkens	biggen van 7 tot 20 kg	265.707	80.977	232.695	40.864	775.933	1.396.176
	beren	542	231	551	55	2.226	3.605
	zeugen, incl. biggen tot 7 kg	54.863	19.662	51.457	8.863	180.644	315.489
	andere varkens van 20 tot 110 kg	589.711	207.754	526.884	81.562	1.865.409	3.271.320
	andere varkens van meer dan 110 kg	17.297	3.944	11.530	1.994	31.622	66.387
Totaal Varkens		928.120	312.568	823.117	133.338	2.855.834	5.052.977
Pluimvee	legkippen incl. (groot)ouderdieren	2.550.914	772.215	1.546.614	144.618	2.494.813	7.509.174
	opfokpoeljen van legkippen	818.067	303.787	304.654	340	1.077.114	2.503.962
	slachtkuikens	9.184.730	3.429.804	3.671.419	856.697	9.469.651	26.612.301
	slachtkuiken ouderdieren	576.880	106.260	409.875	0	1.165.171	2.258.186
	opfokpoeljen van slachtkuiken ouderdieren	564.325	46.101	157.959	0	624.562	1.392.947
	struisvogels fokdieren	90	61	0	0	115	266
	struisvogels slachtdieren	0	0	0	0	113	113
	struisvogels van 0 tot 3 maanden	10	15	0	0	151	176
	kalkoenen slachtdieren	0	7	8.909	53	348.451	357.420
	kalkoenen ouderdieren	8	9	52	12	15	96
	ander pluimvee	130	4.695	20.309	268	51.116	76.518
Totaal Pluimvee		13.695.154	4.662.954	6.119.791	1.001.988	15.231.272	40.711.159

Diersoort	Diercategorie	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	Totaal
Andere	paarden van meer dan 600 kg	643	601	1.142	610	639	3.635
	paarden en pony's van 200 tot 600 kg	12.556	8.512	12.307	8.237	9.135	50.747
	paarden en pony's van minder dan 200 kg	2.980	1.914	3.438	1.987	2.114	12.433
	geiten jonger dan 1 jaar	7.320	907	5.129	561	3.655	17.572
	geiten ouder dan 1 jaar	21.353	8.263	18.088	1.294	9.816	58.814
	schapen jonger dan 1 jaar	3.682	2.579	5.738	4.540	9.131	25.670
	schapen ouder dan 1 jaar	8.543	5.539	10.353	7.257	13.698	45.390
	konijnen vrouwelijk op gesloten bedrijf	5.264	888	450	44	1.092	7.738
	konijnen volwassen kwekerij	716	6	38	12	57	829
	konijnen vetmesterij	0	10	19	1	17	47
	nertsen moederdier op gesloten bedrijf	0	14	0	0	0	14
Totaal Andere		63.057	29.233	56.702	24.543	49.354	222.889
Eindtotaal		15.022.428	5.132.273	7.306.401	1.256.654	18.517.998	47.235.754

Tabel 20 Netto N-productie per diercategorie per provincie in 2023 (in kg N)

Diersoort	Diercategorie	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	Totaal
Runderen	vervangingsvee jonger dan 1 jaar	912.366	397.422	872.627	186.811	936.245	3.305.471
	vervangingsvee van 1 tot 2 jaar	1.617.742	716.030	1.558.234	336.281	1.669.176	5.897.463
	melkkoeien	9.872.997	4.091.305	9.102.488	1.816.920	10.658.535	35.542.245
	zoogkoeien	505.336	528.330	1.927.611	799.282	2.709.554	6.470.113
	mestkalveren	1.011.098	163.153	55.304	74.498	115.208	1.419.261
	runderen jonger dan 1 jaar	264.678	177.543	669.187	255.889	909.678	2.276.975
	runderen van 1 tot 2 jaar	681.085	438.506	1.805.557	597.571	2.396.171	5.918.891
	andere runderen	1.505.188	859.767	2.629.488	925.363	3.125.484	9.045.290
	Totaal Runderen		16.370.490	7.372.056	18.620.497	4.992.615	22.520.051
Varkens	biggen van 7 tot 20 kg	441.964	138.974	397.448	68.927	1.384.790	2.432.103
	beren	7.401	3.492	7.790	827	27.211	46.722
	zeugen, incl. biggen tot 7 kg	934.437	333.279	851.680	146.818	3.091.220	5.357.433
	andere varkens van 20 tot 110 kg	4.407.816	1.533.640	3.736.877	607.458	13.794.457	24.080.249
	andere varkens van meer dan 110 kg	297.097	66.597	187.288	34.046	543.747	1.128.776
Totaal Varkens		6.088.715	2.075.982	5.181.083	858.076	18.841.426	33.045.283
Pluimvee	legkippen incl. (groot)ouderdieren	1.346.684	443.178	853.539	75.041	1.383.669	4.102.112
	opfokpoeljen van legkippen	149.197	55.528	57.722	44	220.808	483.297
	slachtkuikens	3.187.418	1.176.631	1.305.671	322.647	3.501.095	9.493.463
	slachtkuiken ouderdieren	272.536	46.323	230.646	0	635.148	1.184.653
	opfokpoeljen van slachtkuiken ouderdieren	71.396	1.586	11.251	0	93.944	178.177
	struisvogels fokdieren	1.208	819	0	0	1.543	3.570
	struisvogels slachtdieren	0	0	0	0	668	668
	struisvogels van 0 tot 3 maanden	28	41	0	0	417	486
	kalkoenen slachtdieren	0	6	8.036	48	314.303	322.393
	kalkoenen ouderdieren	10	11	64	15	19	119
	ander pluimvee	31	1.127	4.874	64	12.268	18.364
	Totaal Pluimvee		5.028.508	1.725.250	2.471.802	397.859	6.163.883
Andere	paarden van meer dan 600 kg	35.069	32.779	62.285	33.269	34.851	198.253
	paarden en pony's van 200 tot 600 kg	534.007	362.015	523.417	350.320	388.512	2.158.270
	paarden en pony's van minder dan 200 kg	90.681	58.243	104.618	60.464	64.329	378.336
	geiten jonger dan 1 jaar	21.740	2.694	15.233	1.666	10.855	52.189
	geiten ouder dan 1 jaar	153.528	59.411	130.053	9.304	70.577	422.873

Diersoort	Diercategorie	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	Totaal
	schapen jonger dan 1 jaar	12.151	8.511	18.935	14.982	30.132	84.711
	schapen ouder dan 1 jaar	74.751	48.466	90.589	63.499	119.858	397.163
	konijnen vrouwelijk op gesloten bedrijf	22.109	3.730	1.890	185	4.586	32.500
	konijnen volwassen kwekerij	1.167	10	62	20	93	1.351
	konijnen vetmesterij	0	4	7	0	6	17
	nertsen moederdier op gesloten bedrijf	0	11	0	0	0	11
Totaal Andere		945.204	575.873	947.089	533.709	723.799	3.725.673
Eindtotaal		28.432.916	11.749.161	27.220.472	6.782.260	48.249.159	122.433.968

Tabel 21 Evolutie van het aantal dieren per diercategorie

Diersoort	Diercategorie	2010	2014	2018	2020	2021	2022	2023
Runderen	vervangingsvee jonger dan 1 jaar	103.647	116.444	120.176	124.147	125.688	123.623	120.342
	vervangingsvee van 1 tot 2 jaar	100.173	107.095	113.029	114.823	117.066	118.132	116.157
	melkkoeien	253.334	273.180	303.991	315.107	317.950	321.152	323.898
	zoogkoeien	169.440	158.259	147.524	132.990	129.856	125.889	121.935
	mestkalveren	175.949	164.403	170.627	173.864	175.836	170.935	172.727
	runderen jonger dan 1 jaar	171.259	160.152	142.545	135.675	132.045	128.429	126.344
	runderen van 1 tot 2 jaar	164.784	157.024	142.519	131.249	129.608	126.503	125.582
	andere runderen	199.865	178.975	167.282	150.574	141.556	140.098	141.744
Totaal Runderen		1.338.451	1.315.532	1.307.693	1.278.429	1.269.605	1.254.761	1.248.729
Varkens	biggen van 7 tot 20 kg	1.627.865	1.676.757	1.577.552	1.573.530	1.571.149	1.457.405	1.396.176
	beren	6.067	5.176	4.420	4.213	4.074	3.737	3.605
	zeugen, incl. biggen tot 7 kg	438.566	408.466	364.851	356.924	352.215	324.076	315.489
	andere varkens van 20 tot 110 kg	4.083.721	4.155.719	3.949.492	3.914.446	3.862.678	3.532.625	3.271.320
	andere varkens van meer dan 110 kg	74.683	74.074	71.028	76.806	73.381	70.880	66.387
Totaal Varkens		6.230.902	6.320.192	5.967.343	5.925.919	5.863.497	5.388.723	5.052.977
Pluimvee	legkippen incl. (groot)ouderdieren	6.824.152	7.458.025	7.872.118	7.956.689	7.930.040	7.454.344	7.509.174
	opfokpoeljen van legkippen	2.199.877	2.234.384	2.427.781	2.507.670	2.619.766	2.629.753	2.503.962
	slachtkuikens	15.781.259	18.608.987	23.446.482	25.030.308	25.401.367	25.876.152	26.612.301
	slachtkuiken ouderdieren	1.475.699	1.782.266	2.085.313	2.046.237	2.233.925	2.257.097	2.258.186
	opfokpoeljen van slachtkuiken ouderdieren	874.905	1.098.676	1.279.990	1.392.394	1.373.448	1.420.816	1.392.947
	struisvogels fokdieren	361	200	281	254	265	250	266
	struisvogels slachtdieren	333	274	143	162	116	131	113
	struisvogels van 0 tot 3 maanden	233	273	145	202	200	235	176
	kalkoenen slachtdieren	188.885	255.342	329.498	359.887	389.540	371.087	357.420
	kalkoenen ouderdieren	58	46	65	54	48	60	96
	ander pluimvee	81.056	78.071	80.259	61.023	66.950	69.315	76.518
Totaal Pluimvee		27.426.818	31.516.544	37.522.075	39.354.880	40.015.665	40.079.240	40.711.159
Andere	paarden van meer dan 600 kg	4.489	3.660	3.230	3.363	3.527	3.655	3.635
	paarden en pony's van 200 tot 600 kg	33.726	38.327	41.381	44.090	46.895	48.498	50.747
	paarden en pony's van minder dan 200 kg	8.778	9.220	10.016	10.910	11.289	12.041	12.433
	geiten jonger dan 1 jaar	5.514	8.386	13.734	14.244	16.803	17.676	17.572
	geiten ouder dan 1 jaar	15.464	22.488	39.941	48.169	52.589	55.946	58.814

Diersoort	Diercategorie	2010	2014	2018	2020	2021	2022	2023
	schapen jonger dan 1 jaar	22.183	23.436	23.165	22.897	23.577	24.510	25.670
	schapen ouder dan 1 jaar	34.913	38.586	40.593	43.038	44.086	45.662	45.390
	konijnen vrouwelijk op gesloten bedrijf	10.403	7.426	8.534	8.517	7.840	8.196	7.738
	konijnen volwassen kwekerij	2.332	3.279	1.342	704	739	744	829
	konijnen vetmesterij	10.399	12.274	1.285	3.086	1.855	1.468	47
	nertsen moederdier op gesloten bedrijf	37.166	48.297	45.389	24.773	12	21	14
	nertsen volwassen kwekerij	0	0	2	36	0	0	0
	nertsen vetmesterij	4.200	1.010	0	0	0	0	0
Totaal Andere		189.567	216.389	228.612	223.827	209.212	218.417	222.889
Eindtotaal		35.185.738	39.368.657	45.025.723	46.783.055	47.357.979	46.941.141	47.235.754

Tabel 22 Evolutie van de netto N-productie per diercategorie (in kg N)

Diersoort	Diercategorie	2010	2014	2018	2020	2021	2022	2023	
Runderen	vervangingsvee jonger dan 1 jaar	2.853.827	3.201.234	3.303.985	3.412.190	3.453.516	3.395.972	3.305.471	
	vervangingsvee van 1 tot 2 jaar	5.088.849	5.435.342	5.747.116	5.832.616	5.944.800	5.998.203	5.897.463	
	melkkoeien	25.270.020	27.863.184	32.457.345	34.090.410	34.657.172	34.924.539	35.542.245	
	zoogkoeien	9.062.184	8.423.997	7.838.997	7.063.622	6.895.018	6.678.539	6.470.113	
	mestkalveren	1.444.541	1.349.749	1.400.921	1.427.474	1.443.641	1.403.411	1.419.261	
	runderen jonger dan 1 jaar	3.095.133	2.886.818	2.566.937	2.443.180	2.378.190	2.312.655	2.276.975	
	runderen van 1 tot 2 jaar	7.803.183	7.409.346	6.715.565	6.182.136	6.106.643	5.960.936	5.918.891	
	andere runderen	12.829.762	11.425.811	10.678.402	9.607.613	9.032.639	8.939.538	9.045.290	
	Totaal Runderen		67.447.500	67.995.481	70.709.267	70.059.241	69.911.619	69.613.794	69.875.710
Varkens	biggen van 7 tot 20 kg	2.937.982	3.042.964	2.846.934	2.902.351	2.879.127	2.611.918	2.432.103	
	beren	91.333	71.510	59.324	56.040	54.031	48.238	46.722	
	zeugen, incl. biggen tot 7 kg	7.670.172	7.048.891	6.222.453	6.169.100	6.041.631	5.480.418	5.357.433	
	andere varkens van 20 tot 110 kg	34.251.427	30.481.294	29.117.373	29.426.752	29.166.780	26.390.702	24.080.249	
	andere varkens van meer dan 110 kg	1.334.424	1.308.226	1.242.510	1.331.883	1.260.935	1.196.931	1.128.776	
Totaal Varkens		46.285.337	41.952.885	39.488.594	39.886.127	39.402.504	35.728.206	33.045.283	
Pluimvee	legkippen incl. (groot)ouderdieren	3.197.193	4.145.822	4.326.404	4.361.761	4.322.263	4.020.308	4.102.112	
	opfokpoeljen van legkippen	482.142	387.090	446.635	428.324	495.532	464.808	483.297	
	slachtkuikens	6.262.713	6.649.300	8.381.610	9.261.059	9.502.468	9.619.781	9.493.463	
	slachtkuiken ouderdieren	625.295	936.549	1.068.031	1.059.523	1.203.953	1.183.273	1.184.653	
	opfokpoeljen van slachtkuiken ouderdieren	126.140	153.198	153.927	168.399	165.587	174.251	178.177	
	struisvogels fokdieren	4.845	2.684	3.771	3.409	3.557	3.355	3.570	
	struisvogels slachtdieren	1.969	1.620	846	958	686	775	668	
	struisvogels van 0 tot 3 maanden	644	754	401	558	553	649	486	
	kalkoenen slachtdieren	170.374	230.319	297.207	324.618	351.365	334.721	322.393	
	kalkoenen ouderdieren	72	57	80	67	59	74	119	
	ander pluimvee	19.453	18.737	19.262	14.646	16.068	16.636	18.364	
	Totaal Pluimvee		10.890.840	12.526.131	14.698.173	15.623.322	16.062.091	15.818.631	15.787.302
	Andere	paarden van meer dan 600 kg	244.830	199.616	176.164	183.418	192.363	199.344	198.253
paarden en pony's van 200 tot 600 kg		1.434.367	1.630.047	1.759.934	1.875.148	1.994.444	2.062.620	2.158.270	
paarden en pony's van minder dan 200 kg		267.115	280.565	304.787	331.991	343.524	366.408	378.336	
geiten jonger dan 1 jaar		16.377	24.906	40.790	42.305	49.905	52.498	52.189	
geiten ouder dan 1 jaar		111.186	161.689	287.176	346.335	378.115	402.252	422.873	

Diersoort	Diercategorie	2010	2014	2018	2020	2021	2022	2023
	schapen jonger dan 1 jaar	73.204	77.339	76.445	75.560	77.804	80.883	84.711
	schapen ouder dan 1 jaar	305.489	337.628	355.189	376.583	385.753	399.543	397.163
	konijnen vrouwelijk op gesloten bedrijf	45.773	32.674	35.843	35.771	32.928	34.423	32.500
	konijnen volwassen kwekerij	4.034	5.673	2.187	1.148	1.205	1.213	1.351
	konijnen vetmesterij	4.139	4.885	464	1.114	670	530	17
	nertsen moederdier op gesloten bedrijf	47.944	38.638	36.311	19.818	10	17	11
	nertsen volwassen kwekerij	0	0	1	11	0	0	0
	nertsen vetmesterij	1.764	202	0	0	0	0	0
Totaal Andere		2.556.221	2.793.861	3.075.290	3.289.202	3.456.719	3.599.729	3.725.673
Eindtotaal		127.179.899	125.268.358	127.971.325	128.857.891	128.832.933	124.760.360	122.433.968

Tabel 23 Evolutie van de reële P₂O₅-productie per diercategorie (in kg P₂O₅)

Diersoort	Diercategorie	2010	2014	2018	2020	2021	2022	2023	
Runderen	vervangingsvee jonger dan 1 jaar	1.036.470	1.164.440	1.201.760	1.241.470	1.256.880	1.236.230	1.203.420	
	vervangingsvee van 1 tot 2 jaar	1.923.322	2.056.224	2.170.157	2.204.602	2.247.667	2.268.134	2.230.214	
	melkkoeien	9.244.326	10.192.518	11.907.289	12.538.093	12.763.795	12.856.925	13.102.969	
	zoogkoeien	4.744.320	4.431.252	3.688.100	3.324.750	3.246.400	3.147.225	3.048.375	
	mestkalveren	633.416	591.851	614.257	625.910	633.010	615.366	621.817	
	runderen jonger dan 1 jaar	1.198.813	1.121.064	997.815	949.725	924.315	899.003	884.408	
	runderen van 1 tot 2 jaar	3.163.853	3.014.861	2.736.365	2.519.981	2.488.474	2.428.858	2.411.174	
	andere runderen	5.896.018	5.279.763	4.934.819	4.441.933	4.175.902	4.132.891	4.181.448	
	Totaal Runderen		27.840.537	27.851.972	28.250.562	27.846.463	27.736.442	27.584.632	27.683.826
Varkens	biggen van 7 tot 20 kg	1.736.888	1.642.370	1.464.800	1.457.537	1.432.482	1.291.406	1.206.136	
	beren	67.753	57.472	46.740	45.174	43.331	39.412	38.182	
	zeugen, incl. biggen tot 7 kg	5.036.778	4.606.704	3.998.811	4.013.733	3.911.959	3.546.070	3.460.318	
	andere varkens van 20 tot 110 kg	17.019.445	15.883.498	14.532.757	15.079.943	14.690.664	13.425.514	12.433.524	
	andere varkens van meer dan 110 kg	848.614	830.291	760.704	826.503	771.145	726.651	689.067	
Totaal Varkens		24.709.478	23.020.336	20.803.812	21.422.890	20.849.581	19.029.052	17.827.226	
Pluimvee	legkippen incl. (groot)ouderdieren	2.404.007	3.175.464	3.264.087	3.285.021	3.128.072	2.914.759	2.911.515	
	opfokpoeljen van legkippen	391.306	372.913	405.607	407.143	445.611	421.483	414.332	
	slachtkuikens	2.896.205	3.562.410	3.975.093	4.095.782	3.983.850	3.937.940	3.825.630	
	slachtkuiken ouderdieren	868.638	1.049.052	1.137.245	1.093.627	1.164.865	1.149.082	1.134.407	
	opfokpoeljen van slachtkuiken ouderdieren	208.713	246.195	260.716	297.065	288.668	296.667	283.314	
	struisvogels fokdieren	3.538	1.960	2.754	2.489	2.597	2.450	2.607	
	struisvogels slachtdieren	1.499	1.233	644	729	522	590	509	
	struisvogels van 0 tot 3 maanden	396	464	247	343	340	400	299	
	kalkoenen slachtdieren	198.329	268.109	345.973	377.881	409.017	389.641	375.291	
	kalkoenen ouderdieren	85	68	96	79	71	88	141	
	ander pluimvee	15.401	14.833	15.249	11.594	12.721	13.170	14.538	
	Totaal Pluimvee		6.988.116	8.692.701	9.407.708	9.571.756	9.436.333	9.126.270	8.962.583
	Andere	paarden van meer dan 600 kg	134.670	109.800	96.900	100.890	105.810	109.650	109.050
paarden en pony's van 200 tot 600 kg		708.246	804.867	869.001	925.890	984.795	1.018.458	1.065.687	
paarden en pony's van minder dan 200 kg		105.336	110.640	120.192	130.920	135.468	144.492	149.196	
geiten jonger dan 1 jaar		9.484	14.424	23.622	24.500	28.901	30.403	30.224	
geiten ouder dan 1 jaar		64.021	93.100	165.356	199.420	217.718	231.616	243.490	

Diersoort	Diercategorie	2010	2014	2018	2020	2021	2022	2023
	schapen jonger dan 1 jaar	38.155	40.310	39.844	39.383	40.552	42.157	44.152
	schapen ouder dan 1 jaar	144.540	159.746	168.055	178.177	182.516	189.041	187.915
	konijnen vrouwelijk op gesloten bedrijf	49.518	35.348	33.368	33.301	30.654	32.046	30.256
	konijnen volwassen kwekerij	4.361	6.132	2.173	1.140	1.196	1.204	1.342
	konijnen vetmesterij	4.669	5.511	473	1.136	683	540	17
	nertsen moederdier op gesloten bedrijf	67.642	62.786	59.006	32.205	16	27	18
	nertsen volwassen kwekerij	0	0	1	18	0	0	0
	nertsen vetmesterij	2.478	404	0	0	0	0	0
Totaal Andere		1.333.120	1.443.068	1.577.990	1.666.979	1.728.310	1.799.635	1.861.347
Eindtotaal		60.871.250	61.008.076	60.040.072	60.508.088	59.750.666	57.539.589	56.334.981

Vlaamse Landmaatschappij
Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
VLM.be